

Lund 1903

Lars Fröström

OMDÖME OCH PROPOSITION

En begreppsanalys och en diskussion
av några omdömes- och propositionsteorier

Doxa

Digitized by the Internet Archive
in 2026

Lars Fröström

OMDÖME OCH PROPOSITION

En begreppsanalys och en diskussion
av några omdömes- och propositionsteorier

Doxa

© 1983 Lars Fröström
Tryckt av Studentlitteratur AB
Lund 1983
Utgiven av
Bokförlaget Doxa AB
Lund 1983
ISBN 91-578-0179-7

FÖRORD

Vid framläggandet av denna avhandling vill jag tacka de personer, som haft särskild betydelse för mitt arbete.

Under många år i Göteborg och Lund var Gunnar Aspelin min lärare och jag tog starka intryck av hans undervisning. Jag minns honom med tacksamhet. Hans stöd och uppmuntran har betytt mycket för mig.

Hans Regnéll har jag att tacka för en mångårig dialog. Jag tackar honom för vad jag lärt mig av honom och för den stimulans för mitt tänkande och den uppmuntran han givit mig.

Sedan 1980 har jag i mitt avhandlingsarbete haft synnerligen värdefull hjälp av Thomas Wetterström, som grundligt gått igenom mina manuskript och föreslagit åtskilliga förbättringar. Jag tackar honom här för.

Många andra har under årens lopp på olika sätt varit av betydelse för mitt arbete. Låt mig först tacka Manfred Moritz för vad hans undervisning gett mig och för hans stöd. Vidare vill jag tacka Sören Halldén, som varit mycket tillmötesgående och på olika sätt underlättat mitt arbete. Likaså tackar jag Göran Hermerén för det vänliga intresse som han visat min forskning. Bengt Hansson tackar jag för det stöd som jag fått och för all värdefull hjälp. Erik Ryding har sysslat med delvis samma frågor som jag själv. Det har varit stimulerande att med honom diskutera frågor av gemensamt intresse. Hjalmar Wennerberg har läst mitt arbete i manuskript och meddelat värdefulla synpunkter. Ivar Segelbergs skrifter har varit av stor betydelse för delar av min avhandling. Jag har även haft tillfälle att muntligen diskutera problem med honom. Urban Forell har under många år följt utvecklingen av mitt tankearbete. Han har alltid varit beredd att lyssna och att ge värdefulla synpunkter. Dick Haglunds Husserl-studier har varit till god hjälp för mig. Jag är också tacksam för det intresse som han visat när han tog del av en tidigare version av några kapitel av min avhandling.

Jag står också i tacksamhetsskuld till Gustav Bergmann, som under sin vistelse i Lund 1961 gav mig flera inblickar i sitt tänkande såväl i föreläsningar som i privata samtal.

Jag vill rikta ett samfällt tack till alla på Filosofiska institutionen i Lund. Under många år har jag haft möjlighet att diskutera filosofiska problem inom mitt undersökningsområde med mina vänner på institutionen.

En lång rad olika versioner av mitt arbete har Jan Evers läst och kommenterat under årens lopp. Särskilt många samtal har jag haft med Bengt Åke Hoff. Bengt Sjöman har läst korrektur på det renskrivna manuskriptet. Ingrid Petersson har översatt min sammanfattning till engelska. Jag har också haft tillfälle att med henne diskutera problem i min avhandling. Mari-Ann Saarnak har editerat mitt manuskript, renskrivit större delen och ansvarat för den typografiska utformningen och slutliga utskriften. Barbro Löwegren Levinsson har under årens lopp hjälpt mig på olika sätt. Britt Sofi Zethson har gjort den slutliga versionen av bibliografien. Per Månsson har hjälpt mig vid framställningen av stencilupplagan och med andra praktiska ting. Per Bauhn har hjälpt mig vid upprättandet av registren. Han har vidare läst korrektur på större delen av det slutliga manuskriptet. Per-Hugo Bengtsson vill jag tacka för hans hjälpsamhet i olika avseenden.

Till personalen på Lunds Universitetsbibliotek riktar jag ett tack för god hjälp.

Lund i augusti 1983

Lars Fröström

INNEHALLSFÖRTECKNING

Kap. 0	<u>Inledning</u>	1
Kap. 1	<u>Tanke och satstecken och sats</u>	8
1.0	Inledning	8
1.1	Några preliminära anmärkningar om begreppen tankeindivid, satsteckenförekomst och sats som helhet bestående av tankeindivid och satsteckenförekomst (T-satsförekomst)	9
1.2	Tankar och sensationer. Typer av kopplingar mellan tankar och sensationer. Begreppet satsteckensensation	11
1.3	T-satsförekomstsupplevelse och T-satsförekomst	12
1.4	Skillnaden mellan det blotta satstecknet och T-satsen	13
1.5	En sats i Tractatus. En satsteckenförekomst uttrycker en tankeindivid	14
1.6	Sats och tanke i Tractatus	15
1.7	Om orden "tanke" och "intention"	17
1.8	Några anmärkningar till intentionsbegreppet i anslutning till Segelberg. Om hyletiska och intentionala upplevelseinnehöll. Om åskådliga föreställningars intentionalit	18
1.9	Om intentionala kvalitetsmoment enligt Segelberg	22
1.10	Om intentionsteorien och den wittgensteinska användningsteorien	23
1.11	Tänkande som "inre tal". Inre T-satsförekomstsupplevelse	25
1.12	Två betydelser hos satstecknet "En sats uttrycker en tanke"	27
1.13	När en filosof gör gällande att en T-sats består av en tanke och ett satstecken går han utanför det vanliga användningsområdet för ordet "tanke". Några olika sätt att använda uttrycket "Jag tänker" i vardagsspråket	28
1.14	Om medvetande-situationer, i vilka yttranden av satser beledsagas av tankar	30
1.15	Ett skäl till att man inte sett att det finns intentioner kan vara att man använt ordet "sats" dels för satstecknet dels för helheten bestående av satsteckenförekomsten och tankeindividen	31
1.16	Tecken och T-symbol. T-symbolförekomstsupplevelse och T-symbolförekomst. T-symbolteckenförekomst	32
1.17	Wittgensteins sätt att använda "tecken" och "symbol" i Tractatus	34

1.18	Den ostensiva definitionen förutsätter en intention på det föremål, som definieras. Pekgesten som en T-symbol	35
1.19	Kritik av A.J. Ayers kritik av intentionsbegreppet	36
Kap. 2	<u>Några tankebegrepp och omdömesbegrepp. Den deskriptiva satsens uppbyggnad och påståendeakten. Några propositionsbegrepp</u>	39
2.0	Inledning	39
2.1	Kortfattad redogörelse för begreppen aktmateria och aktkvalitet hos Husserl och begreppen frastisk, tropisk och neustisk komponent hos Hare och Stenius' uppdelning av satserna i en satsradikal enligt Wittgenstein och en modal operator	41
2.1.1	Husserl	41
2.1.2	Hare	42
2.1.3	Wittgenstein-Stenius	42
2.2	Om sakförhållanden och möjliga förhållanden	44
2.3	Om tankeradikalen	47
2.4	Om satsradikalen	50
2.5	Om asserterandet i stark mening hos påståendeakten och asserterandet i svag mening hos den deskriptiva satsen	55
2.6	Omdöme 2 och omdöme 3	57
2.7	D 1-sats och D 2-sats	63
2.8	Några anmärkningar till Stenius' lära	67
2.9	D-operatorn och A-operatorn. Påståendesats 1 och 2	69
2.10	Några anmärkningar till Hares teori	70
2.11	Om möjligheten att tolka det frastiska elementet i en imperativ sats som ett namn på en möjlig händelse och inte som en satsradikal som representerar ett möjligt förhållande	75
2.12	Några anmärkningar till Rydings teori	76
2.13	Omdömet 1 på det mentala planet och påståendeakten på det verbala beteendepplanet	81
2.14	Några kommentarer till påståendeakten	85
2.15	Sammanställning av definitionerna av tankeradikal, omdöme 2, omdöme 3, omdöme 1, omdöme 1 ö, tanke 1, omdöme 4 och omdöme 5	87
2.16	Sammanställning av definitionerna av satsradikal, D 1-sats, D 2-sats, påståendeakt, påståendesats 1 och påståendesats 2	88
Kap. 3	<u>Några propositionsbegrepp</u>	91
3.0	Inledning	91

3.1	Om propositioner och sakförhållanden 1 och 2	92
3.1.1	Om propositioner 1. 0- och mm-propositioner 1	92
3.1.2	Om propositioner och sakförhållanden 1 och 2	92
3.2	Några sakförhållande- och propositionsbegrepp med hänsyn till de olika ontologiska banden och de olika ontologiska kopulorna	96
3.2.0	Inledning	96
3.2.1	U-föremål, i-föremål och u-föremåls-exemplar. Relationerna mellan dem. Eh- och ei- och in-sakförhållanden 1	97
3.2.2	Om tolkningar av omdömen och satser	99
3.2.3	In-sakförhållande och in-proposition 1	103
3.2.4	Eh-sakförhållande och eh-proposition 1	105
3.2.5	Ei-sakförhållande och ei-proposition 1	106
3.2.6	Ontologiska kopulor	107
3.2.7	Om gemensamma drag. Representationsrelationen. Rh-sakförhållande 1. Ri-sakförhållande 1	107
3.3	Om sakförhållanden 1 av högre ordningar	110
3.4	Om tei-propositioner 2 och tei-sakförhållanden 2	113
3.4.0	Inledning	113
3.4.1	Om tei-sakförhållanden 2	114
3.4.2	Om tei-propositioner 2	117
3.5	Om positiva meta-propositioner och meta-satser	119
3.5.1	Om positiva meta-propositioner	119
3.5.2	Om meta-satser, meta-sats-propositioner och meta-propositioner och meta-propositions-satser	120
3.6	Om negativa meta-propositioner och falsk-förklarande meta-satser	121
3.6.1	Om negativa sakförhållanden	121
3.6.2	Om negativa satser och negativa meta-propositioner. Om falskförklarande meta-satser och falskförklarande meta-sats-propositioner	125
3.7	Individualbegrepp, ad-sakförhållanden och a-ib-sakförhållanden	127
3.8	I-b-föremål. U-b-föremål. Intensionala och extensionala propositioner	129
3.9	I-komplex och ib-komplex. 0-propositioner a och b	134
3.10	Om SP-kompositioner	138
3.11	Om sammansatta satser och propositioner. V-sanning och men-sanning. V-giltighet och men-giltighet	140
3.12	Om kvantifierade satser och propositioner	142
3.13	Om kontradiktoriska satser och propositioner. Om P-kompositioner	145

Kap. 4	<u>Anmärkningar till några teorier om omdömet, satsen och propositionen</u>	147
4.0	Inledning	147
4.1	Till W.E. Johnsons lära om omdömet, satsen och propositionen 1921	149
4.1.1	Några punkter i W.E. Johnsons lära om omdömet och propositionen	149
4.1.2	Oklarheter beträffande characterising tie	152
4.1.3	Det är oklart, vad Johnson menar, när han säger att ett universale existerar in rebus	154
4.1.4	Johnsons uppfattning om förhållandet mellan propositioner och fakta är oklar. Han skiljer inte fakta 0, fakta 1 och fakta 2 från varandra	155
4.1.5	Några anmärkningar till Johnsons propositionsbegrepp	157
4.2	Till C.J. Ducasses lära om omdömet, satsen och propositionen	158
4.2.1	Några punkter i Ducasses lära om omdömet, satsen och propositionen	158
4.2.2	Ducasse skiljer inte mellan sanningspresenterandet och asserterandet i stark mening	161
4.2.3	Några anmärkningar till Ducasses lära att den sanna propositionen är identisk med ett faktum	162
4.3	Till Bolzanos lära om satsen i sig	162
4.3.1	Bolzanos lära om satsen i sig och föreställningar i sig enligt Wedbergs framställning	162
4.3.2	Bolzanos lära om beståndsdelarna hos en sats i sig	164
4.3.3	Några anmärkningar till 4.3.2. Om man modifierar Bolzanos bestämning av satsen i sig på visst sätt kommer man fram till en o-ad-proposition. Bolzano förutsätter proposition 1 och 2	165
4.3.4	Möjligheten att uppfatta sats i sig som en o-proposition 2. Wedbergs tolkning av satsen i sig som ett tänkt eller verkligt sakläge	167
4.3.5	Är det i-föremålet i en proposition 1 som är bestämt i tiden eller är det kopulan eller är det bägge?	168
4.3.6	Bolzano räknar inte med noematiska propositioner. Men hans begrepp sats i sig är i väsentliga avseenden likt noematiska propositioner	169
4.4	Till Freges läror om omdömet, satsen och propositionen	170
4.4.0	Inledning	170
4.4.1	Freges omdömetsteori i Begriffsschrift	171
4.4.2	Några anmärkningar till Freges omdömetsteori i Begriffsschrift	172
4.4.3	I "Funktion und Begriff" uppfattas begrepp som propositionsfunktioner	173
4.4.4	Angående omdömen och antaganden i "Funktion und Begriff"	174

4.4.5	Frege och Gedanken i "Über Sinn und Bedeutung"	175
4.4.6	Frege om Gedanken i "Der Gedanke"	176
4.4.7	Några anmärkningar till Freges lära om propositionen	178
4.4.8	Frege om omdömet i "Der Gedanke". Några anmärkningar till Freges lära om omdömet och påståendesatsen	180
4.4.9	Frege räknar inte med noematiska propositioner, men hans tankebegrepp är i väsentliga avseenden likt begreppet noematisk proposition	183
4.5	Till Meinongs lära om objektivet	183
4.5.0	Inledning	183
4.5.1	Några punkter i läran om omdömet och antagandet	184
4.5.2	Några anmärkningar till Meinongs teori om antaganden	186
4.5.3	Några punkter i läran om objektivet	187
4.5.4	Några anmärkningar till läran om objektivet	190
4.5.5	Russell om meinongska objektiv	191
4.5.6	Om förhållandet mellan Meinongs objektiv och Russells propositionsbegrepp	195
4.6	Några av Russells läror om omdömet och propositionen	196
4.6.0	Inledning	196
4.6.1	Russell om assertion in psychological sense och assertion in the logical sense i Principles	197
4.6.2	Russells lära om omdömet i The Problems of Philosophy	199
4.6.3	Några anmärkningar till 4.6.2	201
4.7	Till Moores läror om propositionen och omdömet i Some Main Problems of Philosophy	202
4.7.0	Inledning	202
4.7.1	Moores första lära om propositioner och omdömen	203
4.7.2	Moores andra lära om propositioner och omdömen	206
4.7.3	Några kommentarer till Moores omdömes- och propositionsteorier	208
4.8	Till Stouts lära om propositionen	210
4.8.0	Inledning	210
4.8.1	Stouts lära om propositionen som possible alternative i 1911 och 1921	211
4.8.2	Några kommentarer till Stouts propositionsteori	214
4.9	Till Gätschenbergers lära om satsen och propositionen i Symbola	215
4.9.1	Gätschenbergers analys av satsen	215
4.9.2	Kommentarer till Gätschenbergers analys av satsen	217
4.10	Till Phaléns lära om omdömet	218
4.10.0	Inledning	218
4.10.1	Den blotta föreställningen och omdömet enligt Phalén	219

4.10.2	Phaléns diskussion om de subjektiva omdömes- teorierna. Kritik av denna	221
4.10.3	Modal sanning, kvalificerad deskriptiv sanning och okvalificerad deskriptiv sanning	224
4.10.4	Phaléns distinktion mellan omdömet och omdömes- uppfattningen	225
4.10.5	Phaléns kritik av de objektiva omdömosteorier, som antar särskilda omdömesföremål. Synpunkter på denna	227
4.10.6	Phalén om den typ av omdömosteorier, som antar att man i omdömet tänker på verklighet	229
4.10.7	Phaléns positiva lösningsförslag	232
4.10.8	Phalén om subjekt-predikatsteorierna för omdömet	234
4.10.9	Några anmärkningar till subjekt-predikatsteorierna och Phaléns behandling av den	237
4.11	Till Hedenius' lära om omdömet i "Überzeugung und Urteil"	239
4.11.0	Inledning	239
4.11.1	Omdömen, neutrala tankar, språkliga satser, logiska satser och sakförhållanden	240
4.11.2	Utgångspunkter för Hedenius' analys av omdömet	243
4.11.3	Hedenius' analys av omdömet	244
4.11.4	Om förhållandet mellan 'S är P' och 'S är P' är sann'	246
4.12	Till Hedenius' lära om satsen	249
4.12.0	Inledning	249
4.12.1	Hare och Hedenius om påståendesatsen. Kritiska synpunkter	249
4.12.2	Hedenius och Hare om befallningssatser. Kritiska synpunkter	252
4.13	Till Wittgensteins lära om satsradikalen och satsen i Philosophical Investigations	258
Kap. 5	<u>Några synpunkter på diskussionsinlägg, som för- nekar "propositionens existens"</u>	262
5.0	Inledning	262
5.1	Finns det propositioner? Några synpunkter på McTaggarts uppfattning att propositionsbegreppet är överflödigt	262
5.1.0	Inledning	262
5.1.1	McTaggarts propositionskritik och omdömosteori	263
5.1.2	Kritiska synpunkter på McTaggarts omdömosteori	265
5.2	Finns det propositioner? Några synpunkter på Broads uppfattning att propositionsbegreppet är överflödigt	269
5.2.0	Inledning	269
5.2.1	Broad om propositionsbegreppet	269
5.2.2	Broads kritik av McTaggart	271
5.2.3	Broads egen teori om omdömet	272
5.2.4	Kritiska synpunkter på Broads omdömosteori	275
5.3	Några reflexioner om "mellanliggande propositioner"	278

5.4	Finns det propositioner? Några kritiska synpunkter på Ayers diskussion av propositionsbegreppet	279
5.4.0	Inledning	279
5.4.1	Ayers kritik av propositionsbegreppet i The Foundations of Empirical Knowledge	279
5.4.2	Ayers kritik av propositionsbegreppet i Thinking and Meaning	280
5.4.3	Kritiska synpunkter på Ayers diskussion av propositionsbegreppet	283

Noter

Till kapitel 0	286
Till kapitel 1	287
Till kapitel 2	291
Till kapitel 3	298
Till kapitel 4	304

<u>Bibliografi</u>	310
--------------------	-----

<u>Summary</u> (in English)	323
-----------------------------	-----

<u>Personregister</u>	341
-----------------------	-----

<u>Sakregister</u>	343
--------------------	-----

KAPITEL 0

INLEDNING

Föreliggande skrift behandlar problem förknippade med begreppen sats, tanke, omdöme, proposition och sakförhållande. En grundläggande fråga är vilka entiteter man måste räkna med i omdömessituationen. Ett huvudsyfte med min bok är att bidra till ett svar på denna fråga. I kapitel 1-3 presenteras ett system av omdömes- och propositionsbegrepp med utgångspunkt från vissa teorier, som jag analyserar. Min huvuduppgift i resten av boken är att tillämpa nyssnämnda begreppssystem på ett antal historiskt givna teorier, som inte diskuterats i det föregående.

C.J. Ducasse skriver: "There is perhaps no question more basic for the theory of knowledge than that of the nature of propositions and their relations to judgments, sentences, facts and inferences." ¹⁾ Frågor om konsekvensrelationen och slutledningarnas natur faller helt utanför de problem som behandlas i denna bok. Men övriga av Ducasse nämnda problem kommer att behandlas.

För den språkliga satsen kommer jag att använda termen "satstecken" i anslutning till Ludwig Wittgenstein i Tractatus logico-philosophicus. Frågan om bestämningen av begreppet sats aktualiserar problem beträffande förhållandet mellan satstecknet och satsen som en helhet av satstecknet och tanken (intentionen). Begreppet tanke är enligt min mening väsentligt för uppgiften att bestämma begreppet sats. I en viktig bemärkelse, som specificeras i kapitel 1, är en sats en helhet av en tanke och ett satstecken; ifrågavarande helhet bildas på grund av en förknippning mellan tanken och en upplevelse av ifrågavarande satstecken. En behandling av problemet med "intentionens existens" är nödvändig för ovan antydda begreppsbildning. Jag kommer att anknyta till Edmund Husserls Logische Untersuchungen och till Ivar Segelbergs husserlinfluerade teorier.

I den traditionella logiken och den till denna knutna filosofien betraktades omdömet som ett grundbegrepp, men det var ofta oklart om man med "omdöme" avsåg mentala entiteter eller någon typ av propositioner

("omdömen i logisk mening").²⁾ I modern filosofi har den centrala plats som termen "omdöme" tidigare innehaft övertagits av ordet "sats",³⁾ men det är ofta oklart om detta ord står för språkliga tecken eller för propositioner av ett eller annat slag; i den mån det används om språkliga tecken är det inte sällan oklart om dessa förutsätts ingå i helheter i vilka även tankar ingår - med andra ord: viss oklarhet råder beträffande frågan om en sats är ett satstecken eller en helhet bestående av ett satstecken och en tanke.

I kapitel 2 kommer ett antal tanke- och omdömesbegrepp att införas och synpunkter på deskriptiva satsers och påståendeafters uppbyggnad kommer att ges. Husserls distinktion mellan aktmateria och aktkvalitet kommer härvid att beaktas. Samma sak gäller R.M. Hares distinktioner mellan neustiska, tropiska och frastiska komponenter i sats (neustic, tropic, phrastic). Även Erik Stenius' wittgensteinsinfluerade uppdelning av satsen i en modal operator och en satsradikal kommer att spela en viktig roll. Jag kommer att urskilja tre omdömesbegrepp⁴⁾ och två begrepp deskriptiv sats⁵⁾.

Om en person hävdar något genom att yttra en deskriptiv sats, är hans yttrande en påståendeaft, och den yttrade satsen är asserterad i stark mening. Det finns en annan bemärkelse i vilken ett asserterande - ett asserterande i svag mening - alltid föreligger hos en deskriptiv sats, oavsett om den är asserterad i stark mening eller ej.⁶⁾ Denna distinktion mellan asserterande i stark och svag mening kommer att närmare förklaras i kapitel 2. Den spelar en väsentlig roll för hela min framställning. Påpekande om uraktlåtenhet att iakttaga denna distinktion kommer att inta en framträdande plats i min diskussion av historiskt givna omdömes-teorier.

I den traditionella logiken framställde man ofta omdömet som sammansatt av en subjekt-tanke, en predikat-tanke och en kopula. Det torde aldrig ha blivit riktigt klart vad som skall menas med "kopula". I samband med min redogörelse för ovan nämnda omdömesbegrepp och de två begreppen deskriptiv sats kommer jag att framställa en teori om olika betydelser hos uttrycket "kopula".

Hur skall man tolka en i ett omdöme ingående kopula, om sagda omdöme inte uppfattas som en mental entitet utan som en proposition av något

slag? Mitt svar är: en ontologisk kopula. Min teori om detta framställs i kapitel 3.

Vid bestämningen av olika tanke- och omdömesbegrepp behöver man vissa propositionsbegrepp. Jag måste därför behandla frågor om propositionsbegreppet redan i kapitel 2.

En viktig utgångspunkt för min behandling av detta begrepp utgör några synpunkter, som Georg Henrik von Wright framställer i Logik, filosofi och språk (1957). Han skriver s. 127 not:

- Sin ställning som teknisk term i modern filosofi skyller ordet "proposition" Russell och Moore. Russells sätt att handskas med termen är likväl oklart. Moore har med stor noggrannhet sökt upprätthålla en skillnad mellan satsen såsom språkligt uttryck ("sentence") och satsinnehållet ("proposition"). Propositionen kan också omtalas som satsens mening eller den i satsen uttryckta tanken. Meningen eller tanken kunde i sin tur likställas med det av satsen framställda sakläget. Men då är det viktigt att skilja mellan det som jag här kallar sakläge och det som jag kallar sakförhållande. Sakläget kunde karaktäriseras som ett möjligt (tänbart) sakförhållande; sakförhållandet åter som ett sakläge, vilket verkligen råder. Ett sakförhållande kan också kallas ett faktum. - Läsaren torde ana, att alla dessa distinktioner äro på samma gång ytterst viktiga och ytterst problematiska. -

I anslutning till von Wright skall jag använda termen "sakförhållande" om ett sakläge som verkligen råder. Däremot skall jag inte använda von Wrights term "sakläge", utan antingen uttrycket "möjligt förhållande" eller "proposition". Jag kommer således inte att använda uttrycket "möjligt sakförhållande". I kap. 2 kommer jag att tala om möjliga förhållanden, men jag övergår i kap. 3 till att i stället använda termen "proposition".

En långt ifrån avslutad diskussion gäller "propositionens existens". Som bekant anser somliga filosofer det nödvändigt att räkna med begrepp som sakförhållande och proposition, men andra anser att sådana entiteter bör undvikas som metafysiska. Min behandling av skilda propositions- och sakförhållandebegrepp i kapitel 3 kan ses som ett inlägg i nyssnämnda diskussion. Jag skall göra ett försök att skapa ökad klarhet om propositionsbegreppet och sakförhållande-begreppet i samband med ett försök att urskilja olika slag av propositioner och sakförhållanden.

I litteraturen föreligger viss oklarhet beträffande frågan om sakförhållanden ingår i rum och tid eller är tidlösa.⁷⁾ Sålunda är det oklart

om Wittgenstein i Tractatus logico-philosophicus med ett sakförhållande (Tatsache) avser ett sakförhållande som ingår i rum resp. råder i tiden eller ett tidlöst sakförhållande.⁸⁾ Jag kommer i kapitel 3 att skilja mellan propositioner som - om de är verkliga - ingår i rum och tid och propositioner som innehåller tidsegenskaper och därför är tidlösa.

Termerna "proposition" och "sakförhållande" torde i första hand ha använts om abstrakta propositioner och abstrakta (tidlösa) sakförhållanden. Det kan därför innebära en viss avvikelse från vanligt språkbruk att tala om propositioner och sakförhållanden som ingår i rum och tid. Men jag har funnit denna avvikelse försvarlig; den medför påtagliga praktiska fördelar.

Inte endast propositioner som innehåller tidsegenskaper är tidlösa (abstrakta). Tidlösa är bl.a. också propositioner vars samtliga konstituenten är universella föremål, t.ex. Vithet är en färg.

Olika typer av sakförhållanden kan särskiljas efter sin uppbyggnad. När det gäller relationen mellan ett universellt föremål och ett individuellt föremål är det fråga om ett visst sakförhållande-begrepp. När det gäller relationen mellan ett universellt föremål och ett exemplar av ett universellt föremål är det fråga om ett annat sakförhållande-begrepp. Och när det gäller relationen mellan ett exemplar av ett universellt föremål och ett individuellt föremål är det fråga om ett tredje sakförhållande-begrepp.

För att kunna diskutera frågan om bestämningen av begreppen sakförhållande och proposition är det nödvändigt att behandla vissa ontologiska frågor. Det är dock inte min avsikt att ta upp frågan om "existensen av universella föremål". Jag kommer däremot försöka redovisa de ontologiska förutsättningar, som jag gör vid försöket att bestämma de nämnda begreppen.

I diskussionen om uppbyggnaden av sakförhållanden och propositioner anknuter jag till Ivar Segelbergs och Gustav Bergmanns ontologier samt till Nicholas Wolterstorffs bok On universals (1970).

I kapitel 3 skall jag behandla en distinktion mellan universella föremål och gemensamma drag. Vidare ges i kapitel 3 några synpunkter på negativa satser. Det är dock inte fråga om ett försök att behandla frågan

om "det negativa" uttömmande. Men mitt ämne fordrar dock en framställning av vissa synpunkter på negativa satser, negativa propositioner och den gamla frågan om det finns negativa sakförhållanden. Vidare skall jag behandla frågor om den intensionala karaktären hos de entiteter, som i första hand förtjänar benämningen "proposition". Jag kommer att skilja mellan extensionala och intensionala propositioner. Vidare behandlar jag vissa frågor om karaktären hos det individuella föremålet (subjektet i ontologisk mening) i propositioner och skiljer i detta sammanhang mellan två slag av propositioner från en speciell synpunkt. Därtill kommer att jag skall behandla vissa frågor om vad jag kallar kompositioner (i tanken gjorda möjliga sammanställningar av subjekt (i ontologisk mening) och predikat (i ontologisk mening)).

Slutligen kommer jag i kapitel 3 att behandla frågor om kvantifierade satser och sammansatta satser. Mitt syfte är att visa att man även på dessa satser kan tillämpa mina huvudsynpunkter; problem som i övrigt aktualiseras av kvantifierade och sammansatta satser behandlas inte.

Jag har bestämt en proposition som ett möjligt förhållande. Då inställer sig frågan, hur kontradiktoriska propositioner skall redovisas. Jag räknar inte bara med propositioner som är möjliga förhållanden utan även med propositioner som är omöjliga förhållanden. Dessa omöjliga propositioner bestämmer jag som möjliga sammansättningar av propositioner.

Jag utgår i mitt arbete från en korrespondensteori för sanning. Men en genomgripande diskussion av sanningsbegreppet faller utanför ramen för min uppgift i föreliggande skrift. Jag skall endast belysa vissa problem av speciell relevans för mitt arbete.

Omdömesdiskussionen från Aristoteles och framåt är synnerligen omfattande.⁹⁾ Varje lärobok i traditionell logik torde innehålla ett avsnitt om omdömet. En uppfattning om omdömesdiskussionens omfattning kan man få genom att läsa artikeln "Urteil" i Eislers Wörterbuch der philosophischen Begriffe. I kapitel 4 och 5 behandlas endast ett relativt fåtal teorier om omdömet och propositionen. Urvalet av dessa är i första hand bestämt av att de på ett eller annat sätt varit av betydelse för mig i det tankearbete som lett fram till mina teorier i föreliggande skrift. Jag har kommit fram till mitt system av omdömes- och propositionsbegrepp under försök att analysera vissa historiskt givna teorier. Det är då

naturligt att jag - sedan jag utarbetat detta system - återvänder till de teorier, som utgjort en utgångspunkt för mitt arbete.

En viktig utgångspunkt för mitt arbete är den teori om omdömet, som Ingemar Hedenius uppställt i "Überzeugung und Urteil" (1944). I fråga om bestämningen av ett omdömesbegrepp ansluter jag mig till Hedenius. Men hans teori om omdömet är ofullständig eftersom andra omdömesbegrepp lämnas därhän.

En annan viktig utgångspunkt för mitt arbete är den diskussion av omdömet, som föreligger i Adolf Phaléns uppsats "Om omdömet" (1927). Viktiga impulser har också kommit från Axel Hägerströms omdömetsteori, men denna kommer att behandlas i en separat uppsats, inte i föreliggande skrift.

Som framhållits av Anders Wedberg svarar termen "sakläge" hos Wittgenstein nära mot termerna "sats-i-sig" hos Bernhard Bolzano, "tanke" hos Gottlob Frege och "proposition" i en av dess användningar hos Bertrand Russell.¹⁰⁾ Härtill kommer att den meinongska termen "objektiv" svarar mot något nära besläktat med Bolzanos satser-i-sig. Dessa filosofers propositionsbegrepp kommer att diskuteras i kapitel 4.

Jag har ovan sagt, att jag räknar med såväl tidliga som tidlösa propositioner. Filosofer som under olika namn infört olika propositionsbegrepp torde i regel åsyftat tidlösa propositioner. Ett undantag är G.F. Stout. Han propositionsbegrepp behandlas i kapitel 4.

Mot bakgrund av det nyss sagda torde det vara uppenbart att åtskilliga omdömes- och propositionsteorier måste förbigås. Med särskilt beklagande konstaterar jag att jag inte mäktat göra Husserls tankar om hithörande frågor till föremål för den uppmärksamhet som de i och för sig skulle ha förtjänat.¹¹⁾ Jag vill också nämna att Rudolf Carnaps behandling av propositionsbegreppet i Meaning and Necessity (1947) inte kommer att diskuteras; en sådan diskussion skulle spränga ramen för min undersökning.

Kapitel 5 behandlar vissa diskussionsinlägg, som förnekar propositioners existens (McTaggart 1921, Broad 1933 och Ayer 1940 och 1947). Såvitt jag förstår drabbas inte mina propositionsbegrepp av dessa filosofers kritik av propositionsbegreppet. Tvärtom skall jag söka visa att ifråga-

varande kritiker av propositionsbegreppet håller sig med omdömeteorier vilka förutsätter propositionsbegrepp som jag infört i kapitel 2 och 3.

Ett inlägg i diskussionen om "propositionens existens" har gjorts av Gilbert Ryle i uppsatsen "Are there propositions?" (1930).¹²⁾ Denna liksom ett diskussionsinlägg av Robinson,¹³⁾ som anknyter till Ryles uppsats, kommer jag emellertid inte att behandla, eftersom en granskning av den utifrån mina utgångspunkter skulle ge resultat som i väsentliga avseenden skulle likna de resultat som granskningen av McTaggarts och Broads propositionskritik gett.

Det finns propositionskritiker, som inte kan behandlas inom ramen för detta arbete eftersom de utgår från ontologiska förutsättningar, som radikalt skiljer sig från mina. Det gäller bl.a. W.V.O. Quine.¹⁴⁾

Sammanfattningsvis kan sägas att föreliggande arbete i allt väsentligt syftar till utarbetandet av ett system av omdömes- och propositionsbegrepp. Värdet av detta system får visa sig på två sätt: (a) genom dess användbarhet för klargörandet av systematiska problemställningar, och (b) genom dess användbarhet vid analysen av historiskt givna omdömes- och propositionsteorier.

TANKE OCH SATSTECKEN OCH SATS

1.0 Inledning

Detta kapitel ägnas åt begreppen tanke, satstecken och sats.

Det är enligt min uppfattning viktigt att konsekvent skilja mellan satsen som satstecken och satsen som en helhet bestående av en tanke och ett satstecken. Ett konsekvent iakttagande av denna distinktion framstår som viktig för belysningen av flera filosofiska problem. Distinktionen aktualiserar emellertid ontologiska och fenomenologiska problem.¹⁾ Vid min behandling av dessa bygger jag på vissa idéer hos Husserl och av honom påverkade filosofer, bl.a. Segelberg. Jag anknyter också till Wittgensteins behandling av förhållandet mellan tanke och satstecken i Tractatus. Det är dock inte fråga om försök till tolkning i bokstavlig bemärkelse; det är snarare så att jag utgår från vissa idéer i nyssnämnda arbete för att komma fram till teser, som jag själv vill stå för.

I samband med framställningen av distinktionen mellan satsen som satstecken och satsen som en helhet bestående av en tanke och ett satstecken skall jag behandla vissa aspekter på frågan vad det innebär att en sats uttrycker en tanke.

Det faller utanför ramen för min uppgift att systematiskt utreda alla vardagsspråkliga betydelser hos ordet "tanke", men jag skall i viss utsträckning uppmärksamma hithörande frågor. När jag talar om satsen som en helhet bestående av en tanke och ett satstecken använder jag ordet "tanke" i en ganska speciell mening; en utredning av några vanliga betydelser hos detta ord och hos uttrycket "Jag tänker" kan bidra till att förebygga uppkomsten av missförstånd av uttrycket "helhet bestående av en tanke och ett satstecken".

Som bekant använder vissa filosofer ordet "intention" som teknisk term för att täcka en betydelse hos ordet "tanke". Men i vardagsspråket används ordet synonymt med "avsikt". För att förebygga missförstånd skall

jag särskilt uppmärksamma detta förhållande. Jag skall vidare behandla vissa frågor om intentionernas natur och intentionalitetens innebörd. I diskussionen om frågan om "intentionernas existens" föreligger det enligt min uppfattning en del missförstånd. Jag skall behandla vissa av dessa samtidigt som jag tillbakavisar den kritik av intentionsbegreppet, som Ayer framställt i skriften Thinking and Meaning.

1.1 Några preliminära anmärkningar om begreppen tankeindivid, sats-teckenförekomst och sats som helhet bestående av tankeindivid och satsteckenförekomst (T-satsförekomst). Sats I och sats II.

En person som läser och förstår en sats, t.ex. "Lunds domkyrka är grå", har en upplevelse i vilken ingår en synbild av en teckensekvens, men om denna synbild inte vore på något sätt förbunden med en tankeindivid, skulle han inte kunna sägas förstå satsen. En enstaka, individuell förekomst av en tanke benämnes tankeindivid. Tankeindivider är upplevelser av visst slag eller dispositioner att få sådana upplevelser. Man kan sålunda göra en distinktion mellan aktuella och dispositionella tankeindivider. Inom den fenomenologiska litteraturen är "intention" en vedertagen benämning på vad jag kallar tankeindivider. I det följande skall jag endast i undantagsfall tala om dispositionella tankeindivider; jag skall därför använda ordet "tankeindivid" rätt och slätt då jag talar om aktuella tankeindivider. Aktuella tankeindivider är mer eller mindre intensiva upplevelser och utmärkes av varierande grad av klarhet.

En enstaka, individuell förekomst av ett satstecken skall jag kalla satsteckenförekomst. Jag skall använda termen "satstecken" för att benämna klasser av liknande satstecken s.k. satstyper.²⁾

Begreppet satsteckenförekomst denoterar vissa kombinationer av fonem eller grafem,³⁾ t.ex. "Lunds domkyrka är grå". I överensstämmelse med en vanlig konvention använder jag dubbla citationstecken för att bilda namn på satstecken resp. satsteckenförekomster och andra språkliga entiteter. Enkla citationstecken skall användas för att bilda namn på tankar och tankeindivider.⁴⁾ Sålunda är 'Lunds domkyrka är grå' en tanke eller en tankeindivid.

Ordet "sats" brukas ofta i den betydelse, i vilken jag här använder "satstecken" resp. "satsteckenförekomst", men det har många andra bety-

delser som inte alltid är lätt åtskiljbara; själv kommer jag att använda "sats" i allmänna, heterogena och diffusa betydelser som paraplyterm för olika satsbegrepp. I den mån som jag inför speciella satsbegrepp kommer jag att förse vart och ett av dem med en speciell term.

En helhet bestående av en tankeindivid och en satsteckenförekomst skall jag kalla en T-satsförekomst. Bokstaven "T" syftar på ordet "tanke". Termen "T-sats" benämner klasser av liknande T-satsförekomster. En kombination av dubbla och enkla citationstecken kommer att användas för att bilda namn på T-satsförekomster och T-satser. Sålunda är "'Lunds domkyrka är grå'" en T-satsförekomst eller en T-sats; om den är en T-satsförekomst innehåller den tankeindividens 'Lunds domkyrka är grå' och satsteckenförekomsten "Lunds domkyrka är grå", vilka bildar en helhet.

Ett satstecken är en språklig sats, som jag här även benämner som sats I. Man måste skilja mellan satser I och satser II. En sats II är klassen av alla satsteckenförekomster som har samma teoretiska mening. (Jfr här Hedenius' bestämning av vad han kallar den logiska satsen till skillnad från den språkliga satsen. Se Hedenius 1944, s. 128.)⁵⁾ "Lunds domkyrka är grå" och "The cathedral of Lund is gray" är två olika satser I men samma sats II. Hedenius' term "logisk sats" torde inte vara helt lämplig.⁶⁾ Jag har därför ersatt den med termen "S II".

När en normal språkanvändare i en vanlig dialogsituation uttalar en akustisk satsteckenförekomst, föreligger det hos honom en med satsteckenförekomsten intimt förbunden tankeindivid. I någon mening tänker han den med satsteckenförekomsten intimt förbundna tankeindividens. Och när en normal person i en vanlig dialogsituation uppfattar en akustisk satsteckenförekomst, tänker han i någon mening den tanke, som satsteckenförekomsten uttrycker.⁷⁾ Här är det förutsatt, att talaren och åhöraren förstår satsteckenförekomsten på samma sätt. Jag förutsätter också att det är fråga om tankar och satsteckenförekomster som passar ihop konventionellt: de sistnämnda förutsätts vara lämpade att uttrycka de förstnämnda i kraft av konventioner.⁸⁾ Det ovan sagda gäller också för medvetandesituationer som föreligger vid textläsning. Här är det dock fråga om optiska satsteckenförekomster.

I Kapitel 2 kommer jag att införa vissa begrepp abstrakt tanke⁹⁾ och vissa begrepp abstrakt sats.¹⁰⁾ I Kapitel 2 och i kapitel 3 kommer jag vidare att införa speciella satsbegrepp, NP-sats och P-sats.¹¹⁾

1.2 Tankar och sensationer. Typer av kopplingar mellan tankar och sensationer. Begreppet satsteckensensation

Begreppet T-sats kommer att spela en central roll i denna skrift. En T-sats är en klass av i relevanta avseenden lika T-satsförekomster och en T-satsförekomst kan preliminärt sägas vara en helhet bestående av en tankeindivid och en satsteckenförekomst. En tillfredsställande bestämning av begreppet T-satsförekomst förutsätter emellertid vissa specialbegrepp och distinktioner. Föreliggande sektion skall ägnas åt dessa.

I min terminologi är en tankeindivid en intention i en fenomenologisk bemärkelse som kommer att göras till föremål för relativt utförlig behandling i sektion 1.8 och 1.9. I detta sammanhang måste jag för korthets skull förutsätta att det ovan sagda gör begreppet tankeindivid begripligt nog. Angående mitt bruk av termerna "tankeindivid" och "intention" skall endast anmärkas att jag föredrar den förra i kontexter där olika satsbegrepp behandlas.

En distinktion som är viktig för begreppet T-sats är den mellan tankar och sensationer. Som exempel på sensationer kan nämnas synbilder, ljud-, smak-, lukt- och smärtförmålor, emotioner och s.k. mentala bilder (mental images). För att ytterligare förklara begreppet sensation kan jag tillägga att varseblivningar, t.ex. en visuell varseblivning av Lunds domkyrka, en auditiv varseblivning av en klockringning eller en olfaktorisk varseblivning i vilken luften uppfattas som full av rökelsedoft, inte är en sensation. I en varseblivning identifieras någon som något (som Lunds domkyrka, som en klockringning, som rökelsedoft etc.) och enligt den teori om intentioner som kommer att behandlas utförligare längre fram, förutsätter detta att varseblivningar innehåller tankar (intentioner) - består av på visst sätt förknippade tankar och sensationer.

De flesta upplevelser består av såväl tankar (intentioner) som sensationer förknippade på olika sätt. I varseblivningar är tankar och sensationer förknippade på ett sätt - observationsmässigt - men det finns ytterligare två huvudtyper: emotionsförknippningar och medium-förknippningar. I Wetterström (1977, s. 57) förklaras de tre huvudtyperna av förknippning mellan intention (tanke) och sensation på följande sätt:

(1) Suppose you pay attention to or observe a crow. According to the theory I am developing, your act consists of a crow-intention that is somehow connected with a visual image. This kind of connection will be characterized as observational, and your experience of the crow exemplifies what I shall call observationally mixed acts.

(2) When you are thinking of something that terrifies you - e.g., of Nixon before Watergate - you have an intentional act that contains an emotion and an intention, a Nixon-intention. But your emotion is not related to your intention in the way it would be related to the intention of an act in which you tried to observe it. Nor is it related to your Nixon-intention in the way your visual image would be if you saw Nixon or a picture of him. Let us say that your emotion is emotionally connected with your Nixon-intention and that your act is emotionally mixed.

(3) When I am thinking clearly, I talk or whisper more or less quietly to myself. I have no reason to suppose that I differ from the average person in this respect. So when people are thinking clearly, they have auditive sensations that are somehow connected with their intentions. At least, they have sensations "of" the muscles of their organs of speech moving or some kind of mental images "of" linguistic expressions. Otherwise their thoughts are unclear. Clear thoughts exemplify what I shall call mediatic connections, and so do experiences we have when we talk, listen, and read. Mixed acts whose intentions are mediatically connected with sensations will be characterized as mediatically mixed. When you look at a text written in a language you do not understand at all, your experiences of the text are not mediatically but observationally mixed.

Jag är nu i stånd att införa begreppet satsteckensensation. En sensation som denoteras av detta begrepp är en sensation av ett satstecken i följande bemärkelse: den är medium i en upplevelse, som i sin tur är en (adekvat eller inadekvat) tolknings- eller förståelseupplevelse av ett satstecken.

1.3 T-satsförekomstupplevelse och T-satsförekomst

Det är viktigt att skilja mellan T-satsförekomster och T-satsförekomstupplevelser. Det är också viktigt att inse, att en T-satsförekomst, som är en helhet bestående av en tankeindivid och en satsteckenförekomst, uppstår först i och med att det föreligger en T-satsförekomstupplevelse. Jag skall uppställa följande stipulativa definitioner:

- (1) X är en T-satsförekomstupplevelse = def. X är en enhet bestående av en tankeindivid T och en satsteckensensation som är mediumkopplad till T.

- (2) X är en T-satsförekomst = def. X utgöres av en tankeindivid T och en satsteckenförekomst St och T är förknippad med St på följande sätt: T och en sensation av St utgör en T-satsförekomstupplevelse.

En satsteckenförekomst kan föreligga i verkligheten utan att vara upplevd, men en tankeindivid kan inte föreligga i verkligheten utan att vara upplevd. En förutsättning för att en T-satsförekomst skall föreligga i verkligheten är att en tankeindivid är medium-kopplad till en satstecken-sensation, som i viss mening är en upplevelse av en satsteckenförekomst.

I detta sammanhang bör framhållas, att ordet "upplevelse" användes i mer eller mindre vid bemärkelse. I vidaste bemärkelse är varje entitet, som ingår i ens medvetande, en upplevelse; sålunda kan x vara en upplevelse utan att på något sätt uppmärksammas och ens grad av medvetenhet om x kan vara låg - frågan hur låg den kan vara behöver inte utredas här. I en snävare bemärkelse är x en upplevelse endast om det är ett uppmärksammande där "uppmärksammande" betyder "upplevelse i vilken något uppmärksammas", och i en annan ännu snävare bemärkelse är x en upplevelse endast om det är en i ett medvetande ingående entitet som uppmärksammas. När tankeindivider (d.v.s. aktuella tankeindivider) sägs vara upplevelser används "upplevelse" i den vida bemärkelsen. Här finns en intressant och viktig skillnad mellan tankeindivider och satsteckensensationer: När de ingår i T-satsförekomstupplevelser är satsteckensensationer ofta på en gång upplevelser (= i medvetanden ingående entiteter) och objekt för uppmärksammanden, men detta gäller aldrig för tankeindivider.¹²⁾ Detta torde utgöra en bidragande förklaring till att distinktionen sats-teckenförekomst/T-satsförekomst blivit kontroversiell. Det förhållandet, att man upplever en tankeindivid endast i svag mening, får inte leda till att man på empiriska grunder förnekar existensen av tankeindivider och därför förkastar begreppet T-sats.

1.4 Skillnaden mellan det blotta satstecknet och T-satsen

Skillnaden mellan satstecken och T-satser framgår klart om man jämför en situation, i vilken man upplever en entitet som en satsteckenförekomst utan att förstå den med en situation, i vilken man upplever och förstår en satsteckenförekomst.¹³⁾ För att ytterligare belysa distink-

tionen mellan satstecken och T-sats kan jag nämna att sättare och korrekturläsare ofta uppmärksammar enbart de blotta satsteckenförekomsterna.

Somliga filosofer anser att det inte finns tankar i den mening som är förutsatt när man talar om T-satsen som en helhet bestående av en tanke och ett satstecken. Men om man inte antar, att det finns tanke-individer, som är intimt förbundna med upplevelser av satsteckenförekomster får man svårigheter med nyss anförda exempel. Såvitt jag vet har filosofer, som förnekar tankar i den ovan angivna meningen, inte heller bemästrat dessa svårigheter.

1.5 En sats i Tractatus. En satsteckenförekomst uttrycker en tanke-individ

En filosof, som givit uttryck för en uppfattning, enligt vilken sats-tecknet uttrycker en tanke, är Wittgenstein i Tractatus. Vad han säger om satsen och tanken är som så mycket i nyssnämnda skrift oklart. Jag skall inte i denna sektion diskutera vad han egentligen avsett utan inskränka mig till att ge en av hans satser en tolkning enligt vilken hans uppfattning skulle stämma överens med min.

Wittgenstein säger i 3.1: "Im Satz drückt sich der Gedanke sinnlich wahrnehmbar aus."

Det är lämpligt att också återge vad han säger i 3.12: "Das Zeichen, durch welches wir den Gedanken ausdrücken, nenne ich Satzzeichen."

Jag skall här tolka satsen "En sats uttrycker en tanke" i anslutning till den i sektion 1.3 uppställda stipulativa definitionen av begreppet T-satsförekomst. Definitionen lyder:

- (1) X är en T-satsförekomst = def. X utgöres av en tankeindivid T och en satsteckenförekomst St och T är förknippad med St på följande sätt: T och en sensation av St utgör en T-satsförekomstupplevelse.

I överensstämmelse med definitionssatsen (1) kan satstecknet "En sats uttrycker en tanke" tolkas liktydigt med "En T-sats innehåller en tanke". Sålunda får

- (2) "'Lunds domkyrka är grå'" uttrycker 'Lunds domkyrka är grå'

en klarare formulering i följande sats, som i likhet med (2) är analytisk sann:

(3) I "'Lunds domkyrka är grå'" ingår 'Lunds domkyrka är grå'.

Givetvis är även följande satser analytiskt sanna:

(4) I "'Lunds domkyrka är grå '" ingår "Lunds domkyrka är grå".

(5) "'Lunds domkyrka är grå'" innehåller (omfattar) "Lunds domkyrka är grå".

1.6 Sats och tanke i Tractatus

Ytterligare några anmärkningar om hur Wittgenstein använder "sats" i Tractatus kan vara av visst intresse för att belysa vissa oklarheter beträffande filosofers användning av detta ord.

I 3.14 skriver han följande:

3.14 Das Satzzeichen besteht darin, dass sich seine Elemente, die Wörter, in ihm auf bestimmte Art und Weise zu einander verhalten.

Das Satzzeichen ist eine Tatsache.

Och i 3.141 skriver han:

3.141 Der Satz ist kein Wörtermisch. - (Wie das musikalische Thema kein Gemisch von Tönen.)

Der Satz ist artikuliert.

3.142 Nur Tatsachen können einen Sinn ausdrücken, eine Klasse von Namen kann es nicht.

3.143 Dass das Satzzeichen eine Tatsache ist, wird durch die gewöhnliche Ausdrucksform der Schrift oder der Druckes verschleiert.

Denn in gedruckten Satz z.B. sieht das Satzzeichen nicht wesentlich verschieden aus vom Wort.

(So war es möglich, dass Frege den Satz einen zusammengesetzten Namen nannte.)

Vidare skriver han i 3.144:

3.144 Sachlagen kann man beschreiben, nicht benennen.

Och vidare i 3.2:

3.2 Im Satze kann der Gedanke so ausgedrückt sein, dass den Gegenständen des Gedankens Elemente des Satzzeichens entsprechen.

Vad Wittgenstein säger om förhållandet mellan satsen och tanken är oklart och har också varit föremål för diskussion i litteraturen om Tractatus. Jag skall inte här göra denna fråga till föremål för diskussion, men ett par synpunkter förtjänar att framhållas.

Von Wright skriver i Logik, filosofi och språk, 1958, s. 141:

Det faktum, som Wittgenstein kallar sats, kunde också kallas tanke. "Tanken är den meningsfulla satsen", säger han. Jag tror, att det är lättare att förstå Wittgensteins egendomliga uppfattning om språket som bild, om man betraktar, att han med "sats" snarast avser något som i vanligt språkbruk kallas "tanke". Men också här ligger ett missförstånd nära till hands. Ty med "tanke" menar Wittgenstein inte något subjektivt och psykologiskt (tankeprocesser).¹⁾ Utan han menar s.a.s. "innehållet" i tanken, något objektivt.

Härtill fogar von Wright följande not:

1) Wittgenstein skiljer också mellan satstecken och sats. Hans distinktion är givetvis befryndad med den som andra filosofer göra mellan sats ("sentence") och proposition. (Se ovan s. 127 not 2.) På frågan, vad en proposition är, svaras ofta, att propositionen är den mening eller tanke, som uttryckes i en sats. Wittgenstein säger emellertid inte, att satsen (i betydelsen "tanke") vore satstecknets mening. Utan han talar om meningen ("Sinn") såsom något skilt från satsen och tanken. Det låter sig säga, att meningen är detsamma som det i satsen framställda sakläget, dvs möjliga sakförhållanden (jfr 2.202 och 2.221).

Enligt von Wright skulle Wittgenstein inte avse något subjektivt och psykologiskt med "tanke". Han skulle i stället mena "s.a.s. innehållet i tanken, något objektivt." Detta är något som kan göras till föremål för diskussion. Det är också oklart vad som skall menas med "tankens innehåll". Men "tankens innehåll" skulle kunna menas sådana abstrakta tankar, som jag har talat om i sektion 1.1 ovan. Det är då frågan om vad i kapitel 2 nedan skall kalla noematiska propositioner.¹⁴⁾

I föregående sektion har jag tolkat Wittgensteins uttryck "Gedanke" såsom betecknande tankeindivider, d.v.s. intentioner i den fenomenologiska traditionens terminologi. Denna tolkning tycks mig ej vara utan fog. En uppfattning enligt vilken Wittgenstein i Tractatus med "tanke" avser tanken som något psykologiskt och närmare bestämt intentioner har också framställts av Favrholdt och Malmgren.¹⁵⁾ Enligt dessa författare är en intentionsteori förutsatt i Tractatus och jag är böjd att ge dem rätt.

Av intresse i detta sammanhang är ett i Notebooks 1914-1916 (1969) publicerat svar på ett brev från Bertrand Russell. Denne frågar "Does a Gedanke consist of words?", och Wittgenstein svarar:

No; But of psychical constituents that have the same sort of relation to reality as words. What those constituents are I don't know. (s. 130) But a Gedanke is a Tatsache: What are its constituents and components, and what is their relation to those of the pictured Tatsache? I don't know what the constituents of a thought are but I know that it must have such constituents which correspond to the words of Language. Again the kind of relation of the constituents of the thought and the pictured fact is irrelevant. It would be a matter of psychology to find out. (s. 129).

Frågan om relationen mellan tankars konstituenten och av tankar avbildade fakta finner Wittgenstein irrelevant. Det skulle enligt honom vara en uppgift för psykologerna att besvara denna fråga. Men han ger tydligt besked att tanken inte består av ord, och han säger klart, att tankens konstituenten har samma relationer till verkligheten som orden har. Frågan om tankens beskaffenhet torde inte vara en fråga enbart för psykologerna utan även för filosoferna. Den ställer oss inför en rad ontologiska och fenomenologiska problem, som det snarare är filosofernas än psykologernas uppgift att söka komma tillrätta med.

1.7 Om orden "tanke" och "intention"

Orden "tanke" och "intention" har använts flitigt i det föregående. I denna sektion ges några synpunkter på bruket av dem.

Som bekant använder vissa filosofer inom den s.k. fenomenologiska traditionen ordet "intention" som teknisk term för entiteter som är tankar i viss bemärkelse. Mitt bruk av "tanke" stämmer överens med nyssnämnda bruk av "intention", vilket härrör från de medeltida skolastikernas "intention".¹⁶⁾

Orden "tanke" och "intention" har inte samma användningsråde. Härom skriver Thomas Wetterström i *Intention and Communication*, 1977, s. 47 följande:

All experiences that deserve to be called thoughts according to common usage deserve to be called intentional acts. But the converse does not apply. Many acts (e.g. the experiences people get when they see bulls or hear bells) are not thoughts according

to common usage. The main explanation of this seems to be that perceptual experiences contain intentions rather covertly: their component intentions are easily overlooked. Again, experiences that deserve to be called thoughts seem to do that because of being intentions or because of containing intentions overtly. It is tempting to exchange the descriptively phenomenological term 'intention' for the English word 'thought'. But it were better not to make this exchange, as it seems that the former term applies merely to certain components of thoughts and other intentional experiences. But if such component overtly belong to experiences, thereby qualify these experiences for the title of 'thought'.

Jag använder här i vissa viktiga sammanhang ordet "tanke" i stället för "intention". Men jag avser inte att ersätta termen "intention" med ordet "tanke". Det är endast när det gäller T-satsen som en helhet bestående av en tanke och ett satstecken som jag kommer att använda ordet "tanke" i stället för "intention". När jag i detta sammanhang använder "tanke" i stället för "intention" torde jag inte använda det förstnämnda ordet i överensstämmelse med det vanliga språkbruket. Mitt beslut beträffande bruket av "tanke" i detta sammanhang är betingat av en önskan att undvika den tekniska termen "intention", vars vardagsspråkliga användning i betydelsen avsikt, ehuru föga frekvent, synes alltför dominerande för att kunna negligeras utan allvarliga risker för missförstånd.

Men även mitt bruk av ordet "tanke" kan leda till missförstånd. I vardagstänkandet är man endast i ringa grad medveten om de frågor, som gäller T-satsförekomsten som en helhet bestående av en tankeindivid och en satsteckenförekomst. Ordet "tanke" torde mera sällan användas i vardagsspråket för att beteckna komponenter i T-satsförekomster och T-satsförekomstupplevelser. Däremot torde det ofta användas i en annan betydelse, som jag skall kalla inre T-satsförekomstupplevelse. (se 1.11) Denna betydelse hos "tanke" får inte förväxlas med den betydelse ordet har då det användes synonymt med den filosofiska facktermen "intention".

1.8 Några anmärkningar till intentionsbegreppet i anslutning till Segelberg. Om hyletiska och intentionala upplevelseinnehåll. Om åskådliga föreställningars intentionalitet

Filosofen, som förnekar existensen av mentala entiteter överhuvudtaget kan inte ställa frågan om "intentionernas existens". Men det finns filosofer som erkänner existensen av mentala entiteter utan att räkna med

att det finns intentioner. Somliga av dem har kanske inte klart observerat intentionerna som speciella fenomen i medvetandet; andra har explicit argumenterat mot intentionernas existens.¹⁷⁾

Att frågan om intentionernas existens är kontroversiell sammanhänger delvis med det förhållandet, att det är svårt att konstatera förekomsten av intentioner i situationer, i vilka intentioner föreligger separat i medvetandet och inte är förknippade med sensationer. (jfr ovan sektion 1.2.)

Det är lämpligt att återge följande avsnitt ur Segelberg 1945 (s. 35):

Intentioner är jämförelsevis svåra att iakttaga. Lättast märker man dem i en situation som denna: Man uppfattar ett ord utan att förstå det och så kommer man plötsligt underfund med dess innebörd; det nya, som kommit till när man förstår ordet, är en intention på ordets betydelse.

Den situation, som Segelberg framställer i citatet är endast en av många typer av situationer som måste beaktas om man vill ha en fullständig teori om intentionaliteten. Sålunda måste man bl. a. analysera varseblivningar av olika slag och försöka redogöra för hur vår helhetsuppfattning av fysiska föremål är intentional. Jag skall återge vissa citat från Segelbergs skrifter angående intentionerna och deras natur.

I Segelberg 1945 (s. 35) heter det:

Då vi tala om en uppfattning av x eller ett medvetande om x, kunna vi dels avse en upplevelse av x, dels en intention på x, dels komplexer i vilka dessa faktorer äro kombinerade, t.ex. varseblivningar. - Alla föremål, som kunna upplevas, kunna också intentioneras. Det finns alltså både intention på glädje och upplevelse av glädje. (Skillnaden mellan de båda arterna av uppfattning är här påfallande.)

Vad vi kalla en uppfattning av ett föremål är i allmänhet ett komplex innehållande både intentionsupplevelse och icke-intentional upplevelse. - Av fysiska kroppar, sådana som träd och hus, kunna vi uppleva på sin höjd någon sida eller kvalitet i sänder. Den helhetsuppfattning vi ha av ett dylikt föremål är intentional. - Man kunde säga, att intentionens biologiska uppgift är att vidga medvetandets räckvidd utöver det för upplevelsen direkt tillgängliga.

Uttrycken "uppleva" och "uppfatta" och "att vara medveten om" förklaras på följande sätt i Segelberg 1953 (s. 29):

En upplevelse föreligger när man förnimmer ett sinnesdatum (t.ex. ett ljusfenomen, ett ljud, en smärta); när man har en 'minnesbild' eller en 'fantasibild'; när man känner en glädje, en ångest, när man har en tanke. I de uppräknade fallen upplever man ljusfenomenet, ljudet, smärtan, minnesbilden, fantasibilden, glädjen, ångesten, tankeakten. I samtliga fall kan man i stället för "ha upplevelser av" använda uttrycken "uppfatta" och "vara medveten om".

Man kan också använda orden "uppfatta" och "vara medveten om" när det är fråga om att man tänker på ett ljusfenomen, ett ljud, en smärta, en glädje, en ångest, en tankeakt, utan att man förnimmer (känner) dessa föremål. Man har då medvetande om föremålen i den meningen, att man har en intention på dem. Synonymt med "intention på" kan man använda "tanke på".

Två saker måste här observeras:

- 1) Då man har en intention på ett föremål x, upplever man alltid intentionen. I en mening (den första) uppfattar man alltså intentionen i en annan mening (den andra) uppfattar man intentionens objekt.
- 2) Ofta uppfattar man samma föremål på båda sätten. Detta gäller om den form av inre varseblivning, som Broad kallar inspection. När man iakttar ett sinnesdatum, t.ex. ett ljudfenomen, har man på en gång en upplevelse av ljudet och en på ljudet inriktad intention. (Dessutom upplever man naturligtvis intentionen.)

Som framgår av det sista citatet använder Segelberg ordet "uppleva" på ett speciellt sätt. Han skiljer mellan intentionen och en upplevelse av intentionen. Jag har här anslutit mig till detta språkbruk.

Husserl gör i LU en distinktion mellan *Empfindungen* och intentioner.¹⁸⁾ I *Ideen* har han ersatt denna distinktion med en distinktion mellan hyletiska och intentionala upplevelseinnehåll.¹⁹⁾ Men det han kallar hyletiska upplevelseinnehåll i *Ideen* är inte exakt detsamma som han kallar *Empfindungsdaten* i LU. Jag skall inte här gå in på Husserls speciella teori om hyletiska innehåll i *Ideen*.²⁰⁾ I Segelberg 1953 (s. 72) heter det:

Husserl skiljer mellan två slag av innehåll hos våra upplevelser: hyletiska och intentionala innehåll. Hyletiska innehåll äro sådana moment som inte äro intentionala. Hit hör sådana upplevelseinnehåll som färgmoment, ljudmoment, gestaltmoment, smakmoment, olusmoment. Detta gäller naturligtvis oberoende av om upplevelsen har karaktären av (perifert framkallad) förnimmelse eller (centralt framkallad) 'fantasiföreställning' (Broad "image"; Husserl "phantasma"). - Tankeakter, uppmärksamhetsakter, omdömesakter, önskeakter, viljeakter, övertygelseakter o.s.v. äro intentionala upplevelseinnehåll.

Av citatet framgår att Segelberg använder termen "hyletiska upplevelseinnehåll" om vad Husserl kallar *Empfindungen* i LU (och inte om vad han

i Ideen kallar hyletiska upplevelseinnehåll), och jag skall använda samma terminologi.

För den som räknar med existensen av mentala entiteter och som också räknar med intentioner framstår distinktionen mellan hyletiska upplevelseinnehåll och intentionala upplevelseinnehåll som viktig; den kommer att inta en väsentlig plats i min teori.

När jag visuellt varseblir Lunds domkyrka har jag en upplevelse vars hyletiska innehåll svarar mot framsidan av Lunds domkyrka. Baksidan kan jag inte uppleva via något hyletiskt innehåll. Min medvetenhet om eller uppfattande av baksidan består av intentioner på denna. Inte heller framsidan av Lunds domkyrka är jag medveten om helt och hållet i kraft av hyletiska innehåll. Även min upplevelse av framsidan är delvis intentional; en synbild kan inte vara en synbild av en domkyrka (eller någonting annat) om den inte är kopplad till en intention. I Segelberg 1953 (s. 78) heter det:

Då vi varsebli ett hus, ha vi en intention riktad på huset. Men vi uppleva inte huset. Däremot uppleva vi (förutom intentionen) ett sinnesdatum, som tjänstgör som ett slags illustration till intentionen. Vi kan kalla detta moment för varseblivningens illustrativa (eller illustrerande) moment. I det illustrerande momentet finns motsvarigheter till olika moment hos huset: till husets färg, form, fönster, dörrar o.s.v.

Denna analys av varseblivningen, till vilken jag ansluter mig, är långt ifrån allmänt accepterad, och det är därför inte säkert att den som kommer i kontakt med den ser den som ett stöd för uppfattningen att det finns intentioner. Men Segelbergs analys av varseblivningen kan i alla fall visa, hur vissa filosofer, som räknar med intentioner, uppfattar dessa.

En invändning som kan göras inför den nu framställda analysen av varseblivningen är att det inte är fråga om intentioner utan om förväntningar som ingår i varseblivningen beträffande sådana delar av varseblivningssituationen, som inte uppleves med hyletiska upplevelseinnehåll. Men det är såvitt jag förstår inte möjligt att adekvat analysera förväntningar av detta slag utan att räkna med intentioner.²¹⁾ Om det gäller att ge en kausal förklaring av uppkomsten av en varseblivning är det givetvis riktigt att räkna med aktualiseringar av minnesspår, som svarar till den intentionala delen av varseblivningen. Men en sådan

kausal förklaring är ingen beskrivning av de medvetandefenomen, som här föreligger. Det finns inte heller någon motsägelse mellan en sådan kausal förklaring och en fenomenologisk beskrivning, enligt vilken det är fråga om intentioner.²²⁾

Det är viktigt att beakta att även åskådliga föreställningar är intentionala. Föreställningar har symbolkaraktär. Detta innebär, att de har en intentional syftning på något. Kaila skriver i Personlighetens psykologi, 1939, s. 156 följande:

Varje föreställning i ordets mänskliga betydelse är en representativ bild och innehåller alltså en symbolfunktion (vilket den berörde logikern Husserl måhända var den förste som alldeles klart insåg). Som redan nämnts existerar föreställningen som själslig process "här och nu" men representerar något, som icke är "här och nu". (23)

Det kan vara värt att särskilt uppmärksamma minnesföreställningarna. Dessa är intentionala. Minnesföreställningarna föreligger i nuet men är riktade på företeelser i det förflutna.²⁴⁾

1.9 Om intentionala kvalitetsmoment enligt Segelberg

Det är inte psykologiskt möjligt att genom introspektiva iakttagelser närmare studera intentionernas karaktär. Men det måste finnas skillnader mellan intentioner, som är inriktade på olika objekt. Dessa frågor om de intentionala kvaliteterna har Segelberg behandlat i Studier över medvetandet och jagidén, 1953, s. 35 på följande sätt:

Att uppleva en intention på ett rött föremål innebär ju inte att uppleva kvaliteten rött eller ett moment av denna kvalitet. Men vi måste antaga att det finns en egenskap, som tillkommer varje intention på ett rött föremål och som inte tillkommer intentioner på föremål, som inte är röda. På samma sätt måste det finnas en kvalitet, som tillkommer varje intention på ett cirkelrunt föremål och som inte tillkommer intentioner, som inte har cirkelrunda föremål som objekt. O.s.v. Vi kallar sådana egenskaper, som tillkommer intentioner och ger dem inriktning på ett föremål med en viss kvalitet, för intentionala kvaliteter.

Om x är en icke-intentional kvalitet, betecknar vi motsvarande intentionala kvalitet med $X+$. Den relation som råder från en intentional kvalitet till motsvarande icke-intentionala kvalitet kallar vi intentional relation. Vi skriver den I.

Liksom de icke-intentionala kvaliteterna föreligger i form av kvalitetsmoment, måste detsamma gälla om de intentionala kvaliteterna. Liksom elementen i en uppsättning icke-intentionala kvali-

teter kan kombineras på olika sätt, kan detsamma antas gälla motsvarande intentionala kvaliteter.

Från kunskapsteoretisk synpunkt är det viktigt att särskilt framhålla, att de intentionala kvaliteternas karaktär inte kan fastställas genom direkta introspektiva iakttagelser. Påstående enligt vilka intentionerna är si eller så beskaffade bygger inte på direkta iakttagelser.²⁵⁾ För filosofer med en strikt empiristisk inställning kan det uppstå problem i detta sammanhang: Hur kan det vara berättigat att acceptera entiteter, vilkas natur inte kan fastställas genom iakttagelse utan endast på grundval av resonemang? Enligt min uppfattning är det rimligt, att man bygger en uppfattning om intentionernas natur på ett sådant resonemang, som Segelberg framställt i citatet ovan.

1.10 Om intentionsteorien och den wittgensteinska användningsteorien

En satsteckenförekomst behöver inte ingå i en T-satsförekomst för att kunna sägas ha mening. Den ingår i ett språk, och har mening - konventionell mening - i kraft av detta språks konventioner oavsett om den är förknippad med en tankeindivid eller ej. Som jag ser saken har emellertid tankeindivider mening, och deras mening är i viss bemärkelse primär i förhållande till konventionell mening. I anslutning till Ockhams distinktion mellan konventionella tecken och naturliga tecken (*intentiones animae*)²⁶⁾ skall jag använda uttrycket "naturlig mening" för att beteckna den typ av mening som exemplifieras av tankeindivider.

Naturlig mening är primär i förhållande till konventionell mening i följande bemärkelse: om ett tecken T inte vore knutet till tankeindivider av visst slag i kraft av konventioner, skulle ingen förekomst av T någonsin bli förstådd; det skulle inte finnas några upplevelser som adekvat kunde karaktäriseras som förståelser av T:s konventionella mening.

Var och en som delar ovan skisserade syn på språkliga tecken skall sägas omfatta intentionsteorien för mening. Många filosofer tar avstånd från varje sådan teori av olika skäl. I detta sammanhang skall jag dock begränsa mig till att behandla en typ av med varje intentionsteori oförenlig uppfattning om mening som representeras av den senare Wittgenstein och som i det följande skall benämnas användningsteorien om mening.

Enligt användningsteorien finns det inga intentioner, som tillsammans med satsteckenförekomster bildar T-satsförekomster. Det finns bara sats-tecken, som användes.

I Tractatus talar Wittgenstein om tankar. Som framgår av citatet i sektion 1.5. ovan talar han om tankar som uttryckes i satser, d.v.s. satstecken. I denna skrift har jag tolkat tesen, att satser uttrycker tankar, som en teori, enligt vilken ifrågavarande satser skulle vara T-satsförekomster och alltså bestå av med varandra på visst sätt förknippade tankeindivider och satsteckenförekomster.

I Philosophical Investigations talar Wittgenstein inte om tankar. Han gör inte heller några uttalanden, som kan tolkas som liktydiga med min teori om T-satsförekomster. Han talar i stället om användningen av satsen, d.v.s. satsteckenförekomsten. I stället för att tala om intentioner talar han om dispositioner att reagera på visst sätt, och intentionaliteten analyserar han som dispositioner att använda vissa ord. Att tänka är att ha dispositioner att använda vissa ord och att i övrigt reagera på olika sätt.²⁷⁾

Min huvudinvändning mot denna teori är att den inte på ett tillfredsställande sätt besvarar frågan hur en person kan mena något med ett yttrande av ett satstecken eller förstå ett satstecken; enbart i kraft av att ha dispositioner av ovan angivet slag kan en person inte mena något eller förstå något.

Vad tänker man på då man säger att en sats' (ett satsteckens) betydelse är detsamma som dess användning? Rimligtvis betraktar man förekomster av ifrågavarande satstecken som verktyg för vissa syften. Detta förutsätter en distinktion mellan riktiga och oriktiga användningar av verktygen. Jag finner det emellertid svårt att se hur begreppet insiktsfull behandling av ett verktyg skulle kunna umbäras vid förklaringen av denna distinktion tillämpad på satstecken, och en insiktsfull behandling av en satsteckenförekomst förutsätter ett aktuellt eller dispositionellt medvetande om satsteckenförekomstens mening. Detta förutsätter i sin tur någon version av intentionsteori för mening.

Det ovan sagda gäller avsändare av språkliga meddelande. En analog poäng kan göras beträffande mottagare av sådana meddelanden. I en bemärkelse - den av användningsteorien förutsatta - förstår man ett yttrande

av ett satstecken om man reagerar på visst sätt med avseende på sitt yttre beteende. I en annan betydelse måste man insiktsfullt reagera på ett yttrande för att kunna sägas ha förstått det. Det sistnämnda förståelsebegreppet förutsätter någon version av intentionsteorin, och jag finner det svårt att se hur användningsteoriens anhängare enbart med hjälp av det förstnämnda förståelsebegreppet skulle kunna åstadkomma en tillfredsställande, generell teori för de relationer som normalt råder mellan språkliga yttranden och deras adressater. Det är en helt annan sak att ett förståelsebegrepp av det användningsteorien förutsatta slaget kan tänkas fungera väl i en teori som ställts upp med begränsade syften.

1.11 Tänkande som "inre tal". Inre T-satsförekomstupplevelse

Då en person läser eller hör av andra personer producerade satstecken-förekomster och förstår dessa föreligger det en typ av tänkande. En annan typ av tänkande föreligger då en person själv producerar sats-teckenförekomster som andra människor kan iakttaga och (uppriktigt eller ouppriktigt) menar något med dessa. Gemensamt för båda dessa typer av tänkande är att vederbörande tänkare har satsteckensensationer, som svarar till intersubjektivt iakttagbara satsteckenförekomster. I båda dessa fall är det i min terminologi fråga om tänkande, men detta uttrycks-sätt är relativt främmande för vardagsspråket; där ligger det betydligt närmare till hands att med tänkande avse s.k. tyst tal eller inre tal.²⁸⁾ I en väsentlig vardagsspråklig bemärkelse är alltså tänkande detsamma som inre tal, vilket enligt min teori väsentligen består i inre T-satsförekomstupplevelser.

En inre T-satsförekomstupplevelse består av en tanke-individ och en sensation av visst slag vilken är medium-kopplad till nyssnämnda tankeindivid. Vad är utmärkande för den typ av sensationer som kan ingå i inre T-satsförekomstupplevelser? Frågan kan grovt besvaras så: de svarar inte mot några intersubjektivt iakttagbara entiteter som för-tjänar benämningen "tecken". Visserligen torde det i vissa fall av inre tal förekomma rörelser i talorganets muskulatur, och sådana rörelser skulle eventuellt kunna iakttagas av andra personer, men om de av dessa personer kan uppfattas som tecken - tolkas i enlighet med något språks

konventioner - är det inte fråga om något klart fall av inre tal; vi har i stället att göra med atypiskt inre tal - med ett fenomen, som ligger i vaghetszonen mellan yttre tal utan avsikter att kommunicera och typiskt inre tal. Fenomen av detta slag kommer inte att beaktas i det följande.

Rörelser i talorganets muskulatur av det slag som förekommer vid inre tal skulle kunna kallas inre satsteckenmotsvarigheter, men entiteter av detta slag är ointressanta för mina syften. Vad jag har anledning att intressera mig för är de sensationer som svarar mot dem, och uppgiften att klargöra dessa sensationers beskaffenhet torde inte utan undersökningar som faller utanför en filosofers kompetensområde kunna underlättas genom överväganden om inre satsteckenmotsvarigheters natur eller sensationer av ovan nämnt slag. Härtill kan läggas att det finns fall av inre tal i vilka förekomsten av inre satsteckenmotsvarigheter är i hög grad tvivelaktig. Jag tänker på fall av inre tal i vilket s.k. mental images eller - för att använda Saarnios terminologi - *psychem*²⁹⁾ spelar en väsentlig roll. Såväl *psychem* som mot i talorgans muskulatur vid inre tal förekommande rörelser svarande sensationer exemplifierar vad jag skall kalla inre satsteckensensationer, och det är sensationer av detta slag som tillsammans med tankeindivider bildar inre T-satsförekomstsupplevelser. Jag skall försöka klargöra begreppet satsteckensensation utan att vidare diskutera frågan om vilka entiteter som de svarar mot. Betrakta följande definitioner, (1) och (2):

- (1) X är en inre satsteckensensation = def. X är sensation som uppfyller följande villkor: x är mediumkopplad till en tankeindivider hos en person P och det finns inte någon person (utom möjligen P) som kan iakttaga någon mot x svarande, intersubjektivt iakttagbar entitet y och därvid uppfatta y som ett tecken.
- (2) X är en inre T-satsförekomstsupplevelse = def. X är en mediumblandad upplevelse i vilken en sensation är medium om och endast om den är en inre satsteckensensation.

En för mina syften tillfredsställande bestämning av begreppet inre tal kan nu åstadkommas så: Inre tal är en ström av inre T-satsförekomstsupplevelser.

1.12 Två betydelser hos satstecknet "En sats uttrycker en tanke"

Sektion 1.5 behandlar en betydelse hos "En sats uttrycker en tanke". I överensstämmelse med definitionen på en T-sats kan detta satstecken tolkas som liktydig med "En S är en T-sats (och innehåller följaktligen en tanke)". Mot bakgrund av vad som sagts i föregående sektion kan det emellertid också tolkas som liktydigt med "S är en satsteckenförekomst som svarar mot en inre T-satsförekomstupplevelse".

(1) "Satsen S uttrycker en tanke"

kan således tolkas på två sätt:

(1.1) "'S är en T-satsförekomst (och innehåller följaktligen en tanke-individ)'"

(1.2) "'S är en satsteckenförekomst som svarar mot en inre T-satsförekomstupplevelse'".

Att en satsteckenförekomst St svarar mot en inre T-satsförekomstupplevelse U innebär att St ingår i en T-satsförekomst för vilken följande gäller: Den föregås i tiden av U, dess avstånd i tiden till U är obetydligt och den innehåller en tankeindivid som i allt väsentligt liknar den i U ingående tankeindividen.

Det är av visst intresse att uppmärksamma att man har att räkna med en viss glidning mellan (1.1) och (1.2). Som framhållits i sektion 1.3 kan den i en T-satsförekomst ingående tankeindividen inte göras till föremål för direkt iakttagelse. Inre satsteckensensationer torde också vara svåra att inspektera, men de är inte så undanglidande som intentionerna. Det föreligger därför en risk att de i inre T-satsförekomstupplevelserna ingående tankeindividerna förbises. Filosofer gör sig lätt skyldiga till detta misstag. Detta synes vara en av orsakerna till att filosofer i alltför ringa utsträckning räknar med existensen av intentioner. (1.2) torde vara en vanlig betydelse hos (1) i vardagsspråket. Det är då att märka, att man inte kan ge en korrekt analys av (1.2) utan att räkna med intentioner.

I sektion 1.5 ovan har jag erinrat om en sats i Tractatus som lyder: "Im Satz drückt sich der Gedanke wahrnehmbar aus". Gissningsvis förekommer det att läsare av denna sats uppfattar ordet "tanke" som beteck-

ande en inre T-satsförekomstupplevelse. Säkert är, att ordet "tanke" i vardagsspråket ofta har denna betydelse, men det är också klart, att detta inte kan gälla för ordet "Gedanke" i citatet ovan.

1.13 När en filosof gör gällande att en sats består av en tanke och ett satstecken går han utanför det vanliga användningsområdet för ordet "tanke". Några olika sätt att använda uttrycket "Jag tänker" i vardagsspråket

Som jag framhållit i inledningen till föreliggande kapitel skall jag i viss utsträckning uppmärksamma frågor om olika betydelser som ordet "tanke" och uttrycket "Jag tänker" har i vardagsspråket.

När jag talat om T-satsen som bestående av en tankeindivid och en satsteckenförekomst, använder jag ordet "tanke" på ett sätt, som avviker från de sätt, på vilka ordet "tanke" användes i vardagsspråket.

I vardagstänkandet sysslar man inte med analyser av begreppet sats. Det finns i vardagstänkandet ingen teori enligt vilken T-satsförekomsten består av tankeindivider och satsteckenförekomster. Det torde knappast förekomma, att man i vardagsspråket säger, att det förhållandet, att jag yttrar ett meningsbärande satstecken, t.ex. "Lunds domkyrka är grå", innebär att jag samtidigt som jag yttrar detta satstecken tänker tanken 'Lunds domkyrka är grå'.³⁰⁾

När en filosof gör gällande, att en sats består av en tanke och ett satstecken går han utanför det vanliga användningsområdet för ordet "tanke" och för uttrycket "Jag tänker" i vardagsspråket. Detta förhållande är viktigt att observera för att missförstånd beträffande innebörden av tesen att en T-sats består av en tanke och ett satstecken inte skall uppkomma.

När man i vardagstänkandet säger att en sats uttrycker en tanke, så torde man ofta avse det förhållandet, att en T-satsförekomst svarar mot en inre och inte mot en yttre satsteckensensation. Det kan också vara fråga om att det samtidigt som en person yttrar en T-satsförekomst hos honom föreligger en åskådlig föreställning. Det är då på visst sätt fråga om att han med T-satsförekomsten uttrycker den åskådliga föreställningen.

Det är - detta kan inte nog kraftigt understrykas - inte de nu nämnda betydelserna som avses när jag uppställer tesen att en T-satsförekomst består av en tankeindivid och en satsteckenförekomst.

För att ge en bakgrund till att mitt tal om T-satser som bestående av tankar och satstecken innebär en avvikelse från de vanliga sätten att uttrycka sig i vardagsspråket har jag gjort ett försök att sammanställa några vanliga sätt att använda uttrycket "Jag tänker":

1. "Jag tänker" i motsats till "Jag varseblir".
2. "Jag tänker" i betydelsen "Jag talar tyst" i motsats till "Jag talar högt".
3. "Jag tänker" i betydelsen "jag har en oåskådlig tanke" (i motsats till "Jag föreställer mig åskådligt").
4. "Jag tänker" i motsats till "Jag handlar".
5. "Jag tänker" i motsats till "Jag vill".
6. "Jag tänker" i motsats till "Jag önskar".
7. "Jag tänker" i motsats till "Jag har en känsla".
8. "Jag tänker" i betydelsen "Jag tänker reflekterat" (i motsats till "Jag tänker oreflekterat").
9. "Jag tänker" i betydelsen "Det pågår en eller flera tankeprocesser i mitt medvetande".

När en person i vanlig dialogsituation uttalar en akustisk satsteckenförekomst, föreligger det hos honom en med satsteckenförekomsten intimt förbunden tankeindivid. I någon mening av "tänka" tänker han den med satsteckenförekomsten intimt förbundna tankeindividen. Som jag ovan framställt användes uttrycket "Jag tänker" i betydelsen tala tyst med sig själv i motsats till att yttra en sats högt. Men såväl när man tänker en tanke i betydelsen tala tyst med sig själv som när man yttrar en sats tänker man i någon mening den tanke, som i det förra fallet en inre satsteckensensation och i det senare fallet en yttre satsteckensensation är intimt förbunden med. Men om fall av det senare slaget använder man inte så gärna uttrycken "att tänka" eller "tanke" i vardagsspråket. Där appliceras dessa uttryck i första hand på tankar som inte är förbundna med några yttre satsteckensensationer.

En betydelse hos uttrycket "Jag tänker" i vardagsspråket är enligt sammanställningen ovan att man tänker en oåskådlig tanke i motsats till

att man föreställer sig något åskådligt. Man torde då avse en medvetandesituation, i vilken det s.a.s. föreligger en isolerad, oåskådlig tanke.³¹⁾

1.14 Om medvetande-situationer, i vilka yttranden av satser beledsagas av tankar.

I vissa fall torde T-satsförekomster yttras utan att det föreligger några tankar eller föreställningar i anslutning till yttranden utöver de mot T-satsförekomsterna svarande T-satsförekomstupplevelserna. Men i många fall ligger det annorlunda till. Människor som yttrar T-satsförekomster, t.ex. "'Det blir vackert väder i morgon'", har säkert ofta i talande stund åskådliga föreställningar om en molnfri himmel med en skinande sol eller om att barometern stiger. Man skulle här kunna tala om beledsagande tankar till T-satsförekomster.

T-satsförekomstupplevelser och beledsagande tankar är inte intimt förbundna på samma sätt som i T-satsförekomstupplevelser ingående tankeindivider och satsteckenensationer. Men avståndet mellan beledsagande tankar och T-satsförekomstupplevelser är inte stort. Det avstånd, som föreligger t.ex. mellan T-satsförekomstupplevelsen och samtida smärtupplevelser är sannolikt större i flertalet fall.

Ordet "tanke" användes i vardagsspråket endast i undantagsfall på det sätt i vilket det användes i satsen "'En T-satsförekomst består av en tankeindivid och en satsteckenförekomst'". Däremot torde ordet ganska ofta användas om företeelser, som utgöres av vad jag nyss kallade beledsagande tankar. Det torde förekomma, att man med "En sats uttrycker en tanke" menar, att beledsagande tankar föreligger i medvetandet vid yttrandet av satsteckenförekomsten. Men det är uppenbart, att denna tolkning av satstecknet "En sats uttrycker en tanke" innebär ett missförstånd om man beaktar mer naturliga sätt att använda detta satstecken.

I sin primära användning har satstecknet "En sats uttrycker en tanke" en betydelse, som jag har preciserat på följande sätt:

- (1) I en T-satsförekomst ingår en tankeindivid.

Jag har också uppmärksammat följande betydelse:

- (2) En T-satsförekomst svarar mot en inre T-satsförekomstupplevelse.

I föreliggande sektion har ytterligare en betydelse kommit i dagen:

(3) En T-satsförekomst uttrycker beledsagande tankar.

Även en annan medvetande-situation skall här uppmärksammas. En person läser en saga för ett barn, men han uttalar satsteckenförekomsterna i sagoboken utan att själv uppfatta vad han läser, medan han tänker på helt andra saker under läsningen. I detta fall föreligger en medvetande-situation, i vilken sagoläsaren har yttre satsteckensensationer, som inte är medium-förknippade med några tankeindivider; han har inga mot satstecknen svarande T-satsförekomstupplevelser. Barnet däremot har sannolikt sådana upplevelser.

1.15 Ett skäl till att man inte sett att det finns intentioner kan vara att man använt ordet "sats" dels för satstecknet, dels för helheten bestående av satsteckenförekomsten och tankeindividen

Ordet "sats" användes ofta i betydelsen satstecken. Men jag tror, att det finns en tendens att använda det även om helheter bestående av tankeindivider och satsteckenförekomster. Jag räknar med att det finns en tendens att glida mellan dessa betydelser.

I filosofiska föreläsningar är det vanligt, att man skriver en sats på svarta tavlan. Man talar sedan om "satsen på svarta tavlan". Denna är givetvis ett satstecken. Men är inte det man avser när man talar om den något som mera utförligt skulle kunna anges som "den T-satsförekomst, vars intersubjektivt observerbara del utgöres av det satstecken, som står på svarta tavlan"? Denna fråga tycks mig viktig. Jag vill besvara den jakande.

När man säger, att man skall analysera en sats torde man kunna avse olika saker. En sak, som man kan avse, skulle vara att tolka ett satstecken. Man vill föreslå olika tolkningar av ett satstecken. Man kan också avse att analysera den tankeindivid, som uttryckes av satstecknet.

Man kan emellertid också avse analys av den mening som T-satsförekomsten representerar. Det man tänker på när man uppfattar en satsteckenförekomst är ju varken satsteckenförekomsten eller den till denna knutna tankeindividen. Man tänker givetvis på meningen hos T-satsförekomsten.

Som tidigare framhållits är frågan om intentionernas existens kontroversiell. En viktig synpunkt i denna diskussion kan vara att filosofen inte alltid upprätthåller distinktionen mellan satstecken och T-satser. Använder de "sats" på detta ambigüosa sätt riskerar de att förbise behovet att räkna med intentioner. De talar om satsen både när de avser satstecken och när de avser T-satser; de glider mellan dessa betydelser, varvid de förbiser behovet av ett explicit formulerat T-satsbegrepp och därmed behovet av att anta existensen av tankeindivider (intentioner).

1.16 Tecken och T-symbol. T-symbolförekomstupplevelse och T-symbolförekomst. T-symbolteckenförekomst

Jag övergår nu till frågor om satsteckens och T-satsers delar. Satstecken har delar som är tecken. Och T-symboler är helheter av tecken och tankar (resp. delar av tankar) i samma mening som T-satser är helheter bestående av satstecken och tankar.

Jag uppställer följande stipulativa definition av begreppet T-symbolförekomstupplevelse:

- (1) X är en T-symbolförekomstupplevelse = def. X är en enhet bestående av en tankeindivid T och en teckensensation Ts, där Ts är en sensation av en teckenförekomst och T är mediumförbunden med Ts.³²⁾

I överensstämmelse med denna definition uppställer jag följande definition av begreppet T-symbolförekomst:

- (2) X är en T-symbolförekomst = def. X utgöres av en tankeindivid T och en teckenförekomst Te och T är förknippad med Te på följande sätt: T och en sensation av Te utgör en T-symbolförekomstupplevelse.

En teckenförekomst kan föreligga i verkligheten utan att vara upplevd här och nu. Den kan föreligga i en bok utan att för tillfället upplevas av någon. Men en tankeindivid kan inte föreligga utan att vara upplevd här och nu. Och en helhet bestående av en tankeindivid och en teckenförekomst - en T-symbol - kan inte föreligga i verkligheten utan att vara upplevd här och nu.

En teckenförekomst, som uppfyller villkoret att en sensation av den är mediumförbunden med en tankeindivid, är en T-symbolteckenförekomst.

Jag uppställer följande stipulativa definition av begreppet T-symbolteckenförekomst:

- (3) X är en T-symbolteckenförekomst = def. X är en teckenförekomst som står i relation till en tankeindivid på grund av en mediumförknippning mellan sensationen av teckenförekomsten och tankeindividen.

Vad som hittills sagts i föreliggande sektion aktualiserar frågan om relationen mellan å ena sidan satsteckenförekomsten och T-satsförekomster och å den andra sidan teckenförekomster och T-symbolförekomster. Dessa begrepp står i följande relationer till varandra. Alla satsteckenförekomster är tillika teckenförekomster, men inte alltid vice versa, d.v.s. det finns teckenförekomster, som inte är satsteckenförekomster, men som i så fall alltid kunnat uppträda som delar av satsteckenförekomster. Jag bortser då från problemen med ett-ord-satser. Alla T-satsförekomster är tillika T-symbolförekomster, men inte alltid vice versa, d.v.s. det finns T-symbolförekomster, som inte är T-satsförekomster, men i så fall är de av den beskaffenheten, att de skulle passa in som meningsfulla delar av en T-satsförekomst. Begreppen teckenförekomst och T-symbolförekomst är i förhållande till satsteckenförekomst och T-satsförekomst de generellare begreppen. I detta hänseende motsvarar de begreppet tankeindivid såtillvida som att under detta begrepp dels faller entiteter, som har "satskaraktär", dels entiteter, som inte har "satskaraktär". D.v.s. en tankeindivid kan ha, men behöver inte ha "satskaraktär".

Övriga frågor om förhållandet mellan tecken och satstecken och mellan T-symbol och T-sats faller utanför ramen för min uppgift. Jag torde inte behöva behandla problem, vars behandling obetingat förutsätter en diskussion av dessa svåra frågor.³³⁾

Det faller vidare utanför min uppgift att diskutera de omfattande frågorna om bestämningen av symbolbegreppet. Men jag har tagit ställning i diskussionen om bestämningen av symbolbegreppet såtillvida som jag deklarerat min anslutning till vad man kan kalla intentionsteorien för symbolen. Denna teori om symbolen föreligger t.ex. i Husserls lära

om "bedeutungsverleihende Akte". Enligt denna teori blir ett tecken meningsbärande i en psykisk process, i vilken ingår en intention som är riktad på ett föremål.³⁴⁾

Vad jag ovan i sektion 1.10 sagt om att en satsteckenförekomst inte behöver ingå i en T-satsförekomst för att kunna sägas ha mening äger givetvis sin tillämpning på tecken och T-symboler. Ett tecken kan sägas ha mening även om det inte ingår i en T-symbol i kraft av ett språks konventioner.

Ordet "tecken" användes som bekant även om tecken, som är tecken på något. (Jfr Ingen rök utan eld.) Husserl skiljer här mellan "Anzeichen" och "bedeutsame Zeichen".³⁵⁾ Regnéll använder här termerna "naturligt tecken" och "språktecken".³⁶⁾

1.17 Wittgensteins sätt att använda orden "tecken" och "symbol" i Tractatus

Mitt sätt att använda orden "tecken" och "symbol" är påverkat av Wittgensteins sätt att använda dessa ord i Tractatus. Det är därför lämpligt att här säga ett par ord härom.

Det är kanske inte riktigt att tala om Wittgensteins sätt att använda orden "tecken" och "symbol" i Tractatus. Denna bok innehåller inte någon genomarbetad teori eller diskussion om symbolen. Vad som finns där är vissa satser, som kan tolkas som förslag till stipulativa definitioner av orden "tecken" och "symbol".

Liksom Wittgenstein ser satstecknet som ett uttryck för tanken ser han enligt en möjlig tolkning av satsen 3.32 symbolen som en entitet, som består av en tanke och en teckenförekomst, som kan upplevas via hyletiska upplevelseinnehåll i en varseblivning. Han skriver bl.a.

3.32 Das Zeichen ist das sinnlich Wahrnehmbare am Symbol.

Denna sats kan tolkas som ett förslag till stipulation enligt vilken en symbol skulle bestå dels av en tankeindivid, dels av en teckenförekomst. Wittgenstein säger, att tecknet är den sinnligt varseblivningsbara delen av symbolen och uppenbarligen räknar han med en del av symbolen, som inte är "sinnlich wahrnehmbar". Han säger inte explicit

att i symbolen ingår en tankeindivid. Men man har rätt att förmoda, att han menar så.

Enligt Wittgensteins användning av ordet "symbol" kan förekomster av samma tecken (typ) ingå i symboler av olika typ. Detta framgår av följande citat:

3.321 Zwei verschiedene Symbole können also das Zeichen (Schriftzeichen oder Lautzeichen etc.) miteinander gemein haben - sie bezeichnen dann auf verschiedene Art und Weise.

Även på denna punkt råder det överensstämmelse mellan Wittgensteins sätt att använda orden "tecken" och "symbol" i Tractatus och mitt sätt att använda dessa ord.

1.18 Den ostensiva definitionen förutsätter en intention på det föremål, som definieras. Pekgesten som T-symbol

Som jag ovan framhållit räknar Wittgenstein i Tractatus med tankar (intentioner). I Philosophical Investigations räknar han inte med tankar (intentioner). Det kan emellertid ifrågasättas om han inte förutsätter intentioner utan vara medveten om det.

I den senare skriften lägger Wittgenstein vikt på "det ostensiva inlärandet av ord". Här skall jag framställa några anmärkningar om hur "det ostensiva inlärandet av ord" förutsätter intentioner.

Wittgenstein skriver i Philosophical Investigations, s. 4, följande:

An important part of the training will consist in the teacher's pointing to the object, directing the child's attention to them, and points to that shape. (I do not want to call this "ostensive definition", because the child cannot as yet ask what the name is. I will call it "ostensive teaching of words". - I say that it will form an important part of the training, because it is so with human beings; not because it could not be imagined otherwise.) This ostensive teaching of words can be said to establish an association between the word and the thing.

Det är enligt min uppfattning missvisande att säga att det vid det ostensiva inlärandet i medvetandet upprättas en association mellan ordet och tinget. I medvetandet upprättas en association mellan ordet och tanken på tinget. Härigenom förknippas ordet med tinget. I situationer, där det förekommer ostensivt inlärande av ord, föreligger det också på flera sätt intentioner på det föremål, vars namn ostensivt inläres.

Låt oss ta exemplet med vad som menas med att ordet "kub" inläres ostensivt. Eleven måste bibringas en intention på en kub (och detta förutsätter bl.a. att han uppfattar det utpekade föremålet som en entitet med baksida). I annat fall resulterar inte ostensionsförfarandet i att eleven lär sig betydelsen hos "kub". Detta ord skulle inte kunna ha den betydelsen som det faktiskt har om det inte vid något tillfälle blivit förknippat med en intention på en kub. När läraren pekar på kuben har han också en intention på en kub. Och eleven uppfattar att läraren pekar på den när han får en intention på kuben.³⁷⁾ Den som åberopar sig på Philosophical Investigations för att visa att det inte finns intentioner har inte beaktat att Wittgenstein där förutsätter intentioner utan att vara medveten om det.

1.19 Kritik av Ayers kritik av intentionsbegreppet

I inledningen till detta kapitel utlovades ett försök att tillbakavisa Ayers kritik mot intentionsbegreppet i skriften Thinking and Meaning, 1947.³⁸⁾ Nu är det dags att infria löftet.

Ayer frågar "whether the process of thought can validly be distinguished from the expression of it". I anslutning till Ryle är han böjd att svara nej. Han vill dock inte förneka att människor kan ha tankar utan att uttrycka dem i ord. Den tes, som han i anslutning till Ryle vill försvara är att när tanken "is given its expression, the expression and the thinking merge into a single process" (s. 7). Han säger bl.a. (s. 7f):

That I converse with a friend intelligently is evidence that I am thinking; but my part in the situation is completely described by saying that I am uttering certain words and also understanding them. The thinking is not a reduplication of the talking; nor, as I later try to show, is the understanding a mental act accompanying the words.

Ayer ställer sig avvisande till intentionaliteten. Citatet ovan tyder på detta och följande citat förstärker intrycket.

The thinking is not a process distinct from its articulation. (s. 8). All that I have been concerned to show is that there are not two processes; a process of using certain words intelligently and a shadow process of "thinking": and this holds equally whether one says the words aloud or says them silently to oneself.

Ayer gör gällande, att "it is through its expression that a thought comes to have an object" (s. 10). Att något är ett objekt för tanken är för honom detsamma som att man använder en symbol som designerar detta något. (s. 13) Han anser dock inte att denna uppfattning är invändningsfri. På s. 20 heter det:

I have been arguing first that the various modes of thinking are not, in any straightforward sense, mental acts; and secondly that the only sense in which they are directed towards an object is that they involve the use of symbols which are meaningful. But at this point the objection may be raised that the use of symbols which are meaningful is itself just such a mental occurrence as I am trying to eliminate. Thus, it will be said that using a symbol is not just making certain noises, or having certain images, or making certain marks on paper; neither is understanding a symbol, which is used by someone else, merely hearing certain sounds or seeing certain shapes. It is necessary in either case that the signs in question should be taken to refer to something. And must not these objects of reference be apprehended by the mind? For otherwise how could the signs be either intelligently used or understood?

Ayer medger, att det inte är lätt att besvara denna invändning. Det finns, säger han, en skillnad mellan att tala insiktsfullt (intelligently) och att bara babbla, men han finner det svårt att analysera skillnaden. Han är dock säker på att skillnaden inte består i närvaro respektive frånvaro av något som kunde "be reasonably described as a cognitive act". (s. 21).

På denna punkt har jag en avvikande mening. Jag ansluter mig till den teori, som finns hos Husserl och Segelberg. Enligt denna består skillnaden mellan babblande och insiktsfullt tal i frånvaron respektive närvaron av kognitiva akter, som utgöres av intentioner.

För Ayer är det långt ifrån klart vad en kognitiv akt skulle kunna tänkas vara. "It might be suggested that it involved some process of imagination; so that to understand a symbol, as opposed to merely perceiving a sign, would be to have an image of what it stood for." (s. 21).

Med detta förslag finner han oacceptabelt. Han framhåller riktigt, att mot förslaget talar det empiriska faktum, att en person mycket väl kan förstå en symbol utan att ha några mentala bilder. Vidare hävdar han att förslaget leder till en infinit regress: bilderna kan vara symboler endast om det finns bilder, som gör dem till symboler o.s.v. ad

infinittum. Denna invändning är inte helt övertygande. Bilderna kan ju ha sin symbolkaraktär på ett annat sätt än de tecken, som får sin symbolkaraktär i anslutning till bilderna. Men jag skall inte här uppehålla mig vid denna fråga. Den väsentligaste iakttagelsen man kan göra i anslutning till Ayers resonemang är att han uppvisar den för brittiska filosofer typiska benägenheten att förbise eller missförstå fenomenet intentionalitet. - För var och en som är förtrogen med t.ex. Husserls teorier om intentionalitet är det uppenbart att kognitiva akter och bilder är entiteter av radikalt olikartat slag.

För att förstå en symbol måste man enligt Ayer i någon mening veta, vad den står för. Men enligt Ayer implicerar detta inte att något pågår i medvetandet.

It is, if you like, a matter of my being familiar with the symbols in question; but this familiarity is purely dispositional. In the case of an empirical statement it is a matter of being able to describe, and ultimately recognize, the situations that would make it true. And this ability to describe or recognize is not something that I actually have, like a cold in my head, or a shilling in my pocket. I have it only in the sense that I should behave in the appropriate way if the appropriate occasions arose. (s. 21f).

I detta citat framskyntar en tankegång som påminner om den ovan kritiserade användningsteorien om mening (se sektion 1.10). Om min kritik mot denna teori är riktig är ytterligare kommentarer till citatet överflödiga.

Ayer polemiserar också mot en teori enligt vilken insiktsfullt tal skulle utmärkas av att intentioner är förknippade med de språkliga symbolerna; men med "intention" menar Ayer här detsamma som "avsikt" eller "plan" - han använder inte ordet i den inom den fenomenologiska traditionen brukliga bemärkelsen. Det är oklart om någon fenomenologisk meningsteori är målet för hans attack. Han lämnar ingen upplysning om den saken. Under alla omständigheter ger hans kritik ytterligare belägg för påståendet att han inte uppnått en adekvat förståelse av fenomenet intentionalitet.³⁹⁾

KAPITEL 2

NAGRA TANKEBEGREPP OCH OMDÖMESBEGREPP.
DEN DESKRIPTIVA SATSENS UPPBYGGNAD OCH PASTAENDEAKTEN.
NAGRA PROPOSITIONSBEGREPP

2.0 Inledning

I detta kapitel lämnas några bidrag till bestämningen av några tankebegrepp och omdömesbegrepp. Vidare behandlas den deskriptiva satsens uppbyggnad och påståendektens natur. Även begreppen sakförhållande och möjligt förhållande diskuteras i viss utsträckning.

I min terminologi är som framhållits i inledningen ett möjligt förhållande en proposition i viss bemärkelse. Termen "proposition" kommer dock inte att användas förrän i kapitel 3.

Mina teser om omdömet och den deskriptiva satsens uppbyggnad utvecklas med utgångspunkt från Husserls uppdelning av medvetande-akterna i en aktmateria och en aktkvalitet, Hares begrepp frastisk, tropisk och neustisk komponent i en sats och Stenius' uppdelning av satsen i modala operatorer och vad Stenius i anslutning till Wittgenstein i Philosophical Investigations kallar satsradikaler.

I analogi med "satsradikalen" skall jag i vissa sammanhang tala om "tankeradikalen" i stället för om "aktmaterien".

Jag skiljer mellan tankeradikal, tanke 1, tanke 2, tanke 3, tanke 4 och tanke 5.

Alla omdömen är tankar. Men alla tankar är inte omdömen.

Med ett omdöme 1 förstår jag en tanke 1, som utmärkes av ett försant-hållande av visst slag: en husserlsk omdömeskvalitet.¹⁾ Inte alla tankar 1 utmärkes av ett sådant försanthållande. Det finns t.ex. tankar 1, som utmärkes av vad man - för att anknyta till Meinong - kan kalla antagande-attityder.²⁾

Mitt begrepp omdöme 1 torde ha utgjort en huvudbetydelse hos ordet "omdöme" i omdömesdiskussionen.

När det gäller akter eller tankar i vidaste mening skiljer jag mellan teoretiska och ateoretiska medvetenhetsakter. Gemensam beteckning för dessa är "medvetenhetsakt 1". En medvetenhetsakt 1 är teoretisk om och endast om den innehåller en tanke 2 av visst slag, nämligen ett omdöme 2. Omdömen 1 är teoretiska medvetenhetsakter; detta gäller även t.ex. de akter av det slag en person har då han förstår en deskriptiv sats utan att ta ställning. (Vad det innebär att omdöme 2 ingår i akter av nyssnämnt slag kommer att förklaras i 2.6) Termen "tanke 1" reserveras för teoretiska medvetenhetsakter 1. Sålunda är medvetenhetsakter 1 ateoretiska om och endast om de inte är tankar 1. Som exempel på sådana kan nämnas frågeakter och önskeakter, ävensom akter av det slag personer har då de förstår frågesatser och önskesatser utan att undra eller önska något. När det gäller tankar 2 skiljer jag mellan sådana som är omdöme 2 och sådana som inte är detta. De senare kallar jag ateoretiska tankar 2.

Jag kommer att reservera uttrycket "tanke 3" för tanke-komponenter, som i min terminologi är omdömen av visst slag; vidare gäller att alla tankar 4-5 är omdömen i min terminologi. I fortsättningen kommer jag inte att tala om tankar 3-5 utan endast om omdömen 3-5.

Som kommer att framgå av det följande har man tidigare inte skilt mellan omdömen 2 och omdömen 3 på mitt sätt. Däremot har man på visst sätt skilt omdömen 1 från omdömen 2 och 3.³⁾ Vissa förslag till bestämning av omdömesbegreppet har gällt omdöme 2 och 3 och inte omdöme 1.⁴⁾

Ett omdöme 4 är ett omdöme 2 som ingår i ett omdöme 1; följaktligen är det ett omdöme 2 med en viss relationsegenskap. Ett omdöme 5 är ett omdöme 3, som ingår i ett omdöme 1.⁵⁾

Utöver ovan nämnda begrepp är följande centrala i min teori: påstå-endeakt på det verbala beteendepланet, D 1-sats, D 2-sats, satsradikal, påståendesats 1 och påståendesats 2.⁶⁾

Min redogörelse för de begrepp jag nu talat om förutsätter begreppen sakförhållande och möjligt förhållande. Det är därför nödvändigt att först redogöra för dessa. Då detta gjorts är det dags att behandla begreppen tankeradikal och satsradikal. Övriga ovan nämnda begrepp kommer sedan att bestämmas med hjälp av begreppen tanke- och satsradikal samt en distinktion mellan (a) asserterande istark mening och (b) asserter-

ande i svag mening. Skillnaden mellan (a) och (b) utgör utgångspunkten för distinktionerna omdöme 2/omdöme 3 och D 1-sats/D 2-sats.

Efter att ha redogjort för omdöme 2/3 och D 1-sats/D 2-sats kommer jag fram till den slutliga analysen av begreppen omdöme 1 på det mentala planet och påståendekraft på det verbala beteckningsplanet.

I föregående kapitel har jag infört begreppen deskriptiv sats i abstrakt mening och tanke i abstrakt mening. I samband med att jag inför de olika tanke- och omdömesbegreppen, begreppet satsradikal samt begreppen D 1-sats och D 2-sats får jag anledning att uppmärksamma universella föremål, som svarar till av nyssnämnda begrepp denoterade entiteter (som ju är individuella). Härvid behandlas vissa universella föremål, som är en sorts propositioner; i anslutning till Husserl skulle man eventuellt kunna kalla dem noematiska propositioner.

Kapitlet avslutas med en sammanställning av begreppsdefinitioner.

2.1 Kortfattad redogörelse för begreppen aktmateria och aktkvalitet hos Husserl, begreppen frastisk, tropisk och neustisk komponent hos Hare samt Stenius' uppdelning av satserna i en wittgensteinsk satsradikal och en modal operator

2.1.1 Husserl

I Logische Untersuchungen framställer Husserl en teori, enligt vilken varje medvetandekraft innehåller en aktmateria och en aktkvalitet.⁷⁾ Enligt Husserl kan medvetandekrafter av olika slag - omdömeskrafter, frågekrafter, önskekrafter etc. - som i någon mening har samma föremål eller "handlar om samma sak" uppdelas i en beståndsdel, som gäller för dem gemensamma: aktmateria, och en beståndsdel, som är det för var och en av dem specifika: aktkvaliteten. Omdömeskraften 'Det finns intelligenta varelser på Mars', frågekraften 'Finns det intelligenta varelser på Mars?' och önskekraften 'Måtte det finnas intelligenta varelser på Mars!' har enligt denna uppfattning en beståndsdel, som är gemensam och som är aktmateria, och en beståndsdel, som är det för var och en av dem specifika och utgör aktkvaliteten. Husserl säger vidare, att det är samma sakförhållande (Sachverhalt) som i omdömet "sättes som gällande", i önskan önskas och i frågan efterfrågas.

Sedan jag infört mina egna begrepp och termer kommer jag att i 2.6 framställa kritiska synpunkter på vissa punkter i Husserls lära.

2.1.2 Hare

I The Language of Morals (1952) skiljer Hare mellan det frastiska och det neustiska elementet hos satsen.⁸⁾ Betrakta satserna:

- (1) Du kommer att stänga dörren inom en snar framtid.
- (2) Stäng dörren!

Dessa har något gemensamt som kan anges med följande fras:

Ditt stängande av dörren strax.

Detta för de två satserna gemensamma kallar Hare det frastiska (phras-tic).⁹⁾ Man måste lägga någonting till det frastiska för att komma fram till fullständiga satser. Hare anger detta på följande sätt:

- (1.1) Ditt stängande av dörren strax, ja.
- (1.2) Ditt stängande av dörren strax, var så god.

Det som lägges till det frastiska elementet och som tillsammans med detta bildar fullständiga satser är det neustiska elementet.¹⁰⁾

En mer omfattande teori skisseras av Hare i uppsatsen "Meaning and Speech Acts" (1970),¹¹⁾ där han inför begreppet det tropiska för att göra full rättvisa åt den grammatiska formen hos satsen.¹²⁾ Enligt denna teori har en sats ett grammatiskt modus och därför ett tropiskt element, även om den inte yttras på allvar och därför saknar ett neustiskt element.¹³⁾

Sedan jag infört mina egna begrepp och termer kommer jag att framställa kritiska synpunkter på några punkter i Hares lära. (Se 2.10)

2.1.3 Wittgenstein-Stenius

I det 1953 posthumt utgivna arbetet Philosophical Investigations inför Wittgenstein begreppet satsradikal. Här skall jag kortfattat redogöra för den version av satsradikal-teorien som Stenius framställer i sin bok Wittgenstein's Tractatus (1960).¹⁴⁾ Enligt denna teori kan satser

av olika slag analyseras som sammansatta av en satsradikal och en modal operator. I sin analys anknyter Stenius till von Wrights deontiska logik, i vilken 'OA' betecknar att en akt A är obligatorisk.

Stenius använder bokstaven p inom parentes - uttrycket "(p)" - för att beteckna satsradikalen. Bokstaven p användes för att beteckna en sats i indikativt modus. En indikativ sats kan också analyseras som sammansatt av en indikativ operator I och en satsradikal (p).

Man kan enligt Stenius skriva på följande sätt:

I (p) = Det är fallet, att Du lever här nu.

p = Du lever här nu.

O (p) = Det är obligatoriskt, att Du lever här nu.

? (p) = Är det fallet, att Du lever här nu?

Det bör särskilt framhållas, att I (p) och p har samma mening.

Det är viktigt att observera, att alla indikativa satser som Stenius behandlar förutsätts vara assesterade; detta framgår klart av hans framställning.¹⁵⁾

Om jag fattat Stenius rätt står hans indikativa operator för en kombination av vad jag nedan kommer att kalla assesterande i stark mening och assesterande i svag mening.¹⁶⁾

En viktig punkt i Stenius' lära är att en satsradikal är sann eller falsk i viss mening: deskriptivt sann eller falsk. Stenius skiljer mellan deskriptiv sanning respektive falskhet hos en satsradikal och modal sanning respektive falskhet hos en assesterad indikativ sats.¹⁷⁾ Han framhåller riktigt att det är den modala sanningen och falskheten hos assesterade indikativa satser som gäller det vanliga och naturliga bruket av orden "sann" och "falsk".¹⁸⁾

Stenius' lära om den deskriptiva sanningen och falskheten hos satsradikalen är kontroversiell. Sålunda hävdas i Ryding 1975, att Stenius bara inför en ny term.¹⁹⁾ Som jag ser saken är det viktigt att det finns en bemärkelse i vilken wittgensteinska satsradikaler är sanna eller falska.

Sedan jag infört mina egna begrepp och termer skall jag göra några kritiska kommentarer till vissa punkter i Stenius' lära om satsernas uppbyggnad. (Se 2.8.)

2.2 Om sakförhållanden och möjliga förhållanden

Som jag framhållit i inledningen skall jag i anslutning till von Wright använda termen "sakförhållande" för att beteckna möjliga förhållanden, som verkligen råder. Jag kommer däremot inte att använda von Wrights term "sakläge" om vad von Wright kallar möjliga sakförhållanden. Jag finner det lämpligare att tala om möjliga förhållanden.²⁰⁾

Såvitt jag förstår finns det i vanligt språkbruk en stark tendens att använda ordet "sakförhållande" om möjliga förhållanden som verkligen råder. Termen har emellertid i filosofisk litteratur även använts om möjliga förhållanden oavsett om de råder eller ej. Detta språkbruk är olämpligt.²¹⁾

I kapitel 3 skall jag behandla skilda sakförhållande-begrepp och propositions-begrepp. Men jag måste redan i detta kapitel använda begreppen sakförhållande och möjliga förhållande. Det är därför motiverat att omedelbart klargöra dessa i viss utsträckning.

Ett möjligt förhållande är antingen verkligt eller överkligt. Jag utgår sålunda från den gamla satsen: Allt verkligt är möjligt, men allt möjligt är inte verkligt.

Om ett möjligt förhållande är verkligt, är det ett sakförhållande.

Ett exempel på ett möjligt förhållande, som också är ett sakförhållande är /Lunds domkyrka, grå/ (Jag kommer att använda snedstreck för att konstruera namn på möjliga förhållanden och sakförhållanden)²²⁾

Vill jag särskilt framhålla ett möjligt förhållande är verkligt och följaktligen ett sakförhållande skriver jag på följande sätt: ⁺/Lunds domkyrka, grå/.

/Lunds domkyrka, röd/ är ett möjligt förhållande, men det är inte ett sakförhållande.

Det möjliga förhållandet /Lunds domkyrka, grå/ är verkligt och identiskt med ett sakförhållande ⁺/Lunds domkyrka, grå/. Det möjliga förhållandet /Lunds domkyrka, röd/ är överkligt och skilt från varje sakförhållande.

Möjliga förhållanden är oanalyserade i den mån de inte är tolkade i någon speciell ontologi. Sålunda är /Lunds domkyrka, röd/ och ⁺/Lunds

domkyrka, grå/ oanalyserade, eftersom allt som hittills sagts i syfte att förklara innebörden i de uttryck som betecknar dem sagts utan att några speciella ontologiska begreppsbildningar anlitas. Alternativa sådana begreppsbildningar kommer att framställas i kapitel 3, och mot dem svarande tolkningar av möjliga förhållanden kommer att föreslås. Här skall jag nöja mig med att antyda en viss ontologisk teori: de begrepp som jag därvid kommer att införa kommer att användas för att ge en tolkning av ovannämnda möjliga förhållanden.

Som jag redan framhållit i inledningen räknar jag i min ontologi med universella föremål. I fortsättningen kallas dessa u-föremål.

Jag räknar också med individuella föremål som jag i anslutning till Segelberg uppfattar som kvalitetsmoment eller som komplexa enheter av kvalitetsmoment.²³⁾ När jag i fortsättningen använder förkortningen "i-föremål" för "individuellt föremål" bortser jag från sådana individuella föremål som utgöres av kvalitetsmoment och avser endast sådana individuella föremål, som är komplexa enheter av kvalitetsmoment. Ett kvalitetsmoment är t ex det gråa hos Lunds domkyrka. Lunds domkyrka är en komplex enhet av kvalitetsmoment.

Med "i-föremål" avser jag i varje bemärkelse konkreta entiteter. U-föremålsexemplaren är i viss mening abstrakta, individuella föremål. Husserl talar som bekant om kvalitetsmomenten som abstrakta moment.²⁴⁾

Ett kvalitetsmoment uppfattar jag som ett u-föremåls-exemplar.

Den i föreliggande sammanhang intressanta relation, som råder mellan ett u-föremål och ett i-föremål, har ett namn i den filosofiska litteraturen. Den kallas exemplifikations-relationen. Ett u-föremål är exemplifierat hos ett i-föremål. Exemplifikationsrelationen är ett relationsuniversale.²⁵⁾ Liksom jag räknar med att enställiga u-föremål har motsvarande u-föremåls-exemplar räknar jag med mot relationsuniversalia svarande u-föremåls-exemplar. Att ligga i är ett relationsuniversale. Liksom ett u-föremåls-exemplar, ett exemplar av gråhet, ingår i Lunds domkyrka ingår ett exemplar av relationsuniversalet att ligga i i det ordnade paret av Lunds domkyrka och staden Lund.²⁶⁾

I likhet med relationen att ligga i är relationen att-vara-exemplifierad-hos ett universale, och på samma sätt som exemplar av relationsuniversalet att ligga i är innehåll i ordnade par av i-föremål är exemp-

lar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen innehåll i ordnade par av u-föremål och i-föremål.

Viktigt kan vara att särskilt uppmärksamma, att att-vara-exemplifierad-hos-relationen är heterogen: den råder mellan ett u-föremål som är av högre typ än ett i-föremål och ett i-föremål som är av en lägre typ än ett u-föremål.²⁷⁾

⁺/Lunds domkyrka, grå/ är ett sakförhållande - ett oanalyserat sakförhållande. Enligt en analys eller tolkning av det är det identiskt med sakförhållandet ⁺/U-föremålet gråhet är exemplifierat hos i-föremålets Lunds domkyrka/. Det oanalyserade sakförhållandet ⁺/Lunds domkyrka, grå/ kan sålunda tolkas som ett sakförhållande bestående av u-föremålet gråhet, i-föremålet Lunds domkyrka och ett exemplar av exemplifikationsrelationen som ingår i det ordnade paret av detta u-föremål och detta i-föremål.

Min ontologi räknar inte bara med verkliga exemplar av u-föremål utan även med möjliga exemplar av u-föremål. Sålunda är det möjliga exemplaret av u-föremålet rödhet hos i-föremålet Lunds domkyrka ett möjligt u-föremåls-exemplar.²⁸⁾ Men liksom jag räknar med möjliga exemplar av enställiga u-föremål räknar jag med möjliga exemplar av relations-universalia. Även det relationsuniverale, som utgöres av att-vara-exemplifierad-hos-relationen har möjliga exemplar.

Det möjliga förhållandet /Lunds domkyrka, röd/ består av u-föremålet rödhet, ett möjligt exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen och i-föremålet Lunds domkyrka. Det möjliga förhållandet /Lunds domkyrka, grå/ består av u-föremålet gråhet, ett möjligt exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen och i-föremålet Lunds domkyrka. I det möjliga förhållandet /Lunds domkyrka, röd/ kan inte ingå ett verkligt exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen, men väl ett möjligt exemplar av denna relation.

Jag har ovan sagt, att ett möjligt förhållande antingen är verkligt eller överkligt. När man analyserar det möjliga förhållandet /Lunds domkyrka, grå/ som ett möjligt förhållande bestående av u-föremålet gråhet, ett möjligt exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen och i-föremålet Lunds domkyrka, är det inte riktigt lämpligt att säga att detta möjliga förhållande är verkligt. Det är bättre att säga, att

detta möjliga förhållande är rådande. Skälet härtill är att jag i uttrycket "verklig" vill inlägga "ingå i rum och tid".²⁹⁾ Sakförhållandet /U-föremålet gråhet är exemplifierat hos i-föremålet Lunds domkyrka/ ingår inte i rum och tid. Det gäller ju en relation mellan ett tidlöst u-föremål och ett i rum och tid ingående i-föremål. Ett exemplar av en sådan relation kan inte sägas ingå i rum och tid. Men ett exemplar av en sådan relation kan sägas råda i tiden. Jag skall därför säga, att möjliga förhållanden av det slag som jag nu diskuterat antingen är rådande eller inte rådande.

Liksom man kan säga, att allt verkligt är möjligt så kan man säga, att allt rådande är möjligt. Och liksom man kan säga, att inte allt möjligt är verkligt, så kan man säga, att inte allt möjligt är rådande.

I kapitel 3 kommer jag att utöver den nu framställda typen av sakförhållande att redogöra för två andra typer av sakförhållanden, som utgör tolkningar av oanalyserade sakförhållanden.³⁰⁾ Det skulle vara störande för diskussionen i detta kapitel att redan nu framställa dessa tolkningar, som utgör olika typer av sakförhållanden.

I föregående kapitel har jag skilt mellan det mentala planet och det språkliga planet. Vidare har jag räknat med entiteter, som ligger på såväl det språkliga planet som det mentala planet.

När jag här talat om möjliga förhållanden och sakförhållanden har jag behandlat vad som skulle kunna kallas möjlighets- och verklighetsplanet.

I föreliggande kapitel skall jag på möjlighetsplanet skilja mellan som rådande presenterade möjliga förhållanden och blott som möjliga presenterade möjliga förhållanden. Denna distinktion kommer jag att införa i samband med att jag inför begreppen omdöme 2 och omdöme 3 och D 1-sats och D 2-sats.

I föreliggande kapitel kommer jag också att införa det plan, på vilket de noematiska propositionerna ligger.³¹⁾

2.3 Om tankeradikalen

Som jag redan framhållit i 2.0 skall termen "tankeradikal" användas i analogi med Wittgensteins term "satsradikal".

Som jag ovan i 2.2 redogjort för talar Husserl om aktmaterien som den gemensamma beståndsdelen hos akter, som "handlar om samma sak"; sålunda kan akter ha samma materia även om de har olika kvalitet.

Aktmaterien är den del hos en akt som ger den riktningen just på detta objekt eller typ av objekt och inte på några andra.³²⁾ När Husserl här talar om inriktningen på objekt är det fråga om verkliga eller möjliga objekt.³³⁾

Termen "tankeradikal" kommer fortsättningsvis att användas för att beteckna aktmaterier av visst slag. Betrakta följande tankar:

- (1) 'Lunds domkyrka är grå'
- (2) 'Är Lunds domkyrka grå?'
- (A) 'Lunds domkyrka är röd'
- (B) 'Är Lunds domkyrka röd?'

Alla dessa tankar har materier sådana att de objekt som de är riktade på är möjliga förhållanden, d.v.s. möjliga sammanställningar av subjekt och predikat i ontologisk mening. I och med detta kan ifrågavarande aktmaterier sägas representera möjliga förhållanden, och detta gör dem till tankeradikaler oberoende av de egenskaper som (1)-(2) och (A)-(B) i övrigt har.

Mot (1)-(2) svarar ett möjligt förhållande, F_1 och mot (A)-(B) svarar ett annat möjligt förhållande, F_2 . F_1 är verkligt och F_2 är överkligt, men att F_1 självt är verkligt hindrar inte att det presenteras blott som möjligt som antingen verkligt eller överkligt i (2), och att F_2 är överkligt hindrar inte att det i (B) presenteras på samma sätt som F_1 i (2). Vidare gäller det att om (1) och (A) är omdömen 1 presenteras F_1 och F_2 som verkliga i (1) och (A) - att F_2 självt är överkligt hindrar inte att det presenteras som verkligt i (A). Dessa skillnader med avseende på presentation är emellertid väsentligen förknippade med ovan förtecknade tankars aktkvaliteter, och de är irrelevanta för frågan hur sagda tankars materier skall karakteriseras med avseende på inre egenskaper (i motsats till relationsegenskaper). Detta implicerar att de är irrelevanta för frågan om ifrågavarande materier är tankeradikaler eller ej. Generellt gäller om av aktmaterier representerade möjliga objekt och följaktligen om av tankeradikaler representerade möjliga

förhållanden att de presenteras på olika sätt - som verkliga och som möjliga - i tankar väsentligen på grund av de kvaliteter som ifrågasvarande tankar har och helt oberoende av om de själva är verkliga eller överkliga. Men möjliga förhållanden representeras på enahanda sätt av tankeradikaler - oberoende av hur de presenteras i de tankar som sagda tankeradikaler ingår i och oberoende av om de är verkliga eller överkliga.

En tankeradikal skall jag således bestämma på följande sätt:

X är en tankeradikal = def. X är en aktmateria och X representerar ett möjligt förhållande, d.v.s. en möjlig kombination av ett subjekt (i ontologisk mening) och ett predikat (i ontologisk mening).

Inte alla tankars materier är tankeradikaler. Avgörelsefrågor som t.ex. 'Är Lunds domkyrka grå?' innehåller en tankeradikal. Men en utfyllnadsfråga som 'Vilken färg har Lunds domkyrka?' innehåller inte en tankeradikal utan en tanke som svarar mot ett satsschema.³⁴⁾

Vid min definition av tankeradikalen använder jag ordet "representera". Det faller utanför ramen för min uppgift här att fullständigt analysera dess mening, men följande kommentar är dock på sin plats.

Jag skulle säga, att en tankeradikal symboliserar ett möjligt förhållande. Men uttrycket "symbolisera" passar bättre när det gäller språkliga än när det gäller mentala entiteter. Ordet "representera" kan användas om såväl mentala som om språkliga entiteter. Detta är en fördel.

Det är min förhoppning, att uttrycket "representera" är tillräckligt klart för att kunna användas vid bestämningen av vissa begrepp utan att jag här framställer en teori om dess innebörd.

Enligt min uppfattning innehåller en tankeradikal en komponent, som svarar mot ett subjekt (i ontologisk mening) och en komponent, som svarar mot ett predikat (i ontologisk mening) och en komponent, som svarar mot ett möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen, som ingår i det möjliga ordnade paret av detta predikat och detta subjekt. Man kan hos tankeradikalen räkna med en "möjlighets-representerande juxta-position".

I den tankeradikal, som ingår i frågeakten 'Är Lunds domkyrka röd?' föreligger sålunda en komponent, som svarar mot subjektet Lunds domkyrka

och en komponent, som svarar mot predikatet rödhet. Utgår man från en analys, enligt vilken varje tankeradikal har flera komponenter kan man vidare tala om en förknippning mellan dessa komponenter. Denna förknippning innebär, att predikatet rödhet tänkes som möjligen exemplifierat hos subjektet Lunds domkyrka, och p.g.a. den kan tankeradikaler sägas innehålla inte bara subjekts- och predikats-komponenter utan även komponenter svarande mot möjliga exemplar av exemplifikationsrelationen.

Det ovan sagda kan sammanfattas så: Ett möjligt förhållande, t.ex. /Lunds domkyrka, röd/ består av ett subjekt i ontologisk mening och ett predikat i ontologisk mening och ett möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen, som råder mellan detta predikat och detta subjekt. När jag tänker på ett möjligt förhållande innehåller tankeradikalen i min tanke komponenter svarande mot komponenterna i det möjliga förhållandet.

Till tankeradikalen som individuell företeelse svarar tankeradikalen som universellt föremål. Jag skall tala om den abstrakta tankeradikalen till skillnad från tankeradikalen som individuell företeelse.

En abstrakt tankeradikal är en egenskap som är gemensam för individuella tankeradikaler, som representerar möjliga förhållanden. I en viss bemärkelse utgör den en proposition. I anslutning till Husserls distinktion i Ideen mellan noesis och noema torde det vara lämpligt att tala om den som en noematisk proposition.³⁵⁾

2.4 Om satsradikalen

Som jag ovan i sektion 2.1 redogjort för talar Hare om det frastiska elementet hos satsen och Wittgenstein-Stenius om satsradikalen. I båda fallen är det fråga om en deskriptiv komponent, vilken antas vara gemensam för satser av olika slag, som "handlar om samma sak".

Det syns mig ovedersägligen riktigt att satser av olika slag, t.ex. deskriptiva satser, frågesatser, önskesatser och befallningssatser, kan ha en och samma satsradikal som gemensam deskriptiv komponent. Observeras bör emellertid att vissa satsets deskriptiva komponenter inte är satsradikaler.

Vad frågesatserna beträffar, torde det gälla att de s.k. avgörelsefrågorna, t.ex. "'Är Lunds domkyrka grå?'", innehåller en satsradikal i vanlig mening. Däremot gäller detta inte för utfyllnadsfrågorna, t.ex. "'Vilken färg har Lunds domkyrka?'". Dessa får analyseras på annat sätt. Här om nedan.

Jag har hittills endast beaktat satser av subjekt-predikat-typ. Frågan om satsradikalen i existens-satser erbjuder särskilda problem, som i viss utsträckning behandlas i sektion 3.12.

Jag skall bestämma begreppet satsradikal på följande sätt:

X är en satsradikal = def. X är en beståndsdel hos en sats och representerar ett möjligt förhållande.³⁶⁾

I föregående kapitel har jag skilt mellan satstecknet och satsen som en helhet av en tanke-individ och en satstecken-förekomst. När man talar om satsen är det ibland oklart om man med satsen förstår satstecknet eller satsen som en helhet av tankeindividen och satstecken-förekomsten. Så torde vara fallet, när man säger, att i en sats ingår en satsradikal.

En satstecken-förekomst består av en serie fonem och grafem. Det förefaller mig orimligt att hos en sådan serie urskilja en satsradikal. Det är först hos helheten av ett satstecken och en tanke, som man kan urskilja en satsradikal. Om man talar om en satstecken-radikal hos satstecknet är det fråga om en derivativ bemärkelse. Det torde vara oriktigt att säga, att satsradikalen i strikt mening ligger på det rent språkliga planet. Satsradikalen ligger på det kombinerade mentalt-språkliga planet. När man säger, att en sats innehåller en satsradikal, så är det fråga om en analys av helheten av ett satstecken och en tanke, inte fråga om en analys av det blotta satstecknet.

I Tractatus skiljer Wittgenstein mellan satstecknet och tanken. I Philosophical Investigations räknar han inte med tankar. Med ordet "sats" torde han i den senare skriften förstå vad han i Tractatus kallar satstecknet. Man måste enligt min uppfattning räkna med att han där i själva verket glider mellan de två betydelserna hos ordet sats: (1) satstecknet och (2) helheten av satstecknet och tanken. När Wittgenstein talar om satsradikalen skulle det kunna röra sig om ett fall, då han glider mel-

lan satsen som satstecken och satsen som en helhet av tanke och sats-tecken.

Enligt min uppfattning innehåller en satsradikal en komponent, som svarar mot ett predikat (i ontologisk mening) och en komponent, som svarar mot ett subjekt (i ontologisk mening) och en komponent, som svarar mot ett möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen, som ingår i det möjliga ordnade paret av detta predikat och detta subjekt. Man kan hos satsradikalen räkna med en "möjlighets-representerande juxta-position". Frågan hur man skall beteckna en tankeradikal och en satsradikal erbjuder svåra problem.

Det finns inga naturliga språkliga uttryck för att symbolisera dessa entiteter. Man måste i stället tillgripa artificiella uttryckssätt.

Som vi sett i 2.1.2 ovan använder Hare uttryckssätt som "Ditt stängande av dörren inom en snar framtid" för att beteckna vad han kallar det frastiska elementet, som är gemensamt för vissa påstående- resp befallningssatser.

Stenius använder att-satser för att beteckna satsradikaler (jfr Steenius 1960, s. 164).

Av diskussionen om Ducasses teorier om den deskriptiva satsens uppbyggnad i kapitel 4 nedan kommer att framgå att beteckningar som "Napoleon, kort" och "John älskande Mary" av denne författare används för att beteckna deskriptiva komponenter hos deskriptiva satser.³⁷⁾

Det är svårt att använda Hares beteckningssätt för satsradikaler hos alla typer av satser. Hur skall man t ex beteckna satsradikalen i den deskriptiva satsen "'Lunds domkyrka är grå'"? Ett förslag är att beteckna den: "'Lunds domkyrka varande grå'". Men riktigt bra är inte detta beteckningssätt, särskilt med tanke på att satsradikalen enligt min teori representerar ett möjligt förhållande. Detta torde bli tydligare, om man analyserar den falska satsen "'Lunds domkyrka är röd'" i stället för den sanna satsen "'Lunds domkyrka är grå'". Satsradikalen "'Lunds domkyrka varande röd'" passar inte ihop med den omständigheten, att en satsradikal representerar ett möjligt förhållande, som kan vara verkligt eller överkligt. Uttrycket "'Lunds domkyrka varande röd'" passar mera ihop med en satsradikal, som representerar ett verkligt förhållande.

Stenius' sätt att beteckna en satsradikal med en att-sats har stora fördelar. Satsradikalen i satser av olika slag kan betecknas på ett enhetligt sätt. Man behöver inte varje gång fundera över hur man skall uttrycka sig. Men om man säger: "'Det är fallet, att Du lever här nu'", så är det ju inte en satsradikal som är fallet. Vad som är fallet är ett möjligt förhållande.³⁸⁾ Vidare står inte att-satsen i "'Det är obligatoriskt, att Du lever här nu'" för satsradikalen utan för det möjliga förhållande, som satsradikalen representerar.³⁹⁾ När Stenius föreslår att-satsen som beteckning för satsradikalen tycks han försumma att skilja mellan det kombinerade mentalt-språkliga planet som satsradikalen ligger på och möjlighets- och verklighets-planet, som det möjliga förhållandet ligger på.

Att beteckna satsradikalen med att-satser är olämpligt även av ett annat skäl. Satsradikalen innehåller en komponent som svarar till ett möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen. Denna omständighet gör nyssnämnda beteckningssätt inte rättvisa åt.

Som framhållits i inledningen till detta kapitel räknar jag med speciella propositioner, som ligger på det noematiska planet. Det gäller då bl a den abstrakta tankeradikalen och den abstrakta satsradikalen. Även som beteckningar för den abstrakta tankeradikalen och den abstrakta satsradikalen är en att-sats olämplig. Det är ju inte en abstrakt tanke-radikal och en abstrakt satsradikal som är fallet. Det är det möjliga förhållandet, som är fallet.

Ducasses förslag till beteckningssätt för satsradikaler är antagligen tillämpligt på de flesta satser. Men helt lyckat är inte heller detta. Icke desto mindre har jag beslutat mig för att använda Ducasses beteckningssätt. I sektion 2.2 har jag använt mig av detta för att tala om möjliga förhållanden.

Jag skall nu i korthet redogöra för vissa problem angående analysen av frågesatser.

Som jag ovan framhållit innehåller avgörelsefrågorna en satsradikal i vanlig mening, medan detta inte gäller för utfyllnadsfrågorna.

Enligt Moritz' teori om frågan består denna av ett satsschema och en uppmaning att sätta in ett värde för satsschemats variabel.⁴⁰⁾ Utfyll-

nadsfrågan "'Vilken färg har Lunds domkyrka?'" innehåller ett satsschema: "'Lunds domkyrka har färgen x'" och en uppmaning: "'Bestäm x!'". Här utgöres den deskriptiva komponenten av ett satsschema. Detta är någonting annat än den deskriptiva komponent (satsradikal), som ingår i satsen "'Lunds domkyrka är grå'".

I Moritz' analys av utfyllnadsfrågan ingår inte blott ett satsschema utan även en imperativ sats, som innehåller en satsradikal: "'Ditt bestämmande av värdet hos satsschemats variabel'". Denna satsradikal ingår även i den deskriptiva satsen: "'Du kommer att bestämma värdet hos variabeln hos satsschemat: "'Lunds domkyrka har färgen x'".

Jag skiljer mellan frågesatsen på det kombinerat mentalt-språkliga planet och frågeakten på det verbala beteendepplanet. Avgörelsefrågesatsen innehåller en satsradikal och dess tropiska element presenterar sanningsvärdet hos satsradikalen som obestämt och som sökt. När det neustiska elementet hos frågeakten tillkommer föreligger det en uppmaning att bestämma sanningsvärdet hos satsradikalen i avgörelsefrågesatsen. Utfyllnadsfrågesatsen innehåller ett satsschema och det tropiska elementet hos utfyllnadsfrågesatsen presenterar värdet hos variabeln i satsschemat som sökt. När det neustiska elementet hos frågeakten tillkommer föreligger det en uppmaning att bestämma värdet hos variabeln i satsschemat.

Stenius analyserar som vi sett i 2.1.3 den deskriptiva satsen (eller riktigare: denasserterade deskriptiva satsen) som sammansatt av en satsradikal (p) och en indikativ operator I; frågesatsen analyserar han som sammansatt av en satsradikal (p) och en frågeoperator (?). Jag ansluter mig till denna analys med vissa modifikationer, som jag kommer att redogöra för i sektion 2.8. Här skall jag endast meddela att Stenius koncentrerar sig på avgörelsefrågor och att det han har att säga om dessa är inte utan vidare tillämpligt på utfyllnadsfrågor; som jag ovan framhållit är den i en utfyllnadsfråga ingående deskriptiva komponenten inte en satsradikal utan ett satsschema.

Liksom jag skiljer mellan tankeradikalen som individuell företeelse och den abstrakta tankeradikalen (se 2.3) skiljer jag mellan satsradikalen som individuell företeelse och den abstrakta satsradikalen.

Den abstrakta satsradikalen utgör en proposition i en viss bemärkelse.

Det är viktigt att skilja mellan satsradikalen som individuell företeelse och som u-föremål. Det är vidare viktigt att skilja mellan å ena sidan satsradikalen som individuell företeelse och som u-föremål och å den andra sidan det möjliga förhållandet.

Det möjliga förhållandet är ju enligt min terminologi en proposition i en viss mening.

Den abstrakta tankeradikalen och den abstrakta satsradikalen är som sagt också propositioner, men i en annan mening.

2.5 Om asserterandet i stark mening hos påståendekten och asserterandet i svag mening hos den deskriptiva satsen

I denna sektion skall jag fästa uppmärksamheten på ett viktigt och efter vad jag vet inte tillräckligt beaktat och utrett förhållande, som gäller vad man skulle kunna kalla asserterandet i svag mening hos den deskriptiva satsen.

När jag på allvar yttrar satsen "'Lunds domkyrka är grå'" hävdar jag denna sats. Låt oss säga, att jag asserterar den i stark mening.

Flertalet deskriptiva satser som yttras är hävdade, men det finns situationer, i vilka deskriptiva satser yttras utan att vara hävdade. Sålunda händer det att man på skämt yttrar en deskriptiv sats, t ex satsen "'Lunds domkyrka är röd'". När man yttrar denna sats enbart för att ge exempel på en falsk sats, hävdar man den inte.⁴¹⁾

Vad som är viktigt är följande: Utmärkande för en deskriptiv sats är att den utmärkes av vad man skulle kunna kalla ett asserterande i svag mening, oavsett om den är asserterad i stark mening eller ej.⁴²⁾

Den indikativa formen hos den deskriptiva satsen innebär ett asserterande i svag mening av den i den deskriptiva satsen ingående satsradikalen.

Mot "asserterande i svag mening" svarar ett "försanthållande i svag mening". Det sistnämnda uttrycket som står för en företeelse på det mentala planet reserveras lämpligen för vissa omdömen (omdömen 2). I

detta sammanhang bör också observeras, att uttrycket "försanthållande i stark mening" inte är lämpligt att använda för att karakterisera påståendeakten. Det är i stället lämpligt att använda om vad jag kallar omdömen 1, vilka utmärks av vad Husserl kallar en omdömeskvalitet.

I skriften "Indikativ form och reflexivitet" (1963) framhåller Ryding, att en indikativ sats har ett "sannings-anspråk", oavsett om den är hävdad eller inte.⁴³⁾ Hävdandet innebär, att vi solidariserar oss med det "sannings-anspråk", som den indikativa deskriptiva satsen har. Här har Ryding gjort en observation beträffande den deskriptiva satsen som är nästan densamma, som jag gjort och som ligger till grund för den teori om den deskriptiva satsen, som jag kommer att framställa i det följande. Men när det gäller tolkningen av det förhållande, som vi bägge uppmärksammat, går våra uppfattningar isär.

Enligt Rydings teori 1963 "anger" den indikativa satsen sig själv som sann. Jag tar avstånd från detta. Enligt Rydings teori blir alla deskriptiva satser reflexiva, eftersom de "anger" sig själva som sanna. Ryding har inte använt uttrycket "säga" i detta sammanhang, men han torde ha kunnat formulera sin uppfattning med användning av detta uttryck på följande sätt: Deskriptiva satser "säger" om sig själva, att de är sanna. Liksom Wittgenstein i Tractatus 4.442 anser jag, att en sats inte om sig själv kan säga, att den är sann.

Sedan jag redogjort för min egen teori om den deskriptiva satsen i sektion 2.7, kommer jag att närmare kritiskt behandla Rydings teori. (Se 2.12.)

Den närmare analysen av vad Ryding kallar "sannings-anspråket" och vad jag kallar "asserterandet i svag mening" hos den deskriptiva satsen ställer oss inför svåra problem. Rydings enligt min uppfattning ohållbara förslag till analys av "sannings-anspråket" ger på sitt sätt en antydning om de svårigheter, som kan framkomma i en diskussion av dessa problem. Det är dessa problem, som jag skall försöka behandla i det följande.

En deskriptiv sats är enligt min teori en helhet av en tanke och ett satstecken. I den deskriptiva satsen ingår en tanke. Det är av detta skäl lämpligt att behandla analysen av omdömet före analysen av den deskriptiva satsen. Analysen av omdömet utgör på visst sätt en förut-

sättning för analysen av den deskriptiva satsen. Jag kommer därför att först behandla omdöme 2 och 3 och sedan D 1-sats och D 2-sats.

2.6 Omdöme 2 och omdöme 3

Som framhållits i 2.5 utmärkes den deskriptiva satsen av ett asserterande i svag mening eller, för att använda Rydings terminologi, av ett sannings-anspråk. Vad som gäller om den deskriptiva satsen på det kombinerat mentalt-språkliga planet gäller mutatis mutandis om omdömet på det mentala planet. När jag med övertygelse tänker 'Lunds domkyrka är grå' föreligger ett försanthållande i stark mening. Det är då fråga om ett omdöme 1 på det mentala planet.

Omdömet 1 utmärkes av en aktkvalitet, som är en omdömeskvalitet. Aktkvaliteten utgör ett drag i medvetandet, som är förbundet med en tankeradikal.⁴⁴⁾ Betrakta nu ett fall, när någon tänker 'Lunds domkyrka är röd' utan försanthållande. Vederbörande kanske förstärker satstecknet "Lunds domkyrka är röd" utan att på något sätt ta ställning eller också är han engagerad i en filosofisk diskussion, där ett exempel på en falsk sats behövs. I ingendera fallet föreligger det något försanthållande i stark mening. Det föreligger inget omdöme 1. Omdöme 1-kvaliteten saknas. Men detta hindrar inte att ifrågavarande tankar har komponenter, som är omdömen i min terminologi.

För alla tankar 1 gäller, att de, förutsatt de svarar mot satstecken i indikativ form, innehåller omdömen 2, och varje sådant omdöme 2 utmärkes av ett försanthållande i svag mening. Om en tanke adekvat uttrycks av ett satstecken i indikativ form, t ex 'Lunds domkyrka är röd', så innehåller den ett omdöme 2, oavsett om den är ett omdöme 1 eller en tanke 1 som saknar omdöme 1-kvalitet. För omdömen 1 gäller sålunda dels att de själva utmärks av försanthållanden i stark mening, dels att de innehåller omdömen 2, som utmärks av försanthållanden i svag mening. Vidare är det uppenbart, att en tanke 1 är ett omdöme 1 endast om den innehåller ett omdöme 2.

Omdömen 2 svarar mot deskriptiva satser: en sådan sats utmärks av ett asserterande i svag mening, och ett omdöme 2 är utmärkt av ett försanthållande i svag mening.

Jag kommer att försöka få fram vad ett försanthållande i svag mening är genom att jämföra ett omdöme 2 med en frågetanke 2. I sektion 2.4 har jag redogjort för skillnaden mellan en frågeakt på det verbala beteendeplanet och en frågesats. Jag redogjorde då inte för distinktionen mellan den mentala frågeakten och frågetanken 2 som på det mentala planet svarar mot distinktionen mellan frågeakten på det verbala beteendeplanet och frågesatsen på det kombinerat mentalt-språkliga planet. Jag får därför först säga ett par ord om den mentala frågeakten och frågetanken 2.

Ett exempel på en frågeakt på det verbala beteendeplanet är frågeakten "'Är Lunds domkyrka röd?'" , när den föreligger i en situation, då frågan är allvarligt menad. Denna frågeakt innehåller frågesatsen "'Är Lunds domkyrka röd?'" . I denna ingår satsradikalen "'Lunds domkyrka, röd'" . Sanningsvärdet hos denna satsradikal är i frågesatsen presenterat som obestämt och som sökt. I frågeakten tillkommer en uppmaning att bestämma sanningsvärdet hos satsradikalen. I frågesatsen är sanningsvärdet hos satsradikalen presenterat som obestämt och som sökt. I frågeakten är sanningsvärdet hos satsradikalen inte blott presenterat som sökt utan även som efterfrågat i en uppmaning att bestämma det.

Till en frågesats svarar en frågetanke 2. I en frågesats ingår en frågetanke 2. Till en frågeakt på det verbala beteendeplanet svarar på det mentala planet en atoretisk medvetenhetsakt 1, som är en mental frågeakt.

En frågesats kan föreligga utan att det föreligger en frågeakt på det verbala beteendeplanet. Så är fallet när jag uttalar frågesatsen "'Är Lunds domkyrka röd?'" på skämt eller när jag uttalar den enbart som exempel på en frågesats utan att rikta en uppmaning till åhöraren att besvara frågan. I ett sådant fall saknas det neustiska elementet hos yttrandet. Däremot finns det tropiska elementet hos frågesatsen kvar.

När det föreligger en frågesats som inte ingår i en frågeakt på det verbala beteendeplanet föreligger det på det mentala planet en frågetanke 2, som inte ingår i en mental frågeakt 1 utan som ingår i en atoretisk medvetenhetsakt 1 av annat slag.

När det gäller att redogöra för innebörden av försanthållandet i svag mening kan det som sagt vara lämpligt att utgå från en jämförelse mellan (a) ett omdöme 2, som ingår i en tanke 1, som inte är ett omdöme 1 och (b) en frågetanke 2, som ingår i en ateoretisk medvetenhetsakt 1. Jag exemplifierar (a) och (b) med 'Lunds domkyrka är röd' resp 'Är Lunds domkyrka röd?'.

I frågeakten 2 ingår tankeradikalen 'Lunds domkyrka, röd', som representerar ett möjligt förhållande. Samma sak gäller omdömet 2. Tankeradikalen i frågetanken 2 är inte presenterad som deskriptivt sann. Med omdömet 2 ligger det annorlunda till: det är utmärkt av ett försanthållande i svag mening och på grund av detta är dess tankeradikal presenterad som deskriptivt sann.

Att den i frågetanken 2 ingående tankeradikalen inte är presenterad som deskriptivt sann hindrar inte, att det möjliga förhållande, som tankeradikalen representerar, är presenterat blott som möjligt.⁴⁵⁾ Tankeradikalen i frågetanken 2 kan sägas vara presenterad som antingen deskriptivt sann eller deskriptivt falsk.

Tankeradikalen i omdömet 2 presenteras som deskriptivt sann. Det av tankeradikalen i omdömet 2 representerade möjliga förhållandet presenteras därigenom som rådande.

I ett omdöme 1 är tankeradikalen presenterad som deskriptivt sann i stark mening. Vi måste sålunda skilja mellan att ett omdöme 1 i stark mening presenterar en tankeradikal som deskriptivt sann och att ett omdöme 2 i svag mening presenterar en tankeradikal som deskriptivt sann. I det följande kommer jag att använda uttrycket "presentera" rätt och slätt, när jag avser "presentera i svag mening". Den typ av presentation av tankeradikaler som är aktuell i omdöme 1 kommer att kvalificeras med hjälp av uttrycket "i stark mening".

Jag har ovan sagt, att jag med ett omdöme 2 förstår en tanke som är utmärkt av ett försanthållande i svag mening. Jag vill dock undvika uttrycket "försanthållande i svag mening" vid bestämningen av omdöme 2 och föredrar att i stället använda det nyss ovan använda uttrycket "presentera som deskriptivt sann".

Jag bestämmer begreppet omdöme 2 på följande sätt:

- (1) X är ett omdöme 2 = def. X ingår i en tanke 1 och X innehåller en tankeradikal och X presenterar tankeradikalen som deskriptivt sann.

I och med att en tankeradikal i ett omdöme 2 presenteras som deskriptivt sann presenteras det av tankeradikalen representerade möjliga förhållandet som verkligt (resp som rådande). Om man beaktar även denna omständighet får man anledning att utvidga definitionen på följande sätt:

- (1') X är ett omdöme 2 = def. X ingår i en tanke 1 och X innehåller en tankeradikal och X presenterar tankeradikalen som deskriptivt sann och X presenterar därigenom det av tankeradikalen representerade möjliga förhållandet som verkligt (rådande).

Jag övergår nu till att bestämma begreppet omdöme 3.

När ett omdöme 2 presenterar en tankeradikal som deskriptivt sann, föreligger det en som deskriptivt sann presenterad tankeradikal. Denna är ett omdöme 3.

Jag bestämmer begreppet omdöme 3 på följande sätt:

- (2) X är ett omdöme 3 = def. X är en som deskriptivt sann presenterad tankeradikal och X representerar ett som verkligt (rådande) presenterat möjligt förhållande.

Ett omdöme 3 är en tankeradikal med en viss relationsegenskap, nämligen relationsegenskapen att vara presenterad som deskriptivt sann.

Med hjälp av ovan införda begrepp kan jag nu bestämma begreppen omdöme 4 och 5.

I ett omdöme 1 ingår alltid ett omdöme 2 och 3. Men ett omdöme 2 och 3 kan föreligga utan att det föreligger ett omdöme 1.

Jag skall säga att en tankeradikal är antingen okvalificerat deskriptivt sann eller falsk. Ett omdöme 2 och 3 däremot är i kvalificerad mening deskriptivt sann eller falsk.

När ett omdöme 2 ingår i ett omdöme 1 är det föremål för ett försanthållande i omdömet 1. Ett omdöme 2 med relationsegenskapen att vara föremål för ett försanthållande i ett omdöme 1 skall jag kalla ett omdöme 4.

Jag ställer upp följande definition av "omdöme 4":

- (3) X är ett omdöme 4 = def. X är ett i ett omdöme 1 försanthållet omdöme 2.

I ett omdöme 1 blir ett omdöme 3 försanthållet. Ett omdöme 3 med relationsegenskapen att vara försanthållet i ett omdöme 1 skall jag kalla ett omdöme 5.

Jag ställer upp följande definition av "omdöme 5":

- (4) X är ett omdöme 5 = def. X är ett i ett omdöme 1 försanthållet omdöme 3.

Enligt Husserl består ett omdöme 1 av en omdömeskvalitet och en akt-materia. Om man beaktar försanthållandet i svag mening blir det aktuellt att räkna med två slags omdömeskvalitet: dels med vad man skulle kunna kalla en omdöme 1-kvalitet, dvs omdömeskvaliteten i egentlig mening, dels med vad man skulle kunna kalla omdöme 2-kvaliteten. Det är egenskapen att vara kopplad till en omdöme 2-kvalitet som gör en tankeradikal till ett omdöme 3.

Husserl talar i LU om "nicht-setzende propositionale Akte".⁴⁶⁾ Härmed torde han förstå vad jag kallar tankar 1, som inte är omdömen. Man kan dock fråga om min distinktion mellan tankar 1 och 2 har någon klar motsvarighet hos Husserl. Man kan vidare fråga om hans teori gör rättvisa åt den sanningspresenterande karaktären hos omdömen 2.

I omdömet 2 'Lunds domkyrka är röd' predicas predikatet röd om subjektet Lunds domkyrka. Även när jag tänker omdömet 2 'Lunds domkyrka är röd' utan försanthållande predicas jag predikatet röd om subjektet Lunds domkyrka. Predicerandet av predikatet röd om subjektet Lunds domkyrka har innebörden, att ett möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen blir presenterat som rådande.

Omdömeteorier, som bestämmer omdömet som ett predicerande av ett predikat om ett subjekt är teorier om omdöme 2 och inte om omdöme 1.

Att en person tänker en tanke, i vilken en tankeradikal presenteras som deskriptivt sann innebär inte att han tänker att sagda tankeradikal är deskriptivt sann. Om 0 är ett omdöme 2 och TR en i 0 ingående tankeradikal, kan det möjliga förhållandet /TR är deskriptivt sann/ inte

vara det av 0 som rådande presenterade förhållandet. Detta torde vara uppenbart.

Ytterligare ett påpekande i syfte att förebygga ett missförstånd: Det är givetvis inte så, att jag först tänker en tankeradikal och sedan producerar ett tänkande, i vilket tankeradikalen presenteras som deskriptivt sann. Det är i stället så att tanken 1 (antingen den är ett omdöme 1 eller ej) föreligger som en helhet. I denna helhet ingår ett omdöme 2. Den helhet som ett omdöme 2 utgör kan sedan analyseras som sammansatt av en tankeradikal, som representerar ett möjligt förhållande, och ett presenterande av tankeradikalen som deskriptivt sann.

Jag har ovan sagt, att ett omdöme 2 presenterar ett möjligt förhållande som rådande. Vidare har jag sagt, att ett omdöme 3 representerar ett som rådande presenterat möjligt förhållande. Det är här viktigt att uppmärksamma följande.

Till tankeradikalen i ett omdöme 2 svarar ett möjligt förhållande. En sådan tankeradikal har relationsegenskapen att vara presenterad som deskriptivt sann och är ett omdöme 3; mot varje omdöme 3 svarar sålunda ett som rådande presenterat möjligt förhållande.

En tankeradikal som ingår i ett omdöme 2 är presenterad som deskriptivt sann. Däremot är en tankeradikal som ingår i vad jag ovan (se 2.0) kallat en ateoretisk tanke 2 inte presenterad på detta sätt. Den är presenterad som blott möjlig. Att den är presenterad som blott möjlig innebär att den inte är presenterad som rådande.

Jag är nu i stånd att preliminärt förklara tre propositionsbegrepp, som kommer att göras till föremål för utförligare behandling i kapitel 3. Ordet "proposition" kan stå för:

1. Möjliga förhållanden, oavsett om de är presenterade som rådande eller ej.
2. Som rådande presenterade möjliga förhållanden.
3. Möjliga förhållanden, som inte är presenterade som rådande utan är presenterade blott som möjliga.

Till omdömen 2 och 3 som individuella företeelser svarar omdömen 2 och 3 som u-föremål. De sistnämnda kommer att karakteriseras som abstrakta. Jag skiljer sålunda mellan individuella och abstrakta omdömen 2 och 3.

Ett abstrakt omdöme 2 utgöres av ett egenskapskomplex, som är gemensamt för alla individuella omdömen 2, som representerar samma möjliga förhållande och som presenterar samma möjliga förhållanden som rådande.

Ett abstrakt omdöme 3 utgöres av ett egenskapskomplex, som är gemensamt för alla individuella omdömen 3, som representerar samma som rådande presenterade möjliga förhållande.

Abstrakta omdömen 2 och 3 är propositioner i en viss mening. Jag har i anslutning till Husserl talat om noematiska propositioner.

2.7 D 1-sats och D 2-sats

I sektion 2.5 har jag fäst uppmärksamheten på vad jag kallar "asserterande i svag mening" hos deskriptiva satser. Detta skall nu göras till föremål för mer ingående diskussion i samband med min behandling av D 1-satsen och D 2-satsen. (Bokstaven "D" i D 1-sats och D 2-sats syftar givetvis på uttrycket "deskriptiv sats".)

D 1- och D 2-satser är mentalt-språkliga entiteter, som motsvarar omdömen 2 resp 3, vilka är helt mentala.

D 1- och D 2-satser är vad jag i kapitel 1 kallat T-satser. Strängt taget borde det heta D 1-T-sats och D 2-T-sats. Men det blir otympligt och jag har därför valt att tala om D 1-satser och D 2-satser rätt och slätt. Jag har i föregående sektion sökt bestämma omdömen 2 och 3. Mycket av vad som sagts äger tillämpning på D 1- och D 2-satser. Men det finns vissa skillnader, särskilt mellan D 1-satser och omdömen 2.

Om jag med asserterande i stark mening yttrar satsen "'Lunds domkyrka är grå'" föreligger det en påståendeakt på det verbala beteendepланet; jag hävdar satsen "'Lunds domkyrka är grå'". Men oavsett om jag hävdar denna sats eller inte, utmärkes den av ett asserterande i svag mening. Låt oss nu i stället betrakta satsen "'Lunds domkyrka är röd'". Jag försanthåller inte denna sats, men jag kan yttra den t ex med syfte att framställa ett exempel på en falsk sats. Jag asserterar den då inte i stark mening, men den utmärkes icke desto mindre av ett asserterande i svag mening.

Vad jag ovan i 2.6 framhållit angående förhållandet mellan en frågetanke 2 och ett omdöme 2 har sin tillämpning på förhållandet mellan

frågesatsen "'Är Lunds domkyrka röd?'" och deskriptiva satsen "'Lunds domkyrka är röd'". Båda satserna innehåller samma satsradikal, nämligen "'Lunds domkyrka, röd'", och denna representerar det möjliga förhållandet /Lunds domkyrka, röd/.

Satserna "'Lunds domkyrka är grå'" och "'Lunds domkyrka är röd'" utmärks båda av ett asserterande i svag mening.

När det gäller tankeradikalen kan man hos dessa enligt min uppfattning urskilja en komponent, som svarar till ett subjekt och en komponent, som svarar till ett predikat och en komponent som svarar till ett möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen.

Innan jag går vidare och diskuterar satsradikalens uppbyggnad är det lämpligt att erinra om att en T-symbol i min terminologi är en helhet av ett språkligt tecken och en tanke (se 1.16).

En satsradikal kan sägas innehålla en symbol för ett subjekt och en symbol för ett predikat. Men givet mitt beslut beträffande sättet att beteckna satsradikaler (se 2.4) kan en sådan inte sägas innehålla en T-symbol för ett möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen. Emellertid är som ovan (se 2.4) framhållits satsradikalen inte en rent språklig entitet utan en mentalt-språklig entitet. Man kan därför konstruera en satsradikal så, att den innehåller såväl T-symboler, dvs helheter av tankar och tecken, som tankar vilka inte är förbundna med tecken. Man kan därför säga, att en satsradikal innehåller en tankekomponent svarande mot ett möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen.

Vad skiljer en deskriptiv sats från en satsradikal?

Enligt Stenius' analys (jfr sektion 2.1.3) skulle en deskriptiv sats bestå av en satsradikal plus en indikativ operator. Med vissa modifierationer, som jag kommer att framställa nedan ansluter jag mig till denna.

Men jag skulle också kunna besvara frågan i anslutning till det i den traditionella logiken vanliga betraktelsesättet och säga, att det är kopulan, som skiljer en deskriptiv sats från en satsradikal.

I ett omdöme 2 är det fråga om en förknippning av en subjektkomponent och en predikatkomponent som är så beskaffad, att tankeradikalen blir presenterad som deskriptivt sann.

I den deskriptiva satsen tillkommer en kopula som förbinder subjektsymbolen med predikatssymbolen på sådant sätt att satsradikalen blir presenterad som deskriptivt sann.

Termen "D 1-sats" kommer i fortsättningen att användas för att beteckna deskriptiva satser av ovan diskuterat slag.

Den i en D 1-sats ingående kopulan uppfattar jag som ett tecken som utan att vara en T-symbol för något förbinder de i D 1-satsen ingående T-symbolerna med varandra och därför kan sägas presentera den i D 1-satsen ingående satsradikalen som deskriptivt sann.

Vad jag nu sagt om kopulan i D 1-satsen avses vara ett bidrag till analysen av innebörden av vad man brukar tala om som "den indikativa formen" hos satser.

Jag kan nu bestämma begreppet D 1-sats på följande sätt.

- (1) X är en D 1-sats = def. X består av en T-symbol för ett subjekt och en T-symbol för ett predikat och ett tecken (en förbindande och presenterande kopula) som förbinder dessa T-symboler så att satsradikalen blir presenterad som deskriptivt sann och det av satsradikalen representerade möjliga förhållandet blir presenterat som verkligt (rådande).

Man kan mera kortfattat säga följande:

- (1') X är en D 1-sats = def. X innehåller en satsradikal och X presenterar satsradikalen som deskriptivt sann.

Närhelst det föreligger en D 1-sats föreligger det också en D 2-sats, dvs en som deskriptivt sann presenterad satsradikal. Jag bestämmer således begreppet D 2-sats på följande sätt:

- (2) X är en D 2-sats = def. X är en i en D 1-sats som deskriptivt sann presenterad satsradikal och X representerar ett som verkligt (rådande) presenterat möjligt förhållande.

I en D 2-sats ingår en T-symbol för ett subjekt och en T-symbol för ett predikat och en T-symbol för ett som rådande presenterat möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen. Sålunda tolkar jag kopulan i en D 2-sats på ett annat sätt än kopulan i en D 1-sats; den sistnämnda tolkar jag som ett tecken, som presenterar satsradikalen som deskriptivt

sann och därigenom presenterar ett möjligt förhållande som rådande. Som jag ovan framhållit skall denna tolkning uppfattas som ett bidrag till analysen av innebörden hos den "indikativa formen" hos en deskriptiv sats, men även tolkningen av kopulan i en D 2-sats som en symbol för ett som rådande presenterat möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen utgör ett bidrag till nyssnämnda analys.

När man talar om en deskriptiv sats är det enligt min teori fråga om en entitet, som kan betraktas på två sätt: dels som en D 1-sats, dels som en D 2-sats.

Tolkas satstecknet "Lunds domkyrka är grå" som ingående i en D 1-sats är kopulan ett tecken, som presenterar satsradikalen som deskriptivt sann. Tolkas satstecknet "Lunds domkyrka är grå" som ingående i en D 2-sats är kopulan en T-symbol, som förbinder två T-symboler och som är en T-symbol för ett som rådande presenterat möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen.

D 1-satsen "'Lunds domkyrka är grå'" utgör en helhet av ett omdöme 2, 'Lunds domkyrka är grå', i vilket en omdöme 2-kvalitet presenterar tankeradikalen som deskriptivt sann, och ett satstecken, "Lunds domkyrka är grå", i vilket kopulan fungerar som presenterande satsradikalen "'Lunds domkyrka, grå'" som deskriptivt sann.

D 2-satsen "'Lunds domkyrka är grå'" utgör en helhet av ett omdöme 3, nämligen 'Lunds domkyrka är grå' och satstecknet "Lunds domkyrka är grå", i vilket kopulan fungerar som T-symbol för ett som rådande presenterat möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen.

I litteraturen har man - såvitt jag vet - inte uppmärksammat, att deskriptiva satser måste betraktas dels som D 1-satser dels som D 2-satser.

Jag har ovan framhållit, att det finns två sätt att bestämma vad jag i 2.5 kallade asserterandet i svag mening. Det ena sättet är att med Stenius räkna med en indikativ operator hos den indikativa satsen. Det andra sättet är att beakta den i den indikativa satsen ingående kopulan.

Man torde kunna säga, att kopulan i den traditionella logiken går igen hos sådana analyser av den deskriptiva satsen, som förekommer hos

Hare och Stenius. Den funktion som kopulan fyllde i den traditionella logiken har övertagits av den neustiska (resp riktigare det tropiska) elementet hos Hare och den indikativa operatoren hos Stenius. Det måste dock framhållas att såväl Hares som Stenius' begrepp lider av vissa oklarheter. Jag övergår snart till att behandla dessa och börjar med Stenius.

Liksom en tankeradikal (jfr 2.6) är i okvalificerad mening deskriptivt sann eller falsk gäller detsamma om satsradikalen. En D 1-sats och en D 2-sats däremot är i kvalificerad mening deskriptivt sann eller falsk. För att vara i kvalificerad mening deskriptivt sann eller falsk fordras det att satsradikalen är presenterad som deskriptivt sann dvs är en D 2-sats. Även D 1-satsen som presenterar satsradikalen som deskriptivt sann är kvalificerat deskriptivt sann eller falsk.⁴⁷⁾

Mot D 1- och D 2-satser som individuella företeelser svarar D 1- och D 2-satser som u-föremål. Jag skall här tala om abstrakta D 1- och D 2-satser. Dessa är propositioner i viss bemärkelse.

Man har i vissa sammanhang behov av att tala om en entitet som består av ett deskriptivt satstecken jämte en noematisk proposition. (Om noematisk proposition se 2.3 och 2.6.) Jag skall här tala om NP-satser.

2.8 Några anmärkningar till Stenius' lära

Om vi uppfattar den indikativa formen hos D 1-satsen som "transformerad" till en indikativ operator kan vi se hur den indikativa operatoren - om uttrycket tillåtes - opererar på satsradikalen så att den blir presenterad som deskriptivt sann. Detta uttryckssätt är givetvis metaforiskt, men jag tror att det är någorlunda klart, och jag finner det svårt att avvara det.

Den indikativa operatoren "utsäger" inte, att satsradikalen är deskriptivt sann. Den indikativa operatoren presenterar satsradikalen som deskriptivt sann.

Som vi sett i 2.1 behandlar Stenius endast asserterade (hävdade) deskriptiva satser. På s. 160 i Wittgenstein's Tractatus (1960) säger han:

In this context we may remind ourselves of 4.022: 'The sentence shows how things stand, if it is true. And it says that they do so stand'. This can be true only of an indicative sentence when it is used as an assertion (and though there are other uses of the indicative as well, we shall here discuss indicative only as used to make assertions).

Såvitt jag kan se är det inte riktigt, att Wittgensteins sats 4.022 kan tillämpas enbart på i assertioner använda indikativa satser. Det uttryck i Wittgensteins sats som kan verka vilseledande är uttrycket "say". Stenius' förslag till översättning av Wittgensteins sats lyder:

A sentence in the indicative depicts how things stand, if it is true. And it asserts that they do so stand.

Här använder Stenius sig av ordet "asserts", men han skiljer inte mellan vad jag kallat asserterande i stark mening hos påståendeakten och asserterande i svag mening hos den deskriptiva satsen. Om man gör denna distinktion och beaktar, att asserterandet i svag mening utmärker en deskriptiv sats, oavsett om den är hävdad eller inte, så blir det klart att en sådan sats presenterar en satsradikal som deskriptivt sann, oavsett om den är hävdad eller inte.

Det är olyckligt att som Wittgenstein använda sig av ordet "säga" i föreliggande sammanhang. Bl a kan detta ord få läsaren att tro att det skulle vara fråga om vad jag kallat asserterande i stark mening och inte om vad jag kallat asserterande i svag mening.

Stenius har i detta sammanhang förbisett två saker. Han har inte klart sett, att den deskriptiva satsen utmärkes av ett asserterande i svag mening. Vidare har han inte klart sett, att den indikativa satsen presenterar satsradikalen som deskriptivt sann. Orsaken till dessa förbiseenden torde vara att han inte skiljer mellan asserterandet i stark mening hos påståendeakten och asserterandet i svag mening hos den deskriptiva satsen.

Av det ovan sagda framgår att jag tolkar den indikativa operatör hos en deskriptiv sats på annat sätt än Stenius. Stenius uppfattar den indikativa operatör som gällande i stark mening asserterade deskriptiva satser. Jag uppfattar den indikativa operatör som gällande deskriptiva satser, oavsett om de är asserterade i stark mening eller inte.

Man måste skilja mellan den indikativa operatörn och påståendeoperatörn. Den förra tillhör analysen av den deskriptiva satsen och gäller asserterandet i svag mening. Den senare tillhör analysen av påståendeakten och gäller asserterandet i stark mening.

Innan jag närmare behandlar frågan om dessa två operatorer är det lämpligt att först ta upp ett annat problem i Stenius' analys av den deskriptiva satsen, som gäller skillnaden mellan D 1-satsen och D 2-satsen.

Det är viktigt att observera följande. I och med att den indikativa operatörn I står framför (p) presenteras (p) som deskriptivt sann och härigenom "uppstår" en ny entitet, nämligen den som deskriptivt sann presenterade satsradikalen, dvs D 2-satsen. Såvitt jag vet har man i litteraturen inte tillräckligt uppmärksammat detta förhållande, men jag tror att idén finns implicit i såväl Hares som Stenius' förslag till analyser av den deskriptiva satsen.

Stenius' och Hares analyser gäller närmast D 1-satsen. Denna kan analyseras som sammansatt av den indikativa operatörn och satsradikalen. D 2-satsen kan inte analyseras så; den måste analyseras som sammansatt av en satsradikal och ett tecken som anger att satsradikalen i motsvarande D 1-sats är presenterad som deskriptivt sann. Man kan använda ett plustecken för att markera detta. Man kan sålunda skriva $^{+}(p)$ för att beteckna en som deskriptivt sann presenterad satsradikal, dvs en D 2-sats. Plustecknet är ingen operator utan ett tecken som markerar, att ifrågavarande satsradikal har en relationsegenskap i kraft av vilken den är en sats i viss mening - en D 2-sats.

2.9 D-operatörn och A-operatörn. Påståendesats 1 och 2

Som framhållits i 2.7 har man vid analysen av påståendesituationen att göra med två slag av operatorer: 1. en operator som gäller sanningspresenterandet (asserterandet i svag mening) och 2. en operator som gäller asserterandet i stark mening. Den förstnämnda operatörn kallar jag D-operatörn, eftersom den gäller deskriptiva satser, oavsett om de är hävdade eller inte. Den andra kallar jag A-operatörn, eftersom den gäller det för påståendeakten utmärkande asserterandet i stark men-

ing. Påståendekanten "'Lunds domkyrka är grå'" kan sålunda skrivas på följande sätt: $A, D(p)$.

Nu är det dags att införa begreppen påståendesats 1 och 2.⁴⁸⁾ Jag uppställer följande definitioner:

- (1) X är en påståendesats 1 = def. X är en i en påståendekant asserterad D 1-sats.
- (2) X är en påståendesats 2 = def. X är en i en påståendekant asserterad D 2-sats.

Hur skall man lämpligen beteckna påståendesatser 1 och 2? Jag föreslår, att man betecknar en påståendesats 1 med ett litet a , som placeras framför D -operatorn. Om "'Lunds domkyrka är grå'" är en i stark mening asserterad D 1-sats och (p) är dess satsradikal betecknar jag den alltså på följande sätt:

${}^aD(p)$.

Och om motsvarande D 2-sats är asserterad i stark mening skall jag beteckna den så:

${}^{a+}(p)$.

2.10 Några anmärkningar till Hares lära

Jag övergår nu till att diskutera Hares teori. Enligt denna gäller bl a för varje deskriptiv sats och varje befallningsakt att den har ett frastiskt, ett neustiskt och ett tropiskt element (se 2.1). Det frastiska elementet är Hares motsvarighet till Wittgensteins och Stenius' satsradikal, men han har mig veterligt inte tagit ställning till frågan om frastiska element har sanningsvärden.⁴⁹⁾ I anslutning till Stenius betraktar jag satsradikalen som deskriptivt sann eller falsk.

Det är inte helt klart för mig vad Hare menar med "det tropiska elementet hos satsen", men såvitt jag kan förstå avses satsens grammatiska modus. Den indikativa satsen har sålunda ett tropiskt element, oavsett om den är asserterad eller inte. Och den imperativa satsen har ett tropiskt element, som utgöres av dess imperativa modus, oavsett om den är allvarligt menad eller inte.⁵⁰⁾

Hares teori om tropiska element synes mig vara ett steg i rätt riktning. Men den är ofullständig. Såvitt jag vet har Hare inte ingående behandlat frågan hur tropiska element hos satser av olika slag skall analyseras. Att fullständigt besvara denna fråga är en viktig uppgift till vars lösning jag försöker bidra i denna bok. Vad de indikativa satserna beträffar torde min teori om D 1- och D 2-satsen kunna betraktas som förslag till analys av tropiska element hos deskriptiva satser. Beträffande motsvarande element hos imperativa satser skall jag anföra några synpunkter nedan.

Såvitt jag kan se har Hare inte klart sett den sanningspresenterande karaktären hos D 1-satsen. På denna omständighet, som sammanhänger med att han - som jag ovan framhållit - inte tagit ställning till om det frastiska elementet kan vara sant eller falskt, har han inte heller klart sett behovet att skilja mellan D 1-satser och D 2-satser. Men det torde inte finnas någonting i hans teori som skulle vara oförenligt med denna distinktion eller min teori om den sanningspresenterande karaktären hos D 1-satsen.

Av visst intresse i detta sammanhang är att de tropiska elementen hos D 1-satser enligt min teori är av annorlunda karaktär än motsvarande element hos D 2-satser. I en D 1-sats svarar det tropiska elementet mot en sanningspresenterande indikativ operator och i en D 2-sats svarar det mot en relationsegenskap hos satsradikalen: att vara presenterad som deskriptivt sann. Jag har ovan som beteckning för det tropiska elementet hos en D 2-sats använt ett plustecken så att jag betecknar en D 2-sats så: $+(p)$.

I The Language of Morals (1952) svarar det neustiska elementet hos satsen mot en kombination av vad Hare i Practical Inferences (1971) kallar det tropiska elementet och det neustiska elementet. I den förstnämnda skriften är innebörden av det neustiska elementet på flera sätt oklar. I viss utsträckning undanröjs oklarheter genom distinktionen i den senare skriften, men denna distinktion besvarar inte frågan om Hare verkligen menar att det neustiska elementet är ett element i satsen. Han uttrycker sig som om han menade detta, men mig syns det neustiska elementet i själva verket svara mot ett hävdande, vilket inte kan ingå i en sats utan måste tillhöra en talakt - en påstående-eller befallningsakt.⁵¹⁾

Hedenius har i uppsatsen "Befallningssatser, normer och värdeutsagor" (1954) gjort gällande, att det neustiska elementet inte är ett element i satsen.⁵²⁾ Han synes mig ha rätt i denna iakttagelse. Observeras bör att han när han skrev nyssnämnda uppsats inte hade kännedom om Hares teori om tropiska element.

Jag skall nu anföra några synpunkter på Hares analys av befallnings-satserna.

Det kan vara lämpligt att skilja mellan befallningsakten och befallningssatsen och den imperativa satsen.

Med en imperativ sats förstår jag en sats i imperativt modus. En sådan kan uppfattas som sammansatt av en imperativ operator och en satsradikal.

En imperativ sats kan föreligga utan att ingå i en befallningsakt. Sålunda kan jag uttala eller skriva ned en imperativ sats utan avsikt att utdela en befallning t ex för att ge exempel på en imperativ sats. En sådan imperativ sats ingår inte i någon befallningsakt. Om man utvidgar användningsområdet för uttrycket "hävda" kan man säga att en icke allvarligt menad imperativ sats utmärkes av icke vara hävdad. En imperativ sats, som ingår i en befallningsakt, kan kallas en befallnings-sats.

Om man som Hare gör i (1971) skiljer mellan det neustiska elementet och det tropiska elementet tillhör det neustiska elementet befallningsakten och inte den imperativa satsen. Det tropiska elementet däremot ingår i den imperativa satsen och motsvaras av den imperativa operatoren.

När Stenius analyserar den imperativa satsen som $O(p)$, varvid "0" står för "It is obligatory" är det oklart om hans analys gäller enbart det tropiska elementet eller en kombination av det tropiska elementet och det neustiska elementet.

En befallningsakt får analyseras som sammansatt av en satsradikal, en imperativ operator och en befallningsoperator, som står för den till befallningsakten hörande avsikten att befälla. Jag kommer här inte att närmare diskutera den i analysen av befallningsakten ingående befallningsoperatoren. Däremot skall jag framställa några synpunkter på imperativa satser.

I en D 1-sats presenteras enligt min teori ett möjligt förhållande som verkligt (rådande) (i stark resp. svag mening beorende på om D 1-satsen är hävdad eller inte). Men hur är imperativa satser relaterade till möjliga förhållanden?

Den imperativa satsen "'Stäng dörren!'" innehåller en satsradikal ("Ditt stängande av dörren strax'") och denna radikal representerar ett möjligt förhållande. Man kan emellertid inte säga, att ett möjligt förhållande presenteras som befallt i en befallningsakt. Ett möjligt förhållande kan ju rimligen inte sägas vara befallt. Men ett möjligt förhållande kan vara presenterat som befallt att realisera.

Ett möjligt förhållande kan inte reservationslöst sägas vara presenterat som befallt att realiseras i en imperativ sats. Befallt att realiseras är det först i en befallningsakt. Icke desto mindre finns det en bemärkelse i vilken man kan säga att möjliga förhållanden är presenterade som befallda att realiseras i imperativa satser, oavsett om dessa ingår i befallningsakter eller inte. Låt oss säga, att de är i svag mening presenterade som befallda att realiseras. Av i imperativa satser ingående satsradikaler representerade möjliga förhållanden presenteras alltså som befallda att realiseras i stark resp svag mening beroende på om ifrågavarande satser ingår i befallningsakter eller inte.⁵³⁾

Den imperativa satsen kan enligt Hare delas upp i två komponenter: "'Ditt stängande av dörren strax'" (phrastic) och "var så god" (neustic). Om man beaktar Hares distinktion i skriften från 1971, så är det här av vikt att lägga märke till att detta "'var så god'" gäller det tropiska elementet snarare än det neustiska elementet. Det neustiska elementet svarar ju inte mot någon komponent i satsen utan mot en komponent i befallningsakten resp den imperativa satsens relationsegenskap att vara hävdad i den ovan omtalade, utvidgade bemärkelsen.

Ytterligare en sak bör beaktas i samband med Hares analys av den imperativa satsen. Det är inte tillräckligt att ange det imperativa elementet med ett "'var så god'". Det imperativa elementet utgöres av ett "'var så god och realisera'", där det som skall realiseras är det av satsradikalen representerade möjliga förhållandet.⁵⁴⁾

Vi bör i detta sammanhang särskilt komma ihåg, att "'Var så god och realisera'" inte hänför sig till satsradikalen utan till det av sats-

radikalen representerade möjliga förhållandet /Ditt stängande av dörren strax/. Med den deskriptiva satsen ligger det annorlunda till: Det "ja" som enligt Hares analys av deskriptiva satser skall läggas till "'Ditt stängande av dörren strax'" hänför sig till såväl satsradikalen, vilken presenteras som deskriptivt sann, som till det möjliga förhållandet, vilket presenteras som verkligt (resp som rådande).

Det är också viktigt att beakta det förhållandet, att den imperativa satsen enligt Stenius' förslag kan översättas till: Gör satsradikalen sann!⁵⁵⁾ Ser man saken på detta sätt, får man ändra Hares förslag till analys av den imperativa satsen så att den består av en satsradikal "'Ditt stängande av dörren strax'" jämte ett imperativt tropiskt element "'Gör satsradikalen sann'". Väljer man en sådan översättning av den imperativa satsen kan man få problem med analysen av "'Gör satsradikalen sann!'"

Det kan låta som om satsradikalen skulle vara falsk vid tidpunkten för yttrandet av den imperativa satsen och eventuellt sann vid en senare tidpunkt, när befallningen blivit åtlydd. Så kan ju inte vara fallet. En satsradikal är antingen sann eller falsk. Den kan inte vara sann vid ett tillfälle och falsk vid ett annat tillfälle.

När satsradikalen i en imperativ sats representerar ett möjligt förhållande är det fråga om vad man skulle kunna kalla ett "framtidsmöjligt" förhållande. Är det möjliga förhållandet vid tidpunkten för yttrandet av den imperativa satsen verkligt eller överkligt? När man skall besvara denna fråga ställs man inför svåra problem, som gäller verklighetsbegreppet. Jag skulle vilja säga, att det av satsradikalen i den imperativa satsen representerade möjliga förhållandet är nu-o-verkligt. Men detta innebär inte att det är överkligt rätt och slätt. Det möjliga förhållandet /Ditt stängande av dörren strax/ innehåller en tidsbestämning som förmedlas av det i motsvarande satsradikal ingående tidsbestämningsuttrycket "strax". Detta är visserligen oprecist, men det anger en framtida tidpunkt och anger därmed att det är fråga om ett nu-o-verkligt möjligt förhållande (som dock kan bli verkligt i framtiden).

2.11 Om möjligheten att tolka det frastiska elementet i en imperativ sats som ett namn på en möjlig händelse

Några preliminära synpunkter angående ett speciellt sätt att tolka det frastiska elementet i en imperativ sats kan vara motiverade i detta sammanhang.

Jag har ovan tolkat det frastiska elementet "'Ditt stängande av dörren strax'" som en satsradikal representerande ett möjligt förhållande. Men man skulle också kunna tolka sagda frastiska element i den imperativa satsen "'Stäng dörren!'" som en händelsebeskrivning, som representerar en möjlig händelse. Vad som är presenterat i svag mening som befallt att realiseras i en imperativ sats skulle då inte vara ett möjligt förhållande utan en möjlig händelse. En händelse uppfattar jag då som ett individuellt föremål. Enligt denna tolkning får det frastiska elementet i en imperativ sats en annan karaktär än det frastiska elementet i en deskriptiv sats.

Handlingen Ditt stängande av dörren strax kan tolkas på två sätt:

1. som en händelse, som är ett individuellt föremål
2. som ett sakförhållande, som inte är ett individuellt föremål utan som är uppbyggt av en relation, som är exemplifierad hos det ordnade paret av den handlande och dörren.

Jag talade nyss om att det frastiska elementet skulle kunna tolkas som en händelsebeskrivning. Det är då oklart vad som skall menas med en händelsebeskrivning. En händelsebeskrivning är ett unikt refererande uttryck eller, för att uttrycka sig kortare, ett namn som refererar till ett möjligt individuellt föremål. (Jag använder sålunda uttrycket "namn" för såväl verkliga som blott möjliga föremål.) Ett namn är inte sant eller falskt även om det i någon mening svarar eller falerar att svara mot verkligheten beroende på om det föremål det benämner är verkligt eller blott möjligt.

Om det frastiska elementet hos en imperativ sats tolkas som ett namn på en möjlig handling (händelse), innehåller den imperativa satsen inte ett frastiskt element, som är sant eller falskt. Sålunda utgöres enligt denna tolkning av det frastiska elementet i "'Stäng dörren!'" inte av

en satsradikal utan av ett namn ("Ditt stängande av dörren strax" tolkat som ett namn), vilket representerar en möjlig händelse. Det tropiska elementet i den imperativa satsen kommer då inte att lyda så: "'var så god och realisera det möjliga förhållandet /Ditt stängande av dörren strax/'" utan så: "'var så god och realisera den möjliga händelsen Ditt stängande av dörren strax'".

2.12 Några anmärkningar till Rydings teori

I sektion 2.5 uppmärksammade jag Rydings teori om "sanningsanspråket" hos indikativa satser och lovade att ta upp den till närmare diskussion i 2.12. Jag skall nu infria det löftet.

Enligt den i Ryding 1963 framlagda teorin har en indikativ sats ett sanningsanspråk oavsett om den är hävdad eller ej; att en indikativ sats är hävdad innebär att talaren solidariserar sig med sanningsanspråket (a.a. s. 175). Vidare gäller enligt Ryding att indikativa satser är reflexiva: de framställer sig eller anger sig själva som sanna (loc. cit.).

Låt oss använda följande terminologi. Satser av typen "'Lunds domkyrka är grå'" eller "'Lunds domkyrka är röd'" är objekt-satser; de uttalar sig inte om sanning eller falskhet hos någon annan sats. Om p är en objekt-sats så är "'Det är sant, att p'" och "'Det är falskt, att p'" metasatser i förhållande till p; meta-satser av det förstnämnda slaget är positiva och meta-satser av det sistnämnda slaget är negativa. Enligt min uppfattning är det uppenbart, att varje objekt-sats är ekvivalent med sin positiva meta-sats. Det syns mig också förhålla sig så, att de inte är betydelselika. Men på denna punkt förefaller Ryding ha en annan uppfattning. Han skriver (loc. cit.): "En sats logiska (beskrivande) innehåll förändras inte vare sig man stryker ingressen 'Det är sant, att' där den är utsatt, eller lägger till den, där den inte är utsatt. /.../ Tillägget kan betona, att p är sann, men tillfogar inget nytt utöver vad p ensam säger." Ryding tycks alltså hävda att p och dess positiva meta-sats är betydelselika, och denna tes synes mig oriktig.⁵⁶⁾ Även i andra avseenden är jag oenig med Ryding, och jag skall nu försöka att redogöra för dessa utan att närmare diskutera frågan hur objektsatser förhåller sig till sina meta-satser.

Låt mp vara p:s positiva meta-sats. Till skillnad från p innehåller mp frasen "Det är sant, att" och denna fras svarar mot en komponent i mp:s mening som Ryding kallar sanningsdeklaration. Att p inte innehåller nyssnämnda fras innebär emellertid inte att motsvarande sanningsdeklaration enligt Rydings uppfattning skulle saknas hos p. Ryding hävdar att sanningsdeklarationen "är en del av satsens logiska innehåll" (a.a. s. 189) och han menar att endast ett amorft satsmaterial blir kvar om man berövar p den del av dess mening som utgör dess sanningsdeklaration. Sålunda skriver han (a.a. s. 192):

Vill man försöka skilja på ett meta-element och ett objekt-element, så kommer det förra att bestå av själva indikativformen, medan det senare är det amorfa satsmaterialet; därför går det inte att förvandla de båda elementen till självständiga satser.

Jag delar Rydings uppfattning att "själva indikativformen" är en av de två komponenter i en indikativ sats som man får fram vid en distinktion av i nyss anförda citat angivet slag. Men tesen att den andra komponenten skulle vara ett amorft satsmaterial förefaller inte att vara förenlig med min ovan framställda teori om D 1-satser och D 2-satser. Jag är dock osäker om det verkligen förhåller sig så, eftersom Ryding trots allt förklarar, att det "amorfa" satsmaterialet är förbundet med ett föreställningskomplex som kan stämma med verkligheten eller inte. (Ryding 1975, s. 29f.) Man kan, säger han, som Stenius stipulera, att man med "deskriptiv sanning" skall mena överensstämmelse mellan verkligheten och detta föreställningskomplex. Ryding medger t o m, att det i vissa sammanhang kan vara praktiskt att förfoga över termen "deskriptiv sanning", fast han själv inte anser sig ha behov av den (s. 29f).

Vad Ryding tydligen tänker på är att den rena satsradikalen inte aktualiserar frågan om jämförelse med verkligheten. Vi har då ingen anledning att alls anlägga jämförelsesynpunkten på satsradikalen som sådan.

Det kan då först tyckas, att meningsskiljaktigheten mellan Ryding och mig är rent terminologisk, så att han helt enkelt inte vill använda termen "sanning" om satsradikalens - eller dess föreställningskomplex - överensstämmelse med verkligheten. Men bakom denna terminologiska oenighet finns en djupare åsiktsmotsättning.

Jag behöver tala om satsradikalens överensstämmelse med verkligheten och har god anledning att använda termen "sanning" i detta sammanhang. Enligt mitt synsätt representerar satsradikalen ett möjligt förhållande. Ett sådant förhållande är enligt mitt sätt att se antingen verkligt eller överkligt. Häremot svarar satsradikalens deskriptiva sanning eller falskhet.

Möjligen kunde Ryding acceptera resonemanget så långt. Men vad han inte kan acceptera är givetvis min tes att i en D 1-sats satsradikalen presenteras som sann genom den indikativa formen. Han gör i stället gällande, att varje indikativ sats framställer sig själv som sann. Därigenom blir varje deskriptiv sats reflexiv på ett sätt som enligt mig och många andra leder till orimligheter.

Nu bör det påpekas, att Ryding kunde ha undgått denna svårighet genom att låta en deskriptiv sats markera, att vad han kallar den deskriptiva radikalen (dvs satsradikalen i Rydings mening jämte en aktualisering av tanken på en jämförelse med verkligheten) är sann. Då säger inte längre satsen om sig själv att den är sann. Men denna möjlighet överväger han inte.

Det som enligt Ryding skiljer satsradikalen från den deskriptiva radikalen är, att den senare men inte den förra aktualiserar frågan om jämförelse med verkligheten. Enligt min uppfattning är en sådan aktualisering en delfunktion av presentationen av satsradikalen som deskriptivt sann. Jag har inte för mina syften känt behov av att särskilja aktualiseringsfunktionen från helheten och i samband därmed införa en särskild språklig entitet, en deskriptiv radikal.

Ett förbiseende av distinktionen mellan presentation och representation synes vara intimt förknippad med Rydings tes att indikativa satsar är reflexiva - anger sig själva som sanna. Då han förfäktar nyssnämnda tes är han uppenbart ute efter det förhållande, som enligt min teori består i att den indikativa operatoren i en indikativ sats p presenterar den i p ingående satsradikalen som deskriptivt sann. Men han förbiser att detta förhållande måste analyseras annorlunda än i termer av sanningsrepresentation. Betrakta:

A. Den deskriptiva satsen presenterar sig själv som sann.

B. Den deskriptiva satsen representerar bl a det möjliga förhållandet att den själv är sann.

Enligt min analys innebär A att den deskriptiva satsens satsradikal presenteras som deskriptivt sann av en indikativ operator (satsens indikativa form), och så snart A analyserats så och skilts från B förlorar Rydings tal om att den deskriptiva satsen framställer sig själv som sann all plausibilitet.

I skriften från 1975 fäster Ryding med rätta uppmärksamheten på att frågor inte utgör en enhetlig typ av språkakter utan att man måste räkna med frågeakter av olika slag.⁵⁷⁾ Man kan inte bara fråga "'Kommer Du att stänga dörren?'" utan även "'Skall jag stänga dörren?'" , "'Lovar Du att stänga dörren?'" etc. Somliga frågor jämte jakande svar är i någon mening ekvivalenta med deskriptiva satser (resp. påståendesatser), andra med uppmaningar, löften etc. Man kan alltså skilja mellan påståendanslutna frågor och uppmaningsanslutna frågor etc.; man kan tala om "påståendefrågor" och "uppmaningsfrågor" etc. (Se Ryding 1975, s. 33.)

Ryding använder - som ovan framhållits - termen "satsradikal" på ett delvis annat sätt än Stenius och jag. För honom avser satsradikalen "exponeringen av ett föreställningskomplex" (se a.a. s. 45). Satsradikalen i Rydings mening får inte sägas ha sanningsvärde. Två komponenter måste komma till för att vi enligt Rydings teori skall få en entitet, som är sann eller falsk. Först måste en sanningsoperator, som avser en aktualisering av tanken på en jämförelse med verkligheten, komma till. Vi får då - som redan nämnts - vad Ryding kallar en "deskriptiv radikal". En sådan ingår enligt Ryding i en påståendefråga. För att komma fram till en deskriptiv sats krävs ännu en sak, nämligen sanningsanspråket. Det innebär att resultatet av jämförelsen kan sägas vara en överensstämmelse. I likhet med satsradikalen är den deskriptiva varken sann eller falsk enligt Ryding. Först den deskriptiva satsen med dess sanningsanspråk har sanningsvärde (a.a. s. 48).

I en uppmaningsfråga ingår vad Ryding kallar en uppmaningsradikal. En sådan avser föreställningen om en uppmaning med angivet innehåll (a.a. s. 47). Denna uppmaningsradikal är gemensam för en uppmaning och en uppmaningsfråga.

Mot denna bakgrund är det uppenbart att Ryding behöver den deskriptiva radikalen för att förklara hur satsradikalen i hans mening skall kompletteras med en "sanningssynpunkt" så att det uppstår en komponent som är gemensam för den teoretiska frågesatsen och den deskriptiva satsen. Ett sådant behov av en deskriptiv radikal har inte jag, eftersom satsradikalen i min mening - till skillnad från satsradikalen i Rydings mening - är i sig själv deskriptivt sann eller falsk. I den deskriptiva satsen (D 1-satsen) presenteras satsradikalen som deskriptivt sann. Denna presentation har som sin förutsättning att satsradikalen är deskriptivt sann eller falsk. I den teoretiska frågan (dvs en avgörelsefråga) presenteras det deskriptiva sanningsvärdet hos den i denna ingående satsradikalen som obestämt och som sökt. Denna presentation förutsätter att satsradikalen är deskriptivt sann eller falsk utan att först en viss synpunkt lägges på den. Eftersom satsradikalen i min mening är deskriptivt sann eller falsk behöver jag inte räkna med en aktualisering av tanken på en jämförelse med verkligheten som en nödvändig betingelse för att komma fram till en entitet som är sann eller falsk. Däremot kan jag ha ett behov av att räkna med en aktualisering av en tanke på en jämförelse med verkligheten som en betingelse för att satsradikalen i den teoretiska frågan liksom satsradikalen i den deskriptiva satsen skall vara i kvalificerad mening deskriptivt sann eller falsk. (Den i den imperativa satsen ingående satsradikalen är i okvalificerad mening deskriptivt sann eller falsk. Här saknas en aktualisering av en tanke på jämförelse mellan den deskriptivt sanna eller falska satsradikalen och verkligheten.) Men jag behöver ingen särskild "sanningsoperator" för att göra rättvisa åt en sådan aktualisering. I och med att sanningsvärdet hos den i frågesatsen ingående satsradikalen presenteras som obestämt och sökt föreligger en sådan aktualisering. Och när satsradikalen i en deskriptiv sats presenteras som deskriptivt sann föreligger en sådan aktualisering.

En uppmaningsfråga (liksom andra ateoretiska frågor) innehåller något mer än en satsradikal (i min mening) och en frågeoperator. Frågan hur man skall analysera ateoretiska frågesatser erbjuder ett ganska svårt problem. Ryding har i skriften från 1975 framställt ett förslag till lösning, enligt vilket en ateoretisk fråga av typen "'Skall jag stänga dörren?'" innehåller en uppmaningsradikal, dvs en föreställning

om en uppmaning med angivet innehåll. Jag kan inte ansluta mig till denna teori eftersom jag räknar med att den imperativa satsen innehåller en satsradikal, som är (i okvalificerad mening) deskriptivt sann eller falsk. Jag tror emellertid att problemet kan lösas på annat sätt. För egen del skulle jag vilja ansluta mig till Wetterströms idé om primära och sekundära modus i uppsatsen "Kan frågor PMI-analyseras?".⁵⁸⁾ Uppgiften att utveckla och tillämpa denna på ateoretiska frågor av olika slag är emellertid alltför omfattande för att jag skall kunna påta mig den här.

2.13 Omdömet 1 på det mentala planet och påståendekraften på det verbala beteendepplanet

När jag med övertygelse tänker tanken 'Lunds domkyrka är grå', föreligger det hos mig på det mentala planet ett omdöme 1 (en omdöme 1-individ), som utmärkes av vad Husserl kallar en aktkvalitet, närmare bestämt en omdömeskvalitet.

Aktkvaliteten utgör en företeelse hos medvetandet. Det är fråga om ett speciellt drag hos medvetandet.⁵⁹⁾

Segelberg har gjort gällande, att aktkvaliteter inte kan uppmärksammas i samtida medvetenhetsakter. Försöker man rikta uppmärksamheten på en samtida önskeakt, beslutsakt, uppmärksamhetsakt eller övertygelseakt försvinner den.⁶⁰⁾

Jag är inte säker på att det generellt förhåller sig så som Segelberg säger. Men jag är böjd att ge honom rätt.

Men även om man inte delar Segelbergs åsikt så måste man medge att det är förbundet med svårigheter att iakttaga aktkvaliteterna i medvetandet.

När jag tänker omdömet 1 'Lunds domkyrka är grå' föreligger det hos mig inte bara en omdömeskvalitet utan även en omdömesattityd.⁶¹⁾ En omdömesattityd är en disposition hos en person att med försanthållande tänka ett omdöme 2 och 3. När jag med övertygelse tänker tanken 'Lunds domkyrka är grå' är det fråga om en aktualisering av en sådan disposition att tänka ett omdöme 1.

Det är naturligt att anta att denna disposition att med försanthållande tänka en tanke är fysiologisk, men vi torde inte här behöva gå in på denna fråga.

Hedenius har uppställt en teori, enligt vilken omdömet är ett tänkande av en sats p som är förbunden med en disposition att upprätthålla p gentemot oförenliga alternativ.⁶²⁾ Försanthållandet utgöres enligt Hedenius av en disposition att upprätthålla en sats gentemot oförenliga alternativ och av aktualiseringar av en sådan disposition.

Det synes mig ligga något riktigt i teorin, att försanthållandet i en mening är en disposition att upprätthålla en sats gentemot oförenliga alternativ och aktualiseringar av en sådan disposition. När jag tänker en tanke utan försanthållande i syfte att pröva dess konsekvenser innehåller min tanke ett omdöme 2 och 3 men den är inte förbunden med någon disposition att upprätthålla sagda omdöme gentemot oförenliga alternativ. Men när jag tänker ett omdöme 1, torde det alltid vara förbundet med en disposition att upprätthålla ett omdöme 2 och 3.

Omdömet i Hedenius' mening skall jag beteckna med uttrycket "omdöme 1 ö", varvid bokstaven "ö" syftar på "övertygelse". Vid sin analys av omdömet koncentrerar sig Hedenius på den i omdömet ingående övertygelsen.⁶³⁾ Han analyserar övertygelsebegreppet som en disposition att upprätthålla en sats gentemot oförenliga alternativ och använder sedan denna analys av övertygelsebegreppet för att bestämma ett visst omdömesbegrepp. Det är då att märka, att ett omdöme i Husserls mening också gäller övertygelsen. Men begreppet aktkvalitet är inte identiskt med övertygelse.

Ett försanthållande kan vara olika starkt. Man kan i högre eller lägre grad försanthålla en sats och en proposition.⁶⁴⁾

Styrkan hos försanthållandet kan gälla intensiteten hos omdömeskvaliteten. Men den kan också gälla benägenheten att upprätthålla satsen och propositionen i problemlösningssituationer. Att ett försanthållande är starkt i det ena avseendet innebär emellertid inte att det måste vara starkt även i det andra avseendet. Jag är t ex starkt övertygad om att Lunds domkyrka är grå. Men när jag tänker ett omdöme 1 'Lunds domkyrka är grå' torde omdömeskvaliteten inte vara särskilt intensiv. Tanken är så att säga för självklar för att jag skulle ha en intensiv

omdömeskvalitet. Däremot är denna tanke förbunden med en stark disposition att upprätthålla omdömet 2 resp 3 'Lunds domkyrka är grå' gentemot oförenliga alternativ.⁶⁵⁾

Ett omdöme 1 kan inte föreligga utan att innehålla ett omdöme 2 och 3. Omdömen 2 och 3 kan inte föreligga annat än som komponenter i tankar 1. Men dessa tankar 1 behöver inte vara omdömen 1, och därför kan ett omdöme 2 och 3 föreligga även om inget omdöme 1 föreligger. Så är t ex fallet när en vetenskapsman utan försanthållande tänker, att förvärvade egenskaper är ärftliga; man kan tänka denna tanke uteslutande på grund av teoretiskt intresse för frågan, hur den skall falsifieras eller för frågan om den på vetenskapens nuvarande ståndpunkt kan anses falsifierad.

Jag kunde nämna åtskilliga exempel utöver det ovan anförda på tankar 1 som inte är omdömen 1, men jag avstår eftersom det aktuella exemplet belyser en företeelse av speciellt intresse i detta sammanhang. Jag syftar på meinongska antaganden (Annahmen). Som jag redan framhållit (kap 2 not 3) är Meinongs begrepp antagande oklart på en punkt. Han karakteriserade ju omdömet som ett antagande i förening med övertygelse och antagandet som ett omdöme utan övertygelse. Vid denna karakteristik av antagandet glider han mellan tankar 1 med antagande-attityd och omdömen 2 och 3.

Jag övergår nu från att ha behandlat omdöme 1 på det mentala planet till att behandla påståendeakten på det verbala beteende-planet.

Det är efter Austin vanligt, att man i filosofin beaktar att yttrandet av en sats utgör en handling. Det har också blivit vanligt att tala om språkakter.

Till en påståendeakt hör ett hävdande. En D 1-sats och en D 2-sats som ingår i en påståendesituation har relationsegenskapen att vara i stark mening asserterad. En D 1-sats med relationsegenskapen att i en påståendeakt vara asserterad i stark mening kallar jag en påståendesats 1. En D 2-sats med relationsegenskapen att vara i stark mening asserterad i en påståendeakt kallar jag en påståendesats 2.⁶⁶⁾

När jag uttalar ett indikativt satstecken föreligger det som regel ett hävdande (asserterande), som kan uppfattas av en åhörare. Hävdandet

(asserterandet) utgöres av ett drag i det verbala beteendet, som är ägnat att hos en normal person under normala omständigheter inge den föreställningen, att talaren tror vad han säger. Asserterandet utgöres av den handling, som består i ett allvarligt menat yttrande av en indikativ sats.

Asserterandet på det verbala beteendepланet är i normala fall ett uttryck för omdömeskvaliteten på det mentala planet och omdömesattityden på det fysiologiska dispositionsplanet. Man kan säga, att påståendeakten uttrycker ett omdöme 1.⁶³⁾ Omdömeskvaliteten på det mentala planet framställles för en åhörare genom asserterandet på det verbala beteendepланet. Omdömeskvaliteten hos omdöme 1 motsvaras av ett asserterande på det verbala beteendepланet, som kan uppfattas av en åhörare.

Som en regel är asserterandet på det verbala beteendepланet ett uttryck för omdömeskvaliteten hos omdöme 1 på det mentala planet och omdömesattityden på det fysiologiska dispositionsplanet. Men asserterandet har även en inre mental sida, som inte består i omdömeskvaliteten. Den består i stället i en avsikt att kommunicera. I normalfallet gäller att en person som avser att kommunicera meddelst ett påstående avser att påståendet skall få adressaten att tro något, men det nyss sagda torde knappast vara en tillfredsställande analys av begreppet avse att kommunicera.

När en person ljuger, föreligger det den situationen att han inte har ett omdöme 1 på det mentala planet men hans verbala beteende uppvisar drag, som utgör ett hävdande. I detta fall är hävdandet inte uttryck för en omdömeskvalitet på det mentala planet.

Med hänsyn till ljugande har man att skilja mellan två slag av hävdanden, som man kan kalla äkta och oäkta hävdanden (asserteranden i stark mening).

Ett äkta hävdande är ett hävdande, som är uttryck för en omdömeskvalitet på det mentala planet och en omdömesattityd på det fysiologiska dispositionsplanet. Ett oäkta hävdande föreligger, när det inte svarar till en omdömeskvalitet och en omdömesattityd.

En påståendeakt, som utmärkes av ett äkta hävdande, kan kallas en äkta påståendeakt. En påståendeakt, som utmärkes av ett oäkta hävdande, kan kallas en oäkta påståendeakt.

2.14 Några kommentarer till påståendeaekten

I föregående sektion 2.13 ovan har jag behandlat påståendeaekten. Här skall jag redogöra för vissa synpunkter på påståendeaekten, som har framställts dels av Hedenius, dels av Ryding, dels av Andersson och Furberg. Det är av intresse att dessa fyra svenska filosofer framställt delvis likartade synpunkter på påståendeaekten.

I den ovan nämnda uppsatsen "Befallningssatser, normer och värdeutsagor" (1954)⁶⁸) framställer Hedenius en teori om vad han kallar "publikationsfaktorerna", som är av intresse för att belysa innebörden av hävdandet.

När man framställer en hävdad (asserterad) deskriptiv sats, dvs en påståendesats, har man publicerat den deskriptiva satsen. Publicerade deskriptiva satser är för Hedenius detsamma som påståendesatser.

Det naturliga är enligt Hedenius det förhållandet, att "en sats framställles på sådant sätt, att det är meningen att mottagaren skall acceptera den" (Se Hedenius 1972, s. 45). Vid det normala sättet att framställa en sats föreligger det förhållandet "att avsändaren vid sitt framställande av satsen 'ger vid handen' att för mottagaren finns skäl att acceptera satsen". (loc. cit.)

Innan jag anför ytterligare ett citat från Hedenius är det lämpligt att meddela att han använder ordet "proposition" om deskriptiva satser.

I Hedenius 1972 (s.47) heter det:

Publikationsfaktorerna är ett slags signaler som ger något vid handen, nämligen förekomsten av vissa skäl för mottagaren att acceptera den sats som dessa faktorer anger och sålunda publicerar. Av det som avsändaren brukar ge vid handen, när man påstår något, är naturligtvis det förhållandet genomgående, att avsändaren själv tror på den påstådda propositionens sanning.

I Språk och påverkan (1 uppl. 1966, tredje uppl. 1969) har Andersson och Furberg framställt liknande synpunkter. Om "principen om avsändarens vederhäftighet" säger de (s. 91):

Principen om avsändarens vederhäftighet ligger ju bakom allt allvarligt tal. För avsändaren innebär denna princip att han bör tro sig ha stöd för sitt yttrande. Vid anfordran skall han kunna redogöra för detta stöd, "bevisa" att han är berättigad att fälla utsagan. För adressaterna innebär principen att de normalt kan utgå från att avsändaren försöker vara vederhäftig.

I sektionerna 2.5 och 2.12 har jag redogjort för Rydings uppfattning, att den indikativa satsen innehåller vad han kallar ett "sanningsanspråk". I stället för att säga, att den deskriptiva satsen har ett sanningsanspråk säger jag ju att D 1-satsen presenterar satsradikalen som deskriptivt sann. Jag talar om den sanningspresenterande karaktären hos D 1-satsen. Vidare bestämmer jag D 2-satsen som en som deskriptivt sann presenterad satsradikal.

Det är uppenbart att Ryding och jag tänker på samma förhållande, fastän vi tolkar innebörden av detta på olika sätt.

Ryding skriver i skriften Indikativform och reflexivitet:

Pretentionen på sanning tillfogas inte genom asserterandet utan är på förhand inbyggt i satsen; asserterandet kan snarare beskrivas så, att vi accepterar och solidariserar oss med satsens anspråk.

Detta finner jag helt riktigt och träffande, och samma sak gäller följande uttalande i Ryding 1975 (s. 40):

Vad som sker, när den deskriptiva satsen påstås, är enligt denna teori, att den talande solidariserar sig med dess anspråk - han ställer s.a.s. sin personliga prestige som garanti för att de är berättigade. Att på allvar uttala en deskriptiv sats innebär att göra en utfästelse av typen "Om inte det som satsen säger, är sant, har ni rätt att tycka, att jag visat mig ovederhäftig." Men satsen skulle säga lika mycket, även om ingen gjorde något dylikt åtagande.

Ryding försätter:

Att påstå något är alltså att utföra ett slags handling, och i den överväldigande majoriteten av fall är ju själva påståendeakten inte verbaliserad. Omständigheterna ger vid handen, att avsändaren garanterar sanningen av den sats han uttalar; några särskilda ord för att markera detta behövs inte.

Även till innehållet i det sist anförda citatet kan jag ansluta mig, dock med viss reservation: på en punkt föreligger det eventuellt en oenighet mellan Ryding och mig.

Ryding skriver, att påståendeakten i den överväldigande majoriteten av fall inte är verbaliserad. Som jag ser saken kan visserligen en påståendeakt verbaliseras genom att jag säger: "'Jag påstår, att'" men det sker då i en påståendeakt, som inte själv är verbaliserad. När jag säger: "'Jag påstår, att Lunds domkyrka är grå'" är inte den föreligg-

ande påståendekraften verbaliserad men man kan säga att den deskriptiva satsen "'Jag påstår, att Lunds domkyrka är grå'" utgör en verbalisering på visst sätt av den påståendekraft, som föreligger när jag påstår, att Lunds domkyrka är grå. Vissa påståendekrafter är verbaliserade, men de ingår i så fall i icke-verbaliserade påståendekrafter och är verbaliserade i kraft av dessa. Några "helt och hållet" verbaliserade påståendekrafter finns inte. Satsen, som utsäger att en påståendekraft föreligger, är någonting annat än att utföra en påståendekraft. När jag påstår, att jag påstår, att Lunds domkyrka är grå, föreligger det en påståendekraft, som ingår i en påståendesituation som innehåller en deskriptiv sats "'Jag påstår, att Lunds domkyrka är grå'". Denna deskriptiva sats är ingen påståendekraft. Den är en deskriptiv sats, som kan ingå i en påståendesituation men som inte behöver göra det.⁶⁹⁾

2.15 Sammanställning av definitionerna av tankeradikal, omdöme 2, omdöme 3, omdöme 1, omdöme 1 ö, tanke 1, omdöme 4 och omdöme 5

1. X är en tankeradikal = def. X är en aktmateria och X representerar ett möjligt förhållande, dvs en möjlig kombination av ett subjekt (i ontologisk mening) och ett predikat (i ontologisk mening)
 = def. X består av en tankekomponent, som svarar till ett subjekt och en tankekomponent, som svarar till ett predikat och en tankekomponent, som svarar till ett möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen, som ingår i det möjliga ordnade paret av detta predikat och detta subjekt.
- 1a. X är en tankeradikal (m) = def. X är en aktmateria, som ingår i en ateoretisk akt och X representerar ett blott som möjligt presenterat möjligt förhållande.
2. X är ett omdöme 2 = def. X ingår i en tanke 1 och X innehåller en tankeradikal och X presenterar tankeradikalen som deskriptivt sann och X presenterar därigenom det av tankeradikalen representerade möjliga förhållandet som verkligt (rådande).
3. X är ett omdöme 3 = def. X är en som deskriptivt sann presenterad tankeradikal och X representerar ett som verkligt (rådande) presenterat möjligt förhållande.

- = def. X består av en tankekomponent, som svarar till ett subjekt och en tankekomponent, som svarar till ett predikat och en (förbindande) tankekomponent, som svarar till ett som rådande presenterat möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen, som ingår i det möjliga ordnade paret av detta predikat och detta subjekt.
4. X är ett omdöme 1 = def. X är en medvetenhetsakt 1 som innehåller ett omdöme 2 och 3 och en omdömeskvalitet (o 1-kvalitet).
5. X är ett omdöme 1 ö = def. X är ett omdöme 1, som är en aktualisering av en disposition att tänka omdöme 2 och 3 och att upprätthålla omdöme 2 och 3 gentemot oförenliga alternativ enligt Hedenius' omdöme teori.
6. X är en tanke 1 = def. X är en medvetenhetsakt 1 och X innehåller ett omdöme 2 och 3 och en "kognitiv" aktkvalitet.
7. X är ett omdöme 4 = def. X är ett i ett omdöme 1 försant-hållet omdöme 2.
8. X är ett omdöme 5 = def. X är ett i ett omdöme 1 försant-hållet omdöme 3.
9. X är en abstrakt tankeradikal = def. X är ett u-föremål som exemplifieras av en entitet om och endast om sagda entitet är en tankeradikal.
10. X är ett abstrakt omdöme 2 = def. X är ett u-föremål som exemplifieras av en entitet om och endast om sagda entitet är ett omdöme 2.
11. X är ett abstrakt omdöme 1 = def. X är ett u-föremål som exemplifieras av en entitet om och endast om sagda entitet är ett omdöme 1.

2.16 Sammanställning av definitionerna av satsradikal och D 1-sats och D 2-sats och påståendeakt och påståendesats 1 och påståendesats 2

1. X är en satsradikal = def. X är en komponent i en sats och X representerar ett möjligt förhållande
= def. X består av en symbol för ett subjekt (i ontologisk mening) och en symbol för ett predikat (i ontologisk mening) och en tankekomponent svarande till ett möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen, vilken ingår i det möjliga ordnade paret av detta predikat och detta subjekt.

- 1a. X är en satsradikal (m) = def. X är en komponent i en ateoretisk sats och X representerar ett blott som möjligt presenterat möjligt förhållande.
2. X är en D 1-sats = def. X är en sats i indikativ form och X innehåller en satsradikal och X presenterar genom sin indikativa form satsradikalen som deskriptivt sann och presenterar därigenom ett möjligt förhållande som verkligt (rådande)
= def. X består av en symbol för ett subjekt och en symbol för ett predikat och ett tecken ("en förbindande och presenterande kopula") som förbinder dessa symboler så att satsradikalen blir presenterad som deskriptivt sann och det av satsradikalen representerade möjliga förhållandet blir presenterat som verkligt (rådande).
- 2a. X är en D 1-sats = def. X består av en satsradikal och en D-operator som presenterar satsradikalen som deskriptivt sann i svag mening, oavsett om X är hävdad eller inte.
3. X är en D 2-sats = def. X är en som deskriptivt sann presenterad satsradikal och X representerar ett som verkligt (rådande) presenterat möjligt förhållande
= def. X består av en symbol för ett predikat och en symbol för ett subjekt och en symbol ("en förbindande och representerande kopula") för ett som rådande presenterat möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen, vilket ingår i det möjliga ordnade paret av detta predikat och detta subjekt.
4. X är en påståendeakt = def. X ingår i en påståendesituation och X är ett yttrande av en deskriptiv sats och X är utmärkt av ett hävdande (asserterande i stark mening).
5. X är en påståendesats 1 = def. X är en i en påståendeakt asserterad D 1-sats.
6. X är en påståendesats 2 = def. X är en i en påståendeakt asserterad D 2-sats och i X uppfattas (i stark mening) ett som verkligt (rådande) presenterat möjligt förhållande som verkligt (rådande).
7. X är en abstrakt satsradikal = def. X är ett u-föremål som exemplifieras av en entitet om och endast om sagda entitet är en satsradikal.

8. X är en abstrakt
D 1-sats	= def. X är ett u-föremål som exemplifieras av en entitet om och endast om sagda entitet är en D 1-sats.
9. X är en abstrakt
D 2-sats	= def. X är ett u-föremål som exemplifieras av en entitet om och endast om sagda entitet är en D 2-sats.
10. X är en abstrakt
påståendesats 1	= def. X är ett u-föremål som exemplifieras av en entitet om och endast om sagda entitet är en påståendesats 1.
11. X är en abstrakt
påståendesats 2	= def. X är ett u-föremål som exemplifieras av en entitet om och endast om sagda entitet är en påståendesats 2.

KAPITEL 3

NÅGRA PROPOSITIONSBEGREPP

3.0 Inledning

Detta kapitel är ett bidrag till bestämningen av några propositions- och sakförhållande-begrepp.

Vissa propositionsbegrepp har införts redan i kapitel 2, där jag dock - utom när det gäller de noematiska propositionerna - använt uttrycket "möjligt förhållande" i stället för "proposition".

I inledningen till skriften redogjorde jag för vissa problem, som kommer att behandlas i detta kapitel. Jag framhöll vidare att man har att räkna med olika typer av propositioner - sakförhållanden och överkliga (icke rådande) propositioner - beroende på om de innehåller

- (a) u-föremål och i-föremål
- (b) u-föremål och u-föremålsexemplar
- (c) u-föremålsexemplar och i-föremål.

Dessutom antydde jag en distinktion mellan

- (i) propositioner, som ingår i en möjlig tid och ett möjligt rum (om de är sakförhållanden, ingår de i tid och rum)
- (ii) propositioner, som innehåller tidsegenskaper och p g a detta är tidlösa.

Jag framhöll också att det finns propositioner, som är tidlösa utan att innehålla tidsegenskaper, eftersom de gäller relationer mellan u-föremål.

Jag skall här inte upprepa mera av vad jag redan sagt om innehållet i detta kapitel. Den läsare som vill ha en kortfattad preliminär överblick hänvisas till inledningen och till innehållsförteckningen.

3.1 Om propositioner och sakförhållanden 1 och 2

3.1.1 Om propositioner 1, o- och mm-propositioner

I det följande kommer distinktioner mellan olika propositionsbegrepp och beteckningar för dessa att införas.

Propositioner, som är verkliga eller överkliga (rådande eller inte rådande), skall jag kalla propositioner 1. Skillnaden mellan propositioner 1 och 2 förklaras i nästa sektion.

Av framställningen i kapitel 2 framgår att en av en i ett omdöme 2 ingående tankeradikal representerad proposition 1 är presenterad som verklig (rådande). Däremot är den av tankeradikalen i en ateoretisk akt representerade propositionen 1 presenterad blott som möjlig. Ett omdöme 3 representerar en som verklig (rådande) presenterad proposition 1. En tankeradikal som ingår i en ateoretisk akt representerar en blott som möjligt presenterad proposition 1.

En proposition 1 är således ett möjligt förhållande, som kan vara presenterat som verkligt (rådande) eller blott som möjlig. Vi kan därför skilja mellan

1. propositioner 1, som är presenterade som verkliga (rådande), och
2. propositioner 1, som är presenterade blott som möjliga.

Propositioner av den första typen skall jag kalla o-propositioner 1.¹⁾

Propositioner av den andra typen skall jag kalla mm-propositioner 1.²⁾

De sistnämnda kommer inte att behandlas i föreliggande kapitel. Men det är viktigt att se skillnaden mellan dem och o-propositioner 1.

3.1.2 Om propositioner och sakförhållanden 1 och 2

Som framhållits i inledningen räknar jag med såväl tidliga som tidlösa propositioner. Terminologiskt utförs denna distinktion med hjälp av uttrycken "proposition 1" och "proposition 2". Till skillnad från en tidlös proposition, en proposition 2, ingår en proposition 1 i en möjlig rums- och tids-volym, och om den är ett sakförhållande - ett sakförhållande 1 - är sagda tids- och rums-volym verklig: sakförhållanden

1 ingår i rum och tid.³⁾ Härvidlag skiljer de sig från sakförhållanden 2, som i likhet med alla andra propositioner 2 är tidlösa.

Som redan framhållits finns det två slag av propositioner 2: sådana, som är tidlösa p.g.a. att de innehåller en tidsegenskap och sådana, som är tidlösa utan att innehålla tidsegenskaper. Det är då fråga om propositioner, som gäller relationer mellan u-föremål. Terminologiskt utförs denna distinktion med termerna "tei-proposition 2" och "uru-proposition 2" ("tei" står för "tidsegenskapsinnehållande" och "uru" står för "relation mellan u-föremål"). Ett exempel på en uru-proposition 2 är /u-föremålet att-vara-dödlig inkluderar u-föremålet att-vara-människa/. Till tei-propositionerna återkommer jag i 3.4. Uru-propositionerna kommer däremot inte att behandlas.

En proposition 1 är verklig resp. rådande eller överklig resp. interådande. En proposition 2 kan inte vara verklig eller överklig, eftersom den är tidlös. Den är antingen giltig eller ogiltig. En verklig (rådande) proposition 1 är identisk med ett sakförhållande 1. En giltig proposition 2 är identisk med ett sakförhållande 2.

Till omdömen och satser, som gäller relationer mellan u-föremål, svarar inga propositioner 1 utan endast propositioner 2. I övrigt gäller att alla typer av omdömen 2 som hittills behandlats presenterar propositioner 1 som verkliga och propositioner 2 som giltiga, varvid motsvarande omdömen 3 representerar ifrågavarande propositioner 1 och 2. Mot denna bakgrund är det uppenbart att en distinktion mellan o- och mm-propositioner är tillämpbar även på propositioner 2.

Som framhållits i inledningen till skriften är det oklart om Wittgenstein i Tractatus med "Tatsache" avser ett sakförhållande 1 eller sakförhållande 2. Det är vidare oklart om han med "Sachverhalt" och "Sachlage" åsyftar propositioner 1 eller propositioner 2.⁴⁾

Wittgenstein inleder Tractatus med satsen "Die Welt ist alles was der Fall ist" och fortsätter: "Was der Fall ist, ist Bestehen von Sachverhalt". Av detta framgår att han identifierar en bestående proposition med ett sakförhållande (Tatsache) och det ligger nära tillhands att tolka ett Sachverhalt som en proposition 1, eftersom de propositioner som utgör världen rimligen kan antas ingå i rum och tid. Å andra sidan säger Wittgenstein inte explicit att Tatsachen ingår i

rum och tid, och då man med ett faktum normalt i första hand förstår vad jag kallar ett sakförhållande 2 kan man inte utan vidare utesluta att Wittgenstein med "Tatsache" förstår sakförhållande 2. Kanske oscillerar han när det gäller bruket av "Tatsache" mellan sakförhållanden 1 och sakförhållanden 2.⁵⁾ Kanske finns det i hans teori två "världar", som inte klart åtskiljes: den tidliga och den rumsliga världen, som är uppbyggd av sakförhållanden 1 och en tidlös värld, som är uppbyggd av sakförhållanden 2. Jag avser inte att bedriva Tractatus-exegetik, men jag vill fästa uppmärksamheten på denna möjlighet, eftersom den är av intresse i samband med min distinktion mellan propositioner 1 och sakförhållanden 1 å ena sidan och propositioner 2 och sakförhållanden 2 å andra sidan.

En filosof, som uppfattar propositioner som propositioner 1 är Stout. Han menar, att en proposition är vad han kallar ett possible alternative.⁶⁾ Jag kommer att återvända till hans teori i 4.8.

Bergmann räknar med possible facts eller förkortat P-facts. "The false sentence represents a possible fact." (se 1962 a, omtryckt i 1964, s. 91). En sats (d.v.s. ett satstecken) representerar antingen ett faktum eller ett möjligt faktum. (Se 1963, omtryckt i 1964, s. 248). Som jag ser saken är ett faktum ett möjligt förhållande som är identiskt med ett faktum. Allt verkligt är också möjligt. Men allt möjligt är inte verkligt. Bergmann betraktar inte ett faktum som ett möjligt förhållande som är identiskt med ett faktum. Enligt honom är det bara falska satser som representerar möjliga förhållanden. Sanna satser representerar fakta, men inte möjliga förhållanden. Enligt Bergmann föreligger ett P-faktum om och endast om det inte finns något faktum att representera för satsen. Detta förhållande visar enligt honom att ett P-faktum inte är en proposition.⁷⁾ Det råder således en skillnad mellan Bergmann och mig i synen på vad ett möjligt förhållande är. För mig är ett verkligt förhållande också ett möjligt förhållande. För Bergmann är det endast blott möjliga förhållanden som är möjliga förhållanden. Denna skillnad i synen på vad ett möjligt förhållande är har som en viktig konsekvens att det ter sig naturligt för mig att säga att möjliga förhållanden är propositioner, medan det för Bergmann blir omöjligt att beteckna möjliga förhållanden som propositioner.

När Phalén i sin uppsats "Om omdömet" 1927 talar om omdömesinnehållet är det fråga om proposition i någon mening. Han säger, att omdömesinnehållen hos sanna omdömen är verkliga. Här är det tydligen fråga om omdömesinnehåll i betydelsen proposition 1. Phalénska omdömesinnehåll kan vara verkliga eller överkliga.⁸⁾ Phaléns omdömeteori kommer att diskuteras i 4.10.

Jag skall säga, att en proposition 1 p-esserar 1 och en proposition 2 p-esserar 2. (Bokstaven "p" syftar på det latinska ordet "possibilis". När det inte finnas särskilda skäl för att skilja mellan p-essera 1 och 2 kommer jag att utelämna index och tala om "p-essera" i fråga om både proposition 1 och 2.) En verklig (bestående) proposition 1 inte blott p-esserar utan även verklighets-esserar. En giltig proposition 2 inte blott p-esserar utan även giltighets-esserar.

I detta sammanhang är det lämpligt att jag redogör för hur jag skall använda vissa andra termer. Ett i-föremål skall jag säga existerar. Ett u-föremåls-exemplar in-existerar. Ett u-föremål essenserar. Uttrycket "subsistera" har använts om olika företeelser och det är lämpligt att införa olika termer för olika betydelser hos uttrycket "subsistera". En utförlig diskussion av olika betydelser hos uttrycken "existera" och "subsistera" faller dock utanför ramen för min uppgift i föreliggande arbete.⁹⁾

Mot en proposition 1 svarar en p 1-tankeradikal och mot en proposition 2 svarar en p 2-tankeradikal. En p 2-tankeradikal kan föreligga utan att det föreligger en p 1-tankeradikal, men en p 1-tankeradikal kan inte föreligga utan det föreligger också en p 2-tankeradikal. Man har därför att göra med antingen p 2-tankeradikaler eller p 1o2-tankeradikaler. I allmänhet använder jag inte dessa beteckningar då det av sammanhanget framgår vilket slag av tankeradikal som avses. Ett omdöme 1, omdöme 2 och omdöme 3 är antingen ett omdöme 1 (p 2), omdöme 2 (p 2) och omdöme 3 (p 2) eller ett omdöme 1 (p 1o2), omdöme 2 (p 1o2) och omdöme 3 (p 1o2). Då det alltid av sammanhanget torde framgå vilket slag av omdöme som avses kommer jag aldrig att göra bruk av dessa beteckningar. Fastän en proposition 1 inte kan föreligga utan att det också föreligger en proposition 2 kan man givetvis diskutera problem om omdömet med bortseende från den del av omdömet, som representerar

proposition 2, och intressera sig enbart för den del av omdömet som representerar proposition 1. Detta är i stor utsträckning fallet i föreliggande skrift.

I vissa sammanhang har man behov av att tala om en entitet som består av ett deskriptivt satstecken jämte en o-proposition 1 och/eller o-proposition 2. Jag skall kalla en sådan entitet för en P-sats.

Sakförhållanden och propositioner 2 behandlas utförligare i det följande.

3.2 Några sakförhållande- och propositionsbegrepp med hänsyn till de olika ontologiska banden och de olika ontologiska kopulorna

3.2.0 Inledning

I denna avdelning behandlas några sakförhållande- och propositionsbegrepp med hänsyn till vad jag kommer att kalla ontologiska band och ontologiska kopulor. I sektion 2.2 redogjorde jag i korthet för ett med hjälp av ontologisk begreppsapparat analyserat sakförhållande. I föreliggande avdelning skall jag redogöra för några analyser resp. tolkningar av sakförhållanden och propositioner med användning av ontologiska begreppsapparater. I den traditionella logiken analyserade man omdömet som sammansatt av subjekt och predikat och kopula. Det var då ofta oklart om man med "omdöme" avsåg omdömen 2-3 eller o-propositioner.¹⁰⁾ I det förra fallet skulle man med termerna "subjekt" och "predikat" avse tankekomponenter. I det senare fallet skulle man avse subjekt och predikat i ontologisk mening. Det var även på annat sätt oklart vad man menade med "subjekt" och "predikat". Uppfattade man ett predikat som ett u-föremål (en egenskap i generell mening) eller som ett u-föremåls-exemplar (en egenskap i individuell mening)?¹¹⁾ Vidare blev det i den traditionella logiken aldrig riktigt klart vad en kopula är. Ett bidrag till ett klarläggande har givits i kapitel 2, där jag skilt mellan den presenterande kopulan hos omdömen 2 och den representerande kopulan hos omdömen 3.¹²⁾ I föreliggande kapitel behandlas kopulan i ontologisk mening. Tre preciseringar kommer att framställas. Dessa kommer att kunna tillämpas även på kopulan som beståndsdel hos omdömen 2 och omdömen 3.

3.2.1 U-föremål, i-föremål och u-föremåls-exemplar. Relationerna mellan dem. Eh- och ei- och in-sakförhållanden 1

Låt mig först behandla relationerna mellan (a) universella och individuella föremål, (b) universella föremål och exemplar av universella föremål samt (c) individuella föremål och exemplar av universella föremål.

Som framhållits redan i 2.2 är "i-föremål" och "u-föremål" förkortningar för "individuellt föremål" resp. "universellt föremål". Uttrycket "exemplar av universellt föremål" förkortas "u-föremåls exemplar".

Jag förutsätter u-föremål utan att diskutera deras ontologiska status. Detta framstår för mig som det enda möjliga tillvägagångssättet.

Som framhållits i 2.2 reserveras förkortningen "i-föremål" för i varje bemärkelse konkreta individuella föremål (alla sådana torde vara komplexa enheter av kvalitetsmoment). U-föremåls-exemplar är i viss mening abstrakta, individuella föremål. Som bekant karakteriserar Husserl kvalitetsmomenten som abstrakta.¹³⁾

Som också framhållits i 2.2 har den ontologiska förknipningsrelation, som råder mellan u-föremål och i-föremål, ett namn i den filosofiska litteraturen. Den kallas exemplifikationsrelationen. Jag skall säga, att ett u-föremål är exemplifierat hos ett i-föremål. Omvändningen till relationen att-vara-exemplifierad-hos har - såvitt jag vet - inget vedertaget namn. Jag kommer att säga, att ett i-föremål exemplifierar ett u-föremål.

Motsvarande relationer mellan ett u-föremål och ett u-föremåls-exemplar har - såvitt jag vet - inte heller några vedertagna namn. Jag skall säga, att ett u-föremål är exemplifierat i ett u-föremåls-exemplar och ett u-föremålsexemplar skall sägas vara ett exemplar av ett u-föremål.

De relationer, som råder mellan u-föremålsexemplar och ett i-föremål, i vilket sagda u-föremålsexemplar ingår, kallas ibland inherensrelationen.¹⁴⁾ Jag skall säga, att ett u-föremålsexemplar ingår i

ett i-föremål. Omvändningen till denna relation är att innehålla. I-föremål innehåller u-föremålsexemplar.

Det är lämpligt att göra en sammanställning av de nu behandlade relationerna. Jag använder då Lunds domkyrka som exempel på ett i-föremål, gråhet som exempel på ett u-föremål och det gråa hos Lunds domkyrka som exempel på ett u-föremålsexemplar.

1.1 U-föremålet gråhet är exemplifierat hos i-föremålet Lunds domkyrka.

Omvändningen till denna relation lyder:

1.2 I-föremålet Lunds domkyrka exemplifierar u-föremålet gråhet.

2.1 U-föremålet gråhet är exemplifierat i u-föremålsexemplaret det gråa hos i-föremålet Lunds domkyrka.

Omvändningen till denna relation lyder:

2.2 U-föremålsexemplaret det gråa hos i-föremålet Lunds domkyrka är exemplar av u-föremålet gråhet.

3.1 Ett exemplar av u-föremålet gråhet (u-föremålsexemplaret det gråa hos Lunds domkyrka) ingår i i-föremålet Lunds domkyrka.

Omvändningen till denna relation lyder:

3.2 I-föremålet Lunds domkyrka innehåller ett exemplar av u-föremålet gråhet (u-föremålsexemplaret det gråa hos Lunds domkyrka).

Jag skall kalla sakförhållanden av typen

⁺/u-föremålet gråhet, exemplifierat hos, i-föremålet Lunds domkyrka/
för eh-sakförhållanden 1

och sakförhållanden av typen

⁺/U-föremålet gråhet, exemplifierat i, u-föremålsexemplaret det gråa hos i-föremålet Lunds domkyrka/

för ei-sakförhållanden 1.

Vidare skall termen "in-sakförhållande 1" användas för att beteckna sakförhållanden av typen

⁺/U-föremåls-exemplaret det gråa hos i-föremålet Lunds domkyrka, ingår i, i-föremålet Lunds domkyrka/.

Uttrycket "ontologiskt band" kommer att användas som gemensam beteckning för exemplar av de relationer, som råder (a) mellan ett u-föremål och ett i-föremål, som exemplifierar sagda u-föremål och (b) mellan ett u-föremål och ett u-föremålsexemplar, i vilket sagda u-föremål är exemplifierat och (c) mellan u-föremålsexemplar och ett i-föremål, i vilket sagda u-föremålsexemplar ingår.

Alla ontologiska band är ontologiska kopulor, men det omvända gäller inte. Begreppet ontologisk kopula förhåller sig till begreppet ontologiskt band som begreppet proposition till sakförhållande. Ontologiska kopulor skulle kunna karakteriseras som möjliga ontologiska band. Sålunda ingår de även i överkliga propositioner.¹⁵⁾ Jag återkommer till dem i 3.2.6.

Exemplifikationsrelationen kan ses som relativa produkten av två relationer, nämligen att-vara-exemplifierad-i-relationen och att ingå-i-relationen.

Mot varje eh-sakförhållande svarar ett ei-sakförhållande och ett in-sakförhållande. Samma sak gäller mutatis mutandis för varje ei-sakförhållande och för varje in-sakförhållande.

I relationspropositionen ingår ett predikat (i ontologisk mening) som utgörs av relationsuniversalet, och ett subjekt (i ontologisk mening), som utgörs av relationsleden tillsammans.¹⁶⁾

I det oanalyserade sakförhållandet $1^+/\text{Lunds domkyrka, grå/}$ ter sig i-föremålet Lunds domkyrka och u-föremålet gråhet som subjekt resp. predikat i ontologisk mening. I det analyserade eh-sakförhållandet $1^+/\text{U-föremålet gråhet, exemplifierat hos, i-föremålet Lunds domkyrka/}$ framhävs exemplifikationen som predikat medan det ordnade paret av u-föremålet gråhet och i-föremålet Lunds domkyrka är subjekt. Man kan beträffande nyssnämnda ordnade par också betrakta det ena ledet som predikat och det andra ledet som subjekt. Vad som nu sagts om eh-sakförhållanden 1 äger givetvis sin tillämpning mutatis mutandis på övriga analyserade sakförhållanden 1.

3.2.2 Om tolkningar av omdömen och satser

Mot bakgrund av vad som sagts om olika slag av propositioner framgår det att omdömen och satser kan tolkas på olika sätt. De är homogent

oklara i Sören Halldéns mening.¹⁷⁾ Homogent oklar är en sats om och endast om den kan tolkas på olika sätt och de olika tolkningarna har samma sanningsvärde. Motsatsen till homogen oklarhet är heterogen oklarhet. Heterogent oklar är en sats om och endast om den kan tolkas på olika sätt och de olika tolkningarna har olika sanningsvärden. I det följande kommer jag inte att tala om satser utan enbart om omdömen, men det jag säger är tillämpligt även på satser.

Till ett omdöme av typen 'Lunds domkyrka är grå' svarar en omdömesfamilj. Varje tolkning av sagda omdöme svarar till en medlem av familjen.

Vi får åtminstone följande omdömen:¹⁸⁾

- (0) Det oanalyzerade omdömet 'Lunds domkyrka är grå'.
- (1) 'U-föremålet gråhet är exemplifierat hos i-föremålet Lunds domkyrka'.
- (2) 'U-föremålet gråhet är exemplifierat i u-föremålsexemplaret det gråa hos i-föremålet Lunds domkyrka'.
- (3) 'U-föremålsexemplaret det gråa hos i-föremålet Lunds domkyrka ingår i i-föremålet Lunds domkyrka'.

Till vart och ett av dessa i omdömesfamiljen ingående omdömena svarar en proposition. Om de här som exempel framställda omdömena gäller att de är sanna, och därför svarar en uppsättning av sakförhållanden - en sakförhållande-familj - mot dem.

I mitt förslag till tolkning av omdömet anknyter jag dels till Segelbergs ontologi dels till Bergmanns ontologi. Jag anknyter också till Wolterstorff i hans bok On universals, 1970.

Segelberg räknar i Begreppet egenskap, 1947, med endast en tolkning av omdömet. Enligt denna identifieras omdömet 'A är rött' med 'Rött inhererar hos A'. Även Bergmann räknar i sina skrifter med endast en tolkning. Han tolkar 'Detta är rött' på följande sätt: 'U-föremålet rödhet är exemplifierat hos i-föremålet'. Wolterstorff räknar med båda dessa möjligheter att tolka omdömet och dessutom med den under (2) framställda möjligheten.¹⁹⁾

I min syn på förhållandet mellan omdömena i den ovan framställda omdömesfamiljen anknyter jag till Segelbergs syn på det oanalyzerade

omdömet och det analyserade omdömet. När Segelberg diskuterar förhållandet mellan omdömet 'A är rätt' och omdömet 'Rött inhererar hos A' förutsätter han att det gäller sanna omdömen.

I det citat som jag strax skall återge diskuterar han inte fall där omdömen representerar propositioner utan att representera sakförhållanden respektive fakta.²⁰⁾ I Begreppet egenskap, 1947, s. 133, skriver han:

En sak som man bör kunna vara ense om är att 'A är rätt' och 'Rött inhererar hos A' uttrycka olika betydelseupplevelser. Då man säger 'Rött inhererar hos A' uppmärksammar man inherensrelationen på ett sätt som man inte gör då man säger, att A är rätt. Men därmed är inte sagt, att den senare satsen till skillnad från den förra åsyftar ett faktum, som inte innehåller inherensrelationen. Det är lika rimligt, att båda satserna åsyfta samma faktum F, men att den omdömesakt, som uttrycks med den senare satsen, uppmärksammar en detalj i F, som inte är föremål för uppmärksamhet i den första akten. Det förefaller oss uppenbart, att detta också är den riktiga analysen av situationen. Vi ha alltså att skilja mellan

- 1) Satserna 'A är rätt' ($=S_1$) och 'Rött inhererar hos A' ($=S_2$).
- 2) Omdömena O_1 och O_2 , som uttryckas genom satserna S_1 och S_2 .
- 3) De fakta F_1 och F_2 som S_1 och S_2 beteckna.

S_1 och S_2 uttrycka olika omdömen O_1 och O_2 , men det faktum F_1 , som S_1 betecknar, är samma faktum som S_2 betecknar. Och detta faktum är mest adekvat uttryckt i satsen 'rött inhererar hos A'. Det har tre komponenter A, r och inherensrelationen (kvalitetsrelation).

Man kan tolka ett faktum på olika sätt. Den tolkning som förmedlas av omdömet 'Lunds domkyrka är grå' utgör inte ett i en viss ontologi analyserat sakförhållande. Den är en homogent oklar tolkning. Jag använder nu uttrycket "homogent oklar" inte bara om satser och omdömen utan även om sakförhållanden.²¹⁾ Jag skiljer således mellan sakförhållanden som är tolkningar av fakta utan att vara tolkade i en viss ontologi och sakförhållanden som tolkningar av fakta och som är analyserade i en viss ontologi.

De ovan framställda omdömena (0)-(3) representerar ett och samma faktum $^+$ /Lunds domkyrka, grå/. Men (0) representerar sakförhållandet $^+$ /Lunds domkyrka, grå/, medan (1) representerar eh-sakförhållandet 1 $^+$ /U-föremålet gråhet, exemplifierat hos, i-föremålet Lunds domkyrka/. Vidare representerar (2) ei-sakförhållandet 1 $^+$ /U-föremålet gråhet,

exemplifierat i, u-föremålsexemplaret det gråa hos i-föremålet Lunds domkyrka/ och (3) in-sakförhållandet 1⁺/U-föremåls-exemplaret det gråa hos i-föremålet Lunds domkyrka, ingående i, i-föremålet Lunds domkyrka/.

Liksom jag skiljer mellan (i) homogent oklara sakförhållanden som är tolkningar av fakta utan att vara analyserade i en viss ontologi, och (ii) sakförhållanden som är analyserade i en viss ontologi skiljer jag mellan (a) propositioner som tolkningar av möjliga förhållanden utan att vara analyserade i en viss ontologi och (b) propositioner som är tolkningar av möjliga förhållanden och som är analyserade i en viss ontologi.

Bergmann räknar i sin analys av ett faktum med fem föremål: ett u-föremål, ett i-föremål och exemplifikationen (som enligt honom är en "fundamental tie") samt universality och individuality.²²⁾

Enligt min mening gör Bergmann rätt i att införa "universality" och "individuality" i tillägg till u-föremål och i-föremål. I mina benämningar på eh-sakförhållanden låter jag alltid orden "u-föremål" och "i-föremål" ingå (sålunda formulerar jag eh-tolkningen av /Lunds domkyrka, grå/ enligt följande: /u-föremålet gråhet, exemplifierat hos, i-föremålet Lunds domkyrka/). Genom detta beteckningssätt avser jag bl a att de i eh-sakförhållandet ingående föremåls-art-bestämmande föremålen "universality" och "individuality" skall redovisas. Motsvarande gäller mutatis mutandis för ei- och in-sakförhållanden 1.

Bergmann tolkar fakta på ett enda sätt: som eh-sakförhållanden. Jag har framställt tre olika tolkningar av fakta: eh-sakförhållanden, ei-sakförhållanden och in-sakförhållanden.

Segelberg räknar som vi sett ovan med tre komponenter hos ett sakförhållande, dvs ett in-sakförhållande. Han räknar med i-föremålet, kvalitetsmomentet och inherensrelationen.

Noteras bör att Segelberg förnekar, att det finns exemplar av relationsuniversaliala.²³⁾ Av detta skäl skiljer sig ett sakförhållande i hans mening från vad jag kallar sakförhållanden 1. Hans sakförhållanden svarar närmast till mina sakförhållanden 2. Det torde inte strida mot hans ontologi att räkna med propositioner som är möjliga förhållanden, men i sina skrifter framställer han aldrig explicit någon sådan teori.

Jag räknar också med propositioner som är tolkningar av möjliga förhållanden. Vidare räknar jag med vad jag i anslutning till Husserl kallat noematiska propositioner.²⁴⁾

Vad som ovan sagts om olika slag av omdömen, propositioner och sakförhållanden kompletterar Bergmanns analys av fakta. Men på en viktig punkt skiljer jag mig från honom. Enligt Bergmann är exemplifikation ingen relation i vanlig mening utan en fundamental tie. Han vill nämligen undvika den oändliga regress som uppstår om man betraktar exemplifikationen som en vanlig relation. Såvitt jag kan förstå är emellertid denna oändliga regress harmlös. Man måste bara ha klart för sig att det rör sig om exemplifikationsrelationer av högre ordningar.²⁵⁾

Det finns - såvitt jag förstår - inget motsatsförhållande mellan de tre här framställda sätten att analysera fakta med ontologiska begreppsapparater. I stället hänvisar de olika tolkningarna till varandra på det sätt som jag framställt i 3.2.1.

3.2.3 In-sakförhållande och in-proposition 1

Ett in-sakförhållande 1 innehåller konstituenten som ingår i rum och tid. Om man vill karakterisera det fullständigt måste man därför på något sätt ange att det ingår under en viss tid på en viss plats i rummet, men man får inte karakterisera det såsom innehållande en tidsegenhet. Distinktionen mellan sakförhållanden 1 och *tei*-sakförhållanden 2 måste upprätthållas.

⁺/Lunds domkyrka, grå/ är en karakteristik av ett sakförhållande 1, men den behöver kompletteras med en uppgift om att ifrågavarande sakförhållande ingår i rum och tid. Detta åstadkommer jag genom att efter sista snedstrecket skriva: "(under tiden $t_m - t_n$)". Gäller det ett in-sakförhållande 1 är det fråga om såväl tid som rum. In-sakförhållandet 1 ⁺/u-föremålsexemplaret det gråa hos i-föremålet Lunds domkyrka, ingående i, i-föremålet Lunds domkyrka/ skall jag därför skriva på följande sätt: ⁺/u-föremålsexemplaret det gråa hos i-föremålet Lunds domkyrka, ingående i, i-föremålet Lunds domkyrka/ (under tiden $t_m - t_n$ i rummet r).

Ett in-sakförhållande 1, som är en tolkning av ⁺/Lunds domkyrka, grå/ (under tiden $t_m - t_n$ i rummet r), består av

1. u-föremålsexemplaret det gråa hos i-föremålet Lunds domkyrka under tiden $t_m - t_n$ i rummet r
2. ett exemplar av att-ingå-i-relationen under tiden $t_m - t_n$ i rummet r
3. i-föremålet Lunds domkyrka under tiden $t_m - t_n$ i rummet r .

Man skulle kunna kalla ett in-sakförhållande 1 för ett konkret sakförhållande, eftersom det ingår i rum och tid. Alla dess konstituentier ingår i rum och tid. Men i vanlig mening av ordet "konkret" är givetvis ett in-sakförhållande 1 inte konkret utan abstrakt. Det utgör en abstraktion ur ett i-föremål.²⁶⁾ Endast i-föremål är konkreta i vanlig mening.

Ovanstående redogörelse för begreppet in-sakförhållande 1 är en lämplig bakgrund för en förklaring av det mer generella begreppet in-proposition 1. Till skillnad från ett in-sakförhållande 1 behöver en in-proposition 1 inte ingå i ett verkligt rums- och tidssammanhang: den ingår i ett möjligt rums- och tids-sammanhang. Om /Lunds domkyrka, röd/ tolkas som en in-proposition 1, består den av

1. ett möjligt exemplar av u-föremålet rödhet i det möjliga rummet (m) (r) under den möjliga tiden (m) $(t_m - t_n)$
2. ett möjligt exemplar av att-ingå-i-relationen i det möjliga rummet (m) (r) under den möjliga tiden (m) $(t_m - t_n)$
3. i-föremålet Lunds domkyrka i rummet r under tiden $t_m - t_n$.²⁷⁾

En in-proposition är antingen verklig eller overklig; detta uttrycker jag också genom att säga att den har endera av de två v-värdena (verklighetsvärdena) v (=verklig) och ov (=overklig). När man säger, att ett möjligt förhållande är verkligt eller overkligt så torde man avse ett möjligt förhållande som tolkas som en in-proposition 1.²⁸⁾ En in-proposition 1 med v -värdet v är identisk med ett in-sakförhållande 1. En in-proposition 1 med v -värdet ov är skild från varje in-sakförhållande 1.

Av vikt att observera är att meta-propositionen /propositionen /Lunds domkyrka, grå/ är verklig/ inte i sin tur är verklig eller overklig. Den är i stället giltig eller ogiltig. Medan propositionen 1 ingår i

verklighetssammanhanget ingår meta-propositionen som är en proposition 2 i ett giltighets-sammanhang. Se vidare under 3.4.2.

3.2.4 Eh-sakförhållande och eh-proposition 1

Redan i 2.2 redogjorde jag kortfattat för rubricerade begrepp. De behandlas mer utförligt i föreliggande sektion.

Ett eh-sakförhållande 1 som är en tolkning av det ontologiskt otolkade sakförhållandet ⁺/Lunds domkyrka, grå/ består av följande beståndsdelar:

1. U-föremålet gråhet
2. ett exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen under tiden $t_m - t_n$
3. i-föremålet Lunds domkyrka i rummet r under tiden $t_m - t_n$.

Sagda exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen kan sägas råda under tiden $t_m - t_n$. Det tidlösa u-föremålet är exemplifierat hos ett i-föremål under en viss tid. Ett eh-sakförhållande 1 råder i tiden. Jag har ovan sagt, att ett in-sakförhållande 1 ingår i rum och tid. Så kan man inte säga om eh-sakförhållanden 1. Dessa består av tidlösa u-föremål, i rum och tid ingående i-föremål och i tiden rådande exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen. I ett eh-sakförhållande 1 ingår sålunda en relation mellan ett tidlöst u-föremål och ett i rum och tid ingående i-föremål. Denna relation ingår inte i tiden men den kan sägas råda i tiden. Exemplifikationsrelationen mellan u-föremålet gråhet och i-föremålet Lunds domkyrka började råda i den stund, som Lunds domkyrka blev grå. (Det är troligt, att Lunds domkyrka, som är byggd av sandsten, en gång i tiden var gul.)

En eh-proposition 1 som är en ontologisk tolkning av /Lunds domkyrka, röd/ har följande konstituenten:

1. U-föremålet rödhet
2. ett möjligt exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen under den möjliga tiden (m) ($t_m - t_n$)
3. i-föremålet Lunds domkyrka i rummet r under tiden $t_m - t_n$.²⁹⁾

Om en eh-proposition 1 gäller att den råder eller att den inte råder.

En eh-proposition 1 som råder är identisk med ett eh-sakförhållande

1. En eh-proposition 1 som inte råder är skild från alla eh-sakförhållanden 1.

Varje eh-proposition har ett av två r-värden: en rådande eh-proposition 1 har r-värdet r och en icke rådande eh-proposition 1 har r-värdet non-r.

Det är viktigt att observera att meta-propositionen /eh-propositionen /u-föremålet gråhet, exemplifierat hos, i-föremålet Lunds domkyrka/ rådande/ inte i sin tur är rådande eller inte-rådande. Meta-propositioner är antingen giltiga eller ogiltiga. Se vidare under 3.5.1.

3.2.5 Ei-sakförhållande och ei-proposition 1

Mycket av vad som sagts i föregående sektion om eh-sakförhållanden och eh-propositioner 1 gäller också ei-sakförhållanden och ei-propositioner 1. Jag kommer att inskränka mig till en redogörelse för beståndsdelarna hos dessa.

Ett ei-sakförhållande 1 som erhålles vid ontologisk tolkning av $^+$ /Lunds domkyrka, grå/ (under tiden $t_m - t_n$) har följande konstituenten:

1. u-föremålet gråhet
2. ett exemplar av att-vara-exemplifierad-i-relationen under tiden $t_m - t_n$.
3. ett exemplar av u-föremålet gråhet hos i-föremålet Lunds domkyrka i rummet r under tiden $t_m - t_n$.

Den ei-proposition 1 som är en ontologisk tolkning av /Lunds domkyrka, röd/ (under den möjliga tiden $(m) (t_m - t_n)$) består av följande konstituenten:

1. u-föremålet rödhet
2. ett möjligt exemplar av att-vara-exemplifierad-i-relationen under den möjliga tiden $(m) (t_m - t_n)$
3. ett möjligt exemplar av u-föremålet rödhet hos i-föremålet Lunds

domkyrka under den möjliga tiden (m) ($t_m - t_n$) och det möjliga rummet (m) (r).³⁰⁾

3.2.6 Ontologiska kopulor

Begreppet ontologisk kopula kan nu förklaras så:

x är en ontologisk kopula om och endast om x är ³¹⁾

- (a) ett i en verklig eller överklig in-proposition 1 ingående möjligt exemplar av att-ingå-i-relationen

eller

- (b) ett i en rådande eller icke rådande eh-proposition 1 ingående möjligt exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen

eller

- (c) ett i en rådande eller icke rådande ei-proposition 1 ingående möjligt exemplar av att-vara-exemplifierad-i-relationen.

En ontologisk kopula, som är presenterad som verklig resp som rådande i ett omdöme 2 kan kallas en op-kopula, eftersom den ingår i en o-proposition. En o-proposition är en proposition som representeras av ett omdöme 3 (se vidare ovan under 3.1.1). Begreppen o-proposition och op-kopula kommer att ha en viss betydelse för min diskussion av omdömet och propositionen i 3.9.

3.2.7 Om gemensamma drag. Representationsrelationen. Rh- och Ri-sakförhållanden

När det gäller somliga egenskaper är det möjligt att skilja mellan u-föremål och gemensamma drag. Distinktionen kan tillämpas på en egenskap om och endast om följande gäller: samtliga moment av E kan tillsammans bilda en komplex enhet som har E. Färger uppfyller detta villkor. Samla ihop alla entiteter i världen som är homogent och likartat färgade - låt oss anta med den nyans av gråhet som Lunds domkyrka tycks ha en disig höstdag. Lägg dessa entiteter i en stor hög och högen själv är grå. Motsvarande gäller inte alls för form- och struktur-egenskaper; ej heller för komplexa egenskaper, t ex egenskapen att vara ett lejon.

U-föremål är abstrakta i den meningen att de är tidlösa och oåskådliga. Gemensamma drag är abstraktioner ur individuella föremål men ingår i rum och tid och är åskådliga. Vidare är t ex det gemensamma draget hos Lunds domkyrka och hos min gråa kostym självt grått. U-föremålet gråhet är uppenbarligen inte självt grått.

U-föremålet gråhet är exemplifierat hos Lunds domkyrka. Det gemensamma draget gråhet är representerat hos Lunds domkyrka. Ett u-föremål är exemplifierat i ett u-föremåls-exemplar, men också i ett gemensamt drag. Ett u-föremål är exemplifierat i ett gemensamt drag och ett gemensamt drag representerat i ett GD-exemplar, dvs ett exemplar av ett gemensamt drag.

Jag skall nu söka närmare redogöra för innebörden hos det gemensamma draget.

Vad som är ett kvalitetsmoment definieras i relation till vad som betraktas som ett föremål. Om detta föremål tänkes upplöst i tids- och rums-delar, får man lika många kvalitetsmoment som delar. I båda fallen förutsättes att föremålet är homogent, t ex till alla delar grått. Delarna i en helhet, t ex stenarna i en mur, kan betraktas som bildande en enhet, en komplex enhet. I så fall är det naturligt att säga att muren innehåller ett moment av gråhet, men man kan också säga, att varje sten i muren har var sitt moment av gråhet. (I själva verket är varje materiellt föremål ett komplex av delar.) Sett i relation till delarna och inte till komplexet ter sig det moment av gråhet, som hela muren kan sägas innehålla, som något för delarna generellt, som ett moment som är gemensamt för flera föremål.

Detta betraktelsesätt kan utvidgas till att gälla också kollektioner. En hög grus kan betraktas som en kollektion, och även då den betraktas så kan den sägas vara grå oberoende av hur de olika gruskornen antas ligga i förhållande till varandra. Grushögens gråhet kan i förhållande till grushögen som helhet sägas vara ett kvalitetsmoment, ett moment av gråhet. Ses detta kvalitetsmoment i förhållande till de många gruskornen ter det sig som något generellt, som något gemensamt för många föremål.

Om man i tanken samlar alla gråa föremål i universum till en tänkt kollektion, kan man urskilja ett kvalitetsmoment i relation till denna

kollektion trots att elementen i den, till skillnad från gruskornen i grushögen eller stenarna i muren, kan ligga långt från varandra i rummet/tiden, ett kvalitetsmoment i relation till denna kollektion. Ett kvalitetsmoment kan urskiljas i förhållande till de många gråa föremålen, och detta ter sig som något generellt för dessa: föremålen ter sig som fall av det generella.

Ett sakförhållande 1, som innehåller ett exemplar av att-vara-representerad-hos-relationen, skall jag kalla ett Rh-sakförhållande. Ett sakförhållande 1, som innehåller ett exemplar av att-vara-representerad-i-relation, skall jag kalla ett Ri-sakförhållande. Distinktionen mellan Rh-sakförhållanden och Ri-sakförhållanden är analog till distinktionen mellan eh- och ei-sakförhållanden 1 (se 3.2.4 och 3.2.5).

Ett Rh-sakförhållande har följande beståndsdelar:

1. ett gemensamt drag
2. ett exemplar av att-vara-representerad-hos-relationen
3. ett i-föremål

Ett Ri-sakförhållande har följande beståndsdelar:

1. ett gemensamt drag
2. ett exemplar av att-vara-representerad-i-relationen
3. ett GD-exemplar, d v s ett exemplar av ett gemensamt drag.

Vilka konstituenterna är i Rh-propositioner och Ri-propositioner torde ge sig självt.

Efter vad jag vet har man i filosofisk litteratur inte klart gjort distinktionen mellan u-föremål och gemensamt drag.³²⁾

Universella föremål sägs ibland existera in rebus. Detta brukar bl a sägas vara fallet enligt Aristoteles' teori om universalialia. Det är emellertid oklart vad som avses med universella föremål existerar in rebus. En betydelse hos detta uttryck skulle kunna vara att universella föremål är exemplifierade hos i-föremål. Påståendet, att u-föremål är exemplifierade hos i-föremål, är sant. Däremot är påståendet, att u-föremål i strikt mening existerar in rebus, givetvis falskt. Ett u-föremål är tidlöst och kan givetvis inte existera i något tidligt. Det essenserar in abstracto. Ett gemensamt drag däremot existerar in

rebus. Med dessa påpekanden har jag velat visa, att satstecknet "Universella föremål existerar in rebus" är heterogent oklart.

Liksom det finns gemensamma drag hos i-föremål finns det också unika drag hos i-föremål, dvs drag som tillkommer ett och endast ett i-föremål. Ett unikt drag hos ett i-föremål svarar mot vad jag nedan i 3.7 skall kalla det partiella, identifierande individualbegreppet.

3.3 Om sakförhållanden 1 av högre ordningar

Betrakta följande sakförhållande 1:

⁺/U-föremålet gråhet, exemplifierat hos, i-föremålet Lunds domkyrka/ (under tiden $t_m - t_n$).

Detta är ett eh-sakförhållande 1 av första (exemplifikations-) ordningen, vilket innebär att det exemplar av att-vara-exemplifierad-hosrelationen, som det innehåller råder mellan ett i-föremål och ett u-föremål, vilket inte är en exemplifikationsrelation. En entitet är ett första ordningens exemplar av exemplifikationsrelationen om och endast om det ingår i ett sakförhållande 1 av första ordningen. Givet att ett sådant relations-exemplar R^{ex} råder mellan ett u-föremål och ett i-föremål, t ex gråhet och Lunds domkyrka, är u-föremålet att-vara-exemplifierad-hos (att-vara-exemplifierad-hos-relationen) exemplifierat enligt andra ordningen hos (inte i) det ordnade paret av Lunds domkyrka och gråhet; men att-vara-exemplifierad-hos-relationen är exemplifierad enligt andra ordningen i (inte hos) R^{ex} . Ett sakförhållande 1 är av andra ordningen om och endast om att-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen³³⁾ är exemplifierad i det enligt andra ordningen. Ett sakförhållande 1 av andra ordningen innehåller ett andra ordningens exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen av andra ordningen. Ett sådant råder mellan att-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen och ett ordnat par av ett i-föremål och ett u-föremål, som inte är en exemplifikationsrelation.

Ett sakförhållande 1 av andra ordningen om sakförhållandet 1 av första ordningen ⁺/Lunds domkyrka, grå/ (under tiden $t_m - t_n$) består sålunda av

1. att-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen

2. ett exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen av andra ordningen under tiden $t_m - t_n$
3. det ordnade paret av u-föremålet gråhet och i-föremålet Lunds domkyrka.

Så kan man fortsätta i all oändlighet med exemplifikationsrelationer av allt högre ordningar och med sakförhållanden 1 av allt högre ordningar.

Som ovan (3.2.2) framhållits betraktar inte Bergmann exemplifikationsrelationen som en relation i vanlig mening utan som en fundamental tie, vilken binder utan att själv vara bunden. Bergmanns skäl för att införa detta begrepp är att det uppstår en oändlig regress av exemplifikationsrelationer, om man betraktar exemplifikationsrelationen som en vanlig relation. Han betraktar den oändliga regressen som malign. Såvitt jag förstår är en oändlig regress av exemplifikationsrelationer av högre ordningar inte malign; förutsättningen för detta är dock att man beaktar att det är fråga om exemplifikationsrelationer av högre ordningar.

Alla första ordningens exemplar av exemplifikationsrelationen är tidliga. Samma sak gäller högre ordningens exemplifikationsexemplar i den mån det är fråga om sakförhållanden 1. (Med sakförhållanden 2 ligger det annorlunda till.) När ett första ordningens exemplar av exemplifikationsrelationen råder under tiden $t_m - t_n$ så är exemplifikationsrelationen av första ordningen exemplifierad enligt andra ordningen under tiden $t_m - t_n$. Sakförhållanden 1 av första ordningen, t_{ex}^+ /Lunds domkyrka, grå/ (under tiden $t_m - t_n$) kan sägas hänvisa till en oändlig regress av exemplifikationsrelationer av högre ordningar.

Ett sakförhållande 1 av första ordningen ingår i rums- och tidssammanhanget. (Ett in-sakförhållande 1 av första ordningen ingår i rum och tid och ett eh- och ei-sakförhållande 1 av första ordningen råder i tiden.) Men råder ett sakförhållande 1 av andra ordningen i tiden? Jag skall säga att ett sakförhållande 1 av andra ordningen inte råder i tiden men gäller i tiden. Det kan inte sägas ingå i tidssammanhanget på det sätt som ett sakförhållande 1 av första ordningen ingår i tids-sammanhanget. Men det kan sägas gälla i tiden. Ett sakförhållande 1 av första ordningen som ingår i tiden och ett sakförhållande 1 av andra

och högre ordningar som gäller i tiden skall sägas ligga på första planet, eftersom de är tidliga. (Till skillnad från sakförhållanden 2 är de alltså inte tidlösa.)

En proposition 1:2 är antingen gällande eller inte-gällande. Jag skall tala om gällande-värden. Det finns två gällande-värden: gällande och inte-gällande. I likhet med v-värden och r-värden och g-värden är gällande-värden ontologiska värden. Det förhållandet (meta-förhållandet) att en proposition 1:2 är gällande ligger på andra planet. Det är inte tidligt. En meta-proposition //propositionen p/ är gällande/ är en sorts tei-proposition. Man bör därför skriva //propositionen p/ är gällande under tiden $t_1 - t_n$. En gällande-proposition är inte i sin tur gällande eller inte-gällande. Den är antingen giltig eller ogiltig.

Ett sakförhållande 1 av första ordningen är ett förhållande mellan ett u-föremål och ett i-föremål. Ett sakförhållande 1 av andra ordningen är ett förhållande mellan ett u-föremål av första ordningen och ett ordnat par av ett u-föremål och ett i-föremål. Det består av att-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen och ett exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen av andra ordningen och ett ordnat par av ett u-föremål och ett i-föremål. När man räknar med exemplifikationsrelationer av högre ordningar är det fråga om u-föremål (exemplifikationsrelationer) av första och högre ordningar. Det skulle vara egendomligt att antaga individuella föremål av högre ordningar, men det är inget egendomligt att antaga u-föremål av högre ordningar - av oändligt många ordningar. Det är dock fråga om exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen av högre ordningar som ingår i sakförhållanden 1 av andra ordningen och högre ordningar. Dessa exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen är i en mening individuella föremål men de är exemplar av relationsuniversalia (att-vara-exemplifierad-hos-relationen) som gäller förhållandet mellan ett u-föremål (att-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen) och ett ordnat par av ett u-föremål och ett i-föremål och mellan ett u-föremål (att-vara-exemplifierad-hos-relationen av andra ordningen) och ett ordnat par av ett u-föremål (att-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen) och ett ordnat par av ett u-föremål och ett i-föremål etc. Sakförhållanden 1 av första ordningen och sakförhållanden 1 av högre ordningar måste anses ingå i verklighetssammanhanget i olika bemärkelser. Man måste

skilja mellan verklighetssammanhang i två betydelser. Verklighetssammanhang 1 omfattar sakförhållanden 1 av första ordningen. Verklighetssammanhang 2 omfattar verklighetssammanhanget 1 och därjämte de oändliga regresserna av högre ordningar.

Jag har ovan sagt, att sakförhållanden 1 av första ordningen liksom av högre ordningar ligger på första planet, eftersom de är tidliga. Men jag har också sagt, att det är endast sakförhållanden 1 av första ordningen som ingår i verklighetssammanhanget 1. Sakförhållanden 1 av andra ordningen och högre ordningar skulle kunna sägas ligga på andra nivå. Endast sakförhållanden 1 av första ordningen ligger på första nivå och ingår i verklighetssammanhanget 1. Sakförhållanden 1 av andra ordningen är sakförhållanden 1:2, vilket betyder att de ligger på första planet men på andra nivå. Min distinktion mellan plan och nivå kommer att spela roll när jag i 3.6 skall behandla negativa sakförhållanden. Den torde också vara av betydelse för karakteristiken av sakförhållanden 1 av första ordningen till skillnad från sakförhållanden 1 av andra och högre ordningar.

Jag har skilt mellan verklighetssammanhang 1 och 2. Verklighetssammanhanget 1 och 2 skulle kunna sägas utgöra världen 1. Världen 2 utgöres av systemet av sakförhållanden 2. Världen 1 och 2 ingår i vad som skulle kunna kallas E-universum ("det empiriska universum") till skillnad från L-universum ("det logiska universum"). Det faller utanför ramen för min uppgift att diskutera frågor om L-universum. Jag skall bara säga, att i E-universum finns inga logiska sakförhållanden. Däremot består L-universum av logiska sakförhållanden.

En proposition 1:2 skall jag säga p-esserar 3 (se ovan i 3.1.2 om p-esserar 1 och 2). En proposition 2:1 som gäller skall jag säga, gällande-esserar. En proposition 1 av andra ordningen är en proposition 1:2 och p-esserar 3 och om den är gällande gällande-esserar den.

3.4 Om tei-propositioner 2 och tei-sakförhållanden 2

3.4.0 Inledning

I sektion 3.1.2 har jag i korthet redogjort för propositioner 2. Nu är det dags att mera utförligt behandla dessa.

I första hand behandlas sakförhållanden 2, min redogörelse för propositioner 2 i allmänhet uppskjuts till 3.4.2. Som framhållits i 3.1.2 finns det två slag av sakförhållanden 2: *tei-sakförhållanden 2*, som är tidlösa p g a att de innehåller tidsegenskaper och *uru-sakförhållanden 2*, som gäller relationer mellan *u-föremål*. Jag skall inte gå närmare in på de sistnämnda utan koncentrera mig på *tei-sakförhållanden 2*.

Som framhållits i inledningen till skriften är det ofta oklart vad filosofer menar med "proposition" och andra termer som använts synonymt med denna. Det synes mig uppenbart att de flesta filosofer som talat om propositioner avsett något väsentligen likt vad jag kallar propositioner 2.³⁴⁾ Analysen av proposition 2-begreppet är därför av intresse för analysen av vissa historiskt givna propositionsteorier. Ordet "faktum" kan användas dels om sakförhållanden 1 dels om sakförhållanden 2. I de flesta fall torde det stå för sakförhållanden 2. Analysen av sakförhållande 2-begreppet borde därför vara av intresse för analysen av den vanligaste betydelsen hos ordet "faktum".

3.4.1 Tei-sakförhållanden 2

Varje sakförhållande 1 råder under en viss tid: det har en viss totalhistoria. Början eller slutet för en sådan totalhistoria kan vara oskarpt avgränsad, men jag måste förbigå alla härmed förknippade problem - vaghet är ett ämne, som faller utom ramen för min uppgift att behandla. För att kunna förklara begreppet *tei-sakförhållande 2* behöver jag begreppet tid svarande mot ett sakförhållande 1 och min förhoppning är att detta skall kunna göras tillräckligt precis trots nyssnämnda vaghet.

Låt *sfl* vara ett godtyckligt valt sakförhållande. En tid $\underline{t}$ skall nu sägas vara en mot *sfl* svarande tid om och endast om $\underline{t}$ är identisk med *sfl*:s totalhistoria eller med en tidpunkt eller tidssträcka som ingår i *sfl*:s totalhistoria. Det säger sig självt att varje sakförhållande 1 har ett obegränsat antal mot sig svarande tider.

Uppenbart är att ett sakförhållande 1 ingår i tidssammanhanget om det har en mot sig svarande tid, och det är lika uppenbart att det inte kan ingå i tidssammanhanget utan att ha någon mot sig svarande tid. Mot denna bakgrund synes det rimligt att definiera de i *tei-sakförhåll-*

anden 2 ingående tidsegenskaperna - låt oss kalla dem tidssammanhangsanknyttande egenskaper - enligt följande:

- (1) En egenskap E är en tidssammanhangsanknyttande egenskap om och endast om E är en av ett sakförhållande 1 exemplifierad egenskap att råda vid/under t, där t är en viss mot ifrågavarande sakförhållande 1 svarande tid.

Begreppet tei-sakförhållande 2 kan nu definieras så:

- (2) X är ett tei-sakförhållande 2 om och endast om X är av formen /SF1, TE/, där SF1 och TE är variabler vars värdeområden består av sakförhållanden 1 resp. tidssammanhangsanknyttande egenskaper.

Det är uppenbart att det mot varje sakförhållande 1 svarar ett obegränsat antal tei-sakförhållanden 2. Det är också uppenbart att naturliga språk formulerar satser vilka används för att förmedla information om sakförhållanden 1 och tei-sakförhållanden 2 sällan isolerar ett bestämt tei-sakförhållande 2 - människor, som talar om sakförhållanden 1 ger vanligtvis ofullständig eller oprecis information om de tider under vilka de tänker sig att ifrågavarande sakförhållanden 1 råder. Sålunda kan en person, som i en normal talsituation yttrar satsen "Lunds domkyrka är grå", knappast sägas ha isolerat ett visst tei-sakförhållande 2. Detta hindrar emellertid inte att det budskap han avser att förmedla kan adekvat karakteriseras som ett budskap om tei-sakförhållanden 2. Ifrågavarande sats utpekar ett sakförhållande 1 och verbets tempusform bidrar till att förmedla viss information om vilken tid som enligt talarrens uppfattning är den mot sagda sakförhållande 1 svarande tiden: han vill åtminstone ha sagt att Lunds domkyrka är grå i talande stund. Nyssnämnda information är emellertid så ofullständig att det här diskuterade yttrandet inte kan sägas utpeka något bestämt tei-sakförhållande 2.

Man skulle kunna införa ett begrepp diffust tei-sakförhållande 2. Ett sådant föreligger t ex när jag yttrar satsen "Lunds domkyrka är grå". Satsen "Lunds domkyrka är grå" representerar inte blott följande sakförhållande 1: /Lunds domkyrka, grå/ (under en viss oprecist angiven tid t) utan även ett diffust tei-sakförhållande 2 som kan anges så //Lunds domkyrka, grå/ (under tiden t), egenskapen att råda under t/. Den tids-sammanhangsanknyttande egenskapen att råda under t är här diffus. Satsen

"Lunds domkyrka är grå" utpekar inte ett bestämt tei-sakförhållande 2. Men den utsäger, att Lunds domkyrka för närvarande är grå.³⁵⁾

Satsen "'Träden i Lundagård var i somras gröna'" (yttrad den 9 april 1981) är ett annat exempel på en sats, som representerar ett diffust tei-sakförhållande 2. I detta fall är det fråga om förfluten tid. Ett diffust tei-sakförhållande 2, som gäller framtiden, representeras av satsen "'Träden i Lundagård kommer snart att bli gröna'" (utsagd den 9 april 1981). Satsen "'Träden i Lundagård är gröna'" (utsagd den 10 maj 1981) representerar ett diffust tei-sakförhållande 2, som gäller närvarande tid. Sålunda finns det diffusa tei-sakförhållanden 2 som kan karakteriseras som nu-, då- resp. framtid-tei-sakförhållanden 2.

Satsen "'Andra världskriget pågick 1939-1944'" är ett exempel på en sats, som representerar ett annat slag av tei-sakförhållanden 2: daterande tei-sakförhållanden 2. Frågor om bestämningen av dessa faller emellertid utanför ramen för min undersökning.

Om ett exemplar av exemplifikationsrelationen råder mellan en tids-sammanhangsanknytande egenskap och ett sakförhållande 1, är sagda exemplifikationsrelationsexemplar tidlöst. Alla i sakförhållanden 1 ingående exemplifikationsrelationsexemplar är däremot tidliga. Tidlösheten hos ett sakförhållande 2 konstitueras av att det innehåller ett tidlöst exemplar av exemplifikationsrelationen.

I en mening är varje tei-sakförhållande 2 ett meta-sakförhållande: det är ett sakförhållande om ett sakförhållande 1.

Ett tei-sakförhållande 2 torde vara ett sakförhållande 2 av andra exemplifikationsordningen. Det tidlösa exemplaret av att-vara-exemplifierad-hos-relationen, som ingår i ett tei-sakförhållande 2, är exemplifierat enligt andra ordningen hos ett tidligt exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen. Om man ser saken som jag gör nu finns det inte några tei-sakförhållanden 2 av första (exemplifikations-) ordningen.

Finns det tei-sakförhållanden 2 av högre ordningar än andra ordningen? Det finns inte tei-sakförhållanden 2 av högre än andra ordningen. Men det finns tidlöshets-egenskaper-innehållande sakförhållanden 2 av tredje och högre ordningar. Närhelst det föreligger ett tei-sakförhållande 2, föreligger också ett tidlöshet-egenskaps-innehållande sakför-

hållande 2 av tredje ordningen. I ett sådant - låt oss kalla det ti-sakförhållande 2 - är den allmänna tidlöshetsegenskapen exemplifierad enligt tredje ordningen hos ett tidlöst exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen av andra ordningen som råder mellan tidseenskapen och den tidssträcka som sakförhållandet 1 ingår i.

I Segelberg 1947 (s. 38) heter det:

Ett faktum kan innehålla rumsliga och tidliga lägesbestämningar, men har själv inte sådana bestämningar. Det faktum t ex, att Gustav II Adolf stupade vid Lützen den 6 november 1632, är inte lokaliserat till Lützen och till den 6 november 1632. Däremot är den händelse, som utgörs av Gustav II Adolfs död, lokaliserad till tid och rum.

När Segelberg talar om ett faktum torde han avse vad jag kallar ett sakförhållande 2, det är närmare bestämt ett tei-sakförhållande 2. De rumsliga och tidliga bestämningar som enligt honom kan ingå i ett faktum torde vara rums- och tids-egenskaper. När han säger, att ett faktum inte har sådana bestämningar, torde han mena att rums- och tids-egenskaper inte är exemplifierade hos fakta, dvs sakförhållanden 2. Och han har uppenbart rätt i den mån han menar detta.

Segelberg skiljer med rätta mellan faktum, att Gustav II Adolf dog vid Lützen 1632 och den händelse, som utgöres av Gustav II Adolfs död. Med faktum förstår han - som jag redan sagt - ett sakförhållande 2. Den händelse, som utgöres av Gustav II Adolfs död, är lokaliserad i tid och rum. Segelberg gör inte som jag en distinktion mellan sakförhållanden 1 och sakförhållanden 2. Som jag ser saken bör man inte bara räkna med sakförhållanden 2 och händelser utan också med sakförhållanden 1, vilka utgöres av i rum och tid ingående entiteter vilka erhållits genom en på händelsen applicerbar abstraktion. Den händelse, som utgöres av Gustav II Adolfs död, är ett i-föremål. Sakförhållandet 1, att Gustav II Adolf dog (1632), är inget i-föremål, men i viss mening svarar det till det i-föremål, som den nyssnämnda händelsen utgör.

3.4.2 Om tei-propositioner 2

En tei-proposition 2 är den tidsegenskaps-innehållande proposition 2, som är representerad av tankeradikalen 'Lunds domkyrka, röd'. Tanke-radikalen 'Lunds domkyrka, röd' representerar ju propositionen 1 /Lunds

domkyrka, röd/ (under en viss oprecist angiven möjlig tid (m) t). Men det är viktigt att observera att denna tankeradikal är vad man skulle kalla nu-refererande. I kraft härav representerar den inte blott den nyssnämnda propositionen 1 utan också tei-propositionen 2 //Lunds domkyrka, röd/ (under en viss oprecist angiven tid (m) t, egenskapen att råda under (m) t/. Denna tei-proposition 2 är vad jag kallat en diffus tei-proposition 2, eftersom ifrågavarande tankeradikal inte utpekar en bestämd tei-proposition 2.

Ovan diskuterade tei-propositioner 2 innehåller följande beståndsdelar:

1. en tidssammanhangsanknytande egenskap
2. ett tidlöst möjligt exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen
3. propositionen 1 /Lunds domkyrka, röd/ (under en viss oprecist angiven möjlig tid (m) t)

En proposition 2 är antingen giltig eller ogiltig. Den har ett av följande g-värden (giltighetsvärden) g eller non-g.

I likhet med ett v-värde och ett r-värde är ett g-värde ett ontologiskt värde.

En in-proposition 1 ingår i ett möjligt rums- och tids-sammanhang, om den är verklig ingår den i rums- och tids-sammanhanget. En eh-proposition ingår i en möjlig tid och om den råder, råder den i tiden; samma sak gäller ei-propositioner 1. En proposition 2 kan inte sägas ingå i en möjlig tid. Den ingår i ett möjligt giltighetssammanhang. Om den är giltig ingår den i ett giltighets-sammanhang.

- En proposition 2 som är giltig är identisk med ett sakförhållande
2. En proposition 2 som är ogiltig är skild från alla sakförhållanden.

En tei-proposition 2 innehåller en ontologisk kopula - en mp2-kopula - som utgöres av ett möjligt tidlöst andra ordningens exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen. I o-propositionerna 1 ingår en o-pl-kopula och i o-tei-propositioner 2 ingår en o-p2-kopula, vilken utgöres av ett som giltigt presenterat möjligt tidlöst exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen (av andra ordningen).

Mot en tei-proposition svarar en tidsangivande tankeradikal: en ta-tankeradikal. En sådan innehåller på något sätt en möjlig tidsangivelse, som svarar mot den i tei-propositionen ingående möjliga tidssammanhangs-anknytande egenskapen. I ett omdöme 2 presenteras en ta-tankeradikal som g-sann och den ta-tankeradikalen representerade tei-propositionen som giltig.

3.5 Om positiva meta-propositioner och meta-satser

3.5.1 Om positiva meta-propositioner

I 3.4.1 framhölls, att tei-sakförhållanden 2 i viss mening är meta-sakförhållanden. Tei-sakförhållanden 2 är sakförhållanden om sakförhållanden 1. Här skall jag uppmärksamma vad jag skall kalla meta-sakförhållanden 2 i egentlig mening. I dessa är den allmänna tidsegenskapen exemplifierad hos ett sakförhållande 1. Med den allmänna tidsegenskapen förstår jag egenskapen att ingå i tids-sammanhanget. Det är då inte fråga om vad man skulle kunna kalla en specificerande tidsegenskap, som fallet är när det gäller de i 3.4.1 behandlade daterande tei-sakförhållanden 2 och nu-, då- och framtids-tei-sakförhållanden 2.

Det finns två slag av meta-sakförhållanden 2 i egentlig mening: positiva och negativa. Positiva meta-sakförhållanden i egentlig mening är t ex ⁺/in-propositionen /Lunds domkyrka, grå/, verklig/ och ⁺/eh-propositionen /Lunds domkyrka, grå/, rådande/.

Att en proposition är verklig skall betyda att den ingår i det verkliga rums- och tidssammanhanget resp. tidsammanhanget. Att diskutera kriterierna för detta sammanhangs verklighet skulle föra för långt. En in-proposition 1, som är verklig, ingår i det verkliga rums- och tidssammanhanget. Om en eh-proposition 1 eller en ei-proposition 1 är rådande ingår den i det verkliga tids-sammanhanget.

En positiv meta-proposition 2 är antingen giltig eller ogiltig. Den ingår inte i något rums- och tidssammanhang. Om den är giltig, är den identisk med ett positivt meta-sakförhållande 2. En ogiltig positiv meta-proposition 2 är skild från varje sakförhållande.

3.5.2 Om meta-satser och meta-sats-propositioner. Meta-propositioner och meta-propositions-satser

Ett exempel på en (positiv) meta-sats är "'Satsen "'Lunds domkyrka är grå'" är sann"'. En meta-sats representerar en meta-sats-proposition. Meta-satsen "'Satsen "'Lunds domkyrka är grå'" är sann"' representerar en meta-sats-proposition: /Satsen "'Lunds domkyrka är grå'", sann/.

Frågan om förhållandet mellan satsen "S" och satsen "'Satsen "'S'" är sann"' har varit föremål för diskussion. Vissa filosofer har gjort gällande att dessa två satser säger samma sak. Andra filosofer har hävdat att de inte säger samma sak. Den förstnämnda uppfattningen företräds av t ex Ramsey³⁶⁾, Ayer³⁷⁾, Strawson³⁸⁾, Carnap³⁹⁾ och Ryding⁴⁰⁾. Den sistnämnda åsikten hyllas av t ex Moore⁴¹⁾, Austin⁴²⁾, Pap⁴³⁾ och Hedenius⁴⁴⁾. Jag skall inte här ta upp denna fråga till diskussion.⁴⁵⁾ För egen del ansluter jag mig till den uppfattningen att dessa satser säger olika saker. Till en aspekt av frågan kommer jag att återvända i samband med behandlingen av Hedenius' omdömetsteori i 4.11.

I föregående sektion behandlades meta-propositioner. En meta-proposition är någonting helt annat än en meta-sats-proposition. Men en meta-proposition utgör en förutsättning för bestämningen av en meta-sats och en meta-sats-proposition.

En sats som representerar en meta-proposition är en meta-propositions-sats. Mot en meta-proposition svarar en meta-propositions-sats. Mot /Propositionen /Lunds domkyrka, grå/, verklig/ svarar sålunda "'/Propositionen /Lunds domkyrka, grå/ är verklig/'". (Distinktionen mellan D 1-sats och D 2-sats äger sin tillämpning på meta-satser, men jag avstår från att utföra den.)

Satsen "'Lunds domkyrka är grå'" är sann om och endast om propositionen 1 /Lunds domkyrka, grå/ är verklig (rådande) och propositionen 2 //Lunds domkyrka, grå/, egenskapen att möjligen råda under den möjliga tiden (m) t/ är giltig.

Följande distinktioner måste göras: m-representera (möjlighetsrepresentera)/v-representera (verklighetsrepresentera)/g-representera (giltighetsrepresentera). Oavsett om en positiv sats är sann eller falsk m-representerar den en proposition 1 och 2. En sann positiv sats v-repr-

esenterar dessutom ett sakförhållande 1 och g-representerar ett sakförhållande 2.

Representationsrelationen mellan satsen och propositionen är abstrakt - den är tidlös. En proposition 1 är tidlig och en satsförekomst är också något tidligt. Men den relation - att representera - som råder mellan dessa två tidliga företeelser är som sagt tidlös.

3.6 Om negativa meta-propositioner och falsk-förklarande meta-satspropositioner

3.6.1 Om negativa sakförhållanden

Som framhållits i inledningen till skriften är frågan, om det finns negativa sakförhållanden, ett klassiskt problem.⁴⁶⁾ Jag skall försöka lämna bidrag till dess lösning. Det är dock inte min avsikt att söka analysera bort negationen. Jag betraktar den som ett grundbegrepp. Där- emot skall jag försöka bestämma dess ontologiska status.

Att negativa fakta skulle finnas på samma sätt som positiva sakförhållanden 1 - att de skulle ingå i verklighetssammanhanget - verkar vara en ohållbar tes.⁴⁷⁾ Å andra sidan är det uppenbart att man på det ontologiska planet måste kunna finna någon motsvarighet till distinktionen mellan sanna och falska negativa omdömen. Detta ger upphov till ett dilemma. Nedanstående teori är ett försök att finna en väg ur dilem- mat.

Vilken ontologisk status har negationen? Det förhållandet, att den inte kan ingå i verklighetssammanhanget innebär att det inte kan finnas någon att-inte-vara-exemplifierad-hos-relation av första ordningen (på första nivån). Däremot skulle det kunna finnas att-inte-vara-exemplifierad-hos-relationer av andra ordningen (således på andra nivån).⁴⁸⁾

Det finns olika sätt att analysera negativa satser och därmed propositioner och sakförhållanden. En negativ sats, t ex "'Lunds domkyrka är inte röd'" kan tolkas på två sätt:

- (1) "'Att-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen är inte exemplifierad enligt andra ordningen hos det ordnade paret av u-föremålet rödhet och i-föremålet Lunds domkyrka'".

- (2) "'Propositionen /Lunds domkyrka, röd/ är överklig, dvs exemplifierar inte den allmänna egenskapen att råda i tiden'".

Enligt (2) skulle negativa propositioner av typen /Lunds domkyrka är inte röd/ vara meta-propositioner. Innan vi diskuterar denna tolkning bör vi dock göra (1) till föremål för granskning. Hur är ett negativt sakförhållande uppbyggt enligt denna tolkning?

När u-föremålet rödhet inte är exemplifierat under tiden $t_m - t_n$ hos i-föremålet Lunds domkyrka gäller följande: Att-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen är inte exemplifierad enligt andra ordningen under tiden $t_m - t_n$ hos det ordnade paret av u-föremålet rödhet och i-föremålet Lunds domkyrka. I och med detta föreligger ett negativt sakförhållande. Detta ligger på första planet eftersom det är tidligt. Det är under en viss tid som att-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen inte är exemplifierad hos det ordnade paret av u-föremålet rödhet och i-föremålet Lunds domkyrka. Om man med ett sakförhållande 1 förstår ett sakförhållande, som är tidligt, så är ifrågavarande negativa sakförhållande ett sakförhållande 1, men eftersom det inte ingår i verklighetssammanhanget, ligger det inte på första nivån utan på andra nivån.⁴⁹⁾ Det är ett sakförhållande 1:2. Dessutom är det ett eh-sakförhållande; negativa ei- och in-sakförhållanden skall inte göras till föremål för behandling.

Ett negativt sakförhållande enligt tolkning (1) innehåller följande beståndsdelar:

1. att-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen
2. ett tidligt exemplar av att-inte-vara-exemplifierad-hos-relationen av andra ordningen
3. ett ordnat par av ett u-föremål och ett i-föremål.

Lägg märke till att 1 är ett relationsuniversale medan 2 är ett relationsexemplar.

En gällande eller inte-gällande negativ proposition 1:2 innehåller följande konstituenten:

1. att-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen
2. ett tidligt, möjligt exemplar av att-inte-vara-exemplifierad-hos-relationen av andra ordningen

3. ett ordnat par av ett u-föremål och ett i-föremål.

En negativ proposition är antingen gällande eller inte-gällande.⁵⁰⁾

Detta gäller även negativa propositioner svarande mot tolkning (2).

Är den gällande är den identisk med ett negativt sakförhållande. I annat fall är den skild från varje sakförhållande.

Negativa sakförhållanden av hittills omnämnt slag - även sådana som svarar mot tolkning (2) - innehåller exemplar av att-inte-vara-exemplifierad-hos-relationen. Dessa exemplar är tidliga, eftersom de negativa sakförhållandena är tidliga. Vidare är de av andra ordningen. Ett exemplar av att-inte-vara-exemplifierad-hos-relationen kan inte vara av första ordningen; detta sammanhänger med att negationen inte ingår i tidssammanhanget. Däremot kan man säga, att ett exemplar av att-inte-vara-exemplifierad-hos-relationen gäller i tiden. Ett exemplar av att-inte-vara-exemplifierad-hos-relationen kan inte föreligga annat än som konstituent i ett negativt sakförhållande.

Vad som sagts i föregående stycke gäller alla negativa sakförhållanden. Följande gäller endast de negativa sakförhållanden som svarar mot tolkning (1): ett exemplar av att-inte-vara-exemplifierad-hos-relationen föreligger mellan ett relationsuniversale, nämligen att-vara-exemplifierad-hos-relationen av 1:a ordningen, och ett ordnat par av ett u-föremål (t ex rödhet) och ett i-föremål (t ex Lunds domkyrka). En viktig typ av negativa sakförhållanden, som inte är uppbyggda på detta sätt utgöres av de negativa sakförhållanden, som svarar mot tolkning (2). Dessa är meta-sakförhållanden i egentlig mening. Tiden är nu mogen för en behandling av dessa. Låt oss först betrakta vissa likheter och skillnader som råder mellan dessa och negativa meta-sakförhållanden enligt tolkning (1).

Ett negativt sakförhållande av det sistnämnda slaget kan med viss rätt sägas vara ett meta-sakförhållande. Alla sakförhållanden, som inte är av första ordningen, är i någon mening meta-sakförhållanden och negativa sakförhållanden enligt tolkning (1) är inte av första ordningen. Alla negativa sakförhållanden är som sagt meta-sakförhållanden i någon mening, men inte i samma mening. Även här är en distinktion mellan meta-sakförhållanden i allmän mening och meta-sakförhållanden i egentlig mening (jfr 3.5.1) tillämplig.

Som ett exempel på ett negativt meta-sakförhållande i egentlig mening kan anföras ⁺/propositionen 1 /Lunds domkyrka, röd/, överklig, dvs inte ingående i tids-sammanhanget/. Här är den allmänna egenskapen att ingå i tidssammanhanget inte exemplifierad under tiden $t_m - t_n$ hos en proposition 1.

En positiv meta-proposition 2, t ex /propositionen 1 /Lunds domkyrka, grå/, verklig, dvs ingående i tidssammanhanget/ är giltig och identisk med ett positivt meta-sakförhållande. En negativ meta-proposition, t ex /proposition 1 /Lunds domkyrka, röd/, överklig, dvs inte ingående i tidssammanhanget/ är gällande och identisk med det i föregående stycke omnämnda meta-sakförhållandet. Här har vi att göra med negativa meta-sakförhållanden i egentlig mening. Det är viktigt att lägga märke till att medan de positiva meta-propositionerna (jfr 3.5.1) är giltiga eller ogiltiga, är de negativa meta-propositionerna gällande eller inte-gällande. I det positiva meta-sakförhållandet 2 är den allmänna tidsegenskapen tidlöst exemplifierad hos ett sakförhållande 1. I det negativa metasakförhållandet i egentlig mening är den allmänna tidsegenskapen tidligt inte exemplifierad enligt andra ordningen hos en proposition 1.

Följaktligen ligger även mot tolkning (2) svarande negativa sakförhållanden på 1:a planet men på 2:a nivån - de är sakförhållanden 1:2.

Ett negativt meta-sakförhållande i egentlig mening innehåller följande konstituenten:

1. egenskapen att råda i tiden
2. ett tidligt exemplar av att-inte-vara-exemplifierad-hos-relationen av andra ordningen
3. en proposition 1.

Ett negativt sakförhållande 1:2 gäller i tiden men ingår inte i tids-sammanhanget. Men det finns givetvis också *tei*-sakförhållanden 2 som gäller negativa *eh*-sakförhållanden 1:2. Om vi håller oss till den ovan framställda tolkningen (1) av satsen "'Lunds domkyrka är inte röd'" (enligt vilken ifrågavarande sats betyder "'Att-inte-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen är inte nu exemplifierad enligt andra ordningen hos det ordnade paret av u-föremålet rödhet och i-föremålet Lunds domkyrka'"), så representerar satsen inte blott sakförhållandet ⁺/att-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen, inte exemp-

lifierad-hos enligt andra ordningen (under en viss oprecist angiven tid nu-t) hos det ordnade paret av u-föremålet rödhet och i-föremålet Lunds domkyrka/ utan även ett tei-sakförhållande 2 /att-vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen, inte exemplifierad hos det ordnade paret av u-föremålet rödhet och i-föremålet Lunds domkyrka (under en viss oprecist angiven tid nu-tid), exemplifierar tidlöst egenskapen att gälla under nu-tiden t/.

Det ovan sagda gäller mutatis mutandis även för negativa meta-sakförhållanden i egentlig mening. Varje negativt meta-sakförhållande 1:2 i egentlig mening har givetvis ett mot sig svarande tei-sakförhållande 2. Till den ovan framställda tolkningen (2) av satsen "'Lunds domkyrka är inte röd'" (enligt vilken satsen betyder "'Den allmänna tidsegenskapen att gälla i tiden är inte nu exemplifierad enligt andra ordningen hos propositionen /Lunds domkyrka, röd/'"), svarar inte blott det ovan framställda meta-sakförhållandet 1:2 i egentlig mening utan även ett tei-sakförhållande 2 som kan anges på följande sätt: ⁺/⁺/den allmänna tidsegenskapen att gälla i tiden, inte exemplifierad enligt andra ordningen (under en viss oprecist angiven tid nu-t) hos propositionen /Lunds domkyrka, röd/ (under en viss möjlig oprecist angiven tid nu-t)/ exemplifierar tidlöst egenskapen att gälla i tiden nu-t/.

Tei-sakförhållanden 2 om negativa sakförhållanden 1:2 är positiva. Detsamma gäller om tei-sakförhållanden 2 om negativa meta-sakförhållanden 1:2 i egentlig mening. Men det finns givetvis också negativa tei-sakförhållanden 2. Satsen "'Gustav II Adolf dog inte 1633'" representerar ett negativt tei-sakförhållande 2 ⁺/propositionen 1 /Gustav II Adolf dog/ (vid en möjlig tidpunkt 1633) exemplifierar möjligen tidpunkten 1633, exemplifierar inte tidpunkten 1633/.

3.6.2 Om negativa satser och negativa meta-propositioner. Om falskförklarande meta-satser och falskförklarande meta-sats-propositioner

Ett exempel på en falskförklarande meta-sats är "'Satsen "'Lunds domkyrka är röd'" är falsk'". En falskförklarande meta-sats m-representerar (möjlighets-representerar) en falskförklarande meta-sats-propo-

sition. Denna sanna falsk-förklarande meta-satsen giltighets-represen-
terar dessutom ett falsk-förklarande meta-sats-sakförhållande.

Hur förhåller sig uttrycket "falsk" och "inte-sann" till varandra? Enligt von Wright⁵¹⁾ kan en sats vara inte-sann utan att vara falsk. En sats som är varken sann eller falsk är inte-sann. Jag skall här inte närmare gå in på denna fråga men jag har velat omnämna den.

Jag skall här uppmärksamma även en sats med en falsk-förklarande meta-satsradikal. Ett exempel på en falskförklarande meta-satsradikal är "'satsradikalen "'Lunds domkyrka röd'", falsk'". En sats med en falskförklarande meta-satsradikal m-representerar en falskförklarande meta-satsradikal-proposition. En sann sats med en falsk-förklarande meta-satsradikal giltighets-representerar ett falskförklarande meta-satsradikal-sakförhållande. Frågan om förhållandet mellan en falskförklarande meta-sats och en sats med falskförklarande meta-satsradikal skall jag inte ta upp till diskussion. (Vissa saker som Stenius 1960, s. 163 framhåller om negerade indikativa satser och indikativa satser med negerad satsradikal har sin tillämpning på detta förhållande.)

I föregående sektion 3.6.1 har jag kallat en överklighets-förklarande meta-proposition för en negativ proposition. En sådan syns mig i högre grad än en falsk-förklarande meta-sats-proposition vara förtjänt av att kallas en negativ proposition. En falsk-förklarande meta-sats-proposition är dock i en allmän mening även den en negativ proposition.

Mot en negativ meta-proposition svarar en negativ meta-propositions-sats. Mot t ex den negativa meta-propositionen //propositionen /Lunds domkyrka, röd/, överklig/ svarar en meta-propositions-sats som innehåller en negativ meta-propositions-satsradikal "'//propositionen /Lunds domkyrka, röd/, överklig/'". En negativ sats skall jag i första hand tolka som en negativ meta-propositions-sats. (Distinktionen mellan D 1-sats och D 2-sats äger sin tillämpning även på meta-satser, men jag avstår från att här utföra denna.)

En viktig fråga är den om förhållandet mellan en negativ sats, t ex "'Lunds domkyrka är inte röd'" och en falsk-förklarande meta-sats, t ex "'Satsen "'Lunds domkyrka är röd'" är falsk'". Dessa satser är uppenbarligen ekvivalenta. Men har de samma eller olika betydelser? Av det

föregående torde det framgå hur jag vill besvara denna fråga. En negativ sats m-representerar en negativ meta-proposition (en överklighetsförklarande meta-proposition). En falskförklarande meta-sats m-representerar en falsk-förklarande meta-sats-proposition. Satsen "'Lunds domkyrka är inte röd'" m-representerar en negativ (överklighetsförklarande) meta-proposition //propositionen /Lunds domkyrka, röd/, överklig/. En falskförklarande meta-sats "'Satsen "'Lunds domkyrka är röd'" är falsk'" m-representerar en falskförklarande meta-sats-proposition /"'Satsen "'Lunds domkyrka är röd'" är falsk"/. Detta är ett förslag till tolkning av skillnaden mellan en negativ sats och en falskförklarande meta-sats.

En negativ meta-proposition (en överklighetsförklarande meta-proposition) utgör en förutsättning för bestämningen av en falskförklarande meta-sats. En falskförklarande meta-sats är sann om och endast om en negativ (överklighetsförklarande) meta-proposition är gällande.

En sann sats som representerar ett sakförhållande 1 och 2 är v-sann ("verklighets-sann"). En sann negativ sats som representerar ett negativt sakförhållande 1:2 kallar jag n-sann ("n" för "negativ"). Det har ibland gjorts gällande, att negationen skulle kunna analyseras som ett uttryck för en förkastande attityd. (Se bl a Ducasse i 4.2.) Givetvis används ibland språkliga negationstecken för att uttrycka förkastande attityder, men nyssnämnda analys är inte desto mindre uppenbart felaktig. Negationens innebörd måste förklaras på annat sätt än genom den förkastande attityd, som den ibland också uttrycker. När negationen uttrycker en förkastande attityd samgår detta med ett negerande (överklighetsförklarande) av en proposition. Detta negerande kan inte analyseras som ett uttryck för en förkastande attityd utan måste analyseras på annat sätt som jag här försökt att göra.

3.7 Individualbegrepp, ad-sakförhållanden och a-ib-sakförhållanden

Man måste skilja mellan åtminstone två slag av entiteter, som förtjänar beteckningen "individualbegrepp". Det totala individualbegreppet för ett i-föremål omfattar alla u-föremål, som är exemplifierade hos detta i-föremål. Ett u-föremål är ett partiellt, identifierande individualbegrepp för ett i-föremål om och endast om det inte finns något annat i-föremål hos vilket det är exemplifierat.

Den speciella innehålls-relation, som råder mellan ett individualbegrepp och ett i sagda individualbegrepp ingående u-föremål, har såvitt jag vet - inget namn i den filosofiska litteraturen. Låt oss i brist på bättre benämning kalla den den analytiska individual-begrepprelationen (eller förkortat a-ib-relationen).

Låt u vara ett hos ett i-föremål f exemplifierat u-föremål och låt PIB vara ett partiellt, identifierande individualbegrepp för f medan TUB är det totala individualbegreppet för f. Begreppet adderings-relation kan nu definieras på följande sätt: U står i adderingsrelation till PIB och vice versa om och endast om U ingår i TUB men inte i PIB.

Medan a-ib-relationen mellan ett individualbegrepp och ett u-föremål är en analytisk relation, så är en adderingsrelation mellan ett partiellt, identifierande individualbegrepp och ett u-föremål en syntetisk relation.

Ett sakförhållande konstituerat av att ett u-föremål exemplifierat hos ett i-föremål står i adderingsrelation till ett partiellt, identifierande individualbegrepp för sagda i-föremål är ett ad-sakförhållande. Varje sådant sakförhållande är ett sakförhållande 2. Det ligger på andra planet, eftersom det är tidlöst och det ligger på andra nivån eftersom det inte ingår i verklighets-sammanhanget utan i vad man skulle kunna kalla begrepps-sammanhanget.

Motsvarande gäller ifråga om vad jag kallar a-ib-sakförhållande. Det är ett sakförhållande 2. Det ligger på andra planet, eftersom det är tidlöst; och det ligger på andra nivån eftersom det inte ingår i verklighetssammanhanget utan ett begrepps-sammanhang.

En ad-proposition är antingen syntetiskt giltig eller syntetiskt ogiltig. En a-ib-proposition är antingen analytiskt giltig eller analytiskt ogiltig.

En giltig ad-proposition är identisk med ett ad-sakförhållande. En giltig a-ib-proposition är identisk med ett ib-sakförhållande.

Mot ad-propositionerna svarar särskilda slag av omdömen 2 och 3. Ett omdöme 2, som presenterar en ad-tanke-radikal som sann och en ad-proposition som giltig, skall jag kalla ett omdöme 2 ad. Ett omdöme 3 som är en som sann presenterad ad-tanke-radikal och representerar

en som giltig presenterad ad-proposition skall jag kalla ett omdöme 3 ad. Ett omdöme 2, som presenterar en a-ib-tankeradikal som sann och en a-ib-proposition som giltig (analytiskt giltig), skall jag kalla ett omdöme 2 a-ib. Ett omdöme 3 som är en som sann presenterad a-ib-tanke-radikal och som representerar en som giltig (analytiskt giltig) presenterad a-ib-proposition, skall jag kalla ett omdöme 3 a-ib.

Bolzano inför som bekant begreppet och termen sats i sig. Det föreligger en viss oklarhet beträffande hur detta begrepp skall uppfattas. En möjlig tolkning av Bolzanos sats i sig är att tolka den som en ad-proposition. Jag kommer att diskutera denna tolkning närmare i 4.3.

3.8 I-b-föremål. U-b-föremål. Intensionala och extensionala propositioner

Olika bestämda beskrivningar kan referera till samma i-föremål. Sålunda kan Lunds domkyrka bestämmas genom "Lunds domkyrka", genom "Kyrkan med en bild av Jätten Finn", genom "Skånes enda domkyrka" etc.

Uttrycket "i-b-föremål"⁵²⁾ skall fortsättningsvis användas enligt följande: om x är ett i-föremål och "... " en bestämd beskrivning som adekvat refererar till x, så är x ett i-b-föremål i förhållande till "..."; närhelst ett i-föremål betecknas som ett i-b-föremål förutsättes det vara bestämt av en och endast en bestämd beskrivning. När jag använder uttryck som "i-b-föremålet...", där "... " är en bestämd beskrivning, menar jag att sagda entitet är bestämd genom "... ". I-b-föremålet Lunds domkyrka är inte identisk med Skånes enda domkyrka - detta gäller oavsett om Skånes enda domkyrka uppfattas som ett i-föremål eller som ett i-b-föremål. I-föremålet Lunds domkyrka är däremot identiskt med i-föremålet Skånes enda domkyrka.

I-b-föremål är intensionala, individuella föremål. I-föremål är extensionala, individuella föremål. Ett intensionalt, individuellt föremål är emellertid inte nödvändigtvis ett i-b-föremål. Begreppet i-b-föremål är en determinat till ett mer generellt begrepp vars denotata är bestämd av språkliga uttryck som betecknar i-föremål; och inte alla sådana språkliga uttryck är bestämda beskrivningar. Att analysera detta mer generella begrepp skulle dock vara en alltför stor uppgift i detta sammanhang. Alltför många problem beträffande analysen av olika indi-

viduttrycks (egennamn, pronomina) innebörder och funktioner i olika kontexter skulle aktualiseras - problem som inte är av vitalt intresse för mina syften.

Understrykningar av uttryck som "Lunds domkyrka" och "Skånes enda domkyrka" används i det följande för att markera att sagda uttryck skall uppfattas såsom betecknande de mot dem svarande i-b-föremålen. Sålunda är Lunds domkyrka ett i-föremål medan Lunds domkyrka är ett i-b-föremål.

Lunds domkyrka och kyrkan med en bild av jätten Finn är identiska, men Lunds domkyrka och Kyrkan med en bild av jätten Finn är inte desto mindre i viss mening differenta. Låt oss säga att de är b-differentia, den enda med Kyrkan med en bild av jätten Finn b-identiska entiteten i universum är Kyrkan med en bild av jätten Finn.

De b-differentia i-b-föremålen Lunds domkyrka, Kyrkan med en bild av jätten Finn och Skånes enda domkyrka är däremot d-identiska.⁵³⁾

Här har jag talat om i-b-föremål svarande mot verkliga i-föremål. Men man måste också räkna med i-b-komplex av möjliga u-föremåls-exemplar. En kentaur eller den nuvarande kungen av Frankrike är inga verkliga i-föremål, men de är möjliga i-komplex: m-i-komplex eller m-ib-komplex.

Liksom ett subjekt i en proposition kan vara bestämt av olika beskrivningar kan ett predikat vara bestämt av olika språkliga uttryck. U-föremålet gråhet kan sålunda bestämmas med hjälp av ordet "grå" eller genom olika beskrivningar, t ex "samma färg som den kavaj som jag bär den 28 juni 1982" eller "samma färg som kyrkans i Vä". Om g är ett u-föremål och "..." är ett språkligt uttryck som betecknar g, så är g ett u-b-föremål i förhållande till "...". (Egentligen är termen "u-b-föremål" missvisande, men jag använder den för symmetriens skull). Jag kommer att stryka under uttryck som "grå", "samma färg som min kavaj den 28 juni 1982" och "samma färg som kyrkans i Vä" när jag vill markera att de skall uppfattas som betecknande de mot dem svarande u-b-föremålen. Sålunda är grå ett u-föremål medan grå är ett u-b-föremål.

Grå, samma färg som kyrkans i Vä, och samma färg som min kavaj den 28 juni 1982 är identiska men grå och samma färg som kyrkans i Vä och samma färg som min kavaj den 28 juni 1982 är inte desto mindre i viss

mening differenta. Låt oss säga, att de är b-differenta. De är däremot u-identiska.

De frågor som nu behandlas aktualiserar en distinktion mellan två propositionsbegrepp: det intensionala och det extensionala. I det föregående har min term "proposition" närmast svarat mot det extensionala propositionsbegreppet. Jag har sagt, att i en proposition l ingår ett i-föremål. Men sedan jag nu skilt mellan i-föremål och i-b-föremål blir det aktuellt att skilja mellan propositioner i intensional mening och propositioner i extensional mening. I en extensional proposition av typen /Lunds domkyrka är grå/ ingår ett i-föremål; en intensional proposition av motsvarande typ innehåller ett i-b-föremål. I många sammanhang torde man inte behöva upprätthålla skillnaden. Men i vissa sammanhang är den viktig.

Med en Russell-sats förstår jag en sådan sats, som Russell använder i sin berömda analys av bestämda beskrivningar.⁵⁴⁾

Satsen (1) "'Kungen av Frankrike är skallig'" analyseras av Russell som bekant på följande sätt:

(1.1) Det finns ett x sådant att x är kung av Frankrike och x är skallig och för alla y gäller att om y är kung av Frankrike så är $y=x$.

Satsen (1.1) är sålunda ett exempel på vad jag kallar en Russell-sats.

Mot en Russell-sats svarar en Russell-proposition. Russells version av satsen "'Kyrkan med bild av jätten Finn är grå'" är en Russell-sats och representerar en Russell-proposition. En Russell-proposition är en existens-proposition. I likhet med alla andra existens-propositioner är den en proposition 2. Den är därför tidlös. Russell-propositioner är intensionala propositioner 2.

Det nyss sagda hindrar inte att satser av typen "'Kyrkan med en bild av jätten Finn är grå'", till skillnad från russellska versionen av sådana satser, svarar mot intensionala propositioner 1 - propositioner 1, som innehåller i-b-föremål. I det följande kallas sådana propositioner i-best-propositioner. Analogt gäller att en proposition som innehåller ett u-b-föremål är en u-best-proposition. Jag uppställer således följande definitioner:

- (2) X är en i -best-proposition = def. X är en proposition och X innehåller ett i -b-föremål.
- (3) X är en u -best-proposition = def. X är en proposition och X innehåller ett u -b-föremål.

I -best-propositioner kan alltså inte identifieras med Russell-propositioner. Men i en uppenbar mening svarar varje i -best-proposition mot en Russell-proposition. Gäller det omvända? Inför denna fråga måste vi uppmärksamma att det finns två sorters Russell-propositioner. Den ena svarar mot vanliga subjekt-predikat-propositioner. Detta gäller t ex för /Det finns ett x sådant att x är kung av Sverige och x är skallig och för alla y gäller att om y är kung av Sverige så är $y=x$ /. Ett exempel på den andra typen av Russell-proposition svarar mot satsen (1.1). Mot denna svarar ingen vanlig subjekt-predikat-proposition. Kungen av Frankrike existerar inte och kan inte vara subjekt i en extensional eller intensional subjekt-predikat-proposition. Däremot kan det möjliga komplexet av u -föremåls-exemplar Kungen av Frankrike ingå i vad jag kallar en mik-best-komposition. En sådan innehåller vad jag ovan kallat ett möjligt komplex av möjliga u -föremåls-exemplar. Detta kan men behöver inte vara verkligt. Jag uppställer följande definition av begreppet mik-best-komposition:

- (4) X är en mik-best-komposition = def. X är en sammanställning av ett av en bestämd beskrivning bestämt, möjligt i -komplex av u -föremåls-exemplar och ett predikat som antingen är identisk med en i -best-proposition eller en sammanställning av ett överkligt, möjligt i -komplex av u -föremåls-exemplar och ett predikat som inte är en kombination av ett subjekt och ett predikat.

En person kan tro, att Lunds domkyrka är grå utan att tro att Kyrkan med en bild av jätten Finn är grå; han kan tro, att Kyrkan med en bild av jätten Finn är röd. Extensionalt likvärdiga propositioner kan inte utbytas med varandra i intensionala kontexter.

När det inte är viktigt att skilja mellan intensionala och extensionala propositioner skall jag tala om propositioner rätt och slätt. När det är viktigt att skilja mellan dem skall jag kvalificera dem som intensionala resp. extensionala.

/Lunds domkyrka, grå/ och /Kyrkan med en bild av jätten Finn, grå/ innehåller olika i-b-föremål och är därför b-differentia-intensionala propositioner. De innehåller emellertid samma i-föremål och är därför i någon mening identiska qua intensionala propositioner. Jag skall säga att de är e-identiska.⁵⁵⁾ De ingår i samma extensionala proposition.

Vad jag nu sagt om intensionala och extensionala propositioner torde vara av vikt för analysen av satser av typen "A tror p". Anta, att en person vet vilken kyrka som avses med uttrycket "Lunds domkyrka" och att han inte vet vilken kyrka som avses med uttrycket "Kyrkan med en bild av jätten Finn". När han tänker omdömet 3 'Lunds domkyrka är grå' tänker han explicit på den intensionala propositionen /Lunds domkyrka, grå/ och implicit på den extensionala propositionen /Lunds domkyrka, grå/. I nyss antydda bemärkelse tänker ingen någonsin annat än implicit på en extensional proposition. Generellt kan följande sägas gälla för varje p och p: om p är en intensional proposition och p en extensional proposition, som innehåller p, så innehåller p varje e-identisk intensional proposition; och om en person tänker implicit på p, tänker han implicit på varje i p ingående intensional proposition som han inte tänker explicit på.

Jag har nu skilt mellan det extensionala sakförhållandet 1 och det intensionala sakförhållandet 1. Men jag skall räkna med ytterligare ett sakförhållande-begrepp. Ett inte alls tolkat sakförhållande 1 skall jag kalla ett sakförhållande 0.

Även ett extensionalt sakförhållande 1 är ett på något sätt tolkat sakförhållande. Men ett sakförhållande 0 är ett inte alls tolkat sakförhållande. Mot detta svarar ingen proposition i någon mening av denna term.

En extensional proposition och ett extensionalt sakförhållande ligger s a s mellan ett omdöme och ett sakförhållande 0.

När W E Johnson säger att propositionen karakteriserar ett faktum är det oklart vad han menar med såväl proposition som faktum. Ett sätt att tolka honom är att säga att såväl den intensionala som den extensionala propositionen karakteriserar ett sakförhållande 0.

Man kan bestämma färgen på Lunds domkyrka mer eller mindre exakt. När man nöjer sig med att säga, att Lunds domkyrka är grå, rör det sig

om en tolkning av verkligheten, d v s en tolkning av ett sakförhållande 0.

Här måste jag tillfoga att jag är oklar över förhållandet mellan sakförhållande 0 och det abstrakta momentet. Det är kanske inte ett sakförhållande 0 som tolkas utan ett abstrakt moment som tolkas. Verkligheten skulle bestå av i-föremål som är komplexa enheter av abstrakta moment. Och det skulle vara först den tolkade verkligheten som består av sakförhållanden (fakta). Det syns mig dock att även de abstrakta momenten har en struktur som innebär att de föreligger även som fakta utan att vara tolkade.

3.9 I-komplex och i-b-komplex. 0-propositioner a och b

I denna sektion skall jag förklara följande begrepp: i-komplex 1, i-komplex 2, i-komplex 3 och i-komplex 4. Jag skall vidare lämna bidrag till bestämningen av omdömen 2/3. Min teori leder till att ett falskt omdöme 3 kan sägas representera två o-propositioner: en o-proposition a och en o-proposition b.

Enligt substansteorin ingår i Lunds domkyrka en substans som är bärare av egenskaper (attribut). När man tänker omdömet 'Lunds domkyrka är röd', tänker man enligt sagda teori på substansen Lunds domkyrka och i omdömet tillskrives denna en egenskap (ett attribut).

Jag förkastar substansteorin. I anslutning till Segelberg uppfattar jag i-föremålet som en komplex enhet av u-föremåls-exemplar. Men även om man accepterar min ståndpunkt skulle man kunna mena, att tänkandet rör sig med substanser som fiktioner. I omdömet 'Lunds domkyrka är röd' skulle enligt denna teori en fingerad substans på något sätt tilldelas egenskapen att vara röd. Teorien kan emellertid inte accepteras med mindre den kan förklara skillnaden mellan korrekta och inkorrekta predicerings. Här föreligger svårigheter, som jag måste avstå från att diskutera. Fiktionsteorien om substansen är enligt min mening inte fullständigt vederlagd, men jag anser den så implausibel att jag menar mig kunna lämna den därhän med gott samvete.

I min ontologi uppfattas som sagt i-föremål som komplexa enheter av u-föremåls-exemplar. Med ett i-komplex 1 förstår jag detsamma som ett i-föremål.

Jag skall nu redogöra för vad som svarar mot subjekt-tanke-komponenten i falska och sanna omdömen.

När man tänker ett falskt omdöme, t ex 'Lunds domkyrka är röd', föreställer man sig Lunds domkyrka som röd. En sådan föreställning kan uppenbarligen inte vara en tanke på i-komplexet 1 Lunds domkyrka. Detta innehåller ju u-föremåls-exemplaret det gråa hos i-komplexet 1 Lunds domkyrka.

När man utan att eljest tänka något felaktigt om Lunds domkyrka föreställer sig den röd, tänker man på i-komplexet, som skiljer sig från i-komplexet 1 Lunds domkyrka genom att inte innehålla det gråa hos Lunds domkyrka utan i stället ett möjligt och som verkligt presenterat exemplar av u-föremålet rödhet.

I det sanna omdömet 'Lunds domkyrka är grå' föreställer jag mig Lunds domkyrka som grå. I detta omdöme tänker jag uppenbarligen på ett i-komplex 1, som innehåller ett u-föremålsexemplar det gråa hos Lunds domkyrka. Men att säga att jag i det sanna omdömet 'Lunds domkyrka är grå' tänker på i-komplexet 1 Lunds domkyrka är inte en fullständig beskrivning av vad jag tänker på i subjekt-tanke-komponenten i detta omdöme.

För att kunna ge en riktig analys av vad jag tänker på i subjekt-tanke-komponenten hos de nu diskuterade omdömena är det nödvändigt att förklara begreppen i-komplex 2-4.

1. x är ett i-komplex 1 om och endast om x är ett i-föremål. Givet att if är ett i-komplex 1 kan begreppen i-komplex 2-4 definieras på följande sätt:
2. x är ett mot if svarande i-komplex 2 om och endast om följande gäller: if innehåller ett u-föremåls-exemplar (kvalitetsmoment) m sådant att m inte ingår i x , men bortsett från detta är x identisk med if
3. x är ett mot if svarande i-komplex 3 om och endast om x är identiskt med if eller uppfyller följande villkor: x innehåller ett möjligt u-föremåls-exemplar m , som inte ingår i if, och m försvunne ur x utan att några andra förändringar ägde rum skulle x vara identisk med ett mot if svarande i-komplex 2.
4. x är ett mot if svarande i-komplex 4 om och endast om följande gäller:

(1) x innehåller ett möjligt och som verkligt presenterat u-föremåls-exemplar m.

(2) x skulle vara identisk med ett mot if svarande i-komplex 2 om och endast om m försvunne utan att några andra förändringar ägde rum.

Givet villkoren (1) och (2) är uppfyllda, svarar x adekvat mot if om och endast om m ingår i if (det i i-komplexet 4 ingående i-komplexet 3 är identiskt med if).

När jag tänker ett falskt omdöme, t ex 'Lunds domkyrka är röd', svarar subjekt-tanke-komponenten i detta omdöme till ett i-komplex 4, detta innehåller ett i-komplex 3 som inte är identiskt med i-komplexet 1 Lunds domkyrka. Omdömet 2 'Lunds domkyrka är röd' presenterar ett möjligt exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen som rådande och det presenterar ett möjligt exemplar av u-föremålet rödhet som verkligt. Detta innebär att det i i-komplexet 4 ingående i-komplexet 3 tänkes som identiskt med ett i-komplex 1 Lunds domkyrka. Om man tar fasta på det nu framhållna förhållandet blir det klart att i omdöme 3 'Lunds domkyrka är röd' ingår inte blott en subjekt-tanke-komponent som svarar mot ett i-komplex 4 utan även en subjekt-tanke-komponent som svarar till ett i-komplex 1. Det är då att märka att det i i-komplexet 4 ingående i-komplexet 3 då tänkes identiskt med ett i-komplex 1 Lunds domkyrka och vice versa: i-komplexet 1 Lunds domkyrka tänkes identiskt med det i i-komplexet 4 ingående i-komplexet 3.

Mot denna bakgrund blir det klart att omdöme 3 'Lunds domkyrka är röd' representerar två o-propositioner 1: en o-proposition 1 a och en o-proposition 1 b.

En o-proposition 1 a består av

1. u-föremålet rödhet
2. ett möjligt och rådande presenterat exemplar av att vara-exemplifierad-hos-relationen
3. i-komplexet 4 Lunds domkyrka.

En o-proposition 1 b består av

1. u-föremålet rödhet

2. ett möjligt och som rådande presenterat exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen
3. ett i-komplex 1 Lunds domkyrka.

O-propositionen 1 a och o-propositionen 1 b är i detta fall differenta. I-komplexet 4 Lunds domkyrka svarar inte adekvat mot i-komplexet 1 Lunds domkyrka. Det i i-komplexet 4 Lunds domkyrka ingående i-komplexet 3 är inte identiskt med i-komplexet 1 Lunds domkyrka. Detta är innebörden av vad jag ovan sade, att ett falskt omdöme 3 representerar två skilda o-propositioner 1.

Låt oss nu se hur det ligger till med sanna omdömen. Uppenbarligen skiljer de sig från falska omdömen däri, att deras subjekt-tanke-komponenter svarar mot i-komplex 1. Men som jag framhöll ovan är detta inte en fullständig beskrivning av vad man tänker på i subjekt-tanke-komponenten i ett sant omdöme. I omdömet 2 'Lunds domkyrka är grå' presenteras liksom i det falska omdömet 2 'Lunds domkyrka är röd' ett möjligt u-föremåls-exemplar som verkligt. Subjekt-tanke-komponenten i omdömet 3 'Lunds domkyrka är grå' svarar alltså inte bara till i-komplexet 1 Lunds domkyrka utan även till ett mot nyssnämnda i-komplex svarande i-komplex 4. Det i i-komplexet 4 ingående i-komplexet 3 tänkes identiskt med i-komplexet 1 och i-komplexet 1 tänkes identiskt med det i i-komplexet 4 ingående i-komplexet 3: och denna identifikation är riktig, eftersom vi har att göra med ett sant omdöme. I motsats till ett falskt omdöme representerar ett sant omdöme endast en o-proposition som är identisk med ett sakförhållande. Vill man säga att ett sant omdöme 3 representerar två o-propositioner, en o-proposition 1 a och en o-proposition 1 b, måste man framhålla att dessa är identiska - att det i o-propositionen 1 a ingående i-komplexet 4 (eller rättare det i detta ingående i-komplexet 3) är identiskt med det i o-propositionen 1 b ingående i-komplexet 1.

Jag skilde i föregående sektion 3.8 mellan propositionen i intensional mening och propositionen i extensional mening. Jag har nu talat om i-föremål 1-4 och inte om i-b-föremål. Det sagda har därför sin tillämpning på extensionala propositioner. Men vad jag sagt om o-propositioner a och b kan givetvis utsträckas till att gälla även intensionala propositioner. Jag avstår dock från att vidare utveckla detta.

3.10 Om sp-kompositioner

Satserna "'Lunds domkyrka är grå'" och "'Lunds domkyrka är röd'" har sanningsvärde: den förstnämnda är sann - representerar en verklig (rådande) proposition; den sistnämnda är falsk - representerar en överklig (inte rådande) proposition. Men vad skall man säga om satsen "Lunds domkyrka är intelligent"? Är den sann eller falsk? Representerar den en proposition? Såvitt jag kan förstå bör frågan besvaras nekande. Satser av typen "Lunds domkyrka är intelligent" saknar kognitiv mening - är behäftade med en semantisk defekt, som gör att de inte rimligen kan anses vara sanna eller falska. De svarar inte heller mot propositioner. Vidare kan tankar av typen 'Lunds domkyrka är intelligent' inte rimligtvis kallas omdömen 2 eller 3. De skall i stället kallas kvasi-omdöme 2 respektive 3. Den i kvasi-omdömet 2 'Lunds domkyrka är intelligent' ingående aktmateria skall jag kalla en kvasitankeradikal.

Den i och för sig problematiska frågan hur semantiska defekter av nyss exemplifierat slag generellt skall karakteriseras kan jag inte ta upp till diskussion.⁵⁶⁾ Jag måste därför finna mig i att de nyss införda begreppen kvasi-omdömen 2/3 och kvasitankeradikal lider av en viss oklarhet. Denna oklarhet kommer att gå igen hos det begrepp komposition som införs i det följande.

Mot kvasi-omdömet 'Lunds domkyrka är intelligent' svarar inte någon proposition. Ändå är det klart att någon sorts motsvarigheter till kvasi-omdömen kan införas på det ontologiska planet. Med anledning härav skall jag införa termen sp-komposition. Alla propositioner är kompositioner, men det omvända gäller inte. Ett exempel på en komposition som inte är en proposition är den entitet som på det ontologiska planet svarar mot satsen "Lunds domkyrka är intelligent".

En proposition består av ett subjekt, ett predikat och en ontologisk kopula.⁵⁷⁾ En komposition, som inte är en proposition, består av ett subjekt, ett predikat och en kvasi-kopula. Utmärkande för kompositioner som inte är propositioner är att de inte innehåller några möjliga exemplifikationsrelations-exemplar. Ändå är i-föremål på något sätt förknippade med u-föremål i dem. Det är förknippningar av detta slag som jag avser med termen "kvasikopula". Min förhoppning är att innebörden

av denna term blivit begriplig nog genom det ovan sagda - någon analys av begreppet kvasikopula kan inte ges här.

En sp-komposition skall jag ange genom att skriva "K" över de snedstreck, som jag använder för att ange en proposition. I stället för ett kommatecken skall jag skriva kolon på platsen för den ontologiska kopulan eller kvasikopulan. Den mot "Lunds domkyrka är intelligent" svarande kompositionen betecknar jag alltså på följande sätt $\overline{K}$ Lunds domkyrka: intelligent $\overline{K}$.

Mot denna bakgrund kan jag ställa upp följande stipulativa definition:

- (1) X är en sp-komposition = X är en möjlig sammanställning av subjekt och predikat, som antingen är identisk med en proposition eller består av ett subjekt och ett predikat och en kvasikopula.

I kvasiomedömet 'Lunds domkyrka är intelligent' presenteras en som proposition presenterad komposition som verklig (rådande). En förutsättning för att kompositionen skall kunna presenteras som verklig (rådande) är att den är presenterad som en proposition.

Innan jag lämnar diskussionen av satsen "'Lunds domkyrka är intelligent'" skall jag göra ett påpekande angående möjligheten att analysera den som en Russell-sats.⁵⁸⁾

Satsen (2) "'Lunds domkyrka är intelligent'" kan analyseras på följande sätt:

- (2.1) Det finns ett x sådant att x är domkyrka i Lund och x är intelligent och för alla y gäller att om y är Lunds domkyrka så är $y=x$.

Denna sats (2.1) kan negeras på visst sätt så att man får en sann sats:

- (3) Det finns ett x sådant att x är domkyrka i Lund och för alla y gäller att om y är Lunds domkyrka så är $y=x$ och det finns inte ett x sådant att x är Lunds domkyrka och x är intelligent.

Det är viktigt att observera, att när man negerar satsen (2.1) så måste man använda dels en positiv Russell-sats, som säger, att Lunds domkyrka existerar, dels en negativ existenssats, som säger, att det inte existerar ett x som är Lunds domkyrka och är intelligent.

Såvitt jag vet har det inte påpekats att satser av den typ, som jag nu diskuterar, med fördel kan analyseras som Russell-satser.

3.11 Om sammansatta satser och propositioner. V-sanning och men-sanning. V-giltighet och men-giltighet

De synpunkter, som jag i det föregående anlagt på enkla satser, kan också tillämpas på sammansatta satser.

Jag har sagt, att in-propositioner 1 antingen är verkliga eller o-verkliga och att eh- resp. ei-propositioner 1 antingen råder eller inte råder. Vidare har jag sagt, att propositioner 2 antingen är giltiga eller ogiltiga. De negativa propositionerna intar som jag framhållit ovan i 3.6 en särskild särställning: antingen gäller de eller gäller de inte.

Ett omdöme och en sats som svarar mot en proposition 1 är antingen v-sann eller v-falsk ("verklighets-sann" eller "verklighets-falsk"). Det är då att märka att ett omdöme och en sats som svarar mot en proposition 1 också svarar till en proposition 2. Ett omdöme och en sats som är v-sann eller v-falsk är därför också g-sann eller g-falsk ("giltighets-sann" eller "giltighets-falsk").

Även om det för en uppsättning propositioner gäller att var och en av dem råder i tiden, är varje sanningsfunktionell proposition i vilken de ingår tidlös. Förhandenvaron av ett satslogiskt konnektiv i en proposition gör den tidlös. Detta torde vara intuitivt uppenbart.

En sanningsfunktionellt sammansatt sats representerar en giltighetsfunktionellt sammansatt proposition. Den är inte v-sann eller v-falsk utan men-sann eller men-falsk ("menings-sann" eller "menings-falsk", varvid det är underförstått "sanningsfunktionellt menings-sann" och "sanningsfunktionellt menings-falsk").

När man vet, att en konjunktion av satser är sann, så vet man att alla leden i konjunktionen är sanna. I detta hänseende skiljer sig konjunktionen från andra sammansatta satser respektive propositioner.

Konjunktionen av propositioner ingår inte i sin helhet i rum och tid, men om de är giltiga, kan man veta att alla i dem ingående propositioner 1 ingår i rum och tid. Men om man vet att en konjunktion av propositioner har giltighets-värdet og, vet man inte vilka v-värden och r-värden de i konjunktionen ingående propositionerna har. Man vet

endast att åtminstone ett led i konjunktionen har v-värdet ov och r-värdet non-r. Det är således en skillnad mellan det förhållandet, att en konjunktion av satser är men-sann och det förhållandet, att en konjunktion av satser är men-falsk. När konjunktionen av satser är men-sann, vet man att varje led i konjunktionen är sant. Men när en konjunktion av satser är men-falsk, vet man endast att åtminstone ett led i konjunktionen är falskt.

Hur förhåller det sig med en negerad konjunktion? Om en negerad konjunktion är men-sann så vet man att åtminstone ett led hos konjunktionen är falskt. Men man vet inte vilket sanningsvärde vart och ett av leden i konjunktionen har. Om en negerad konjunktion är falsk, vet man att alla leden hos konjunktionen är sanna.

De överväganden som jag nu gjort talar för lämpligheten av att skilja mellan två slag av men-sanningsvärden. I brist på annan beteckning skall jag tala om men 1-sanningsvärde och men 2-sanningsvärde. En sann konjunktion av satser har men 1-sanningsvärdet men 1-sann. När man vet att en konjunktion är men 1-sann vet man att varje led i konjunktionen är v-sant resp. n-sant. En falsk konjunktion av satser har däremot men 2-sanningsvärdet men 2-falsk. När en konjunktion av satser är falsk, vet man endast att åtminstone ett led i konjunktionen är falskt. Det är obestämt vilket eller vilka led som är falska. Det är således obestämt vilket sanningsvärde leden i konjunktionen har utöver att åtminstone ett av leden är falskt.

I enlighet med vad jag sagt om men 1-sanningsvärde och men 2-sanningsvärde gäller det att en konjunktion av satser antingen är men 1-sann eller men 2-falsk. En negerad konjunktion är antingen men 2-sann eller men 1-falsk.

Medan en atomär proposition 1 ligger på vad jag kallat första planet ligger en sammansatt proposition på andra planet. Den giltighetsfunktionellt sammansatta propositionen ligger inte på samma plan som de i den ingående propositionerna 1. Dessa propositioner 1 ingår i tid och rum eller råder i tiden. Men de giltighetsfunktionellt sammansatta propositionerna är tidlösa.

Wittgenstein säger i Tractatus, att satskonnektiven inte betecknar någonting i verkligheten.⁵⁹⁾ Detta torde vara riktigt. Men man skulle

likväl kunna säga, att satskonnektiven är "meningsbildande"; i "meningen" hos en sammansatt sats ingår något som svarar till satskonnektiven. På första planet finns det inget som svarar mot satskonnektiven. Men på andra planet finns det en "mening" som svarar mot dem. Jag skall här i korthet redogöra för hur jag vill besvara dessa frågor.

Mot en sann atomär sats svarar ett sakförhållande 1 och 2. Till en sann negativ sats svarar ett negativt meta-sakförhållande (jfr 3.6.1). Mot en sann konjunktion av atomära satser svarar ett konjunktivt sakförhållande 2. Frågan om det finns disjunktiva sakförhållanden etc vill jag besvara på följande sätt. Det kan givetvis inte finnas disjunktiva sakförhållanden, som ingår i verkligheten. Liksom jag talar om men-sanning hos vissa sammansatta satser skall jag tala om menings-sakförhållanden, som svarar mot men-sanna disjunktiva satser och men-sanna implikativa satser etc.⁶⁰⁾ Menings-sakförhållanden ingår inte i verkligheten utan är till dels konstituerade av atomära propositioners ontologiska värden och satskonnektivs mening. Ett skäl för att tala om men-sanningsvärde i motsats till v-sanningsvärde är just det förhållandet att det till en men-sann sammansatt sats svarar ett menings-sakförhållande. Det faller utanför ramen för min uppgift i föreliggande skrift att närmare diskutera frågor om olika slag av menings-sakförhållanden.

3.12 Om kvantifierade satser och propositioner

Mitt huvudsyfte i denna sektion är att visa att de synpunkter, som jag har anlagt på inte-kvantifierade propositioner kan tillämpas på kvantifierade propositioner. Diskussionen i kap 4 av historiskt givna omdömes- och propositionsteorier kommer att beröra vissa frågor om kvantifierade satser och propositioner. Det är också av detta skäl lämpligt att jag redan nu framställer vissa synpunkter på dessa.

En existenssats består av en existensoperator och en satsfunktion. En all-sats består av en all-operator och ett implikativt par av satsfunktioner. Som jag framhållit i kap 2 kan man inte tala om en satsradikal hos en kvantifierad sats på det sätt som man kan tala om en satsradikal hos en inte-kvantifierad sats. Däremot kan man tala om en deskriptiv komponent hos en kvantifierad sats.

Hur är de deskriptiva komponenterna hos existens- och all-satser beskaffade? Och vad motsvarar D 1- och D 2-satser när det gäller kvantifierade satser? Jag behandlar först existens-satserna och sedan all-satserna.

En viktig betydelse hos uttrycket "att existera" är "att ingå i rum och tid".⁶¹⁾ Existensoperatoren kan emellertid användas på olika sätt. Man talar t ex om att abstrakta begrepp existerar. Och man talar om att vad jag kallar propositioner 1 existerar, oavsett om de är verkliga (rådande) eller inte, och att propositioner 2 existerar, oavsett om de är giltiga eller inte.⁶²⁾ I sådana fall kan ju existensoperatorns "Det finns" inte översättas med "att ingå i rum och tid". Men i många sammanhang torde det vara möjligt och lämpligt att översätta existensoperatorns "Det finns" med "att ingå i rum och tid". Jag behandlar här endast sådana fall, i vilka det är adekvat att tolka existensoperatoren på detta sätt. I enlighet med det nu sagda skall jag tolka existenssatser enligt följande:

(1.1) "Det finns åtminstone ett x sådant att x är ett lejon"

betyder

(1.2) "I rum och tid ingår åtminstone ett x sådant att x är ett lejon".

Såvitt jag förstår kan den deskriptiva komponenten i en existens-sats uppfattas på följande sätt "'ingående i rum och tid åtminstone ett x sådant att x'", där "'...'" anger en egenskap f hos x . Den deskriptiva komponenten i en existens-sats representerar ett möjligt förhållande /ingående i rum och tid åtminstone ett x sådant att x har egenskapen f /.

Man kan hos den deskriptiva komponenten hos en existens-sats urskilja två komponenter: den generella och den speciella. Den förstnämnda utgöres av "'ingående i rum och tid åtminstone ett x ". Den sistnämnda består av satsfunktionen "'sådant att x har egenskapen f ".

Motsvarigheten till distinktionen mellan D 1-satser och D 2-satser när det gäller existenssatser kan framställas på följande sätt. Liksom jag skiljer mellan D 1-sats och D 2-sats skiljer jag mellan existenssats 1 och existenssats 2. En existens-sats 1 presenterar som sann en deskriptiv komponent "'ingående i rum och tid varande exemplifierat

av åtminstone ett x sådant att x har egenskapen f och presenterar som giltigt ett möjligt förhållande /ingående i rum och tid varande exemplifierat hos åtminstone ett x sådant att x har egenskapen f . En existens-sats 2 är en som sann presenterad deskriptiv komponent.

Det behöver särskilt framhållas, att en existensproposition är giltig eller ogiltig. En proposition 1 är antingen verklig (rådande) eller överklig (inte-rådande). En existensproposition kan däremot inte sägas vare sig ingå eller inte ingå i tiden. Det förhållandet, att u-föremålet att-ingå-i-rum-och-tid antingen är exemplifierat av något x sådant att x har egenskapen f eller inte är exemplifierat av något sådant x , är ett förhållande, som inte i sin tur ingår i rum och tid.

En all-sats består som ovan sagts av en all-operator och ett implikativt par av satsfunktioner. Den deskriptiva komponenten hos en all-sats består även den av två komponenter: en generell och en speciell. Den generella komponenten utgöres av "'För alla x gäller'" och den speciella av "'om fx så gx '". En all-sats 1 presenterar som sann en deskriptiv komponent och presenterar som giltig en all-proposition. En all-sats 2 är en som sann presenterad deskriptiv komponent.

En positiv existenssats är antingen g -sann eller g -falsk. En positiv all-sats är däremot antingen $men-2$ -sann eller $men-2$ -falsk.

"'Det finns åtminstone ett x sådant att x är en domkyrka'" är en positiv existenssats. Den är g -sann. Vidare är den positiva existenssatsen "'Det finns åtminstone ett x sådant att x är en domkyrka och x är grå'" g -sann. Den positiva existenssatsen "'Det finns ett x sådant att x är en kentaur'" är däremot g -falsk. Vidare är den positiva existenssatsen "'Det finns ett x sådant att x är en kentaur och x är dödlig'" g -falsk.

Den positiva all-satsen "'För alla x gäller att om x är människa så är x dödlig'" är $men-2$ -sann. Den är också g -sann, eftersom det finns människor och dessa är dödliga. Den positiva satsen "'För alla x gäller att om x är en kentaur så är x odödlig'" är $men-2$ -sann. Men den är inte också g -sann, eftersom det inte finns några kentaure. Den positiva all-satsen "'För alla x gäller att om x är en kentaur så är x dödlig'" är också $men-2$ -sann, men den är inte g -sann, eftersom det inte finns några kentaure.

Hur förhåller det sig med negerade existenssatser, inga-satser och negerade all-satser? En negerad existenssats, t ex "'Det finns inte ett x sådant att x är en kentaur'" är gällande-sann. "'Det finns inte ett x sådant att x är en människa och x är odödlig'" är men-2-sann, men den är också g-sann, eftersom det finns människor och människor inte är odödliga. Detsamma gäller "'Det finns inte ett x sådant att x är oroligheter och x har ägt rum vid parlamentsvalet'".⁶³⁾ Den är men-2-sann men den är också g-sann, eftersom parlamentsvalet P ägt rum. Men inga-satsen "'Inga kentaureer är dödliga'" är men-2-sann utan att vara g-sann. Detsamma gäller om inga-satsen "'Inga kentaureer är odödliga'". Den är men-2-sann utan att vara g-sann. Den negerade all-satsen "'Det gäller inte om alla x att x är en domkyrka och x är grå'" är men-sann, men den är också g-sann, eftersom det finns domkyrkor och några sådana är inte gråa. Den negerade all-satsen "'Det gäller inte om alla x att x är en domkyrka och x är grå'" är men-sann, men den är också g-sann, eftersom det finns domkyrkor och några sådana inte är gråa. Den negerade all-satsen "'Det gäller inte om alla x att x är en kentaur och x är dödlig'" är men-falsk. Den är kontradiktion till den men-sanna men g-falska all-satsen "'Det gäller om alla x att om x är en kentaur så är x dödlig'". Men den förra satsen, som är men-falsk, är också g-falsk.

3.13 Om kontradiktoriska satser och propositioner. Om P-kompositioner

I inledningen till skriften skrev jag följande: Jag har bestämt en proposition som ett möjligt förhållande. Då inställer sig frågan, hur kontradiktoriska propositioner skall tolkas. Jag räknar inte bara med propositioner som är möjliga förhållanden utan även med propositioner som är omöjliga förhållanden. Dessa omöjliga förhållanden bestämmer jag som möjliga sammanställningar av propositioner.

Ett exempel på en kontradiktorisk sats är "'Lunds domkyrka är grå och Lunds domkyrka är inte grå'"; och /Lunds domkyrka är grå och Lunds domkyrka är inte grå/ är en kontradiktorisk proposition.

En komposition kan vara en sammanställning av subjekt och predikat, och i så fall är den en SP-komposition (se 3.10). Men en komposition

kan också vara en sammanställning av propositioner, en P-komposition. Sistnämnda begrepp kan definieras så:

- (1) X är en P-komposition = X är en möjlig sammanställning av propositioner, som antingen är identisk med en sammansatt proposition (möjlig kombination av propositioner) eller en omöjlig kombination av propositioner.

Man kan fråga sig vad som kan vara verkligt eller överkligt. Svaret är att det möjliga kan vara verkligt eller överkligt. Men vad är det som kan vara möjligt eller omöjligt? Denna fråga kan synas svår att besvara. Medan det möjliga i någon mening "finns" (jag säger: esserar), så kan ju inte detta sägas om det omöjliga. Såvitt jag kan förstå måste det omöjliga vara i en mening möjligt och i en annan mening omöjligt. En möjlig sammanställning av propositioner (en P-komposition) kan vara en möjlig kombination av propositioner (en sammansatt proposition) eller en omöjlig kombination av propositioner (en omöjlig sammansatt proposition).

En proposition 1 p-esserar 1 och en verklig (bestående) proposition 1 verklighets-esserar. En proposition 2 p-esserar 2 och en giltig proposition 2 giltighetsesserar. Hur förhåller det sig med P-kompositioner? Jag skall säga att en P-komposition k-esserar. En p-komposition som är en möjlig kombination av propositioner k-esserar och p-esserar 2. (En konjunktion av propositioner 1 är inte en proposition 1 utan en proposition 2. Jfr 3.11.) En p-komposition som inte är en möjlig kombination av propositioner k-esserar utan att p-essera.

KAPITEL 4

ANMÄRKNINGAR TILL NÅGRA TEORIER OM
OMDÖMET, SATSEN OCH PROPOSITIONEN4.0 Inledning

Som framhållits i inledningen till skriften är urvalet av omdömes- och propositions-teorier, som jag kommer att behandla i detta kapitel, i första hand bestämt av att de behandlade teorierna på ett eller annat sätt varit av betydelse för utformningen av mina egna teorier om omdömet och propositionen.

Vissa teorier om omdömen och satser har jag diskuterat i samband med införandet av mina egna begrepp om omdöme och sats. Så är fallet i kap 2 när det gäller vissa teorier av Husserl, Hare, Wittgenstein-Stenius och Ryding. Dessa kommer jag självfallet inte att på nytt ta upp till diskussion i detta kapitel.

Jag har funnit det lämpligt att börja min diskussion med att behandla vissa delar av W.E. Johnsons (1921) och Ducasses (1940) teorier om omdömet, satsen och propositionen. Dessa filosofer skiljer mellan "assertive tie" och "characterising tie", men härvid beaktar de inte distinktionen mellan asserterande i stark mening och asserterande i svag mening (presenterandet av satsradikalen som deskriptivt sann). Vidare skiljer de inte omdömen 2 från omdömen 3 eller D 1-satser från D 2-satser. En kritisk diskussion av deras läror är ägnad att belysa innebörden hos vissa av mina egna distinktioner.

Det är framförallt hos fyra filosofer, som propositionsbegreppet intar en framträdande plats: Bolzano, Frege, Meinong och Moore.¹⁾ Givetvis bör dessa klassiska propositionsteorier behandlas i föreliggande kapitel.

Begreppet sats-i-sig är centralt hos Bolzano. Det är svårt att närmare bestämma det men jag skall i alla fall göra ett försök.

Freges begrepp *Gedanke* är ett propositionsbegrepp. Jag skall diskutera dess innebörd. Vidare kommer jag att behandla Freges omdömeteorier.

Meinongs (1902) begrepp objektiv är ett propositionsbegrepp. Vissa frågor om dess innebörd kommer att diskuteras, men dessförinnan skall jag redogöra för några punkter i Meinongs lära om omdömet och antagandet. Russell (1904) har behandlat vissa frågor om Meinongs begrepp objektiv. Jag skall redogöra för en del av hans synpunkter och diskutera dem.

Det torde vara i uppsatsen "The Nature of Judgment" (1899) som termen "proposition" infördes av Moore för att beteckna omdörets mening. Russell övertog termen. Som bekant har Russell sysselsatt sig med frågor angående begreppet proposition från 1902 till 1940. Jag kommer endast att behandla ett urval av sådana frågor från hans tidiga produktion. Hans distinktion mellan "assertion in the psychological sense" och "assertion in the logical sense" (1902) är av intresse för mig eftersom den kan förefalla identisk eller nära besläktad med min distinktion mellan asserterande i stark mening och asserterande i svag mening. Min framställning kommer dock att visa att den avser något annat samt att den till sin innebörd inte är helt klar. Jag kommer också att ta upp Russells omdömeteorier från 1911 till behandling.

Moore diskuterade utförligt propositionsbegreppet i sina föreläsningar 1910-11, som är publicerade i Some Main Problems of Philosophy (1953). Anmärkningsvärt är att han i början av sina föreläsningar inför begreppet och termen proposition men tar avstånd från det mot slutet av dem, varvid han söker uppställa en omdömeteorier utan att använda sig av begreppet proposition. Jag skall söka visa att hans idéer inte kan realiseras utan de propositionsbegrepp, som jag räknar med.

Såvitt jag vet är Stout den ende filosof, som explicit räknar med vad jag kallar proposition 1. Jag har tidigare hänvisat till honom (kap 3). I detta kapitel skall jag behandla hans olika propositionsbegrepp och även söka visa att dessa inte är tillräckliga.

En diskussion av Gätschenbergers lära om satsen (1920) kan belysa innebörden av mina egna distinktioner och är därför motiverad.

Som framhållits i inledningen till skriften är Phaléns uppsats "Om omdömet" (1927) en viktig utgångspunkt för min teori om omdömet och

propositionen. Jag skall göra ett försök till analys av Phaléns omdömes-teori.

En annan viktig utgångspunkt för mig har varit Hedenius' teori om omdömet i "Überzeugung und Urteil" (1944). En kortfattad redogörelse för den har getts i sektion 2.1.3. I detta kapitel görs den till föremål för en mer ingående behandling, varvid jag föreslår kompletteringar av den med utgångspunkt från kap 2. Även Hedenius' teori om påstående-satsen och befallningssatsen från 1964 kommer att diskuteras.

Wittgensteins teori om satsradikalen och satsen i Philosophical Investigations har behandlats i kap 2. Man jag skall i detta kapitel ge ytterligare några synpunkter på den.

4.1 Till W.E. Johnsons lära om omdömet, satsen och propositionen

4.1.1 Några punkter i W.E. Johnsons lära om omdömet och propositionen

W.E. Johnson i Logic, Part 1, 1921, s. 1, skiljer mellan 1. satstecknet (sentence) och 2. propositionen och 3. omdömet (judgment). Beträffande satstecknet säger han, att det kan definieras som ett omdömes eller en propositions språkliga uttryck. Vad detta närmare bestämt innebär diskuterar han inte. Men begreppen omdöme och proposition samt förhållandet mellan dem preciseras.

Termen "omdöme" betecknar enligt Johnson en akt, attityd eller process som utgör en del av en persons mentala historia. (Jfr s. 1). Han skiljer vidare de växlande faserna hos en process, som kan innehålla antingen fråga eller tvivel eller tentativ affirmation eller negation, från slutstadiet hos en sådan process i vilket ett slutgiltigt avgörande ersätter de växlingar som föreligger under vad som vanligen kallas uppskjutandet av omdömet. En proposition uppfattar Johnson som ett objekt för tanken. Enligt honom kan propositionen inte definieras isolerat utan endast i förbindelse med tankeattityder eller tankeakter. Han talar om variationer hos den assertiva attityden, och med detta torde han förstå olika grader av övertygelse med vilken en proposition omfattas. Han säger att propositionen inte är så att säga en självständigt existerande entitet, utan endast en faktor i den konkreta omdömesakten.

Vad han menar med detta är inte helt klart och det tycks inte vara helt förenligt med vad han säger om propositioner i andra sammanhang. För att framhäva den viktiga skillnaden och på samma gång den nära förbindelsen mellan propositionen och assertionsakten, föreslår han att man använder termen "assertum" som synonym för "proposition", när en sådan terminologi kan synas lämplig. Han framhåller vidare att assertum inte exakt sammanfaller med vad som har blivit asserterat utan med vad som till sin natur är asserterbart.

Johnson skiljer mellan att assertera och att tro. En assertion är alltid medveten, men man kan tro omedvetet. Att tro omedvetet är inte att assertera.

Propositionen uppfattar Johnson som en enhet om vilken sanning eller falskhet kan predicas. Uttrycken "substantiv" och "adjektiv" använder han inte för att beteckna ord utan för att beteckna entiteter svarande mot vad han kallar substantiv-ord eller substantiv-fraser resp adjektiv-ord eller adjektiv-fraser. Han bestämmer substantivet som determinandum och adjektivet som determinans.

Jag skall nu återge ett stycke där Johnson inför det viktiga begreppet characterising tie.

We have now to examine the nature of the connection involved in every case where adjective and substantive are joined; for example 'a cold sensation,' 'a tall man.' In order to understand the verbal juxtaposition of substantive and adjective, we must recognise a latent element of form in this construct, which differentiates it from other constructs—which also are necessarily expressed by a juxtaposition of words. This element of form constitutes what I shall call the characterising tie. The general term 'tie' is used to denote what is not a component of a construct, but is involved in understanding the specific form of unity that gives significance to the construct; and the specific term 'characterising tie' denotes what is involved in understanding the junction of substantive with adjective. The invariable verbal expression for the characterising tie is the verb 'to be' in one or other of its different modes. To think of 'a tall man' or of 'a cold sensation' is to think of 'a man as being tall,' 'a sensation as being cold.' Here the word 'being' expresses the characterising tie, and the fact that in some cases the word may be omitted is further evidence that the tie is not an additional component in the construct, but a mere formal element, indicating the connection of substantive to adjective. This is its peculiar and sole function; and, as the expression of the unique connection that subsists between substantive and adjective, it is entirely unmodifiable.

Jag skall även återge fortsättningen på Johnsons framställning. Han behandlar där bl a "universals" och framställer sin uppfattning om "the assertive tie":

The distinction and connection between substantive and adjective correspond to—and, in my view, explain—the distinction and connection between particular and universal. Ultimately a universal means an adjective that may characterise a particular, and a particular means a substantive that may be characterised by a universal. The terms particular (or substantive) and universal (or adjective) cannot be defined as functioning in isolation, but only as they enter into union with one another. There is some danger of confusing two different uses of the verb 'to characterise,' which may be partly responsible for the historical dispute concerning the relation of particular to universal. Primarily the term 'characterise' should be used to connect substantive with adjective in the form 'such and such a quality or adjective characterises such and such an object or substantive.' On the other hand, in the phrase 'the thinker characterises such or such an object,' characterises means 'cognitive determines the character of.' Owing to this elliptical use of the term, the particular has been conceived of as 'an uncharacterised object,' and this would mean literally 'an object without any character'; but since actually every object must have character, the only proper meaning for the phrase 'uncharacterised object' is 'an object whose character has not been cognitively determined.' If then the term 'exist' may be predicated equally of a universal as of a particular, then we may agree with the Aristotelian dictum that the universal exists, not apart from, but in the particular; and by this is meant that the adjective exists, not apart from, but as characterising its substantive; to which must be added that the substantive exists, not apart from, but as characterised by its adjective. Now in thought the substantive and the adjective may be said to be separately and independently represented; hence thinking effects a severance between the adjective and the substantive, these being reunited in the asserted proposition—not only by the characterising tie, but also by what we may call the assertive tie. The blending of the assertive with the characterising tie is expressed in language by the transition from the participial, subordinate, or relative clause, to the finite or declaratory form of the principal verb. Thus in passing from 'a child fearing a dog' to 'a child fears a dog,' the characterising tie joins the same elements, in the same way, in both cases; but is, in the latter, blended with the assertive tie. That the ties are thus blended is further shown by the modifications 'in-not,' 'may be,' 'must be,' by which the verb 'to be' is inflected in order to indicate variations in the assertive attitude while the characterising relation remains unchanged. The copula 'is' of traditional logic is thus seen to be a blend of the characterising with the assertive tie.

/1921, s. 11-13/

4.1.2 Oklarheter beträffande characterising ties

Som framgått av citatet ovan avser Johnson att kopulan är en blandning av the characterising tie och the assertive tie. Innan jag övergår till att ta ställning till denna tes är det lämpligt att erinra om vissa saker, som sagts i det föregående om kopulan. I kap 2 framhöll jag att man hos tankeradikalen och satsradikalen kan räkna med en "möjlighets-representerande juxtaosition". Vidare skiljer jag mellan två slag av kopulor. Kopulan i en D 1-sats utgöres av ett tecken som presenterar satsradikalen som deskriptivt sann och som presenterar propositionen som verklig (rådande). Kopulan i en D 2-sats utgöres av en symbol för ett som rådande presenterat möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen etc. Till kopulan i en D 1-sats svarar en omdöme 2-kvalitet hos omdömet 2. Denna omdöme 2-kvalitet presenterar tankeradikalen som deskriptivt sann. Till kopulan hos D 2-satsen svarar hos omdömet 3 en tankekomponent, som representerar ett som rådande presenterat möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen etc.

Johnson skiljer inte som jag mellan asserterande i stark mening och asserterande i svag mening; inte heller skiljer han mellan försanthållande i stark mening och försanthållande i svag mening. När han säger, att kopulan är en blandning av the characterising tie och the assertive tie har han fel, om det är fråga om asserterande i svag mening. Såvitt jag förstår har Johnson inte sett den sanningspresenterande karaktären hos D 1-satsen, och därför har han inte kunnat få en adekvat uppfattning om D 2-satsen. Hans tes att kopulan är en blandning av the characterising tie och the assertive tie är med Halldéns term heterogent oklar. Om den preciseras till att gälla asserterande i stark mening är den falsk. Om den däremot preciseras till att gälla asserterande i svag mening är den sann.

Hade Johnson sett skillnaden mellan starkt och svagt asserterande hade han - håller jag före - inte betraktat kopulan som uttryck för den asserterande attityden utan som gällande sannings-presenterandet hos D 1-satsen.

Det kan dock vara värt att observera sådana fall, då "är" betonas särskilt och det sålunda speciellt betonade "är" kan vara uttryck för ett asserterande i stark mening.

Det är inte helt klart för mig vad Johnson förstår med "the characterising tie". "En lång man" och "en man varande lång" kan tolkas på åtminstone två sätt. Man kan uppfatta dessa uttryck så, att de representerar ett möjligt förhållande. Juxtapositionen kan då uppfattas som representerande ett möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen. Men juxtapositionen kan också uppfattas som representerande ett som rådande presenterat möjligt förhållande. Juxtapositionen kan således avse åtminstone två olika saker. Johnson torde felbedöma innebörden av övergången från "a child fearing a dog" till "a child fears a dog". Denna övergång betraktar jag som en övergång från en satsradikal till en deskriptiv sats. Satsradikalen representerar en proposition. Den deskriptiva satsen betraktad som en D 1-sats presenterar ett möjligt förhållande som rådande (som verkligt). Den deskriptiva satsen betraktad som en D 2-sats representerar en som rådande presenterad proposition.

Johnson skriver, att när man övergår från "a child fearing a dog" till "a child fears a dog" så förbinder "the characterising tie" elementen på samma sätt i bägge fallen. Detta kan inte sägas vara riktigt utan förbehåll. Det är riktigt endast om uttrycket "a child fearing a dog" tolkas så att det representerar ett som rådande presenterat möjligt förhållande. Om man tolkar uttrycket "a child fearing a dog" som en satsradikal, i vilket fall det representerar ett möjligt förhållande, så har Johnson fel.

Det bör särskilt framhållas, att både när det gäller uttrycket "a child fearing a dog" och den deskriptiva satsen "a child fears a dog" så är det fråga om möjliga exemplar av exemplifikationsrelationen. Är satsradikalen "a child fearing a dog" deskriptivt sann, så gäller det däremot att juxtapositionen representerar inte blott ett möjligt utan även ett rådande exemplar av exemplifikationsrelationen. Och om den deskriptiva satsen "a child fears a dog" är deskriptivt sann, så representerar "the characterising tie" ett rådande exemplar av exemplifikationsrelationen. Om man enbart beaktar deskriptivt sanna satsradikaler och deskriptivt sanna deskriptiva satser så blir det på visst sätt riktigt att "the characterising tie" förenar samma element på samma sätt i de bägge fallen. I dessa fall förenar "the characterising tie" symbolen för ett subjekt och symbolen för ett predikat så att kombinationen av dessa representerar ett rådande (verkligt) möjligt förhållande.

Men när man bestämmer innebörden av sådana uttryck som "a child fearing a dog" och "a child fears a dog" får man inte ta för givet att det gäller en deskriptivt sann satsradikal och deskriptivt sann deskriptiv sats. Man måste bestämma innebörden av dessa uttryck så att bestämningen blir tillämplig oavsett om dessa uttryck är sanna eller falska. Det förefaller mig som om Johnson vid sin diskussion om "the characterising tie" enbart tänkt på deskriptivt sanna satsradikaler och deskriptiva satser. Men den företeelse som han kallar "the characterising tie" tillhör ju inte enbart sanna satsradikaler och sanna deskriptiva satser. Den tillhör även deskriptivt falska satsradikaler och deskriptivt falska deskriptiva satser.

Johnson uppfattar negationen som uttryck för en förfalskhållande attityd. I citatet ovan från 1921, s. 12, säger han, att "is-not" avser "the assertive attitude". Och längre fram talar han om negationen som gällande "the simple attitude of rejection, as opposed to that of acceptance, towards a proposition taken as a unit". (Se 1921, s. 66.)

Som jag framhållit i 3.6.2 anser jag att negationen inte kan förklaras med en hänvisning till den förkastande attityd, som den ibland är uttryck för. Jag uppfattar negativa satser som negativa meta-satser och meta-propositions-satser. Det finns mera att säga om negativa satser och förfalskhållande attityder än vad jag sagt i 3.6.2 men jag skall inte heller här gå in närmare på dessa frågor.

4.1.3 Det är oklart, vad Johnson menar, när han säger att ett universale existerar in rebus

Johnson skiljer mellan det enskilda (vad jag kallar i-föremål) och det universella. Ett universale är för honom ett adjektiv, som kan karakterisera ett i-föremål (a particular) och ett i-föremål är ett substantiv som kan karakteriseras av ett universale. (Jfr citatet från 1921, s. 11.) Johnson säger att ett universale exists in the particular. Detta påstående är av intresse att närmare granska.

Som jag framhållit i 3.2.7 ovan kan man tolka påståendet att ett universale existerar in rebus så att ett universale är exemplifierat in rebus. Denna tolkning ger ett sant påstående. Men tolkar man detta påstående ordagrant så att det universella existerar in rebus är det

uppenbarligen falskt. Ett u-föremål kan inte existera i ett i-föremål. Det essenserar in abstracto och är tidlöst. Det som existerar i i-föremål kan inte vara något tidlöst.

I 3.2.7 skilde jag mellan u-föremål och gemensamma drag. När Johnson säger, att ett universale existerar in rebus, är det av intresse att räkna med möjligheten att han med det universella avser gemensamma drag och inte u-föremål. Man kan ju säga, att gemensamma drag existerar i i-föremål. Ett gemensamt drag är inte tidlöst utan tidligt. Det är representerat hos i-föremål och kan sägas existera i i-föremål. Satsen att det universella existerar in rebus är heterogent oklar även på det sättet, att det universella kan gälla dels u-föremålen, dels de gemensamma dragen.

4.1.4 Johnsons uppfattning om förhållandet mellan propositioner och fakta är oklar. Han skiljer inte fakta 0, fakta 1 och fakta 2 från varandra

Johnson framställer en teori om förhållandet mellan propositioner och fakta, som jag skall redogöra för och sedan kommentera. Låt mig börja med ett citat.

§ 7. Having so far considered the proposition in its mental or subjective aspect, we have next to examine it in what may be called its objective aspect. Whereas a proposition is related subjectively so assertion, we shall find that it is related objectively to fact. (Otherwise expressed: The proposition, subjectively regarded, is an assertibile; objectively regarded, a possibile.) Our conclusion, briefly expressed, is that any proposition characterises some fact, so that the relation of proposition to fact is the same as that of adjective to substantive. Bradley has represented a proposition as ultimately an adjective characterising Reality, and Bosanquet as an adjective characterising that fragment of Reality with which we are in immediate contact. In adopting the principle that a proposition may be said, in general, to characterise a fact, I am including with some modification what is common to these two points of view.

One parallel that can be drawn between the relation of an adjective to a substantive and that of a proposition to a fact is that, corresponding to a single given substantive, there are an indefinite number of adjectives which are truly predicable of it, just as there are many different propositions which truly characterise any given fact. Thus we do not say that corresponding to a single fact there is a single proposition, but on the contrary, corresponding to a single fact there is an indefinite number of distinct propositions. Again, just as amongst the ad-

jectives which can be truly predicated as characterising a given substantive, some are related to others as relatively more determinate; so, amongst the several propositions which truly characterise a single fact, some characterise it more determinately and thus imply those which characterise the same fact less determinately. We may therefore regard the process of development in thought as starting from a fact given to be characterised, and proceeding from a less to a continually more determinate characterisation.

/1921, s. 14f/

Liksom substantiv karakteriseras av adjektiv karakteriseras fakta av propositioner enligt Johnson. Till ett enda faktum korresponderar ett obegränsat antal propositioner, säger han. Bland de många propositioner som sant karakteriserar ett enda faktum, karakteriserar några det mera bestämt än andra och implicerar sålunda de propositioner, som karakteriserar samma faktum mindre bestämt.

Det är av intresse att här diskutera frågan i vilken mening Johnson använder ordet "faktum". Jag har i kap 3 skilt sakförhållanden 0, 1 och 2 från varandra. En rådande (verklig) proposition 1 är identisk med ett sakförhållande 1. En giltig proposition 2 är identisk med ett sakförhållande 2. Man kan således inte säga, att en rådande proposition 1 karakteriserar ett sakförhållande 1, eftersom den är identisk med ett sådant. Inte heller kan man säga att en giltig proposition 2 karakteriserar ett sakförhållande 2, eftersom den är identisk med det. Ett sakförhållande 1 är ett på något sätt tolkat sakförhållande. Men ett sakförhållande 0 är - som jag framhållit i 3.8 - ett fullständigt otolkat sakförhållande. Det finns ingen bemärkelse i vilken en proposition svarar mot det. Däremot kan man säga att en rådande (verklig) proposition 1, ehuru icke identisk med ett sakförhållande 0, karakteriserar ett sakförhållande 0.

Vi har således stött på ytterligare en heterogent oklar sats hos Johnson. Satstecknet "En rådande proposition karakteriserar ett faktum" är falsk, om man med faktum förstår ett sakförhållande 1 (eller sakförhållande 2). Däremot är den sann, om man med "faktum" förstår ett sakförhållande 0.

4.1.5 Några anmärkningar till Johnsons propositionsbegrepp

Johnson säger i ett sammanhang att propositionen är en faktor i omdömet. Som jag ovan framhållit är det oklart vad han menar med detta och vad han säger om propositionen i andra sammanhang tycks strida mot det. Han säger också att det i vissa sammanhang är lämpligt att använda termen "assertum" för termen "proposition". Men han framhåller då att han med "assertum" inte förstår det som har blivit asserterat utan det som är asserterbart.

Han analyserar propositionen som sammansatt av ett adjektiv (dvs ett u-föremål eller möjligt ett gemensamt drag) och ett substantiv (ett i-föremål). Av detta framgår att han med "proposition" närmast avser en Eh-proposition (eller möjligen en Rh-proposition) i min mening. Men han framhåller inte explicit det som är viktigt i min teori om propositionen, nämligen att den innehåller ett möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen (eller representations-relationen). I en not på s. 14 säger han, att propositionen objektivt betraktad är ett possibile. Detta visar att han inte är främmande för min tanke att propositionen innehåller ett möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen (resp representationsrelationen).

När Johnson talar om propositionen som ett assertum tycks han glida mellan två betydelser hos "proposition": proposition i allmänhet och o-proposition, dvs den som rådande (verklig) presenterade propositionen. O-propositionen torde vara ett assertum och propositionen torde vara ett assertible och ett possible. Johnson tycks vara ute efter min distinktion mellan propositioner i allmänhet och o-propositioner, men han genomför den inte.

Johnson säger dels att propositionen är omdörets objekt, dels att den är en faktor i omdömet. Detta förefaller mig inte gå helt ihop. Det är riktigt att ange propositionen som omdörets objekt men det är oriktigt att säga att den är en faktor i omdömet. Den är en så att säga självständigt existerande eller bättre p-esserande entitet. Relations-egenskapen att vara presenterad som rådande (verklig), vilken utmärker o-propositionen, är inte heller den en faktor i omdömet, men den är beroende av sanningspresenterandet hos D 1-satsen och omdömet 2.

När Johnson talar om propositionen som ett assertum torde han avse vad jag kallar en försanthållen o-proposition, eftersom assertionsakten innehåller ett asserterande i stark mening. Om man i stället uppfattar assertionsakten som innehållande endast ett asserterande i svag mening, så blir ett assertum detsamma som en o-proposition.

När Johnson talar om propositionen som ett assertible blir det fråga om propositionen i den vida mening i vilken jag normalt använder ordet. Detta gäller även hans tal om proposition som ett possible.

4.2 Till C.I. Ducasses lära om omdömet, satsen och propositionen

4.2.1 Några synpunkter i Ducasses lära om omdömet, satsen och propositionen

På viktiga punkter anknyter Ducasse till Johnson i sin teori om satser, omdömen och propositioner. Med hjälp av ett antal citat från Ducasses uppsats "Propositions, Opinions, Sentences and Facts" 1940, omtryckt i Truth, Knowledge and Causation, 1968 (sidohänvisningarna är till 1968) skall jag återge en del av hans teori. Han utgår från Stebbings bestämning av propositionen och framställer sedan sin lära om de epistemiska attityderna. Han skriver:

1. The 'epistemic attitudes'

Stebbing states that 'A proposition is anything that is believed, disbelieved, doubted, or supposed' (A Modern Introduction to Logic, p. 33). But since, as Stebbing herself would probably grant, there are countless propositions never yet considered and therefore never yet believed, disbelieved, doubted, or supposed by anybody, her statement should be amended to read that a proposition is anything susceptible of being believed, disbelieved, or doubted. Let us first consider belief, disbelief, and doubt.

These, as W.E. Johnson has emphasized, are no part of any propositions but are attitudes that some persons have towards some propositions. (Cases in which belief, disbelief, or doubt is present but is not towards any proposition are relevant not to epistemology but to psychopathology.) I propose to say that belief and disbelief are respectively the extremes of a unique kind of attitude, which has degrees. If we call this kind of attitude 'inclination to believe', then belief will be defined as its maximum (100%) degree and disbelief as its minimum (0%) degree; or if we prefer to call the attitude 'inclination to disbelieve', belief is then its minimum and disbelief its maximum. Any degree of 'inclination to believe' (e.g., 25%) is thus one and the same thing with the supplementary degree (here, 75%) of 'inclination

to disbelieve'. The various degrees of this sort of attitude I shall call the various epistemic attitudes.

Cases where inclination to believe is greater than inclination to disbelieve will be called cases of positive inclination to believe (or negative inclination to disbelieve); and cases where it is smaller will be called cases of negative inclination to believe (or positive inclination to disbelieve).

Cases where inclination to believe is positive or is negative are cases of opinion; and any epistemic attitude consisting of some degree of positive or of negative inclination to believe is an opinative attitude.

/1968, s. 176f/

Ducasse skriver vidare:

A belief, or a disbelief, is a proposition together with, respectively, the attitude of belief or of disbelief towards it. More generally, an opinion is a proposition together with some degree of positive or of negative inclination to believe it.

/s. 181/

Ducasse använder inte termen "judgment" riktigt på samma sätt som jag använder termen "omdöme".

As regards judgement, to judge is to decide between alternatives and the term 'a judgement' is therefore best reserved for an opinion reached through choice between alternatives. Since many opinions are reached without consciousness of their alternatives, simply by imitation or suggestion, 'opinion' is a wider term than 'judgement'. All judgements are opinions but not all opinions are judgements. Lastly, for a proposition together with any one of the epistemic attitudes towards it, I shall use the term 'a predication'.

Om satstecknet skriver Ducasse:

The formulation, i.e., the discursive symbol, of a predication is a sentence. The discursive symbol of an opinion is a declarative sentence; of a question, an interrogative sentence. A sentence is normally, but not invariably, a sign that the person who utters it has, towards the proposition it formulates, the particular epistemic attitude the sentence also formulates.

/s. 182/

Ducasse kommer sedan fram till sin lära om symboler för epistemiska attityder och för propositioner.

Perhaps no precaution avoids so many epistemological pitfalls as that of distinguishing in a sentence between the constituents of it which symbolize the proposition concerned (I shall call it the 'content' of the predication the sentence formulates), and the constituents which symbolize the epistemic attitude towards that proposition. The latter constituents are such words as 'is' or 'is not' or more generally, the affirmative or negative

form of the verb whether or not modalized (e.g., by 'may', 'must', 'cannot', 'probably', etc).

If we eliminate these constituents from the sentence, then what we have left of it symbolizes only the proposition. For example, in the sentence 'Napoleon was short', 'was' formulates the attitude of belief, and 'Napoleon, short' formulates the proposition believed. In the sentence 'Napoleon was not short', the proposition is the same, viz., 'Napoleon, short' but the words 'was not' symbolize disbelief. Again, if from the relation sentence 'John loves Mary' we eliminate the symbol of the epistemic attitude, viz., here the affirmative form of the verb, we have left 'John loving Mary' as symbol of the proposition believed. The sentence 'John does not love Mary' formulates the same proposition, but disbelief instead of belief towards it.

The question of negative terms naturally suggests itself here, but I think need not be gone into at any length for the purposes of this paper. I shall only say that I would accept 'not short' as a negative term only if it is taken as synonymous with 'either tall or medium-sized'; but not if it is taken as synonymous with 'either tall, or medium, or dark-eyed, or soluble in alcohol, or divisible by 3, or...(every adjective other than 'short' and other than any implying 'short')'. I do not think anybody who declares 'Napoleon was not short' ever intends to express thereby belief that Napoleon was 'not short' in the latter sense. Rather, what he intends to express is belief that Napoleon was either medium or tall; or else disbelief that Napoleon was whort.

/s. 182ff/

ett oss slutligen ta del av Ducasses uppfattning om förhållandet mellan en sann proposition och ett faktum.

I contend that 'a fact' and 'a true proposition' mean identically the same thing. The evidence is that the expression 'It is true that...' can always be substituted for 'it is a fact that...' and vice versa. If by 'proposition', we mean the sort of thing alone susceptible of being believed, disbelieved, or doubted, then 'a fact' and 'a true proposition' mean identically the same thing. But of course, if by 'a proposition' we mean a sentence, or a certain sort of thought (not what is thought of by it), then indeed a 'true proposition' in either of these two senses is not the same thing as a 'fact'. Rather it then 'represents' or 'corresponds to' a fact. But I ask, what sort of thing is then the 'fact' corresponded to by the sentence or the thought? I submit that it is nothing other than a true proposition, in the sense of 'proposition' defined as the sort of thing alone susceptible of being believed, disbelieved, or doubted. That is, one cannot consistently both accept this sense, and deny that 'a fact' and 'a true proposition' are the same thing.

If the truth of a proposition cannot be said to consist in 'correspondence' of the proposition to a fact, what then can it consist in? I believe it can still be described as 'correspondence', but as between the constituents themselves of the proposition. What 'correspondence' means there, however, is too long a story for the present occasion.

/s. 189ff/

4.2.2 Ducasse skiljer inte mellan sanningspresenterandet och asserterandet i stark mening

De kritiska synpunkter som jag framställt beträffande Johnsons lära om kopulan gäller även Ducasses teori. Denne har inte observerat skillnaden mellan asserterandet i stark mening och asserterandet i svag mening (sannings-presenterandet). Han har inte heller sett skillnaden mellan påståendeakten å ena sidan och D 1- och D 2-satsen å den andra sidan och mellan D 1-satsen å ena sidan och D 2-satsen å den andra sidan. Ducasse låter kopulan stå för epistemiska attityder, men detta är inte lyckat. Den bästa förståelsen av kopulan får man genom en teori enligt vilken den står för sanningspresenterandet av satsradikalen som deskriptivt sann i en D 1-sats.

Ducasse har inte heller sett skillnaden mellan D 1-satser i vilka satsradikaler presenteras som deskriptivt sanna och D 2-satser, vilka är som deskriptivt sanna presenterade satsradikaler. Om man betraktar den deskriptiva satsen som en D 2-sats står kopulan för ett som rådande presenterat möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen.

Ducasse säger att en belief består av en proposition tillsammans med en trosattityd mot den. Jag säger att ett omdöme 1 består av ett omdöme 2 tillsammans med en attityd av försanthållande. Det är tydligt att Ducasse inte räknar med intentioner i medvetandet. Han har inte sett vad Husserl kallar akterna. Därför diskuterar han inte de mentala akternas uppbyggnad. Han talar i stället om entiteter bestående av epistemiska attityder och propositioner. Dessa är närmast försanthållna o-propositioner. De har inget vedertaget namn och det enklaste kan vara att inte ge dem något särskilt namn utan helt enkelt tala om dem som o-propositioner till vilka epistemiska attityder är knutna. Ducasse talar här om predication. Men denna term syns mig missvisande, eftersom jag med den inte vill förbinda någon epistemisk attityd överhuvudtaget.

Hos Ducasse föreligger ingen analys av omdömet 1 som sammansatt av en attityd av försanthållande och ett omdöme 2. Hans teori är därför i behov av att kompletteras med en teori av det slag jag uppställt i kap 2 beträffande omdömen 1, 2 och 3. Det finns inte heller hos Ducasse någon analys av den deskriptiva satsen av det slag som jag utfört i kap 2.

4.2.3 Några anmärkningar till Ducasses lära att den sanna propositionen är identisk med ett faktum

Som vi såg i 4.1.1 är en sann proposition inte identisk med ett faktum enligt Johnson; enligt hans teori karakteriserar och korresponderar den med ett faktum. Ducasse däremot anser att en sann proposition är identisk med ett faktum. (Se kap 4 s. 16.)

Som jag framhållit i 4.1.4 torde Johnson när han säger att en sann proposition karakteriserar ett faktum med "faktum" förstå vad jag kallar sakförhållanden 0.

Det framgår inte av Ducasses framställning om hans begrepp faktum denoterar sakförhållanden 1, sakförhållanden 2 eller bådaddera. Han kan ju omöjligen avse sakförhållanden 0, eftersom en sann proposition inte kan vara identisk med ett sakförhållande 0. Inga av hans uttalanden gör det möjligt att avgöra om han med "faktum" menar något tidlöst eller någonting som ingår i tiden. Man kan därför inte avgöra om han med "faktum" avser sakförhållande 1 eller 2. Det naturliga för mig är att omtolka hans påstående att en sann proposition är identisk med ett faktum till att gälla såväl sakförhållanden 1 som 2. En verklig (rådande) proposition 1 är identisk med ett sakförhållande 1 och en giltig proposition 2 är identisk med ett sakförhållande 2.

4.3 Till Bolzanos lära om satsen i sig

4.3.1 Bolzanos lära om satsen i sig och föreställningen i sig enligt Wedbergs framställning

Anders Wedberg har i sin filosofihistoria (1966) givit en koncis framställning av Bolzanos lära om satsen i sig och föreställningen i sig. Då jag inte kan framställa Bolzanos begrepp på bättre sätt än vad Wedberg gjort finner jag det lämpligt att återge vissa delar av hans framställning. Låt mig först återge vissa delar av hans framställning av Bolzanos lära om satsen i sig.

Bolzano skiljer mellan 1) uttalade satser, 2) tänkta satser, och 3) satser-i-sig. Uttalad sats är varje tal ("Rede"), varigenom någonting utsäges eller påstås, dvs. varje tal som är antingen sant eller falskt "i den vanliga bemärkelsen av dessa ord". Ord-

följderna: "Gud är allestädesnärvarande" och "En fyrhörning är rund" är exempel på uttalade satser. Däremot är fraserna: "den allestädesnärvarande Guden" och "en rund fyrhörning" icke några uttalade satser. Det finns också satser, som icke är formulerade i ord utan som någon enbart tänker sig, och sådana satser kallar Bolzano tänkta satser. Innebörden i begreppet 'sats-i-sig' antyds av följande citat:

"Liksom jag emellertid i benämningen 'en uttalad sats' uppenbarligen skiljer satsen själv från uttalandet av den, så skiljer jag i benämningen 'en tänkt sats' satsen själv från tanken på den. Det, som man med nödvändighet måste mena med ordet sats för att tillsammans med mig kunna göra denna distinktion; vad man avser med en sats, när man alltjämt kan fråga om också någon nu har uttalat eller icke uttalat den, tänkt eller icke tänkt den, detta är just det som jag kallar en sats-i-sig och även förstår med själva ordet sats, när jag för korthetens skull använder det utan tillägget i-sig. M.a.o. alltså: med en sats-i-sig menar jag ett vilket som helst påstående att något är eller icke är; oavsett om detta påstående är sant eller falskt, om det formulerats eller icke formulerats i ord av någon, ja även blott tänkts eller icke tänkts."

/s. 68f/

Wedberg skriver vidare:

Bolzano är ifråga om satserna-i-sig liksom på så många andra punkter en avgjord platonist. I Platons anda skiljer han mellan vad som finns i tiden och vad som finns oberoende av tid. Endast om det som finns i tiden (vid en eller annan tidpunkt, eventuellt vid alla) vill han säga, att det har "tillvaro", "existens" eller "verklighet". Sanningar-i-sig och överhuvudtaget satser-i-sig kan icke tilläggas dessa predikat. Det är lika orimligt att om en sats-i-sig säga, att den existerar "evigt" (vid varje tidpunkt), som att säga att den uppstått i ett visst ögonblick och sedan i ett annat upphört att finnas till.

/s. 70/

Jag skall också återge Wedbergs framställning av Bolzanos lära om uttalade och tänkta föreställningar och föreställningar-i-sig.

En sats är enligt Bolzano sammansatt, och sådana satsbeståndsdelar som icke själva är satser kallar han "föreställningar".

Den distinktion mellan språkligt uttryck, subjektiv tanke och objektivt tankeinnehåll, som Bolzano gjorde beträffande satserna, anser han sig med samma rätt kunna göra beträffande föreställningarna. I satsen-i-sig 'Cajus äger klokhet' ingår som en beståndsdel bl.a. föreställningen-i-sig (eller den objektiva föreställningen) 'Cajus'. Denna föreställning-i-sig är innehållet i den subjektiva föreställning, som uppträder i mitt medvetande, när jag t.ex. tänker på satsen ifråga. Men föreställningen-i-sig är något annat än denna subjektiva föreställning: den är något objektivt, som många subjektiva föreställningar vid skilda tidpunkter kan rikta sig mot. Föreställningen-i-sig 'Cajus' är naturligtvis också något annat än själva ordet "Cajus". Ordet är i en mening

godtyckligt: exakt samma föreställning kunde lika gärna uttryckas genom något helt annat ord. Bolzano tycks anse, att varje meningsbärande språkligt uttryck, som kan ingå som beståndsdel i en (uttalad) sats men icke självt är en (uttalad) sats, uttrycker en föreställning-i-sig. I den språkliga satsen "Cajus äger klokhet" är det sålunda icke bara ordet "Cajus" utan även orden "äger" och "klokhet", som uttrycker en föreställning-i-sig.

Lika litet som satserna-i-sig "existerar" de föreställningar-i-sig, varav de är uppbyggda. Föreställningarna-i-sig liksom satserna-i-sig finns till oberoende av tiden. Det har sålunda ingen mening att fråga sig om föreställningen-i-sig 'Cajus' finns eller icke finns vid någon bestämd tidpunkt.

/s. 70f/

Slutligen skall jag återge en del av Wedbergs framställning av Bolzanos lära om förhållandet mellan föreställningen-i-sig och dess föremål.

Föreställningen-i-sig måste också skiljas från den entitet eller de entiteter, som eventuellt utgör dess "föremål". Den relation, som råder mellan en föreställning-i-sig f och entitet x i och med att:

x är ett föremål för f ,
har Bolzano knappast givit någon tillfredsställande allmän förklaring av. Men *Wissenschaftslehre* är full med exemplifieringar. Frågan hur många föremål en given föreställning-i-sig har, måste få ett av följande svar: (i) Intet, (ii) Exakt ett, (iii) Mer än ett. Tomma ("gegenstandslose") föreställningar, dvs. sådana för vilket svaret (i) gäller, är enligt Bolzano t.ex. $\sqrt{-1}$, 'intet', 'berg av guld'. Enligt Bolzano (som icke erkände existensen av komplexa tal) finns det nämligen icke något tal, som multiplicerat med sig självt ger produkten -1 ; inte heller finns det någonting som är intet eller ett berg av guld. Individualföreställningar ("Einzelvorstellungen"), dvs. sådana för vilka svaret (ii) gäller, är enligt Bolzano t.ex. 'Cajus' och 'inbegreppet av grekiska filosofer'. Det finns bara en människa som är Cajus (när "Cajus" användes som namn på en bestämd person) och bara ett inbegrepp av alla grekiska filosofer. En allmänföreställning, dvs. en för vilken svaret (iii) gäller, är t.ex. 'grekisk filosof', ty Sokrates, Platon, Aristoteles osv. är alla dess föremål.

/s. 71/

4.3.2 Bolzanos lära om beståndsdelarna hos en sats i sig

I § 126 i *Wissenschaftslehre* framställer Bolzano sin lära om beståndsdelarna hos en sats i sig. En sats i sig handlar om vissa föremål. Sålunda handlar satsen i sig /Gud är allsmäktig/ om föremålet Gud. /Alla liksidiga trianglar är likvinkliga/ däremot handlar om en oändlig mängd av föremål. Om en sats i sig handlar om ett visst eller vissa föremål, så måste den innehålla en föreställning i sig som representerar detta

eller dessa föremål. Den föreställning i sig som representerar föremålet (resp föremålen) som satsen i sig handlar om vill Bolzano kalla föremåls-föreställningen eller subjekt-föreställningen eller basen.

Atminstone några, om inte alla, satser i sig tillskriver attribut till de föremål, om vilka de handlar. (Bolzano tycks använda ordet "föremål" så att subjekten i satser i sig är föremål; däremot kallar han inte attributen för föremål.) Det är klart, att de utöver sina föremåls-föreställningar, måste innehålla föreställningar om de attribut som de tillägger föremålen. Slutligen måste det finnas en föreställning genom vilken en föremålsföreställning förbinds med vad Bolzano kallar en attribut-föreställning. Det måste finnas en föreställning som anger att ett i en sats betraktat föremål har ifrågavarande attribut. Attributföreställningen betecknas också som predikat-föreställningen av Bolzano. Föreställningen som förbinder de två, dvs begreppet om att ha, kallar Bolzano bindedelen eller kopulan hos satsen i sig. Sålunda är en subjekt-föreställning, en predikat-föreställning hos en kopula tre delar som utan tvekan ingår i ett stort antal satser i sig.

4.3.3 Några anmärkningar till 4.3.2. Om man modifierar Bolzanos bestämning av satsen i sig på visst sätt kommer man fram till en o-ad-proposition. Bolzano förutsätter propositioner 1 och 2

Bolzanos lära om beståndsdelarna hos satsen i sig, som jag nyss redogjort för, innehåller vissa oklarheter.

Bolzano säger, att en sats i sig har tre beståndsdelar: 1. en subjekt-föreställning i sig och 2. en attribut-föreställning i sig och 3. ett begrepp om att ha, som utgör kopulan. Han säger uttryckligen, att kopulan, dvs begreppet om att ha, förbinder subjekt-föreställningen med attributföreställningen. Han säger emellertid också att satser i sig handlar om vissa föremål. Vidare säger han att ett visst attribut i en sats i sig tillskrives det föremål, som satsen i sig handlar om.

Å ena sidan säger Bolzano om kopulan i en sats i sig att den förbinder en subjekt-föreställning med en attribut-föreställning. Å andra sidan säger han, att en sats i sig utsäger ett attribut om föremålet för subjekt-föreställningen, dvs det föremål, som satsen i sig handlar

om. I det förra fallet är det fråga om en förbindelse mellan subjekt-föreställningen i sig och attribut-föreställningen i sig. I det andra fallet är det fråga om en förbindelse mellan föremålet för subjektföreställningen och ett attribut. (Förhållandet mellan attribut och attribut-föreställningen är oklart. Är attributet detsamma som attributföreställningen eller är attribut-föreställningen en föreställning som har attributet som objekt?)

Det torde vara vad jag kallat subjektet i ontologisk mening, t ex Lunds domkyrka, som har (eller som jag säger: exemplifierar) egenskapen gråhet. Det är inte vad jag kallat det partiella, identifierande individualbegreppet Lunds domkyrka, som har egenskapen gråhet. (Om det partiella, identifierande individualbegreppet, se 3.7.)

När Bolzano säger, att satsen i sig handlar om ett föremål, som ut-säges ha en egenskap, förutsätter han i själva verket de propositionsbegrepp, som jag kallat proposition 1 och 2. En proposition 1 består av ett subjekt i ontologisk mening och ett predikat i ontologisk mening (attribut) och ett tidligt som rådande presenterat exemplar av exemplifikationsrelationen. En proposition 2 innehåller en tidsegen-skap och ett möjligt och som giltigt presenterat exemplar av exemplifikationsrelationen och en proposition 1.

Jag tror således att Bolzanos begrepp sats i sig förutsätter mina begrepp proposition 1 och 2. Med vad för slags entiteter är de bolzano-ska satserna i sig?

En sats i sig skall enligt Bolzano innehålla en kopula, som utgöres av vad han kallar ett begrepp at ha. Men kopulan skall förbinda inte föremålet för subjekt-föreställningen med attributföreställningen utan subjektföreställningen med attributföreställningen. Här föreligger en oklarhet beträffande Bolzanos bestämning av kopulan. Begreppet att ha kan inte förbinda en subjektföreställning med ett attributföreställning. Vad som förbinder en subjekt-föreställning (ett partiellt identifierande individualbegrepp) med ett u-föremål är under inga förhållanden begreppet (u-föremålet) att ha utan vad jag kallar ett möjligt och som giltigt presenterat exemplar av ad-relationen. (Om ad-relationen se 3.7.)

Jag uppfattar således en subjekt-föreställning som att partiellt identifierande individualbegrepp och jag tolkar begreppet attributföre-

ställning såsom denoterande u-föremål. Denna tolkning möjliggör en modifiering av Bolzanos begrepp sats i sig enligt vilken en sådan sats skulle bestå av ett partiellt, identifierande individualbegrepp, ett u-föremål (attribut respektive attributföreställning) och ett möjligt, som giltigt presenterat exemplar av ad-relationen. Ett på detta sätt modifierat begrepp sats denoterar o-ad-propositionen.

Enligt en annan möjlig tolkning av begreppet kopula hos Bolzano skulle kopulan i satsen i sig bestå av ett begrepp om ett möjligt och som rådande presenterat exemplar av exemplifikationsrelationen. Men en sådan kopula kan inte sägas förbinda en subjekt-föreställning med en attributföreställning. Därför måste denna tolkning avvisas.

4.3.4 Möjligheten att uppfatta satsen i sig som en o-proposition 2. Wedbergs tolkning av satsen i sig som ett tänkt eller verkligt sakläge

I föregående sektion framhöll jag, att Bolzano vid sin bestämning av begreppet sats i sig torde ha förutsatt propositioner 1 och 2. Jag framhöll också att om man modifierar Bolzanos lära om beståndsdelarna hos satser i sig på visst sätt kommer man fram till vad jag kallar en o-ad-proposition. Nu skall jag i anslutning till ett av Wedberg framlagt förslag till tolkning av satsen i sig diskutera möjligheten att uppfatta denna som en o-proposition 2.

Låt mig först erinra om det av Wedberg återgivna citatet i 4.3.1. Efter citatet skriver Wedberg följande:

Uppenbarligen har Bolzano haft för ögonen ett tredelat schema:

- 1) själva följden av ord, t ex "Gud är allestädesnärvarande"
- 2) den tanke, som den som uttalar orden har i sitt medvetande och uttrycker med orden
- 3) det påstående, det verkliga eller blott tänkta sakförhållande, som utgör denna tankes innehåll.

Vad Bolzano kallar satsen-i-sig är uppenbarligen 3). Jag förstår honom så att 1) är en uttalad sats och 2) en tänkt sats.

Här har Wedberg uppfattat satsen-i-sig som en proposition 1 resp proposition 2 eller närmare bestämt som en o-proposition 1 resp o-proposition 2. Det synes mig möjligt att tolka satsen-i-sig på det sättet.

Men det måste då framhållas att en sådan tolkning inte stämmer med Bolzanos lära om beståndsdelarna hos satsen-i-sig, som jag redogjort för i 4.3.2 och diskuterat i 4.3.3.

4.3.5 Är det i-föremålet i en proposition 1 som är bestämt i tiden eller är det kopulan eller är det bägge?

Ett sakförhållande 1 är en tidlig företeelse (in-sakförhållanden 1 ingår i tid och rum, eh- och ei-sakförhållanden 1 råder i tiden). Det är t ex i-föremålet Lunds domkyrka under tiden $t_m - t_n$ som under tiden $t_m - t_n$ exemplifierar u-föremålet gråhet. Enligt min bestämning av sakförhållanden 1 (och propositioner 1) är såväl i-föremål som ontologiska kopulor bestämda i tiden. Jag menar, att det är under en viss tid, $t_m - t_n$ -, som i-föremålet Lunds domkyrka under $t_m - t_n$ exemplifierar u-föremålet gråhet.

Bolzano har här en annan uppfattning. Han skriver t ex i § 127 följande:¹⁾

5) Allein die Sprache drückt durch die Form, die sie dem Worte Haben, oder auch dem diesen Begriff einschliessenden Zeitworte im Satze ertheilet, nicht nur Person und Zahl des Subjectes, sondern auch Zeitbestimmungen aus, und diess so allgemein, dass dieses Wort nur eben daher seine Benennung Zeitwort erhielt. Sollte man hieraus nicht schliessen, dass nicht der reine Begriff des Habens, sondern der mit der Bestimmung der Zeit, in welcher etwas gehabt wird, verknüpfte Begriff dieses Habens das wahre Bindeglied bilde? Ich antworte, eine Zeitbestimmung (nämlich jene der gegenwärtigen Zeit) drücken wir in dem Worte Haben aus, selbst wenn wir von Gegenständen reden, die gar nicht in der Zeit sind; indem wir z B sagen: "Jede Wahrheit - hat - einen Gegenstand, von dem sie handelt". - Schon hieraus ist zu ersehen, dass wir aus jener genauen Verbindung, in welche die Sprache die Zeitbestimmungen mit den Begriffe des Habens bringt, keineswegs auf einen wesentlichen Zusammenhang derselben zu schliessen berechtigt sind. Wohl aber haben wir schon §§ 45 u. 79. bemerkt, und es wird uns in der Folge noch immer klarer werden, dass die erwähnten Bestimmungen wesentlich zu der Subjectvorstellung des Satzes gehören. Ein Satz der Form: "Der Gegenstand A - hat in der Zeit t - die Beschaffenheit b", muss, wenn seine Theile möglichst deutlich hervortreten sollen, immer so ausgedrückt werden: "Der Gegenstand A in der Zeit t - hat - (die Beschaffenheit) b". Denn nicht in der Zeit t geschieht es, dass die Beschaffenheit b dem Gegenstande A beigelegt wird, sondern dem Gegenstande A, wiefern er als etwas in der Zeit t Befindliches (also mit dieser Bestimmung versehen) gedacht wird, liegen wir die Beschaffenheit b bei.

Jag kan inte förstå annat än att om ett i -föremål under tiden $t_m - t_n$ exemplifierar ett u -föremål så råder också ett exemplar av exemplifikationsrelationen under tiden $t_m - t_n$. Tidsbestämningen gäller inte enbart i -föremålet utan även den ontologiska kopulan, som utgöres av ett som rådande presenterat möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen.

Min uppfattning är alltså att en tidsbestämning tillkommer inte enbart i -föremålet utan även det ontologiska bandet i ett sakförhållande 1 (resp den ontologiska kopulan i en proposition 1).

4.3.6 Bolzano räknar inte med noematiska propositioner, men hans begrepp sats-i-sig är i väsentliga avseenden likt begreppet noematisk proposition

Hos Bolzano finns ingen motsvarighet till Husserls analys av medvetandet. Bolzano räknar med tankar, som uttryckes i satstecken. Men han analyserar inte intentionalitetens natur. Det finns hos honom inte heller någon motsvarighet till vad jag i anslutning till Husserl kallat noematiska propositioner. Men det förtjänar påpekas, att begreppet sats-i-sig är i väsentliga avseenden likt begreppet noematisk proposition.

Man kan tala om de noematiska propositionerna som tankarnas innehåll liksom man kan tala om satserna-i-sig som tankarnas innehåll. Såväl satser-i-sig som noematiska propositioner kan (i olika betydelser) vara tankeinnehåll - innehåll, som olika hos olika personer eller vid skilda tidpunkter förekommande tankar kan ha gemensamt. Vidare är såväl satserna-i-sig som noematiska propositioner tidlösa.

Likväl kan bolzanoska satser-i-sig inte uppfattas som noematiska propositioner. De noematiska propositionerna är de egenskaper, som tankar har. Satserna-i-sig är ju inte egenskaper hos tankar. De är, om vi tolkar satserna-i-sig som ad-propositioner, relationer mellan individualbegrepp och allmänbegrepp, och om vi tolkar dem som o-propositioner 2, är de relationer mellan tidsegenskaper och propositioner 1.

4.4 Till Freges läror om omdömet, satsen och propositionen

4.4.0 Inledning

I denna avdelning skall jag diskutera Freges teorier om omdöme, sats och proposition (Gedanke). Jag skall inte behandla hans teorier i deras helhet utan endast diskutera vissa frågor beträffande förhållandet mellan mina egna och Freges omdömes- och propositionsbegrepp.¹⁾

Frege har behandlat omdömet i Begriffsschrift (1879), där han inför omdömesstrecket och skiljer mellan Urtheil och beurtheilbarer Inhalt. I den berömda uppsatsen "Über Sinn und Bedeutung" (1892) diskuterar han vissa frågor om omdömet och företar vissa ändringar i terminologin från Begriffsschrift. Enligt hans uppfattning i "Über Sinn und Bedeutung" innehåller en Behauptungssatz en Gedanke. En Gedanke motsvarar alltså vad han i Begriffsschrift kallar ett beurtheilbarer Inhalt. Vidare skiljer han mellan satsens Sinn, som är en Gedanke, och satsens Bedeutung, som är dess sanningsvärde. Jag har aldrig riktigt förstått Freges idé, att satsens Bedeutung skulle vara dess sanningsvärde och tar därför inte upp den till diskussion. I Grundgesetze der Arithmetik, 1 (1893) anknyter Frege sin behandling av omdömet till synpunkterna i "Über Sinn und Bedeutung". I uppsatsen "Der Gedanke" (1918-19) behandlar han vissa frågor om omdömet och diskuterar frågor beträffande innebörden av begreppet Gedanke. Denna sena skrift av Frege skall behandlas relativt utförligt.

I det följande skall jag först behandla Freges teori om omdömet i Begriffsschrift. Därefter uppmärksammar jag vad som blivit kallat den dolda nominalismen hos Frege (hans uppfattning av begreppet som propositionsfunktion) dock utan att behandla den utförligt. Sedan uppmärksammar jag ett uttalande i "Funktion und Begriff" (1891), där Frege föregriper Meinong i det han talar om antaganden i motsats till omdöme. Vidare behandlar jag Freges begrepp Gedanke i "Über Sinn und Bedeutung" och i "Der Gedanke" samt teorien om omdömet i den sistnämnda uppsatsen. Slutligen uppmärksammar jag det förhållandet att det fregeska begreppet Gedanke i väsentliga avseenden liknar begreppet noematisk proposition.

4.4.1 Freges omdömosteori i Begriffsschrift

I Begriffsschrift inför Frege omdömesstecknet på följande sätt:

§ 2. Ein Urtheil werde immer mit Hilfe des Zeichens

├—
ausgedrückt, welches links von dem Zeichen oder der Zeichenverbindung steht, die den Inhalt des Urtheils angiebt. Wenn man den kleinen senkrechten Strich am linken Ende des wagerechten fortlässt, so soll dies das Urtheil in eine blossе Vorstellungsverbindung verwandeln, von welcher der Schreibende nicht ausdrückt, ob er ihr Wahrheit zuerkenne oder nicht. Bedeute z.B.

├— A
das Urtheil: "die ungleichnamigen Magnetpole ziehen sich zu";
dann wird

— A
nicht dies Urtheil ausdrücken, sondern lediglich die Vorstellung von der gegenseitigen Anziehung der ungleichnamigen Magnetpole in dem Leser hervorrufen sollen, etwa um Folgerungen daraus zu ziehen und an diesen die Richtigkeit des Gedankens zu prüfen. Wir umschreiben in diesem Falle durch die Worte "der Umstand, dass" oder "der Satz, dass".

Nicht jeder Inhalt kann durch das vor sein Zeichen gesetzte
├— ein Urtheil werden, z.B. nicht die Vorstellung "Haus". Wir unterscheiden daher beurtheilbare und unbeurtheilbare Inhalte.

Der wagerechte Strich, aus dem das Zeichen ─ gebildet ist, verbindet die darauf folgenden Zeichen zu einem Ganzen, und auf dies Ganze bezieht sich die Bejahung, welche durch den senkrechten Strich am linken Ende des wagerechten ausgedrückt wird. Es möge der wagerechte Strich Inhaltsstrich, der senkrechte Urtheilsstrich heissen. Der Inhaltsstrich diene auch sonst dazu, irgendwelche Zeichen zu dem Ganzen der darauf folgenden Zeichen in Beziehung zu setzen. Was auf den Inhaltsstrich folgt, muss immer einen beurtheilbaren Inhalt haben.

/s. 1f/

Frege framhåller vidare att han inte räknar med någon skillnad mellan subjekt och predikat vid sin framställning av omdömet, och på s. 3f skriver han:

Es lässt sich eine Sprache denken, in welcher der Satz: "Archimedes kam bei der Eroberung von Syrakus um" in folgender Weise ausgedrückt würde: "der gewaltsame Tod des Archimedes bei der Eroberung von Syrakus ist eine Thatsache". Hier kann man zwar auch, wenn man will, Subject und Prädicat unterscheiden, aber das Subject enthält den ganzen Inhalt, und das Prädicat hat nur den Zweck, diesen als Urtheil hinzustellen. Eine solche Sprache würde nur ein einziges Prädicat für alle Urtheile haben, nämlich "ist eine Thatsache". Man sieht, dass im gewöhnlichen Sinne von Subject und Prädicat hier keine Rede sein kann. Eine solche Sprache ist unsere Begriffsschrift und das Zeichen ─ ist ihr gemeinsames Prädicat für alle Urtheile.

4.4.2 Några anmärkningar till Freges omdömetsteori i Begriffsschrift

När man tar bort omdömesstrecket från ett omdöme återstår enligt Frege enbart en föreställningsförbindelse, om vilken skrivaren inte uttrycker, huruvida han tillerkänner den sanning eller inte. Av detta framgår att omdömesstrecket i första hand svarar mot en attityd av försanthållande, men det är inte klart att det enbart svarar mot en sådan attityd. Visserligen är det uppenbart, att fregeska omdömen är omdömen 1, men det är inte orimligt att anta att omdömesstrecket hos Frege står för en kombination av en försanthållandeattityd och ett presenterande av tanke-radikalen som deskriptivt sann. Om min teori om försanthållanden i stark resp svag mening är riktig, involverar varje försanthållande av det förstnämnda slaget ett försanthållande av det sistnämnda slaget.

När Frege talar om en föreställning resp en föreställningsförbindelse, ligger det närmast tillhands att anta att han åsyftar tankeradikaler. Men helt säkert är det inte. Han talar om att dra slutsatser från föreställningsförbindelser. Men kan man dra slutsatser från tankeradikaler rätt och slätt? Jag är benägen att svara nej, och jag tror att Frege skulle ha intagit samma ståndpunkt om distinktionen mellan tankeradikaler och omdömen 2/3 varit klar för honom. Enligt min mening finns det alltså visst stöd för en tolkning enligt vilken fregeska föreställningsförbindelser skulle vara omdömen 2/3.

Det ligger nära tillhands att uppfatta uttrycket "föreställningsförbindelse" såsom betecknande mentala entiteter - tankeradikaler eller omdömen 2/3. Men när Frege hänvisar till omskrivningarna "der Umstand, dass" eller "der Satz, dass" torde han inte åsyfta entiteter på det mentala planet utan propositioner - propositioner 1 eller o-propositioner 1, såvida han inte avser propositioner 2 eller o-propositioner 2.

När Frege använder uttrycket "beurtheilbarer Inhalt" förefaller han glida mellan det mentala planet och propositionsplanet. Vidare är distinktionen mellan tankeradikaler och omdömen 2/3 inte klar hos honom. Samma sak gäller distinktionen mellan o-propositioner och propositioner i allmänhet.

Frege säger, att omdömesstrecket kan uppfattas som det gemensamma predikatet för alla omdömen. Han räknar med ett språk som har ett enda

predikat gemensamt för alla omdömen, nämligen "är ett faktum". Såvitt jag ser innebär detta att alla omdömen kan uppfattas som meta-propositionsomdömen, dvs omdömen om meta-propositioner. /Propositionen /Arkimedes våldsamma död i Syrakusa/ är ett faktum (är verklig)/ är vad jag kallar en meta-proposition.²⁾ Omdömet som representerar en sådan meta-proposition är ett meta-propositions-omdöme. Men här är det viktigt att observera, att om omdömesstreckets skall uppfattas som predikatet "är ett faktum", så står det inte längre för en attityd av försanthållande. Ett meta-propositions-omdöme är inte i första hand ett omdöme 1 utan ett omdöme 2/3. För att det skall bli ett omdöme 1 krävs det att det skall komma till en omdöme 1-kvalitet resp en attityd av försanthållande. Predikatet "är ett faktum" är inte direkt ett uttryck för ett försanthållande.

Med de nu framställda anmärkningarna till Freges lära i Begriffsschrift om omdömet och omdömesstreckets har jag velat påpeka vissa oklarheter hos denna. Frege har inte sett den sanningspresenterande karaktären hos omdömet 2 och egenskapen att vara presenterad som deskriptivt sann hos omdömet 3. Han har inte skilt mellan å ena sidan omdömet 1 och å andra sidan omdömet 2/3. Om han klart urskilt omdömen 2/3, så skulle han antagligen ha räknat med två slag av omdömesstreck: ett för omdöme 1-aktkvaliteten resp attityden av försanthållande och ett för sanningspresenterandet hos omdömen 2.³⁾ Och det omdömesstreck som han i första hand skulle ha haft behov av skulle ha varit det sistnämnda. Han hade då också kunnat klarare skilja mellan föreställningsförbindelsen som en tankeradikal och föreställningsförbindelsen som ett omdöme 2/3.

4.4.3 I "Funktion und Begriff" uppfattas begrepp som propositionsfunktioner

Ett par ord bör sägas om Freges ontologi. Han skiljer i "Funktion und Begriff" (1891) mellan föremål och funktioner. På det språkliga planet skiljer han mellan egennamn (föremålsnamn) och funktionsnamn. I Wedberg (1966) ges en koncis framställning av Freges föremålslära.

Till föremålen räknar Frege dels i sinnevärlden uppträdande "verkliga" föremål och dels "overkliga" föremål, som på sin höjd är tillgängliga för tänkandet. Att vara "verklig" är - anser han

- att direkt eller indirekt kunna påverka våra sinnen. Verklighet i denna bemärkelse är en mycket speciell egenskap, som vissa föremål har men många andra saknar. Ur logikens synpunkt är kategorin 'verkliga föremål' lika speciell som kategorin 'algebraiska tal' i matematiken. Bland de överkliga föremål, som Frege räknar med, finner man: mängder, tal, sanningsvärden, tankar (som utgör påstående-satsernas "mening"), osv.

/s. 112/

Man skulle vänta sig att "platonisten" Frege uppfattade begreppen som tidlösa u-föremål. Men det gör han inte. Han uppfattar dem i stället som propositionsfunktioner. Begreppet grå är för honom propositionsfunktionen x är grå. Ett funktionsnamn är omättat (ungesättigt) och i behov av en komplettering (ergänzungsbedürftig). Den komplettering, som Frege åsyftar, består i att vad som utelämnats när funktionsnamnet bildades ur ett föremålsnamn, åter insätts. I stället för x i propositionsfunktionen x är grå får man insätta t ex Lunds domkyrka. Enligt Frege exemplifierar Lunds domkyrka inte u-föremålet gråhet. Det är i stället så att Lunds domkyrka faller under funktionen grå i propositionsfunktionen x är grå.

Gustav Bergmann har talat om "den dolda nominalismen" hos Frege med anledning av det nyss diskuterade.⁴⁾ Även Wedberg ser en sorts nominalistisk tendens i Freges lära om begreppen som funktioner. Jag skall emellertid inte här ta upp till diskussion de svårigheter, som Freges teori leder till. Jag hänvisar här i första hand till framställningen i Wedberg (1966, s. 155). När jag i det följande jämför mina propositionsbegrepp med Freges bortser jag från hans lära om begreppen.

4.4.4 Angående omdömen och antaganden i Funktion und Begriff

Distinktionen mellan omdömen och antaganden är viktig för Meinong (1902), men redan 1891, i "Funktion und Begriff"⁵⁾, fäster Frege vår uppmärksamhet på behovet av den. Detta förhållande, som uppmärksammas av Meinong⁶⁾, är av visst historiskt intresse.

Betrakta följande citat från s. 21f⁷⁾ av nyssnämnda arbete.

Diese Trennung des Urteilens von dem, worüber geurteilt wird, erscheint unumgänglich, weil sonst eine blosser Annahme, das Setzen eines Falles, ohne gleich über sein Eintreten zu urteilen, nicht ausdrückbar wäre. Wir bedürfen also eines besonderen Zeichens, um etwas behaupten zu können. Ich bediene mich hierzu eines senk-

rechten Striches am linken Ende des Waagerechten, so dass wir
z.B. mit

"├— $2 + 3 = 5$ "

behaupten: $2 + 3$ ist gleich 5.

Det är oklart, vad Frege menar med "das Setzen eines Falles". Jag är böjd att tolka uttrycket såsom avseende presenterandet av ett möjligt förhållande som verkligt (rådande). Det skulle vara fråga om ett presenterande i svag mening - utan försanthållande.

Som framhållits i 4.4.2 har Frege inte klart och explicit urskilt omdöme 2/3. Det torde vara ganska klart, att han med "das Setzen eines Falles" avser ett omdöme 2. Samtidigt tycks han emellertid vilja identifiera antagandet med "das Setzen eines Falles". Enligt min mening är en sådan identifikation oacceptabel. Ett antagande är en tanke 1: det består av en antagandeattityd och ett omdöme 2.

4.4.5 Frege om Gedanken i Über Sinn und Bedeutung

I den i rubriken nämnda uppsatsen från 1892⁸⁾ inför Frege sin berömda distinktion mellan Sinn och Bedeutung. Han inför där också sitt propositionsbegrepp med namnet "Gedanke".

"Wir drücken mit einen Zeichen dessen Sinn aus und bezeichnen mit ihm dessen Bedeutung". (S. 31.)⁹⁾ Egennamnet "Morgonstjärnan" och egennamnet "Aftonstjärnan" har samma Bedeutung men olika Sinn.

Satsens Sinn kallar Frege en Gedanke. Satsen "Morgonstjärnan är en av solen belyst himlakropp" uttrycker (jag skulle hellre vilja säga: representerar) en Gedanke och satsen "Aftonstjärnan är en av solen belyst himlakropp" uttrycker en annan Gedanke. En person kan försanthålla den förstnämnda och förfalskhålla den sistnämnda. Frege frågar om en sats bara har Sinn och ingen Bedeutung. Det finns satser, som innehåller egennamn som inte har någon betydelse. "Odysseus landsattes djupt sovande på Ithaka" har uppenbarligen Sinn. Men det är tvivelaktigt om egennamnet "Odysseus" har Bedeutung. Och då är det också tvivelaktigt om satsen i sin helhet har en Bedeutung. Men den som på allvar försanthåller eller förfalskhåller satsen tillerkänner namnet "Odysseus" en Bedeutung.

Enligt Frege är betydelsen hos en sats dess sanningsvärde. (Se t ex s. 34.)¹⁰⁾ Denna teori har berett mig stora svårigheter, och det är endast tack vare Wedbergs (1966, s. 130f) behandling av den som jag tror mig ha förstått den i åtminstone någon mån. Lyckligtvis är en diskussion av den inte nödvändig för mina syften.

Freges införande av begreppet tanke och hans teori om sanningsvärdet som satsens betydelse har konsekvenser för hans syn på omdömet. Hans uppfattning om omdömet i "Sinn und Bedeutung" skiljer sig från hans uppfattning om omdömet i Begriffsschrift. Detta kommer särskilt klart fram i förordet till Grundgesetze der Arithmetik, 1 (1893).

Der frühere Inhaltsstrich erscheint als Wagerechter wieder. Das sind Folgen einer eingreifenden Entwicklung meiner logischen Ansichten. Ich hatte früher in dem, dessen äussere Form ein Behauptungssatz ist, zweierlei unterschieden: 1) die Anerkennung der Wahrheit, 2) den Inhalt, der als wahr anerkannt wird. Den Inhalt nannte ich beurtheilbaren Inhalt. Dieser ist mir nun zerfallen in das, was ich Gedanken, und das, was ich Wahrheitswerth nenne. Das ist die Folge der Unterscheidung von Sinn und Bedeutung eines Zeichens. In diesem Falle ist der Sinn des Satzes der Gedanke und seine Bedeutung der Wahrheitswerth. Dazu kommt dann noch die Anerkennung, dass der Wahrheitswerth das Wahre sei. Ich unterscheide nämlich zwei Wahrheitswerthe: das Wahre und das Falsche. Dies habe ich in meinem oben erwähnten Aufsätze über Sinn und Bedeutung eingehender begründet.

4.4.6 Frege om Gedanken i "Der Gedanke"

I uppsatsen "Der Gedanke" (1918-19) har Frege behandlat sitt propositionsbegrepp (Gedanke, tanke) och framställt synpunkter på omdömet och påståendesatsen. Jag skall i denna sektion redogöra för vad han säger om tankar och i 4.4.7 behandla frågor om förhållandet mellan Freges begrepp tanke och mina propositionsbegrepp. I sektion 4.4.8 skall jag behandla hans teori om omdömet och påståendesatsen.

Frege ställer frågan, vilka entiteter som kan vara sanna eller falska, och svarar: "Man findet die Wahrheit ausgesagt von Bildern, Vorstellungen, Sätzen und Gedanken" (s. 59).¹¹⁾ Men, frågar han, är det som ett blott synbart och vidrörbart ting som bilden är sann? Och hans svar är att bilden uppenbarligen inte kallas sann om det inte finns en avsikt med den. Bilden skall framställa något. Inte heller en föreställning kallas sann i och för sig - utan att vara förknippad med en avsikt, att den skall överensstämma med något.

Enligt Frege kan det man kallar sanning hos bilder återföras på sanning hos satser.

"Meine Vorstellung stimmt mit dem Kölner Dome überein" ist ein Satz, und es handelt sich nun um die Wahrheit dieses Satzes. So wird, was man wohl missbräuchlich Wahrheit von Bildern und Vorstellungen nennt, auf die Wahrheit von Sätzen zurückgeführt. Was nennt man einen Satz? Eine Folge von Lauten; aber nur dann, wenn sie einen Sinn hat, womit nicht gesagt sein soll, dass jede sinnvolle Folge von Lauten ein Satz sei. Und wenn wir einen Satz wahr nennen, meinen wir eigentlich seinen Sinn.

/s. 66/¹²⁾

Sedan Frege fastställer att det som kan vara sant eller falskt är Sinn hos satsen, inför han begreppet tanke på följande sätt:

Ohne damit eine Definition geben zu wollen, nenne ich Gedanken etwas, bei dem überhaupt Wahrheit in Frage kommen kann. Was falsch ist, rechne ich also ebenso zu den Gedanken, wie das, was wahr ist. Demnach kann ich sagen: der Gedanken ist der Sinn eines Satzes, ohne damit behaupten zu wollen, dass der Sinn jedes Satzes ein Gedanke sei. Der an sich unsinnliche Gedanke kleidet sich in das sinnliche Gewand des Satzes und wird uns damit fassbarer. Wir sagen, der Satz drücke einen Gedanken aus.

Der Gedanke ist etwas Unsinnliches, und alle sinnlich wahrnehmbaren Dinge sind von dem Gebiete dessen auszuschliessen, bei dem überhaupt Wahrheit in Frage kommen kann.

/s. 60f/¹³⁾

En tanke i Freges mening tillhör varken yttervärlden eller innervärlden. Den är inte en föreställning. Tankar i Freges mening upptäcker vi; de skapas inte genom tänkande. (s. 74f.) Frege skriver s. 74¹⁴⁾:

Beim Denken erzeugen wir nicht die Gedanken, sondern wir fassen sie. Denn das, was ich Gedanken genannt habe, steht ja im engsten Zusammenhange mit der Wahrheit. Was ich als wahr anerkenne, von dem urteile ich, dass es wahr sei ganz unabhängig von meiner Anerkennung seiner Wahrheit, auch unabhängig davon, ob ich daran denke. Zum Wahrsein eines Gedankens gehört nicht, dass er gedacht werde. "Tatsachen! Tatsachen! Tatsachen!" ruft der Naturforscher aus, wenn er die Notwendigkeit einer sicheren Grundlegung der Wissenschaft einschärfen will. Was ist eine Tatsache? Eine Tatsache ist ein Gedanke, der wahr ist.

Av stor vikt är även vad Frege säger om tidlösheten hos tanken och om att först den med en tidsbestämning kompletterade satsen uttrycker en tanke. Han skriver s. 76¹⁵⁾:

Freilich ist der Gedanke nicht etwas, was man wirklich zu nennen gewohnt ist. Die Welt des Wirklichen ist eine Welt, in der dieses auf jenes wirkt, es verändert und selbst wieder Gegenwirkung erfährt und dadurch verändert wird. Alles das ist ein Geschehen

in der Zeit. Was zeitlos und unveränderlich ist, werden wir schwerlich als wirklich anerkennen. Ist nun der Gedanke veränderlich, oder ist er zeitlos? Der Gedanke, den wir im pythagoreischen Lehrsatz aussprechen, ist doch wohl zeitlos, ewig, unveränderlich. Aber gibt es nicht auch Gedanken, die heute wahr sind, nach einem halben Jahre aber falsch? Der Gedanke z.B., dass der Baum dort grün belaubt ist, ist doch wohl nach einem halben Jahre falsch? Nein; denn es ist gar nicht derselbe Gedanke. Der Wortlaut "dieser Baum ist grün belaubt" allein genügt ja nicht zum Ausdrucke, denn die Zeit des Sprechens gehört dazu. Ohne die Zeitbestimmung, die dadurch gegeben ist, haben wir keinen vollständigen Gedanken, d.h. überhaupt keinen Gedanken. Erst der durch die Zeitbestimmung ergänzte und in jeder Hinsicht vollständige Satz drückt einen Gedanken aus. Dieser ist aber, wenn er wahr ist, nicht nur heute oder morgen, sondern zeitlos wahr. Das Praesens in "ist wahr" deutet also nicht auf die Gegenwart des Sprechenden, sondern ist, wenn der Ausdruck erlaubt ist, ein Tempus der Unzeitlichkeit. Wenn wir die blosse Form des Behauptungssatzes anwenden, das Wort "wahr" vermeidend, muss doch zweierlei unterschieden werden: der Ausdruck des Gedankens und die Behauptung. Die in dem Satze etwa enthaltene Zeitbestimmung gehört allein dem Ausdrucke des Gedankens an, während die Wahrheit, deren Anerkennung in der Form des Behauptungssatzes liegt, zeitlos ist. Zwar kann derselbe Wortlaut wegen der Veränderlichkeit der Sprache mit der Zeit einen andern Sinn annehmen, einen andern Gedanken ausdrücken: aber die Veränderung betrifft dann das Sprachliche.

4.4.7 Några anmärkningar till Freges lära om propositionen

Jag skall nu behandla frågor om förhållanden mellan Freges propositionsbegrepp och mina propositionsbegrepp. Det förefaller mig möjligt att säga, att Freges begrepp Gedanke kommer nära mitt begrepp proposition 2.

Tanken är enligt Frege tidlös. Den kan därför inte vara detsamma som en proposition 1, som är något tidligt. Mina propositioner 2 är däremot liksom Freges tankar tidlösa. Jag skiljer ju mellan två slag av propositioner 2: uru-propositioner och tei-propositioner. Jag avstår här ifrån att behandla uru-propositionerna, eftersom Frege inte behandlar sådana propositioner, när han redogör för sitt begrepp tanke. Jag håller mig till tei-propositionerna. Som vi sett i citatet ovan under 4.4.6 säger Frege, att först en sats som innehåller en tidsbestämning uttrycker (eller som jag hellre säger: representerar) en tanke.

Freges begrepp tanke aktualiserar följande fråga. Tanken skall ju vara något tidlöst. Men i en tanke tycks ingå entiteter, som är tidliga. Hur är det möjligt att en tidlös entitet innehåller tidliga entiteter?

Denna fråga får ett svar om man uppfattar Freges tanke som en tei-proposition. En sådan innehåller en tidlös tidsegenskap som - om propositionen är giltig - är tidlöst exemplifierad hos det tidliga sakförhållandet 1. En tei-proposition är tidlös, men den kan sägas handla om en tidlig proposition.

En tei-proposition (som är en proposition 2) innehåller en tidsegenskap och är tidlös. Frege säger visserligen inte explicit att tanken innehåller en tidsegenskap. Han säger att den sats som representerar tanken måste för att vara fullständig innehålla en tidsbestämning. Men såvitt jag förstår har detta förhållande till följd att tanken innehåller en tidsegenskap.

Frege räknar inte med propositioner 1. Men om man tolkar hans tanke som en tei-proposition så förutsätter han propositioner 1.

Freges tankar är vidare inte extensionala utan intensionala propositioner.¹⁶⁾ Detta framgår tydligt av vad han säger om skillnaden mellan en sats som innehåller namnet "Aftonstjärnan" och en sats som innehåller namnet "Morgonstjärnan".

Ett intressant uttalande av Frege är att den sanna tanken är detsamma som ett faktum (Tatsache). Uppenbarligen identifierar han den sanna tanken med ett faktum. Vad Frege kallar tanke kommer ju nära vad jag kallar en tei-proposition (jag bortser då från uru-propositioner). Jag skulle säga att giltiga tei-propositioner är tei-sakförhållanden och därmed sakförhållanden 2. Av det ovan sagda framgår att de är intensionala.

När jag identifierar Freges tankar med intensionala propositioner 2 betraktar jag meningen hos t ex uttrycket "Aftonstjärnan" som ett ib-föremål.¹⁷⁾ Men det skulle vara möjligt att uppfatta meningen hos detta uttryck som ett partiellt identifierande individualbegrepp.¹⁸⁾ Ser man saken så uppfattar man Freges tankar som ad-propositioner (som är propositioner 2).¹⁹⁾

En proposition 1 är ju för mig ett möjligt förhållande, som kan vara verkligt (rådande) eller överkligt (inte-rådande). En proposition 2 är ett tidsegenskapsinnehållande möjligt förhållande, som kan vara giltigt eller ogiltigt. När Frege uttalar sig om tanken så talar han aldrig om tanken som ett möjligt förhållande. Men det syns mig ganska natur-

ligt att uppfatta en fregesk tanke som ett tidsegenskapsinnehållande möjligt förhållande. En sann tanke är ju enligt Frege identisk med ett faktum. Men vad är en falsk tanke? Det naturliga svaret synes vara: ett tidsegenskapsinnehållande möjligt förhållande som är ogiltigt och som handlar om ett överkligt (inte-rådande) möjligt förhållande (proposition 1). Det förefaller naturligt att säga, att fregeska tankar tillhör möjliga världar av möjliga sammanhang, som kan men inte behöver vara giltiga. Men jag måste här avstå från att närmare diskutera innebörden av "det möjliga". Som ovan framhållits, faller en diskussion av det ämnet utanför ramen för min uppgift.

4.4.8 Frege om omdömet i "Der Gedanke". Några anmärkningar till Freges lära om omdömet och påståendesatsen

En uppfattning om hur Freges omdömes- och påståendesatsbegrepp ser ut förmedlas av följande citat:

Um das, was ich Gedanken nennen will, schärfer herauszuarbeiten, unterscheide ich Arten von Sätzen. (Ich gebrauche das Wort "Satz" hier nicht ganz im Sinne der Grammatik, die auch Nebensätze kennt. Ein abgesonderter Nebensatz hat nicht immer einen Sinn, bei dem Wahrheit in Frage kommen kann, während das Satzgefüge, dem er angehört, einen solchen Sinn hat.) Einem Befehlssatze wird man einen Sinn nicht absprechen wollen; aber dieser Sinn ist nicht derart, dass Wahrheit bei ihm in Frage kommen könnte. Darum werde ich den Sinn eines Befehlssatzes nicht Gedanken nennen. Ebenso sind Wunsch- und Bittsätze auszuschliessen. In Betracht kommen können Sätze, in denen wir etwas mitteilen oder behaupten. Aber Ausrufe, in denen man seinen Gefühlen Luft macht, Stöhnen, Seufzen, Lachen rechne ich nicht dazu, es sei denn, dass sie durch besondere Verabredung dazu bestimmt sind, etwas mitzuteilen. Wie ist es aber bei den Fragesätzen? In einer Wortfrage sprechen wir einen unvollständigen Satz aus, der erst durch die Ergänzung, zu der wir auffordern, einen wahren Sinn erhalten soll. Die Wortfragen bleiben hier demnach ausser Betracht. Anders ist es bei den Satzfragen. Wir erwarten "ja" zu hören oder "nein". Die Antwort "ja" besagt dasselbe wie ein Behauptungssatz; denn durch sie wird der Gedanke als wahr hingestellt, der im Fragesatz schon vollständig enthalten ist. So kann man zu jedem Behauptungssatz eine Satzfrage bilden. Ein Ausruf ist deshalb nicht als Mitteilung anzusehen, weil keine entsprechende Satzfrage gebildet werden kann. Fragesatz und Behauptungssatz enthalten denselben Gedanken; aber der Behauptungssatz enthält noch etwas mehr, nämlich eben die Behauptung. Auch der Fragesatz enthält etwas mehr, nämlich eine Aufforderung. In einem Behauptungssatz ist also zweierlei zu unterscheiden: der Inhalt, den er mit der entsprechenden Satzfrage gemein, hat und die Behauptung. Jener ist der Gedanke oder enthält wenigstens

den Gedanken. Es ist also möglich, einen Gedanken auszudrücken, ohne ihn als wahr hinzustellen. In einem Behauptungssatze ist beides so verbunden, dass man die Zerlegbarkeit leicht übersieht. Wir unterscheiden demnach

1. das Fassen des Gedankens - das Denken,
2. Die Anerkennung der Wahrheit eines Gedankens - das Urteilen,
3. die Kundgebung dieses Urteils - das Behaupten.

/s. 62/²⁰⁾

I påståendesatsen (jag översätter "Behauptungssatz" så utan att ta ställning till hur Freges begrepp förhåller sig till mitt begrepp påståendesats) urskiljer Frege följande moment:

1. att tanken uppfattas - tänkandet
2. att tanken tillerkänns sanning - omdömet
3. att omdömet tillkännages - påstående.

Här är det uppenbart att Frege inte skiljer omdömen 1 från omdömen 2/3. Ej heller skiljer han mellan försanthållandet i stark mening och presenterandet av proposition 2 som giltig och presenterandet av propositionen 1 som verklig (rådande).

Vad Frege kallar das Fassen des Gedankens torde närmast motsvara vad jag kallar tankeradikalen. Kanske detta inte är helt riktigt. Frege talar om fattandet av tanken som ett tänkande och detta tyder på att det snarare är fråga om ett tänkande, som s a s resulterar i en tankeradikal än tankeradikalen själv. Men detta förhållande skall jag bortse från, sedan jag nu påtalat det.²¹⁾

Att tanken tillerkänns sanning - omdömandet - torde i min begreppsapparat och terminologi kunna uppfattas på två sätt:

- (a) som ett försanthållande i stark mening av ett omdöme 2/3 och
- (b) som ett presenterande (i svag mening) av en tankeradikal som deskriptivt sann.

Tillkännagivandet av ett omdöme - ett påstående - torde i första hand vara en påståendeakt. Men det skulle också kunna vara en påståendesats 1 och en påståendesats 2.²²⁾ Men tolkningen att det är fråga om en påståendeakt är den mest plausibla.

Viktigt är att omdömandet enligt min analys innehåller de två ovan nämnda momenten. Frege säger, att det ligger i påståendesatsens form. Här måste han med "påståendesats" avse vad jag kallar en deskriptiv sats. Men i den deskriptiva satsens form ligger inte asserterandet i stark mening utan asserterandet i svag mening resp presenterandet av satsradikalen som deskriptivt sann. D 1-satsen asserterar i svag mening en satsradikal 1 och 2 som deskriptivt sann och presenterar i svag mening en proposition 1 som verklig (rådande) och en proposition 2 som giltig. D 2-satsen representerar dels en o-proposition 1, dels en o-proposition 2. Freges tal om att omdömandet ligger i påståendesatsens form torde närmast åsyfta den sanningspresenterande karaktären hos D 1-satsen. Men det gäller givetvis också egenskapen att vara presenterad som deskriptivt sann hos D 2-satsen.

I det strax ovan anförda citatet säger Frege, att man hos påståendesatsen kan urskilja två moment: (i) innehållet och (ii) hävdandet. Innehållet är tanken i Freges mening. Här uppfattar Frege en påståendesats såsom innehållande ett hävdande och en proposition. Vad Frege kallar påståendesatsen blir enligt denna bestämning inte en mental-språklig entitet utan en entitet som består av ett hävdande och en proposition 1 och 2.²³⁾

De nu påtalade oklarheterna i Freges behandling av omdömet torde inte spela någon större roll för några viktiga resonemang hos honom. Men de utgör exempel på oklarheter, som min begreppsapparat och terminologi söker avskaffa.

Det framgår av senast anförda citat, att Frege urskiljer en gemensam beståndsdel hos den deskriptiva satsen och satsfrågan (avgörelsefrågan).²⁴⁾ Bägge innehåller en *Gedanke*. Däremot urskiljer han inte en gemensam beståndsdel hos befallningssatsen och önskesatsen och frågesatsen och den deskriptiva satsen. Frege räknar inte med tanke- eller satsradikaler. Han säger, att befallningssatsen har *Sinn* men att denna *Sinn* inte är av den arten, att sanning kan komma ifråga hos den. Detsamma gäller önskesatser. Som framgår av kap 2 har jag en annan uppfattning på denna punkt.

4.4.9 Frege räknar inte med noematiska propositioner, men hans tankebegrepp är i väsentliga avseenden likt begreppet noematisk proposition

I 4.3.6 framhöll jag att Bolzanos satser-i-sig i väsentliga avseenden liknar dessa, trots att de inte kan sägas vara noematiska propositioner. Detsamma gäller om Freges tankar. I det föregående har dessa tolkats i första hand som intensionala propositioner 2 och i andra hand som ad-propositioner 2. De noematiska propositionerna är egenskaper som omdömesindivider exemplifierar. Detta gäller inte Freges tankar. Dessa är vare sig tankar i ordets vanliga betydelse eller egenskaper hos tanke-individer. Men Freges tankar och noematiska propositioner är ändå i väsentliga avseenden lika. Bägge är tidlösa. Bägge kan fastän på olika sätt uppfattas som "innehållet hos tankar (i ordets vanliga betydelse)". Och bägge kan vara gemensamma för flera personer. En tanke i Freges mening är - om den är sann - identisk med ett sakförhållande 2. En noematisk proposition kan aldrig vara identisk med något sakförhållande av något slag.

Hos Frege finns ingen analys av intentionaliteten i medvetandet som hos Husserl. Freges lära om omdömet är i behov av en komplettering med hänsyn härtill. Freges tankar kan vara dels intensionala propositioner 2 dels ad-propositioner 2. Freges lära om propositionen är i behov av att kompletteras med vad jag i kap 2 i anslutning till Husserl kallat noematiska propositioner.

4.5 Till Meinongs lära om objektivet

4.5.0 Inledning

En fullständig analys av Meinongs lära om omdömet och propositionen skulle förutsätta en omfattande granskning av hans filosofi.¹⁾ En sådan kan inte företas här. Endast några få punkter i hans lära om omdömet och antagandet samt om objektivet kommer att framställas. Mitt syfte är att göra vissa jämförelser mellan Meinongs och mina egna teorier.

Sin lära om omdömet och antagandet framställer Meinong i Über Annahmen (1902, 2 uppl 1910). Jag skall visa att hans distinktion mellan omdöme

och antagande är en version av min distinktion mellan omdömen 1 och omdömen 2/3. Men han har inte klart sett den sanningspresenterande karaktären hos D 1-satser och omdömen 2; ej heller har han skilt vare sig mellan D 1-satser och D 2-satser eller mellan omdömen 2 och omdömen 3. Min teori kan sägas utgöra ett försök till precisering av vissa delar av Meinongs teori om antagandet.

I min diskussion om begreppet objektiv kommer jag att anknyta till första och andra upplagan av Über Annahmen. Jag skall inte gå direkt till Meinongs texter utan följa Findlays framställning i Meinong's Theory of Objects and Values (1963) och Meinong's Theory of Objects (1933)².

Meinongs lära om objektivitet innehåller vissa oklarheter. Sålunda är det inte klart hur ett objektiv är uppbyggt. Det är inte heller klart vilken ontologisk status som tillkommer inte-faktiska (falska, ogiltiga) objekt. Meinong tycks här inte räkna med möjligheten att uppfatta objektiven som möjliga förhållanden. Trots att hans objektiv är propositioner 2, har han inte klart gjort min distinktion mellan tei- och uru-propositioner. Vidare räknar han endast med propositioner 2 (objektiv), inte med propositioner 1.

Russell har diskuterat Meinongs lära om antaganden och objektiv i en rad uppsatser i *Mind* 1904. I min diskussion kommer att anknyta till vissa delar av Russells behandling av denna.

4.5.1 Några punkter i läran om omdömet och antagandet

Låt oss först bekanta oss med Meinongs distinktioner mellan akter, innehåll och objekt genom att ta del av ett avsnitt av Findlay (1963).

The theory of Twardowski, Meinong, and Husserl, ... holds that the relation between an experience and the object to which it points is not really the simple, straight-forward thing which it appears to be, and that we can only understand how an experience can point beyond itself, if we suppose that there is in that experience a peculiar element which makes such a self-transcendent reference possible. This element was called the content (Inhalt) of an experience by Twardowski and Meinong, while Husserl, partly because this name was unsuitable and partly because he could not make use of names which other people had invented, called it the (Materie) of a mental act. It is only because we live through contents that we can refer to objects; these two sorts of things stand in a necessary relation to each other, which does not, however, prevent them from existing quite independently in totally different contexts, and having no vestige of mutual resemblance.

Ett omdöme skiljer sig från en föreställning i två hänseenden. (a) Den som fäller ett omdöme är övertygad om något (1910, s.2).³⁾ (b) Varje omdöme är antingen affirmativt eller negativt, inte något mitt emellan eller något som varken är positivt eller negativt. Detta gäller såväl säkra som osäkra omdömen. En lös förmodan, att något är fallet har oundvikligen en affirmativ karaktär, och en förmodan att något inte är fallet har negativ karaktär (1910, s. 2f).⁴⁾

Det finns nu enligt Meinong en särskild klass av upplevelser som han kallar antaganden (Annahmen) och som ligger mellan blotta föreställningar och omdömen (jfr 1910, s. 5)⁵⁾. Det för antagandena utmärkande är att de saknar ett av de två moment, som kännetecknar omdömet, nämligen övertygelsemomentet. Däremot har de det andra momentet: de är antingen affirmativa eller negativa.

Ett antagande karakteriserar Meinong som ett omdöme utan övertygelse (1902, s. 257)⁶⁾. Omdömet är ett antagande i förening med en övertygelse (1902, s. 257)⁷⁾.

Enligt Meinong har ord en dubbel funktion: de uttrycker våra inre upplevelser och de betyder eller refererar till föremålen för dessa upplevelser (1910, s. 24)⁸⁾. När jag uttalar ordet "sol" ger jag uttryck åt en bestämd föreställning (det kan naturligtvis vara fråga om en varseblivningsföreställning likaväl som en inbillningsföreställning). Men på samma gång refererar jag till ett visst fysiskt föremål, nämligen solen. Detta föremål är det som ordet "sol" betyder.

Vad som gäller om ordet gäller också om satsen. Meinongs syn på vad satsen uttrycker framställes på följande sätt av Findlay:

We may look for the characteristic function of a sentence either in what it means, or in what it expresses. If we pursue the former course, we might believe that the meaning of a sentence was a complex whole whose constituents were the meanings of its several parts. But it is clear, if this is so, that a sentence and a form of words that is not a sentence can have the same meaning. 'This metal is light' is a sentence, 'this light metal' is merely a phrase, but, if their meaning is merely a complex of the meanings of the words which compose them, they mean exactly the same thing. In both cases we have a particular thing (this metal) and a characteristic (light), and the latter is given as characterizing the former. If we are merely to consider the constituents of the complex whole before us and the mode of their synthesis, it is hard to see in what respect the meaning of the two phrases could differ.

We are therefore led to consider the possibility that the verbal forms 'This metal is light' and 'this light metal' do not differ in meaning at all, but that the difference is solely one of expression. The inner experiences expressed by the sentence differ from those expressed by the corresponding phrase; a certain objective situation is set before the mind in both cases, but the way in which this situation is apprehended is different in each case. What this difference is, seems clear enough: 'this light metal' expresses a mental attitude of pure contemplation, we merely set an object before the mind and look at it, without deciding anything affirmatively or negatively about it, and without having any feeling of conviction. On the other hand, the sentence 'This metal is light' expresses, not merely our apprehension of a situation, but a definite conviction with regard to it, in this case an affirmative one. We assent to, or accept, a certain suggested connexion.

/s. 12/

4.5.2 Några anmärkningar till Meinongs teori om antaganden

Meinong torde vara den som först uppmärksammat en distinktion mellan omdömen 1 å ena sidan och omdömen 2 och 3 å andra sidan. Min teori om omdömen 2 och 3 kan ses som ett förslag till en närmare utveckling av Meinongs teori om antagandet.

Min teori om sanningspresenterandet gäller ju såväl omdömen 2 som D 1-satser. Meinong talar endast om entiteter på det mentala planet. Han beaktar inte språkliga och mental-språkliga entiteter. Han skiljer mellan föreställningar och antaganden, men han skiljer inte till ett ord svarande föreställningar från föreställningskombinationer, som svarar mot tankeradikaler. Han har inte heller urskilt begreppet satsradikal.

Meinong har inte klart sett den sanningspresenterande karaktären hos omdömen 2 och D 1-satser. Han har inte sett att ett omdöme 2 presenterar en tankeradikal som deskriptivt sann och att en D 1-sats presenterar en satsradikal som deskriptivt sann. Han har inte observerat att den indikativa formen hos den deskriptiva satsen presenterar satsradikalen som deskriptivt sann. Ej heller distinktionen mellan omdömen 2 och omdömen 3 har han beaktat. Inte desto mindre tar han enligt min mening väsentliga steg i rätt riktning då han utvecklar sin teori om antagandet. Min teori om omdömen 2 och 3 kan förenas med hans teori och innebär då en precisering av denna.

Vid karakteristiken av omdömet som ett antagande i förening med en övertygelse och antagandet som ett omdöme utan övertygelse bortsåg Meinong från antagande-attityden. Meinongs begrepp antagande är oklart: han glider mellan tankar 1 med antagande-attityd och omdömen 2 och 3. Ett antagande är inte detsamma som ett omdöme 2 och 3 utan ett omdöme 2 och 3 i förening med en antagande-attityd.

4.5.3 Några punkter i läran om objektivet

Meinong inför begreppet objektiv i samband med ett exempel på negativa omdömen. När jag säger, att inga oroligheter förekommit vid det senaste parlamentsvalet, så har jag i och med detta omdöme, som förutsättes vara sant, kunskap om någonting. Men det jag har kunskap om är inte oroligheter. Detta är särskilt klart på grund av att oroligheter inte har inträffat. Det, som jag har kunskap om, är något, som kan uttryckas genom hela satsen "att inga oroligheter förekommit". "Oroligheter" betecknar ett föreställningsföremål. "Att inga oroligheter förekommit" betecknar ett omdömesföremål: ett objektiv. (Se Meinong 1910, s. 42.)⁹⁾

Meinong skiljer mellan föremål (Gegenstand) och objekt (Objekt). Det finns enligt honom två slag av föremål: objekt och objektiv. (Jfr 1910, s. 44.)¹⁰⁾ Findlay använder ordet "object" som översättning av "Gegenstand" och ordet "objectum" som översättning av "Objekt" (s. 67).

Findlay har sammanställt 6 punkter om Meinongs objektiv. Jag skall återge dem i korthet.

1. Omdömen och antaganden har objekt och det är omöjligt att identifiera dessa objekt med några av de ting om vilka omdömet eller antagandet är gjort (s. 72). Varje omdöme och varje antagande har åtminstone två föremål: objektivet självt och det föremål som objektivet gäller (s. 67). Objektivet är det primära föremålet för omdömet eller antagandet, och objektet är endast indirekt givet som det om vilket något tänkes.

2. A second fundamental characteristic of objectives is their dependence on objecta. An objective is an object of higher order, which is "built upon" other objects. Everything which is the case, is the case with regard to or concerning something else; and those objects about which an objective is, may be called its material. The objective that snow is white is built upon or presupposes

the object snow, which is therefore its material. The 'material of an objective' plays much the same part as 'the constituents of a proposition' or 'the constituents of a fact' in the terminology of modern logic.

The immediate material of one objective may of course be another objective; an objective is an object, and there is no reason why there should not be objectives about it. Thus the objective '0 is a fact' has as its material the objective 0. 0 might itself have another objective P as its material, and P might be about Q. There is no limit to the complexity of such a Chinese-box system; however complex 0 may be we can always turn to 0', which concerns 0, and which is therefore of a higher order of complexity. But though there are always objectives which are more complex than any given objective, there is no objective of infinite complexity; we could not have an objective which concerned an objective which concerned an objective and so on *ad infinitum*. In every case we should necessarily arrive, after a finite number of steps, at an objective whose material was not an objective but an objectum. In this way, though the proximate material of an objective may be another objective, the ultimate material of all objectives are objecta; they are the foundation on which the whole structure of objectives repose.

/s. 71/

3. Objektiv kan inte sägas existera. Men om objektiv är faktiska, består (subsisterar) de. Meinong skriver härom:

Bestände unterscheiden sich von Existenzen unter anderem auch darin, dass sie an keine Zeitbestimmung gebunden, in diesem Sinne ewig oder besser zeitlos sind. Das gilt natürlich auch vom Objektiv. Mein Schreibtisch ist ein zu bestimmter Zeit existierendes Ding; dass er aber zu dieser Zeit existiert, das besteht jetzt wie in alle Zukunft und Vergangenheit, obgleich es dem Wissen der vergangenen Zeiten unzugänglich war und dem der künftigen entschwunden sein wird. Es ist nicht weniger zeitlos, als dass etwa der rechte Winkel grösser ist als der spitze.

/s. 64f/

4. Det är objektiven som i primär mening är sanna eller falska. De är antingen fakta eller inte fakta. Betecknar jag objektivet "att S är P" med 0, så skulle detta objektiv vara sant resp vara ett faktum, om 0 är ett faktum. Därmed har jag fått ett nytt objektiv 0': /0 är ett faktum/. I och med att jag fått objektivet: /0 är ett faktum/ så har jag fått ytterligare ett objektiv: /0' är ett faktum/. Så kan jag fortsätta i all oändlighet. Meinong påpekar själv (1910, s. 69 f.) att man får en sådan oändlig regress av objektiv av allt högre ordningar. Han framhåller att objektivets fakticitet inte är detsamma som att objektivet över sig har faktiska objektiv av högre ordningar. Men han har inget förslag att framställa till problemets lösning. Han skriver:

Kein Objektiv wird eben tatsächlich durch, oder ist tatsächlich vermöge übergeordneter Objektive: es muss die Tatsächlichkeit in sich selbst tragen, und zwar, soviel ich sehe, als eine Grundeigenschaft, für die es keine Definition und, mindestens zurzeit, auch keine Beschreibung gibt. Diese Eigenschaft ist nicht nur sozusagen in sich komplett, an welchem Objektiv immer sie auftreten mag, sondern sie schliesst zugleich auch die Tatsächlichkeit aller ihr in beliebiger Ordnungshöhe übergeordneten Seinsobjektive positiver Qualität in sich.

/1910, s. 70f/

5. Objektiven är tidlösa (jfr citatet i punkt 3 ovan). Liksom Frege framhåller Meinong att satsen "'Mitt skrivbord existerar'" är ofullständig.¹¹⁾ En mera fullständig formulering erhåller man om man använder satsen "'Mitt skrivbord existerar vid tidpunkten t'".

6. Som ett sjätte utmärkande drag hos objektiven framhåller Findlay att objektiven kan vara negativa medan objekten inte kan vara negativa (s. 81).

Findlay menar att det är felaktigt att identifiera begreppet proposition med begreppet objektiv som Russell och Moore gjort.¹²⁾ För Meinong är ett faktiskt objektiv detsamma som ett faktum. För Russell, Moore och flera andra filosofer är propositionen någonting som ligger mellan omdömet (resp satsen) och ett faktum, om ett sådant finns. Jag skall närmare diskutera vissa frågor om förhållandet mellan Meinongs begrepp objektiv och Russells och Moores begrepp proposition nedan. Jag kommer då att göra bruk av de tre begrepp faktum som jag ovan (kap. 3) urskilt och som jag redan tillämpat på W.E. Johnsons uttalanden om förhållandet mellan propositioner och fakta.

Findlay behandlar frågor om förhållandet mellan ett objektiv och ett komplex som är uppbyggt av konkreta objekt, egenskaper och relationer. Han framhåller (s. 93f) att Meinong ofta betraktar objektiven som sådana komplex och ger följande citat:

We must now ask a much more difficult question, whether a circumstance is not possibly a complex into which various concrete objects, characteristics, and relations enter. Meinong frequently considers the objective from this point of view. Thus he says: 'The objective is in this way treated as a sort of complex, the objectum concerned as a sort of constituent. From many points of view this agrees with our insight into the essence of the objective, which is at present so utterly defective. But that the analogy is only an aid in our initial confusion, and that

we have no right to take it at all strictly, no one will deny.' Again he says: 'The objective does not stand apart from the objectum and beside it, but the objectum, in so far as the judgement apprehends it, always stands in an objective of which it forms a sort of constituent part.'

4.5.4 Några anmärkningar till läran om objektiven

Meinongs objektiv tycks vara propositioner 2. Atminstone liknar de propositioner 2 i väsentliga avseenden. Av särskild vikt är att de är tidlösa.

Beträffande propositioner 2 skiljer jag mellan *tei*-propositioner, som innehåller tidsegenskap, och *uru*-propositioner, som gäller relationer mellan *u*-föremål. Gör Meinong en motsvarande distinktion? Som vi såg ovan är mitt skrivbord enligt honom ett vid en bestämd tid existerande ting (1910, s. 24). Att skrivbordet existerar vid denna tid är däremot ett tidlöst förhållande. Det är enligt Meinong inte mindre tidlöst än att *t* ex den räta vinkeln är större än den spetsiga. Här tycks Meinong räkna med en skillnad mellan två slag av propositioner 2, som svarar mot den skillnad som jag gör mellan *tei*-propositioner och *uru*-propositioner. Men så vitt jag vet säger Meinong ingenstans explicit att det är förekomsten av en tidsegenskap hos ett objektiv som gör det tidlöst. Ej heller inför han explicit någon motsvarighet till mina *uru*-propositioner. Som exempel på objektiv använder Meinong ibland kvantifierade propositioner 2. Men han diskuterar inte hur dessa skiljer sig från *tei*-propositioner och *uru*-propositioner.

En sak som är oklar hos Meinong är förhållandet mellan objektivet och de objekt, som objektivet handlar om och som är dess material (jfr 4.5.3). Meinong talar om objektiven som en sorts komplex, och objekten som ett sort av konstituenten hos komplexen. Jag räknar ju med både propositioner 1 och propositioner 2. En *tei*-proposition handlar om en proposition 1. Man kan säga att en proposition 1 utgör materialet för en *tei*-proposition. Den oklarhet som finns hos Meinong i fråga om förhållandet mellan objektivet och dess material, de objekt som det handlar om, kanske kan försvinna om man som jag gör räknar med inte bara propositioner 2 utan även med propositioner 1, vilka ingår i ett möjligt tids-sammanhang.

Meinong säger, att faktiska objektiv subsisterar. Hur det däremot förhåller sig med icke-faktiska objektiv lämnar han inte klart besked om. Han tycks inte här räkna med möjligheten att objektiven är möjliga förhållanden, som kan vara faktiska eller icke-faktiska resp giltiga eller icke-giltiga. En proposition 1 p-esserar 1 om den är verklig (rådande) eller överklig (inte-rådande). En proposition 2 p-esserar 2 om den är giltig eller är ogiltig.

Det är inte klart hur Meinong menar, att ett objektiv är uppbyggt. För att besvara den frågan skulle man behöva beakta allt vad Meinong har att säga om sin ontologi och dess tillämpning på objektivens uppbyggnad. Denna uppgift kan jag inte påta mig.

4.5.5 Russell om meinongska objektiv

Som framhållits i 4.5.4 är Meinongs lära om det falska objektivets ontologiska status oklar. Detta förhållande har Russell observerat. Han framhåller (1904, s. 206 not och s. 350),¹³⁾ att entiteter av det slag som Moore (1899) benämner propositioner kan identifieras med meinongska objektiv - en åsikt som ifrågasatts av Findlay (1933 och 1963) vars uppfattning diskuteras i 4.5.6. För närvarande koncentrerar vi oss på Russell som sammanfattar några punkter i Meinongs objektivteori på följande sätt:

The facts concerned may be summed up in the following survey.

(a) Among objects there are two kinds, the simple and the complex. The latter are characterised by a certain kind of unity, apparently not capable of definition, and not a constituent of the complexes in which it occurs. On one view, a complex is the same thing as a proposition, and is always either true or false, but has being equally in either case; on the other view, the only complexes are true propositions, and falsehood is a property of such judgments as have no Objectives.

(b) Two distinct attitudes occur towards objects, one that of presentation, the other that of judgment. The latter is only possible towards complex objects, but the former is possible towards all objects. We may say that the first gives acquaintance, while the second gives knowledge, or at least belief. These two attitudes towards the same object differ both as regards the act and as regards the content. Adopting Meinong's terminology, according to which words express a state of mind, but indicate (bedeuten) an object, 'the death of Caesar' and 'Caesar died' indicate the same object but express a different state of mind: the former merely apprehends the object in question, while the

latter asserts it; the former is an assumption, the latter a judgment.

(c) On one view, knowledge is the affirmation of a true complex, error that of a false one. Affirmation must not be regarded as affirming that the complex in question is true, for this is a new affirmation, having a different complex as object; affirmation has as object merely the complex in question. On the other view, judgment has no object except when the object is a true proposition; an erroneous judgment is one which, though it seems to have an object, really has none. On this view, truth and falsehood apply most fitly to judgment; the object, when there is one, may be called a fact.

/1973, s. 62/

Jag skall i anslutning till Russell behandla frågan om det falska objektivets ontologiska ställning. Dessförinnan bör jag dock göra ett påpekande i anslutning till vad Russell säger om skillnaden mellan ett omdöme och ett antagande. Han framhåller att 'Caesars död' och 'Caesar dog' i Meinongs terminologi betyder samma objekt men uttrycker olika attityder (states of mind). Det förra uppfattar objektet i fråga, medan det senare asserterar det; det förra är ett antagande, det senare är ett omdöme. Här är det angeläget för mig att kontrastera min syn på omdömen 1, omdömen 2 och tankeradikaler mot Russells tolkning av de meinongska omdömena och antagandena. För mig kan uttrycket 'Caesars död' stå för en tankeradikal som representerar ett möjligt förhållande, nämligen /Caesars död/. Uttrycket 'Caesar dog' kan för mig stå för ett omdöme 2, ett omdöme 3 och för ett omdöme 1. Mina omdömen 2 och 3 svarar mot Meinongs antaganden. Omdömet 1 'Caesar dog' skulle jag beteckna med ett omdömesstreck framför uttrycket 'Caesar dog', alltså 1-'Caesar dog'. Det är oklart vad Russell menar när han i citatet ovan säger att man i antagandet blott uppfattar objektet. Att man blott uppfattar objektet kan betyda (a) att man blott uppfattar ett möjligt förhållande. Men det kan också betyda (b) att man i ett omdöme 3 blott uppfattar ett som verkligt (rådande) presenterat möjligt förhållande. (b) måste skiljas från såväl (a) som från det förhållande som råder då man i ett omdöme 1 i stark mening asserterar ett som verkligt (rådande) presenterat möjligt förhållande. Varken Meinong eller Russell har klart sett behovet av distinktionen mellan asserterande i stark mening och asserterande i svag mening.

Ytterligare en sak bör behandlas, innan jag övergår till att i anslutning till Russell behandla det falska objektivets ontologiska sta-

tus. Det är frågan om affirmationens innebörd. I citatet ovan heter det 'Affirmation must not be regarded as affirming that the complex in question is true, for this is a new affirmation, having a different complex as object; affirmation has as object merely the complex in question'. Med "affirmation" avser Meinong enligt min tolkning i första hand presenteranden av tankeradikaler, propositioner 1 och propositioner 2 som sanna, verkliga (rådande) respektive giltiga. Men sådana presenteranden resulterar i o-propositioner, inte i metapropositioner, dvs propositioner av typen /p1 är verklig (rådande)/ eller /p2 är giltig/ där p1 är en proposition 1 och p2 en proposition 2. En o-proposition 1 förutsätter logiskt en meta-proposition, enligt vilken den är verklig (rådande) och motsvarande gäller för o-propositioner 2. Men detta innebär inte att de mot o-propositionerna svarande omdömena 2 presenterar meta-propositioner eller att motsvarande omdömen 3 representerar meta-propositioner.

I citatet ovan (punkt c) särskiljes följande uppfattningar:

1. kunskap föreligger då ett sant komplex affirmeras och misstag då ett falskt komplex affirmeras.
2. ett omdöme (eller antagande) har ett objekt endast när dess objektiv är sant. Ett oriktigt omdöme är ett omdöme, vilket, fastän det tycks ha ett objekt, i själva verket inte har något.

Om dessa uppfattningar säger Russell:

Between the two views here suggested, it is not easy to decide. For the purpose of reaching a decision, I shall enumerate five theories of knowledge, which appear to cover all, or nearly all, that have hitherto been suggested. I shall then resume the whole discussion from a general point of view.

The five theories of knowledge are as follows:

1. It may be urged that the knowledge does not differ from what is known, i.e. there is no object of knowledge.
2. We may admit the distinction of content and object, but hold that the latter is merely immanent.
3. We may hold that the object is immanent when false, transcendent when true.
4. We may hold that when a judgment is false there is no object; but when true, there is a transcendent object.
5. We may hold that the object is always transcendent.

These theories may be held both with regard to presentation and with regard to judgment; but in the case of presentation we shall

have, in place of (3), that the object is transcendent when it exists, or when it has being (these are alternatives), and that otherwise it is immament; with corresponding modifications in (4). Thus (3) requires that the theory of propositions should be developed before the theory of transcendence of presentations. This seems to be Meinong's view, and to give the reason why he considers the transcendence of presentations to be derivative from that of judgments. Of the above views, Idealism oscillates between (1) and (2); Meinong holds to (3) in regard to presentations, and (2) in regard to judgments, common sense seems to prefer (4), Frege and Mr Moore advocate (5). Let us examine them in succession.

/1973, s. 63f/

Jag skall här inte göra något försök att återge Russells diskussion av de fem av honom uppställda alternativa teorierna om det falska objektets ontologiska ställning. Däremot skall jag framställa hur jag omfattar en modifierad version av Russells femte alternativ.

Enligt det femte alternativet är objektet för det falska omdömet transcendent liksom objektet för det sanna omdömet. Enligt min teori utgöres objektet för ett singulärt omdöme 2 av dels en proposition 1, dels en proposition 2. När det gäller ett singulärt omdöme 2 är propositionen 2 en *tei*-proposition. När det gäller ett omdöme 2 som representerar en *uru*-proposition eller en kvantifierad proposition 2 är det enbart fråga om propositioner 2. En proposition 1 p-esserar 1, oavsett om den verklighetsesserar eller inte. En proposition 2 p-esserar 2, oavsett om den giltighetsesserar eller inte. En proposition 1 är transcendent och ingår i ett möjlighets-sammanhang. En överklig (*inte-rådande*) proposition 1 ingår blott i ett möjlighets-sammanhang. En proposition 2 är transcendent och ingår i ett möjligt giltighets-sammanhang. En *inte-giltig* proposition 2 ingår blott i ett möjligt giltighets-sammanhang.

Ingen av de filosofer, vilkas teorier om propositionen Russell diskuterar i den nu behandlade uppsatsen, har framställt en teori enligt vilken propositionen skulle vara ett möjligt förhållande. Ingen av dessa filosofer har heller skilt mellan proposition 1 och proposition 2. De har inte heller skilt mellan olika slag av propositioner 2: *tei*-propositioner, *uru*-propositioner, kvantifierade propositioner. De har inte heller gjort rättvisa åt den poäng jag gör genom att säga, att propositionen 1 och propositionen 2 p-esserar 1 resp 2, medan den verkliga

(rådande) propositionen 1 verklighetsesserar och den giltiga propositionen 2 giltighetsesserar.

4.5.6 Om förhållandet mellan Meinongs objektiv och Russells propositionsbegrepp

Enligt Russell kan Meinongs begrepp objektiv identifieras med Moores begrepp proposition (1899).¹⁴⁾ Men samtidigt räknar Russell (jfr citatet i 4.5.5) med vissa skillnader mellan dessa begrepp. Bl a menar han att ett falskt objektiv enligt Meinong är immanent medan ett sant objektiv är transcendent. Enligt Moore är såväl den sanna propositionen som den falska propositionen transcendent.

Findlay diskuterar förhållandet mellan Meinongs begrepp objektiv och Russells propositionsbegrepp. Han ser en mycket stor skillnad mellan dem. Han skriver:

Now Meinong's objectives and the Russell-Moore propositions of 1904 have one thing common, they are the objects to which judgments are directed; in other respects they are totally different. In the first place we may note that the propositions of Russell all have being whether they are true or false. Thus he remarks:

"The validity of a truth ... is in reality no kind of being at all. The truth of a proposition consists in a certain relation to truth, and presupposes the being of the proposition. And as regards being, false propositions are on exactly the same level, since to be false a proposition must already be. Thus validity is not a kind of being, but being belongs to valid and invalid propositions alike."

It is clear that Meinong's objectives differ completely from Russell's propositions, for with them it is not the case that their falsity implies their being. Objectives may be false, and have a great number of other essential and accidental properties, without either subsisting or existing. According to Meinong, only those objectives subsist which are facts: factuality is their specific modification of being; there are an infinite multitude of objectives which do not subsist. This last statement is rather loose, for, strictly speaking, there are no such objectives; what we should say is that these objectives are objectives, and that they are judged and assumed by such and such people.

/s. 84/

Det nyss citerade uppfattar jag som ett försök från Findlays sida att i viss utsträckning försvara Meinong. Men jag kan inte uppfatta hans försök som lyckat. Speciellt de sista meningarna i citatet är oklara - så oklara att jag gått bet på uppgiften att ge dem en rimlig tolkning.

Jag skall här inte söka behandla frågor om tolkningen av vad Meinong säger om falska objektiv utan i stället uppmärksamma förhållandet mellan meinongska objektiv och russellska och mooreska propositioner. Även de sistnämnda är oklara i vissa avseenden. En av de frågor de aktualiserar är om huruvida en sann proposition är identisk med ett faktum eller s a s ligger mellan ett sant omdöme och ett faktum. Moore tar ställning för det senare alternativet.¹⁵⁾

Findlay framhåller (s. 85) att Russell i ett sammanhang (1973, s. 75) identifierar sanna propositioner med fakta. Själv finner han emellertid denna uppfattning onaturlig. Häremot måste jag invända, att det är naturligt att säga att ett faktum 2 är identiskt med en giltig proposition 2 och ett faktum 1 är identiskt med en verklig (rådande) proposition 1. Findlay framhåller, att för dem som tror på propositioner är dessa väsentligen Zwischendinge, "entities which correspond to or describe facts when true, and which, when false, fail to do this in some way." Han erinrar i detta sammanhang om den teori om förhållandet mellan propositioner och fakta, som W.E. Johnson framställt och som jag har behandlat i 4.1.4. Men som framhållits i 4.1.4 är Johnsons teori om förhållandet mellan propositioner och fakta oklar. Jag har pekat på den heterogena oklarheten hos hans sats att propositioner karakteriserar fakta. Denna sats är sann om fakta 0, dvs helt oanalyserade fakta. Men den är falsk om fakta 1 och 2. I polemik mot teorier enligt vilka propositioner är Zwischendinge argumenterar Ryle¹⁶⁾, McTaggart¹⁷⁾ att propositioner inte finns. Findlay menar att Meinongs teori inte drabbas av de mctaggartska och ryleska argumenten. Jag återkommer till detta i kap 5.

4.6 Några av Russells läror om omdömet och propositionen

4.6.0 Inledning

Moore införde termen "proposition" för att beteckna av satser förmedlade budskap med sanningsvärde, och Russell övertog den.¹⁾ Som vi såg i föregående avdelning kom Russell inte fram till fullständig klarhet om propositionsbegreppet. I The Problems of Philosophy (1911) avvisar han emellertid teorier enligt vilka alla omdömen har propositioner som ob-

jekt; han hävdar att falska omdömen inte har några föremål som objekt. Jag skall försöka visa att denna teori i viss mån är oklar och att inga av hans argument för den diskrediterat min teori om omdöme och proposition. Först skall jag emellertid diskutera hans distinktion mellan assertions in the psychological sense och assertions in the logical sense.

4.6.1 Russell om assertion in the psychological sense och assertion in the logical sense i Principles

I samband med en kritik av Frege skiljer Russell (1903, s. 503) mellan "assertion in the psychological sense" och "assertion in the logical sense". Klart är att det förstnämnda uttrycket betecknar attityden av försanthållande resp asserterande i stark mening (jfr 2.5), men det är oklart vad "assertion in the logical sense" står för. Russell kritiserar Frege för att denne infört ett psykologiskt element vid bestämningen av omdömet som "the recognition of truth". Kritiken är riktig om en recognition of truth uppfattas som en attityd av försanthållande resp ett asserterande i stark mening. Men en fregesk recognition of truth skulle också kunna tolkas som ett representerande av en tanke- eller satsradikal som deskriptivt sann. Detta är vad man kunde vänta sig att det russellska uttrycket "assertion in the logical sense" skulle stå för men enligt Russell kan detta uttryck beteckna endast sanna satsar.

Russell utgår från skillnaden mellan "Caesar dog" och "Caesars död". Han skriver: "... the death of Caesar has an external relation to truth and falsehood (as the case may be), whereas "Caesar died" in some way or other contains its own truth and falsehood as an element". Han skriver vidare:

There appears to be an ultimate notion of assertion, given by the verb, which is lost as soon as we substitute a verbal noun, and is lost when the proposition in question is made the subject of some other proposition. This does not depend upon grammatical form; for if I say "Caesar died is a proposition," I do not assert that Caesar did die, and an element which is present in "Caesar died" has disappeared.

/1903, s. 48/

Det är oklart vad Russell menar med att en deskriptiv sats innehåller sin egen sanning och falskhet som ett element, och därför är det också

oklart vad han menar med att Caesars död har en extern relation till sanning och falskhet. Om man tolkar Caesars död som en proposition i min bemärkelse är den en möjlig sammanställning av i-föremålet Caesar och u-föremålet att dö. Uttrycket 'the death of Caesar' kan emellertid tolkas såsom denoterande en händelse. Om denna tolkning är förenlig med Russells intentioner är oklart. Det syns mig dock oförenligt med Russells intentioner att tolka Caesars död som en proposition i min mening.

Beträffande vad Russell i övrigt säger i ovan anförda citat vill jag framhålla följande: Riktigt är att jag (i stark mening) asserterar något helt annat än att Caesar dog då jag på allvar fäller yttrandet "Caesar died is a proposition". Men den i yttrandet ingående D 1-satsen "'Caesar died'" är icke desto mindre sanningspresenterande: den i D 1-satsen representerade propositionen är presenterad som verklig (rådande). Russell tycks inte ha sett skillnaden mellan asserterandet i stark mening och asserterandet i svag mening. När en sats blir subjekt i en annan sats förlorar den egenskapen att vara asserterad i stark mening. Men den förlorar inte egenskapen att presentera en satsradikal som deskriptivt sann.

Man kunde som sagt ha väntat sig att Russell med "the assertion in the logical sense" skulle avse vad jag här kallat asserterandet i svag mening eller egenskapen hos D 1-satsen att presentera satsradikalen som deskriptivt sann. Men Russell är ute efter något annat, och jag har inte förstått vad detta är. Han skriver:

But there is another sense of assertion, very difficult to bring clearly before the mind, and yet quite undeniable, in which only true propositions are asserted. True and false propositions alike are in some sense entities, and are in some sense capable of being logical subjects; but when a proposition happens to be true, it has a further quality, over and above that which it shares with false propositions, and it is this further quality which is what I mean by assertion in a logical as opposed to a psychological sense. The nature of truth, however, belongs no more to the principles of mathematics than to the principles of everything else. I therefore leave this question to the logicians with the above brief indication of a difficulty.

/s. 49/

Russell skriver vidare: "But logically, true propositions only are asserted, though they may occur in an unasserted form as parts of other propositions." (s. 503.)

Det anmärkningsvärda är att Russell kommer fram till att blott sanna satser kan varaasserterade i logisk mening. Enligt min teori om sanningspresenterandet hos D 1-satser är såväl sanna som falska D 1-satser sanningspresenterande. Russells assertion in the logical sense sammanfaller därför uppenbarligen inte med mitt sanningspresenterande. Det är svårt att säga vad Russell förstår med assertion in the logical sense, som bara kan gälla sanna satser. Russell säger också att det är svårt att redogöra för innebörden av "assertion in the logical sense". Jag skall här framställa ett förslag till tolkning.

"Assertion in the logical sense" skulle avse sanningspresenterandet hos en D 1-sats. I en D 1-sats ingår ett presenterande av satsradikalen som deskriptivt sann. Men det finns två möjligheter: A. att sanningspresenterandet är riktigt (sant) och D 1-satsen sann och B. att sanningspresenterandet är oriktigt och D 1-satsen falsk. Möjligen är det följande en tanke som Russell söker fånga: En assertion in the logical sense föreligger om A är fallet men inte om B är fallet.

4.6.2 Russells lära om omdömet i The Problems of Philosophy

Russell framställer sin lära om omdömet under rubriken "Truth and falsehood" (1912, kap 12) i samband med en diskussion av hur sanningsbegreppet skall definieras. Han stannar inför en korrespondersteori om sanning. Sanna omdömen (beliefs) korresponderar mot fakta. I samband med sin diskussion om innebörden av detta kommer han in på frågan vad ett omdöme (judgment) är.

Russell gör gällande, att man inte kan betrakta ett omdöme (belief) såsom en medvetandets relation till ett enda objekt, som skulle kunna sägas vara det som man tror på. Han skriver (s. 72):

Othello believes falsely that Desdemona loves Cassio. We cannot say that this belief consists in a relation to a single object, 'Desdemona's love for Cassio', for if there were such an object, the belief would be true. There is in fact no such object, and therefore Othello cannot have any relation to such an object. Hence his belief cannot possibly consist in a relation to this object.

It might be said that his belief is a relation to a different object, namely 'that Desdemona loves Cassio'; but it is almost as difficult to suppose that there is such an object as this, when Desdemona does not love Cassio, as it was to suppose that

there is 'Desdemona's love for Cassio'. Hence it will be better to seek for a theory of belief which does not make it consist in a relation of the mind to a single object.

Vad Russell här har i tankarna torde vara Meinongs lära om objektiven som omdörets föremål. Meinong räknade med som vi sett i 4.5 med ett enda föremål för ett omdöme som han kallade objektiv och som han betecknade med en att-sats. Jag har ovan redogjort för Meinongs teori och de svårigheter, som den innehåller. Jag har även sökt framställa hur jag ser på dessa svårigheter och hur jag vill komma tillrätta med dem i min teori om propositionen.

Den teori om omdöret, som Russell framställer, framgår av följande citat (s. 72f):

The relation involved in judging or believing must, if falsehood is to be duly allowed for, be taken to be a relation between several terms, not between two. When Othello believes that Desdemona loves Cassio, he must not have before his mind a single object, 'Desdemona's love for Cassio', or 'that Desdemona loves Cassio', for that would require that there should be objective falsehoods, which subsist independently of any minds; and this, though not logically refutable, is a theory to be avoided if possible. Thus it is easier to account for falsehood if we take judgement to be a relation in which the mind and the various objects concerned all occur severally; that is to say, Desdemona and loving and Cassio must all be terms in the relation which subsists when Othello believes that Desdemona loves Cassio. This relation, therefore, is a relation of four terms, since Othello also is one of the terms of the relation. When we say that it is a relation of four terms, we do not mean that Othello has a certain relation to Desdemona, and has the same relation to loving and also to Cassio. This may be true of some other relation than believing; but believing, plainly, is not a relation which Othello has to each of the three terms concerned, but to all of them together: there is only one example of the relation of believing involved, but this one example knits together four terms. Thus the actual occurrence, at the moment when Othello is entertaining his belief, is that the relation called 'believing' is knitting together into one complex whole the four terms Othello, Desdemona, loving, and Cassio. What is called belief or judgement is nothing but this relation of believing or judging, which relates a mind to several things other than itself. An act of belief or of judgement is the occurrence between certain terms at some particular time, of the relation of believing or judging.

Russell skriver vidare (s. 73):

In every act of judgement there is a mind which judges, and there are terms concerning which it judges. We will call the mind the subject in the judgement, and the remaining terms the objects.

Thus, when Othello judges that Desdemona loves Cassio, Othello is the subject, while the objects are Desdemona and loving and Cassio. The subject and the objects together are called the constituents of the judgement.

Russell framställer sedan sin teori om sanning och falskhet. Han sammanfattar den i korthet på följande sätt (s. 75):

We may restate our theory as follows: If we take such a belief as 'Othello believes that Desdemona loves Cassio', we will call Desdemona and Cassio the object-terms, and loving the object-relation. If there is a complex unity 'Desdemona's love for Cassio', consisting of the object-terms related by the object-relation in the same order as they have in the belief, then this complex unity is called the fact corresponding to the belief. Thus a belief is true when there is a corresponding fact, and is false when there is no corresponding fact.

4.6.3 Några anmärkningar till 4.6.2

Enligt den teori om omdömet som jag framställt i kapitel 2 representerar den i omdömet ingående tankeradikalen ett möjligt förhållande, dvs en proposition 1. Omdömet 2 presenterar tankeradikalen som deskriptivt sann och propositionen som verklig (rådande). Omdömet 3 representerar en som verklig (rådande) presenterad proposition. Enligt min utbyggnad av teorin om omdömet i kap 3 representerar den i vissa omdömen ingående ta-tankeradikalen ett möjligt tidsförhållande 2.²⁾ Omdömet 2 presenterar ta-tankeradikalen som deskriptivt sann och det möjliga tidsförhållandet, tei-propositionen som giltig. Omdömet 3 representerar en som giltig presenterad tei-proposition 2.

Enligt Russell kan inte varje omdöme sägas ha ett enda föremål. Enligt honom förbinder trosrelationen tre termer med varandra; och om omdömet är falskt, är dessa termer skilda från varandra. Är omdömet sant korresponderar det däremot med ett enda föremål: ett faktum.

I motsats till Russell menar jag att varje omdöme står i relation till ett enda föremål, en proposition. Det är enligt min teori inte trosrelationen som förbinder två objekttermer med varandra utan det är i stället ett möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen som förbinder objekttermerna till en enhet: en proposition. Denna p-esserar 1, oavsett om den är rådande eller inte rådande och den till omdömet

hörande tei-propositionen p-esserar 2, oavsett om den är giltig eller inte giltig.

En anmärkningsvärd sak med Russells omdömesteori i The Problems of Philosophy är att den inte alls uttalar sig om enställiga omdömen utan endast om tvåställiga omdömen. Det förhållandet, att Russell inte beaktar enställiga omdömen torde sammanhånga med att han inte räknar med möjliga exemplar av exemplifikationsrelationen som förbinder ett i-föremål med ett u-föremål. Om man räknar med sådana relationsexemplar är det uppenbart att även de s k enställiga omdömena strängt taget är tvåställiga.

Räknar man med möjliga exemplar av exemplifikationsrelationen blir det de möjliga exemplaren av exemplifikationsrelationen som förbinder objektermerna med varandra. Men då blir det uppenbart att även ett falskt omdöme kan ha ett enhetligt föremål, nämligen en proposition, som objekt.

4.7 Till Moores läror om propositionen och omdömet i Some Main Problems of Philosophy

4.7.0 Inledning

Kap. III i Some Main Problems of Philosophy (1910-11)¹⁾ har rubriken "Propositions". Här inför Moore termen "proposition". Anmärkningsvärt är emellertid att Moore i kap XIV, som bär rubriken "Beliefs and propositions", framställer en teori, enligt vilken det inte finns några propositioner. Han framställer där en annan teori om innebörden av ett omdöme (en trosakt, en "belief") än den som han framställer i kap III, där han räknar med propositioner.

I det följande skall jag redogöra för Moores två teorier om propositionen resp uppbyggnaden av ett omdöme (belief). Sektion 4.7.1 behandlar kap III och sektion 4.7.2 diskuterar kap XIV. Sektion 4.7.3 är ett försök att visa, att mitt förslag till bestämning av propositionen och omdömet kan komma tillrätta med de svårigheter, som Moores teorier aktualiserar.

4.7.1 Moore's första lära om propositioner och omdömen

Moore skriver:

The fact is that absolutely all the contents of the Universe, absolutely everything that is at all, may be divided into two classes—namely into propositions, on the one hand, and into things which are not propositions on the other hand.

/s. 56/

First of all, then, I do not mean by a proposition any of those collections of words, which are one of the things that are commonly called propositions. What I mean by a proposition is rather the sort of thing which these collections of words express. No collection of words can possibly be a proposition, in the sense in which I intend to use the term. Whenever I speak of a proposition, I shall always be speaking, not of a mere sentence—a mere collection of words, but of what these words mean.

/s. 57/

Propositionen är således det, som vi uppfattar, när vi förstår en sats (sentence). Moore skriver:

For instance the apprehension of the meaning of the sentence: Twice two are four, certainly differs in some respect from the apprehension of the meaning of the sentence: Twice four are eight. They certainly differ in some respect, which may be expressed by saying that one is the apprehension of one meaning, and the other the apprehension of a different meaning. There certainly are such things as the two different meanings apprehended. And each of these two meanings is what I call a proposition.

/s. 59/

Vidare skriver Moore, s. 59f:

When we hear certain words spoken und understand their meaning, we may do three different things: we may believe the proposition which they express, we may disbelieve it, or we may simply understand what the words mean, without either believing or disbelieving it. In all these three cases, we do I think obviously apprehend the proposition in question in exactly the same sense: namely, we understand the meaning of the words. The difference between the three cases merely consists in the fact, that when we believe or disbelieve, we also do something else beside merely apprehending the proposition: beside, merely apprehending it, we also have towards it one attitude which is called belief; or another different attitude which is called disbelief.

Moore framhåller det självklara förhållandet, att vi uppfattar en proposition på precis samma sätt när vi i stället för att höra ord, som uttrycker den, se skrivna eller tryckta ord, som uttrycker den. Sedan

han påpekat detta, gör han vissa påpekanden, som han sammanfattar på följande sätt (s. 61):

Our second point, then, with regard to propositions and our apprehension of them is this: namely, that in exactly the same sense in which we apprehend them, when we hear certain words spoken of which we understand the meaning, we also often apprehend them, when we neither see nor hear any words which express them, and probably often without even having before our minds any images of words which would express them.

Moore framhåller vidare, att propositioner ingalunda är det enda slag av ting, som vi uppfattar. När vi uppfattar en proposition, uppfattar vi också någonting annat, som inte är en proposition. Vi uppfattar ting, som skulle kunna uttryckas av några av de ord, av vilka den sats, som uttrycker propositionen, är sammansatt.

The most obvious way of expressing the difference between a proposition, and what is not a proposition, is by saying that a proposition is the sort of thing which is commonly expressed by a whole sentence.

/s. 61/

I detta sammanhang framhåller Moore, att han inte är säker på att vissa fullständiga satser, t ex imperativa satser, överhuvudtaget uttrycker en proposition.

Enligt Moore är propositionen uppenbarligen ett slags ting, som med rätta kan sägas vara sanna eller falska. Några filosofer - framhåller Moore - tycks börja att säga att ingenting utom en act of belief kan sägas vara sann eller falsk. Vi talar uppenbarligen om sanna eller falska beliefs. Men det kan ibland förhålla sig så att vi med belief menar den proposition, som är föremål för försanthållande.

/.../ the fact is, I think, that, as with so many other words, we use the word 'belief' in two different senses: sometimes, no doubt, we mean by a belief an act of belief, but very often. I think, we mean by it simply the proposition which is believed. For instance, we often say of two different people that they entertain the same belief.

/s. 62/

Moore skiljer mellan tre betydelser hos orden "sant" och "falskt".

There are /.../ three senses of the words true and false: The sense in which propositions are true or false; the sense in which acts of belief are true or false, according as the propositions believed in them are true or false; are the sense in which anything that expresses a propositions is true or false, according

as the proposition expressed is true or false. And obviously these three senses are not the same, though each can be defined by reference to the others.

/s. 65/

Enligt Moore uppfattar vi propositioner direkt. Han har tidigare använt uttrycket "direkt uppfatta" om sinnesdata (sense-data), och han diskuterar frågan om uttrycket "direkt uppfatta" betyder detsamma, när det gäller propositioner. Han lutar åt den uppfattningen, att en direkt uppfattning av en proposition är något annat än en direkt uppfattning av ett sinnesdatum. Han skriver (s. 68):

There are, I think, reasons for supposing that what I call direct apprehension of a proposition really is /.../ a very different sort of thing from what I call direct apprehension of a sense-datum: but I cannot tell what the difference is, if there is one; and the reasons for supposing that there is one do not seem to me to be perfectly conclusive.

/s. 68/

Samtidigt som vi uppfattar propositioner direkt gäller det enligt Moore att vi i flertalet fall inte direkt uppfattar det som propositioner handlar om. Han skriver (s. 69):

In some cases, when we directly apprehend a proposition, we do also directly apprehend the thing about which the proposition is. For instance, at the moment, when I am actually looking at this patch of colour, and directly apprehending it, I may also directly apprehend a proposition about it - for instance, the proposition that it is or exists, or that it is whitish. But obviously I can also directly apprehend propositions about it, at moments when I am not directly apprehending it. Now, for instance, when I am no longer directly apprehending it, I can still directly apprehend propositions about it - for instance, the proposition that it was, that I did see it just now, and so on. And it is, I think, obvious that we are constantly thus directly apprehending propositions about things, when we are not directly apprehending these things themselves. We are constantly talking and thinking about things, which we are not directly apprehending at the moment when we talk or think about them: indeed by far the greater part of our conversation and our reading is obviously about things which we are not directly apprehending when we converse or read about them: it is comparatively rarely that our conversation is confined exclusively to things which we are directly apprehending at the moment. And yet, whenever we talk or read about such things, we are directly apprehending propositions about them, though we are not directly apprehending the things themselves.

4.7.2 Moore's andra lära om propositioner och omdömen

Föregående sektion behandlade Moores teori i kap. III av Some Main Problems of Philosophy. I kap. XIV tar han som sagt avstånd från teorien, att det finns propositioner i universum. Han erinrar (s. 259f) om den teori, enligt vilken en act of belief, oavsett om den är sann eller falsk, har ett objekt, som kan kallas en proposition, och om denna teori säger han bl a (s. 262f):

We have, then, here a theory of truth which would force us to recognise two ultimate and unanalysable notions or properties, the one the property of 'being' which is possessed by all propositions equally, whether true or false, and by many other things as well; and the other a property which may be called 'truth' a property which can only be possessed by propositions, and is only possessed by some among them—those which don't possess it being called 'false', though they have 'being'. This theory is, I think, a very simple and a very natural one; and I must confess I can't find any conclusive arguments against it. But yet I don't now believe that it is true, though I did formerly. And the chief objections to it—the objections which weigh with me most, though I confess I can't make either of them seem perfectly clear and convincing—are, I think, two. The first is an objection which affects only this particular theory of truth: it does not affect the theory as to the analysis of belief which this theory of truth presupposes.

It is this: namely, that the fact to which a true belief refers—the fact, which is, only if the belief be true, and simply has no being at all, if it be false—does not, if you think of it, seem to consist merely in the possession of some simple property by a proposition—that is to say, by something which has being equally whether the belief be true or false. For instance, the fact that lions really do exist does not seem to consist in the possession of some simple property by the proposition which we believe, when we believe that they exist, even if we grant that there is such a thing as this proposition. The relation of the proposition to the fact doesn't seem to consist simply in the fact that the proposition is a constituent of the fact—one of the elements of which it is composed.

Moores andra invändning drabbar även den analys, enligt vilken tros-
akter har propositioner som objekt. Han erkänner, att han inte kan fram-
ställa invändningen på ett klart och övertygande sätt och skriver sedan
(s. 263):

/.../ But this is the sort of objection I feel. It is that, if you consider what happens when a man entertains a false belief, it doesn't seem as if his belief consisted merely in his having a relation to some object which certainly is. It seems rather

as if the thing he was believing, the object of his belief, were just the fact which certainly is not—which certainly is not, because his belief is false. This, of course, creates a difficulty, because if the object certainly is not—if there is no such thing, it is impossible for him or for anything else to have any kind of relation to it. In order that a relation may hold between two things, both the two things must certainly be; and how then is it possible for any one to believe in a thing which simply has no being? This is the difficulty, which seems to arise if you say that false belief does not consist merely in a relation between the believer or the act of belief on the one hand, and something else which certainly is on the other. And I confess do not see any clear solution of the difficulty. But nevertheless I am inclined to think this is what we must say.

/s. 263/

Som framgår av citatet ovan inser Moore att det finns svårigheter i den teori om omdömet och propositionen som han nu vill ställa upp.

This is the theory as to the analysis of belief which I wish to recommend. It may be expressed by saying that there simply are no such things as propositions. That belief does not consist, as the former theory held, in a relation between the believer, on the one hand, and another thing which may be called the proposition believed. And it seems to me that one at least of the most obvious objections to this theory can be easily answered. It might be thought that if there are no such things as propositions then whenever we make statements about them (as we constantly do and must do) all these statements must be nonsense. But this result does not by any means necessarily follow. Of course we can, and must, still continue to talk as if there were such things as propositions.

/s. 265/

Moore framhåller, att hans teori om trosakten inte ger något positivt svar på frågan, vari relationen mellan en sann trosakt och ett faktum består. Han anser sig tvungen att uppge försöket att analysera trosakter. Han skriver (s. 266):

I propose /.../ to give up the attempt to analyse beliefs. I think it must be admitted that there is a difficulty and a great difficulty in the analysis of them; and I do not know that any one would say they had a theory about the matter which was quite certainly true.

Men Moore menar, att det är möjligt att framställa en teori om skillnaden mellan sanna och falska trosakter utan att framställa en teori om trosakter. Han skriver s. 267:

Let me try to state the matter quite precisely, and to explain what I think is quite certain about truth, and how this much can be certain in spite of the doubt as to the nature of belief.

What I proposed to give as the definition of truth was as follows. To say that a belief is true is to say that the fact to which it refers is or has being; while to say that a belief is false is to say that the fact to which it refers is not—that there is no such fact. Or, to put it another way, we might say: Every belief has the property of referring to some particular fact, every different belief to a different fact; and the property which a belief has, when it is true—the property which we name when we call it true, is the property which can be expressed by saying that the fact to which it refers is. This is precisely what I propose to submit as the fundamental definition of truth.

Moore sticker inte under stol med svårigheten att exakt definiera vad som skall menas med "referring to" när man talar om det faktum till vilket en trosakt refererar. Trots att han anser oss vara bekanta (acquainted) med denna relation, avstår han från att analysera den, och fastslår:

/.../ the most essential point to establish about truth is merely that every belief does refer, in a sense which we are perfectly familiar with, though we may not be able to define it, to one fact and one fact only, /.../ to say /that/ a belief that it is true is merely to say that the fact to which it refers is; while to say of it that it is false is merely to say that the fact to which it refers, is not—that there is no such fact.
/s. 269/

4.7.3 Några kommentarer till Moores omdömes- och propositions-teorier

Moores första propositionsteori leder till vissa svårigheter, som föranleder honom att ställa upp den andra teorien. Jag skall försöka visa att min teori om omdömen och propositioner inte leder till dessa svårigheter.

En svårighet som Moore ser hos sin första teori gäller förhållandet mellan propositioner och fakta. Det är inte helt klart vad Moore avser i den senare delen av citatet på s. 262 i sin bok, men det är tydligt att han ställer sig frågande inför förhållandet mellan sammna propositioner och fakta.

Moore tycks vara främmande för att bestämma propositioner som möjliga förhållanden. Han skiljer vidare inte mellan fakta 1 och fakta 2, varför distinktionen mellan propositioner 1 och propositioner 2 undgår honom. Eftersom han till skillnad från mig inte bestämmer proposi-

tioner 1 och 2 som möjliga förhållanden, missar han en möjlighet att analysera förhållandet mellan propositioner och fakta. Jag säger, att propositioner 1 som möjliga förhållanden är verkliga (rådande) eller överkliga (icke-rådande) och att propositioner 2 som möjliga förhållanden är giltiga eller ogiltiga. En proposition 1 som är verklig (rådande) är identisk med ett faktum 1 och en proposition 2 som är giltig är identisk med ett faktum 2. En proposition 1 esserar, oberoende av om den är verklig (rådande) eller inte. Om en proposition 1 är verklig (rådande) kan man säga att den existerar. En proposition 2 esserar, oberoende av om den är giltig eller inte. Om en proposition 2 är giltig, kan man säga, att den inte blott esserar utan även subsisterar. I en proposition 1 ingår någon av de ontologiska kopulorna. (Ontologiska band och kopulor behandlas i 3.2.1 och 3.2.6.) I ett faktum 1 ingår något av de ontologiska banden, dvs ontologiska kopulor, som är verkliga respektive rådande. I en proposition 2 som är en tei-proposition ingår ett möjligt exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen vilket råder mellan en tidsegenskap och en proposition 1. I ett faktum 2, som är ett tei-faktum, ingår ett giltigt exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen; detta råder mellan en tidsegenskap och ett faktum 1.

Min propositionsteori kan uppfattas som en kombination av modifierade versioner av Moores båda teorier. Jag har nyss besvarat den första invändning Moore riktar mot sin första teori genom att redogöra för hur min teori om omdömet och propositionen tolkar förhållandet mellan propositioner och fakta. Moores andra invändning går ut på att en trosakt inte kan ha en relation till en proposition. En falsk trosakt har enligt Moore i stället en relation till det faktum, som säkert inte finns, eftersom trosakten är falsk (jfr citat från Moores bok s. 263). Hur kan en relation råda mellan en falsk trosakt och ett föremål, som inte finns? En relation måste ju råda mellan föremål som finns. Moore tycks betrakta propositionerna som fiktioner. Han säger (s. 265) att vi kan fortsätta att tala som om det fanns sådana ting som propositioner. Men i hans mun är sådant tal oklart, eftersom det är oklart vad det enligt honom innebär att en proposition finns (eller inte finns). Min teori enligt vilken alla propositioner p-esserar medan fakta 1 verklighetsesserar och fakta 2 giltighetsesserar är ett försök att undanröja nyss påtalade oklarhet. Om min teori är acceptabel, undanröjer den det här aktuella mooreska problemet.

Moore avstår från att försöka uppställa en teori om omdömet (belief). Men han framställer en teori om skillnaden mellan sanna och falska trosakter utan att framställa en teori om trosakter. "To say that a belief is true is to say that the fact to which it refers is or has being; while to say that a belief is false is to say that the fact to which it refers is not—that there is no such fact". Här är det onekligen egendomligt att Moore talar om en falsk trosakt såsom refererande till ett faktum, som inte finns. Som vi sett, uppfattar Moore själv sådant tal som i hög grad problematiskt. Om man som jag säger att ett omdöme 3 representerar en som verklig (rådande) presenterad proposition 1 och en som giltigt presenterad proposition 2, undgår man svårigheten.

Moore skiljer inte mellan o-propositioner och propositioner i allmänhet. Därför inställer lätt den misstanken att han inte skiljer mellan fakta och o-propositioner. En sådan sammanblandning kan ha förvirrat hans intuitioner och sålunda bidragit till hans svårigheter. Men denna hypotes skall inte närmare prövas här.

4.8 Till Stouts lära om propositionen

4.8.0 Inledning

Som framhållits i inledningen till detta kapitel är Stout mig veterligt den ende filosof, som explicit bestämmer propositionen som ett möjligt förhållande. Redan av detta skäl är det angeläget att behandla hans läror om propositionen.

Min framställning av Stouts teorier bygger på uppsatsen "The Object of Thought and Real Being" (1911)¹⁾ och på uppsatsen "The Nature of Universals and Propositions" (1921)²⁾ (sidhänvisningarna är till omtrycken i Stout 1930).

Sektion 4.8.1 presenterar vissa väsentliga delar av Stouts läror. I 4.8.2 kommenterar jag dessa läror och försöker visa att man har skäl att räkna med fler propositionsbegrepp än vad Stout gör.

4.8.1 Stouts lära om propositionen som possible alternative i 1911 och 1921

Bl a diskuterar Stout (1911):

- (1) Frågan vad som är tankens objekt och
- (2) Den falska tankens problem.

Hans svar på (1) är att en tankes objekt utgöres av ett verkligt objekt, som kan bestämmas på alternativa sätt, och så att ett av dessa alternativ fixeras i tanken som uppfyllt. Hans lösning av (2) är att man i en falsk tanke tänker på en alternativ möjlighet som uppfylld, varvid denna möjlighet inte är uppfylld.

Alternativa möjligheter är enligt Stout inte "skapelser av förståndet" utan tillhör "verklighetens konstitution". Eftersom denna lära delvis är dunkel skall jag inte närmare uppehålla mig vid den utan i stället försöka redogöra för Stouts uppfattning om omdömet.

Stout framhåller, att varje omdömesakt ytterst måste gälla vad som verkligen existerar. Vad som verkligen existerar måste vara bestämt på ett riktigt eller oriktigt sätt. För att detta skall vara möjligt måste det som verkligen existerar vara direkt närvarande för det tänkande medvetandet (s. 337).

När jag fäller omdömet 'Denna tändsticksask är tom' har jag en tanke på tändsticksasken; denna kan vara tom och jag bestämmer den som tom.

Det kan också vara så att vad jag kallar en tändsticksask inte är en tändsticksask utan någonting annat. Men även i detta fall måste det finnas något verkligt som mitt falska omdöme refererar till. Den sak, som jag håller i min hand, är inte en tändsticksask, men det är ett stycke materia. Om vi antar, att jag drömmer eller har hallucinationer, innehåller min omdömesakt ändock en referens till det omgivande rummet.

Stout ger (s. 338) följande framställning av sin uppfattning av de alternativa möjligheterna som objekt för omdömen:

If this position is correct, the condition of erroneous judgements and of such true judgements as are by their intrinsic nature abstractly capable of being erroneous is as follows: Some real being as such is directly an object of consciousness; this real being is capable of alternative determinations; and one of these

is fixed on by the mind in the act of judging as an alternative which is fulfilled or, in the case of negative judgements, which is not fulfilled. It seems to follow that if in the act of judgement the mind has any objects which have being merely for thought, these must be what are called alternative possibilities. On the other hand, if alternative possibilities are not "creatures of the understanding", but belong to the constitution of reality, then we may assume that whatever is thought of has some kind of being distinct from its being thought of, or at least that this holds for all objects of the act of judging.

Stout diskuterar sedan frågan hur "möjligheter tillhör verklighetens konstitution". Jag skall som sagt inte göra något försök att återge hans resonemang, eftersom det delvis är dunkelt. Men jag skall citera hans uppfattning om sambandet mellan "det möjliga" och "det allmänna". I följande citat kommer Stouts syn på uppbyggnaden av en proposition som sammansatt av vad jag kallar ett i-föremål och ett u-föremål fram. Stout skriver s. 342:

There is no possibility apart from generality, and, in the end, there is no generality apart from particular existence. On the other hand, there is no particular existence which is not a particular case or instance; none, therefore, which is unrelated to other particular cases or instances in that unique and ultimate way which we name participation in a common nature. And there is no common nature which does not, as such, admit of the alternative specifications which we call possibilities.

/s. 342/

Stout behandlar (1911) frågan om skillnaden mellan ett omdöme och vad Meinong kallade "Annahmen" (Stout använder här termen "supposition"). Anmärkningsvärt är emellertid att Stout - såvitt jag förstår - framställer två olika uppfattningar om innebörden av "supposition".

Stout frågar (s. 338) om det finns någon annan skillnad mellan ett omdöme och ett antagande än att medvetandets objekt i det ena fallet ärasserterat och i det andra fallet blott antaget (supposed). Han skriver:

It will not do to say that in mere supposition we only think of an alternative, whereas in belief we think of it as fulfilled. For we cannot think of an alternative at all without thinking of its being fulfilled. A possibility and its fulfilment are so related that the thought of the first involves the thought of the second. The possibility of an alternative is the possibility of its being the realised alternative.

/s. 338f/

Här säger Stout klart att både när det gäller ett omdöme och ett antagande är det fråga om ett möjligt alternativ, som - med mitt språkbruk - presenteras som verkligt (rådande).

Emellertid har Stout - om jag förstått honom rätt - också en annan uppfattning om skillnaden mellan ett omdöme och ett antagande. Det kan enligt honom förekomma kortare eller längre intervall av tvivel och frågande, och i så fall beaktas alternativa möjligheter. Han skriver:

This interrogative attitude is that of doubt. It agrees with that of mere supposal, inasmuch as an alternative is contemplated merely as such, without being treated as if it were a fulfilled alternative. But mere supposal is further characterised by the absence of the mental act of questioning. There is in mere supposal, as distinguished from doubt, no attempt to decide which alternative is to be taken as realised. This account seems to me to cover all the cases which Meinong, in his epoch-making discussion of this subject, brings under the general head of "Annahmen".

/s. 344f/

Stout säger här att det blotta antagandet har den likheten med den frågande attityden, att ett alternativ blott betraktas utan att det behandlas som om det vore ett "fulfilled alternative". Hans bestämning av antagandet skiljer sig alltså från den som jag tidigare återgett.

Ett sant omdöme representerar ett möjligt alternativ som är uppfyllt. Det är viktigt att notera att detta gäller i kraft av hur Stout bestämmer sanningen hos ett omdöme. Om sanna omdömen skriver han s. 347f:

My position is that what is before the mind in possible erroneous judgement is a possible alternative, and that what is required to make the judgement true is the identity of this with the actualised alternative.

Och om falska omdömen säger han:

Hence, if the alternative believed in is other than the actualised alternative, the belief "disagrees with reality"—in other words, it is false.

/s. 348/

I uppsatsen från 1911 talar Stout om möjliga alternativ som objekt för omdömen och antaganden. Härvid använder han aldrig termen "proposition". Det gör han däremot i uppsatsen från 1921. Där heter det att "we may say that a proposition is apprehended as a possible alternative" (s. 400.) Vidare skriver han:

The meaning of the adjectives "true" and "false", in their ordinary use, presupposes the conception of the proposition as an alternative. Alternatives are such only in relation to some real fact. One of them, and not more than one, is identical with the real fact. A proposition is true when it is identical with the realised alternative. To assert, deny, doubt, or suppose that this alternative is realised, is to assert, deny, doubt, or suppose what is true. The unrealised alternatives are false propositions.

/s. 402/

4.8.2 Några kommentarer till Stouts propositionsteori

Som framgår av referatet är Stouts propositionsteori mycket lik min. I ett omdöme (liksom i ett antagande) presenteras enligt honom ett möjligt förhållande som verkligt (rådande). Han uttrycker sig dock inte riktigt så. Han talar om att ett av alternativen är fixerat av medvetandet i omdömesakten som ett alternativ som är "fulfilled".³⁾

Likaså överensstämmer Stouts bestämmingar av det sanna och det falska omdömet med mina.⁴⁾ I ett sant omdöme är det av omdömet representerade möjliga förhållandet realiserat. När ett falskt omdöme föreligger uppfattar medvetandet ett möjligt förhållande (possible alternative), som inte är realiserat.

På sätt och vis skiljer Stout mellan å ena sidan omdömen 1 och å andra sidan omdömen 2 och 3 i sin diskussion av omdömet och antagandet. Men han gör ingen distinktion mellan omdömen 2 och 3. Han urskiljer inte en tankeradikal hos omdömet. Det är ju tankeradikalen som i min teori representerar det möjliga förhållandet. Omdömet 2 presenterar enligt min teori det möjliga förhållandet (propositionen) som verklig (rådande) och omdömet 3 representerar ett som verkligt (rådande) möjligt förhållande. Det syns mig möjligt att säga, att med min teori om omdömen 2 och 3 uppnås en ökad klarhetsgrad i förhållande till Stouts karakteristik av omdömet och antagandet. Stout får inte klart fram det för omdömen 2 utmärkande: att möjliga förhållanden presenteras som verkliga (rådande). Och han klargör inte heller hur ett omdöme 3 representerar ett som verkligt (rådande) presenterat möjligt förhållande.

Stout räknar i sina resonemang med en skillnad mellan propositionen i allmänhet och vad jag kallar o-propositionen, dvs den som verklig (rådande) presenterade propositionen. Men han gör inte en klar distinktion mellan propositionen i allmänhet och o-propositionen.

När Stout talar om possible alternative är det av vissa uttalanden att döma⁵⁾ närmast fråga om vad jag kallar eh-propositioner. Stout använder inte termen "exemplifikation". Han talar i stället om "participation in a common nature", men det är ganska klart att han avser vad jag i överensstämmelse med ett vedertaget språkbruk kallar "exemplifikation". Stout har inte beaktat möjligheten av olika slag av propositioner: eh-propositioner, ei-propositioner och ih-propositioner.⁶⁾

När Stout talar om possible alternative är det fråga om propositioner 1. Propositioner 2 har han inte beaktat. Han har därför inte heller beaktat de speciella propositioner, som jag kallar tei-propositioner.⁷⁾ Som jag framhållit i kap 3 innehåller ett singulärt omdöme alltid - i varje fall implicit - en referens till närvarande tid eller förfluten tid eller framtida tid. Det finns omdömen som representerar enbart propositioner 2. Men omdömen, som representerar propositioner 1, representerar alltid också propositioner 2. En teori om omdömet blir ofullständig om inte detta förhållande beaktas.

4.9 Till Gättschenbergers lära om satsen och propositionen i Symbola

4.9.1 Gättschenbergers analys av satsen

I denna sektion skall jag redogöra för några punkter i Gättschenbergers analys av satsen i Symbola. Anfangsgründe einer Erkenntnistheorie (1920).

Det är av intresse att Gättschenberger gör en distinktion analog till den mellan satsradikaler och sanningspresenterande komponenter hos deskriptiva satser. Varje "Aussagesatz" kan enligt Gättschenberger spaltas upp i en symbol för vad han kallar satsföremålet (Satzgegenstand) och ett tecken för vad han kallar Ponierungsart hos satsen.

Låt oss först behandla frågan vad Gättschenberger menar med "satsföremål". Han skriver s. 41:

Wir sprechen bekanntlich in Sätzen, nicht in Namen wie die Grönländer. Ausser dem grammatikalischen Subjekt und den übrigen innerhalb des Satzes genannten Gegenständen kommt noch der Gegenstand des ganzen Satzes in Frage oder der Gegenstand, der mit dem ganzen Satz gemeint oder symbolisiert ist, der in Aussagesätzen gesetzt, behauptet, poniert oder aber negiert und wonach in Fragesätzen gefragt wird. Wenn „S ist P“ die Form irgend eines Aussagesatzes ist, dann ist das P-sein von S der Gegenstand des ganzen Satzes oder, wie ich ihn kurz nenne, der Satzgegenstand.

I en not upplyser han att hans Satzgegenstand uppenbarligen är detsamma som Meinongs (1902, 7 kap) Objektiv des Urteils.

Gätschenberger framhåller i ett sammanhang, att ordet "sats" ibland användes i betydelsen Satzgegenstand. Han skriver s. 47:

Leider hat das Wort Satz noch eine andere Bedeutung als die eines Zeichenkomplexes, und zwar gerade die Bedeutung, welche ich dem Wort Satzgegenstand gegeben habe. Man sagt z.B.: Ich erkenne diesen Satz an. Da kann offenbar nicht der Zeichenkomplex gemeint sein. Was da anerkannt wird, ist die Beziehung R zwischen x und y, der Satzgegenstand, nicht die Zeichenfolge x R y. Diese zweite Bedeutung des Wortes Satz ist identisch mit einer der vielen Bedeutungen des Wortes Urteil. „Urteil“ bedeutet also zuweilen „Satzgegenstand“.
/s. 47/

Låt oss nu övergå till Gätschenbergers uppdelning av en sats i en symbol för ett satsföremål och ett tecken för en Ponierungsart. Han skriver:

Jeder Satz lässt sich spalten in ein Symbol für den Satzgegenstand und ein Zeichen für die Ponierungsart des Satzes. Es gelten die Gleichungen:

S ist P = Ponitur: das P-sein von S.

S ist nicht P = Negatur: das P-sein von S.

Z.B.

Die Erde ist kugelig = Ponitur: das Kugeligsein der Erde.

Die Erde ist nicht scheibenförmig = Negatur: das Scheibenförmigsein der Erde.

Ein Fragesatz lässt sich spalten in ein Symbol für den Satzgegenstand und ein „Quaeritur“. Oft aber ist die Frage nur eine rhetorische Form und gemeint ist die Aussage „Entweder gilt dies oder jenes“. Fragt dagegen jemand nach dem nächsten Weg zum Bahnhof, so kann man im Zweifel sein, ob er die Frage poniert oder ob das Fragen eine zweite Tätigkeit neben dem Ponieren ist. Der gleiche Zweifel besteht gegenüber Wunsch-, Befehl- und Ausrufsätzen. Es ist nicht nötig, diese Zweifel hier zu lösen, weil weder im idealen noch in einem besten realen Satzsystem Fragen, Wünsche, Befehle und Ausrufe Heimatrecht haben. Der Typus des wissenschaftlichen Satzes ist die ponierende Aussage.

/s. 41f/

Av visst intresse för att fastställa Gätschenbergers uppfattning av poneringstecknet är ett uttalande, av vilket klart framgår att han menar att uttalandet av en sats fyller samma funktion som poneringstecknet (dvs Ponitur). Han skriver:

Denn wenn man einen Satzgegenstand durch Aussprechen oder Niederschreiben für Mitmenschen wahrnehmbar poniert, dann ist es offenbar überflüssig, noch zu verkünden, dass man ihn poniere. Das

Ponierungszeichen ist nicht nötig des Ponierens wegen, sondern nur zur Unterscheidung von einer Negierung. Denn die Negierung lässt sich nicht durch Schweigen ersetzen. Ponierungs- und Negierungszeichen könnten aber nötig sein zur Unterscheidung von der blossen Nennung, Aufzählung.

/s. 42/

4.9.2 Kommentarer till Gätschenbergers analys av satsen

Enligt min teori presenterar en D 1-sats en satsradikal som deskriptivt sann, en proposition 1 som verklig (rådande) och en proposition 2 som giltig. En D 2-sats representerar en som verklig (rådande) presenterad proposition 1 och en som giltig presenterad proposition 2.

Gätschenberger skiljer inte mellan attityden av försanthållande hos påståendeakten på det verbala beteckningsplanet och sanningspresenterandet hos D 1-satsen. Han skiljer vidare inte mellan den sanningspresenterande karaktären hos D 1-satsen och relationsegenskapen att vara presenterad som deskriptivt sann hos en satsradikal som utgör en D 2-sats.

I senast anförda citatet framhåller Gätschenberger att uttalandet och nedskrivandet av en sats fyller samma funktion som poneringstecknet (dvs tecknet "ponitur"). Såvitt jag förstår visar detta uttalande, att han med poneringstecknet "ponitur" inte förstår vad jag kallar sanningspresenterandet hos en D 1-sats av satsradikalen som deskriptivt sann. Poneringen (dvs Ponitur) torde Gätschenberger uppfatta som en kombination mellan asserterandet i stark mening hos påståendeakten och asserterandet i svag mening, dvs sanningspresenterandet, hos D 1-satsen. Han skiljer som sagt inte klart mellan asserterandet i stark mening och sanningspresenterandet.

Det blir hos Gätschenberger inte klart om ponitur hänför sig till symbolen för satsföremålet, till satsföremålet eller till bägge. Närmast förefaller det som ponitur hänför sig till satsföremålet. Enligt min teori hänför sig sanningspresenterandet till satsradikaler i den mån de presenteras som deskriptivt sanna, till propositioner 1 i den mån de presenteras som verkliga (rådande) och till propositioner 2 i den mån de presenteras som giltiga.

Gätschenbergers satsföremål torde närmast vara propositioner 2 i min mening. För att så är fallet talar också den omständigheten, att

Gätschenberger som jag ovan framhållit säger att hans satsföremål uppenbarligen är detsamma som Meinongs objektiv. Gätschenberger räknar inte med vad jag kallar tei-propositioner.¹⁾ Enligt min teori presenterar en D 1-sats som presenterar en proposition 1 som verklig (rådande) också en proposition 2 (en tei-proposition) som giltig.

Gätschenberger uppfattar inte satsföremålet som ett möjligt förhållande. För att så är fallet talar den omständigheten att han anser poneringstecknet som överflödigt. Detta torde visa att han inte beaktar skillnaden mellan möjliga förhållanden och som verkliga (rådande) och giltiga presenterade möjliga förhållanden.

I samband med införandet av begreppet satsföremål har han inte diskuterat den falska tankens problem. Han har därför inte behövt redovisa någon ontologisk status för satsföremålet när satsen är falsk.

Vad Gätschenbergers begrepp negatur avser är inte klart för mig. Det skall vara ett poneringsart-tecken. En sådan syn på negationen skiljer sig ju från den, som jag har givit uttryck åt i föreliggande skrift.²⁾ Jag uppfattar ju negativa satser som negativa meta-propositions-satser, att en positiv proposition 1 är överklig (inte-rådande) och en positiv proposition 2 är ogiltig. Jag räknar således inte som Gätschenberger tycks göra med en sorts negativa operatorer.

Som framgår av sista delen av det långa citatet från 1920, s. 42, diskuterar Gätschenberger inte frågan om det finns en för satser av olika slag gemensam satsradikal. Han finner en sådan fråga inte särskilt intressant med hänsyn till att det i det vetenskapliga språket ingår enbart deskriptiva satser. Min framställning ger förhoppningsvis stöd för en helt annan uppfattning i denna fråga.

4.10 Till Phaléns lära om omdömet

4.10.0 Inledning

Phaléns diskussion i uppsatsen "Om omdömet"¹⁾ återspeglar det oklara läget i omdömesdiskussionen inom den till den traditionella logiken knutna filosofin. Phalén attackerar flertalet teorier som figurerar i nyssnämnda diskussion, och han försöker avslöja diverse oklarheter

hos dem. Icke desto mindre är hans egen framställning oklar i vissa avseenden. I det följande koncentrerar jag mig på avsnitt i hans diskussion för vilka min i föregående kapitel presenterade teori är relevant. Bland annat skall jag visa att mina distinktioner mellan olika slag av omdömen och propositioner kan användas för att undanröja oklarheter i de teorier som Phalén behandlar och oklarheter i hans diskussion av dem. Samtidigt hoppas jag att min analys i vissa fall skall göra rättvisa åt viktiga intentioner hos Phalén. Somliga oklarheter resp svårigheter som Phalén tycker sig finna låter sig lätt undanröjas med modern logik. Dessa förbigår jag.

Phalén utgår från att omdömet skiljer sig från "den blotta föreställningen" däri, att det är något sant eller falskt. Sedan han specificerat denna utgångspunkt, förkastar han subjekt-predikatteorierna för omdömet. Därefter skiljer han mellan subjektiva och objektiva omdömosteorier och avvisar de förstnämnda. Han behandlar sedan sådana teorier om omdömet, som bygger på en uppfattning, enligt vilken sanning är ett värde. Han avvisar även dessa. Sedan han även gjort de objektiva omdömosteorierna till föremål för kritik, behandlar han en teori enligt vilken omdömet innehåller "en tanke på verklighet". Inte heller denna teori anser han hålla måttet, men med utgångspunkt från sin diskussion av den försöker han ta några steg i riktning mot en bestämning av omdömesbegreppet. Phaléns diskussion av subjekt-predikatteorierna är till liten hjälp för den som vill förstå hans övriga resonemang beträffande omdömesproblematiken. Min behandling av denna diskussion kommer därför att uppskjutas till 4.10.8 och 4.10.9. Phaléns diskussion av de värdeteoretiska omdömosteorierna är av litet intresse för den övriga diskussionen och jag kommer inte alls att behandla den. I övrigt följer jag gången i hans uppsats sådan den nyss presenterats.

4.10.1 Den blotta föreställningen och omdömet enligt Phalén

Frågan om det för omdömet utmärkande identifierar Phalén med frågan vad som gör en uppfattning till något sant eller falskt. En "blott föreställning" skiljer sig sålunda från ett omdöme i det den saknar sanningsvärde.

En "blott föreställning" om en skinande sol, ett berg av guld, en likbent triangel, är ej sann eller falsk. Däremot är omdömet,

att solen skiner, att berget är av guld, att denna triangel är likbent, sant eller falskt.

Att vissa uppfattningar, omdömena, äro sanna eller falska, andra däremot, de "blotta föreställningarna", varken sanna eller falska, förutsätter alltså en skillnad mellan dessa uppfattningar, som ej är just tanken på sanning eller falskhet. Man får ej ett omdöme genom att till den blotta föreställningen knyta tanken på sant eller falskt, ty denna tanke kan ej knytas till den blotta föreställningen, utan blott till omdömet, som då är oberoende av tanken på sant eller falskt måste vara skilt från den blotta föreställningen. Men omdömet måste bestämmas så, att det får någon mening att fatta det som sant eller falskt, och så, att betydelsen härav blir förklarad.

/s. 159f/

Uttrycket "den blotta föreställningen" är inte klart till sin innebörd. Det kan betyda åtminstone två olika saker. Det kan åsyfta en russelsk obestämd beskrivning.²⁾ En sådan obestämd beskrivning av t ex en skinande sol eller av ett gyllene berg är givetvis inte sann eller falsk. Men man kan med "den blotta föreställningen" också mena en tankeradikal. Satsen

(1) Den blotta föreställningen ... är varken sann eller falsk

kan alltså tolkas på två olika sätt:

(1.1) Tankeradikalen ... är varken sann eller falsk.

(1.2) Den obestämda beskrivningen ... är varken sann eller falsk.

I tolkning (1.2) är 1 sann, men (1.1) är uppenbart falsk. Satsen (1) är med andra ord heterogent oklar.

Uppfattar man "den blotta föreställningen" som en tankeradikal är Phaléns utgångspunkt att den blotta föreställningen varken är sann eller falsk felaktig. Och det verkar mest naturligt att i föreliggande sammanhang uppfatta uttrycket "den blotta föreställningen" såsom åsyftande tankeradikalen.

Begreppet tankeradikal finns inte explicit infört hos Phalén. Men det är i vissa sammanhang ganska klart att han med "den blotta föreställningen" avser en tankeradikal.³⁾ Så är fallet när han på s. 170 säger:

Tar man från omdömet "solen skiner" bort tanken på verklighet, så återstår intet annat, än vad som är uppfattat i den blotta föreställningen om en skinande sol.

Viktigt är att Phalén identifierar frågan om det för omdömet utmärkande med frågan vad som gör en uppfattning till något sant eller falskt. Denna fråga sammanfaller i sin tur för honom med frågan om skillnaden mellan omdömet och den blotta föreställningen. Det är tydligt att han i sin diskussion av frågan vad som gör en uppfattning till något sant eller falskt inte skiljer mellan vad Stenius kallar modal sanning och deskriptiv sanning. Mera härom i sektion 4.10.3.

4.10.2 Phaléns kritik av de subjektiva omdömesteorierna. Kritik av denna

Sedan Phalén avvisat subjekt- och predikat-teorierna för omdömet urskiljer han två typer av omdömesteorier: den subjektiva och den objektiva. Han skriver s. 162f:

Det som gör en uppfattning till något sant eller något falskt, det för omdömet till skillnad från den blotta föreställningen utmärkande, är då något annat.

Detta andra söker man nu antingen på den subjektiva sidan, i en känsla, en viljeyttring, överhuvud en viss psykisk företeelse eller beskaffenhet, som knyter sig till föreställningen, eller också på den objektiva sidan, i det för omdömet tänkta. Vi få därmed två typer av omdömesteorier, de subjektiva och de objektiva.

Phalén ställer sig egendomligt nog avvisande till de subjektiva omdömesteorierna. Även de objektiva omdömesteorierna blir föremål för hans kritik. Jag skall först ta upp hans kritik av de subjektiva omdömesteorierna.

Som framgår av min bestämning av begreppet omdöme 1 ligger det för ett omdöme 1 utmärkande på den subjektiva sidan - det är en omdömesakt-kvalitet eller en omdömesattityd (en attityd av försanthållande).⁴⁾ Det är därför anmärkningsvärt att Phalén avvisar de subjektiva omdömesteorierna helt. Det är oklart vilket omdömesbegrepp han diskuterar i sin uppsats. Han säger att det för omdömet utmärkande är "avsikten att realisera en sann uppfattning". (s. 166.) Här kan det verka som om han med "omdöme" förstod ett omdöme 1. Men som vi skall se är hans uppmärksamhet inte primärt riktad på omdömen 1 utan närmast på omdömen 2/3.

I följande citat är det ganska klart att Phalén inte tänker på ett omdöme 1 utan närmast på ett omdöme 2/3.

När omdömet karakteriseras genom något sådant som vissheten, övertygelsen o dyl, så tänks nog härvid i allmänhet något mer än blott ett medvetande om något närvarande psykiskt, och det, som här tänkts, är ej en blott föreställning, utan just ett omdöme. Visshet, övertygelse är dock visshet om, övertygelse att något förhåller sig på ett visst sätt. Det har ingen mening att tala om övertygelse och visshet om något blott föreställt. Jag är ej övertygad om Gud, utan endast om, att han existerar. Ej heller är jag viss om guld, endast om, att ringen är av guld. Vissheten, övertygelsen förutsätter alltså omdömet, är ej själv det, som gör en föreställning till ett omdöme.

/s. 163/

Att Phalén här inte skiljer mellan omdömen 1 och omdömen 2/3 torde vara uppenbart. Vissheten resp övertygelsen är ju något som, om den kopplas till ett omdöme 2/3, gör att ett omdöme 1 föreligger. Phaléns sats:

- (1) Vissheten, övertygelsen förutsätter alltså omdömet, är ej självt det, som gör en föreställning till ett omdöme.

är heterogent oklar. Den kan tolkas på två sätt, varvid den ena tolkningen (1.1) ger en falsk sats och den andra tolkningen (1.2) ger en sann sats

- (1.1) Vissheten, övertygelsen förutsätter alltså omdömet 1, är ej självt det, som gör föreställningen till ett omdöme 1.

- (1.2) Vissheten, övertygelsen förutsätter alltså omdöme 2/3, är dock ej själv det, som i kombination med en tankeradikal bildar ett omdöme 2/3.

Det är emellertid klart från Phaléns text på s. 162f att han med "vissheten" förstår en visshetskänsla och inte något som med Hedenius' terminologi skulle kunna beskrivas som en disposition att upprätthålla ett omdöme 2/3 gentemot oförenligt alternativ. Vi kommer då till frågan om relationen mellan visshetskänslor och omdömen. Vid sin diskussion av denna betraktar Phalén omdömet - och med "omdöme" torde han här närmast avse omdömen 1 - som en avsikt att realisera en sann uppfattning. Han förbiser dock att ett omdöme (uppfattat på detta sätt) förutsätter ett omdöme 2/3. Vissheten är, säger han, ett medvetande om att avsikten (att realisera en sann uppfattning) är realiserad. Till detta medvetande kan knyta sig en känsla, som då betecknas som visshetskänsla. "Såsom ett medvetande om att min avsikt, ett sant omdöme, är realiserad, förutsätter vissheten omdömet, innehåller tanken på omdömet." (s. 164 not.)

Här gäller det inte förhållandet mellan vissheten resp övertygelsen och omdömet 2/3 utan frågan om förhållandet mellan omdömet 1 och visshetskänslan. Denna fråga behöver inte diskuteras här. Samma sak gäller den phalénska tanken att visshet är ett medvetande om att en avsikt att realisera ett sant omdöme är realiserad. Jag vill dock inte förneka att denna tanke synes mig en aning krystad.

Som framhållits i 4.10.1 identifierar Phalén frågan om det för omdömet utmärkande med frågan vad som gör en uppfattning till något sant eller falskt. Men hans utgångspunkt är såtillvida felaktig som han inte beaktar att även "den blotta tankeradikalen" är något (deskriptivt) sant eller falskt. När han diskuterar de subjektiva omdömetsteorierna identifierar han frågan vad som gör en uppfattning till något sant eller falskt med frågan om grunden för dess sanning eller falskhet. (jfr s. 160 och s. 164.) Han tycks mena att vad man har att kräva av en omdömetsteori är att den skall redovisa grunden för omdörets sanning - det som gör uppfattningen sann. Genom att redovisa grunden för sanningen hos en uppfattning har man redovisat det för omdömet utmärkande - så tycks Phalén resonera. Han skriver (s. 164):

Men en psykisk företeelse eller bestämdhet, i vilken jag ej är medveten om annat än ett närvarande psykiskt, kan ej vara det, som gör en uppfattning till något sant eller falskt. Vore det en sådan psykisk företeelse, som gjorde en uppfattning t.ex. av solsystemet till något sant eller falskt, då måste också det psykiska, som jag däri är medveten om, vara grund till uppfattningens sanning resp. falskhet och därmed även till, att solsystemet nu är eller ej är på ett visst sätt beskaffat. Eller om jag tar ett omdöme just om den psykiska företeelsen, att den existerar eller ej existerar, så blir existensen av en sådan företeelse grund till, att den existerar. Eller om jag tänker två kontradiktoriskt motsatta omdömen "Konungen har anlänt" och "Konungen har ej anlänt", så är det ingen motsägelse, intet jakande och nekande av ett och samma, att tänka den psykiska företeelsen knuten såväl till den ena som den andra uppfattningen. Konungen hade då anlänt, fastän han ej anlänt.

Phalén har givetvis helt rätt i att sanning och falskhet inte kan bestämmas genom ett psykiskt tillstånd. Men de filosofer, som gjort gällande att omdömet (dvs omdömet 1) utmärkes av en omdömesaktkvalitet eller en attityd av försanthållande har givetvis inte menat att sådana psykiska tillstånd utgör grunden för uppfattningens sanning eller falskhet. Om man besvarar frågan om det för omdömet (dvs omdömet 1) utmärk-

ande med att det är ett psykiskt tillstånd av något slag, har man inte avsett att samtidigt besvara vad som är grunden för omdörets sanning.⁵⁾

4.10.3 Modal sanning, kvalificerad deskriptiv sanning och okvalificerad deskriptiv sanning

När Phalén utgår från omdömet som något sant eller falskt torde han i första hand ha tänkt på modal sanning och falskhet. Andra slag av sanning resp falskhet har han inte sett klart - detta är uppenbart från det faktum att ingen antydning till någon distinktion liknande den mellan modal och deskriptiv sanning finns i hans uppsats.

I kapitel 2 har jag skilt mellan modal sanning, kvalificerad deskriptiv sanning och okvalificerad deskriptiv sanning. Phaléns uppsats ger exempel på behovet att skilja mellan dessa olika slag av sanningar.

Låt mig först erinra om hur jag skiljer mellan de olika slagen av sanning och hur jag skulle vilja besvara frågor om vad som gör omdömen och tankeradikaler sanna eller falska.

Som vi sett i 4.10.1 är det en felaktig utgångspunkt hos Phalén att tankeradikaler inte kan vara sanna eller falska. Tankeradikaler kan vara i okvalificerad mening deskriptivt sanna eller falska. Vad som gör dem deskriptivt sanna är verkligheten hos de av dem representerade propositionerna 1 resp giltigheten av de av dem representerade propositionerna 2. Omdömen 2 och 3 är i kvalificerad mening deskriptivt sanna eller falska. Vad som gör ett omdöme 2 i kvalificerad mening deskriptivt sant eller falskt är presenterandet av tankeradikalen som deskriptivt sann: om tankeradikalen är okvalificerat deskriptivt sann (falsk), så är omdömet 2 kvalificerat deskriptivt sant (falskt). Vad som gör ett omdöme 3 till kvalificerat deskriptivt sant eller falskt är den för omdömet 3 utmärkande relationsegenskapen att vara presenterad som deskriptivt sann. Vad som är grunden för den deskriptiva sanningen hos såväl tankeradikaler som omdömen 2/3 är verkligheten hos de av tankeradikalerna representerade propositionerna 1 och giltigheten av de av tankeradikalerna representerade propositionerna 2.

När Phalén frågar vad som gör ett omdöme sant eller falskt ställer han en oklar fråga, som kan preciseras på flera sätt.

(1) Vad gör ett omdöme till något sant eller falskt?

(1.1) Vad är grunden för den okvalifierade deskriptiva sanningen hos den i ett omdöme 1, 2 eller 3 ingående tankeradikalen?

Svar: Att den proposition 1 som representeras av tankeradikalen är verklig (råder) och att den proposition 2 som representeras av tankeradikalen är giltig.

(1.2) Vad gör en tankeradikal till ett kvalificerat deskriptivt sant eller falskt omdöme 2?

Svar: Presenterandet av den som deskriptivt sann.

(1.3) Vad gör en tankeradikal till ett kvalificerat deskriptivt sant eller falskt omdöme 3?

Svar: Relationsegenskapen att vara presenterad som deskriptivt sann.

(1.4) Vad krävs för att modal sanning eller falskhet skall tillkomma en "uppfattning" i vilken ett omdöme 2/3 ingår?

Svar: Att ifrågavarande omdöme 2/3 ingår i ett omdöme 1 - att det är kopplat till en omdömeskvalitet eller en attityd av för-santhållande.

Phaléns motsvarighet till omdömeskvaliteten eller attityden av försant-hållande är "en avsikt att realisera en sanning", men han skiljer inte mellan (1.1) å ena sidan och (1.2) + (1.3) å andra sidan. Ej heller skiljer han klart mellan (1.4) och (1.2) + (1.3). Men man kan kanske säga att hans uppsats innehåller uppslag till svar på samtliga frågor. Jag får anledning att återvända till detta i fortsättningen.

4.10.4 Phaléns distinktion mellan omdömet och omdömesuppfattningen

Phalén gör en till sin innebörd inte helt klar distinktion mellan omdöme och omdömesuppfattning. Vi bör bekanta oss en smula med denna innan vi övergår till att diskutera hans behandling av de objektiva omdömes-teorierna. I en not på s. 164 utförs distinktionen så:⁶⁾

När jag ej fäller ett omdöme utan har en viss omdömesuppfattning - såsom när jag hör en annan uttala ett omdöme, utan att jag instämmer eller förkastar - så vill jag ej såsom den talande med denna omdömesuppfattning realisera en sanning.

Detta citat ger vid handen att phalénska omdömen skulle vara omdömen 1 och att omdömesuppfattningar skulle vara omdömen $2/3$,⁷⁾ men som vi sett i det föregående (4.10.2) uttrycker sig Phalén i andra sammanhang på ett sätt som gör det naturligt att uppfatta hans term "omdöme" såsom betecknande omdömen $2/3$ (trots att han uppenbarligen även har omdömen 1 i tankarna). Och i ett sammanhang på s. 165 använder han faktiskt termen "omdömen" om omdömesuppfattningar.⁸⁾ Hans termer "omdöme" och "omdömesuppfattning" lider alltså av betydande oklarhet.

Enligt Hedenius svarar Phaléns term "omdömesuppfattning" mot vad han kallar "neutrala tankar".⁹⁾ För Hedenius framstår Phaléns idé att inte blott omdömen utan även omdömesuppfattningar är sanna eller falska som en inkonsekvens.¹⁰⁾ Håller man fast vid Phaléns grundtanke, att endast omdömen kan vara sanna eller falska, så måste enligt Hedenius också neutrala, men sanna eller falska tankar vara omdömen. Hedenius erinrar om att Phaléns misstag inte är ovanligt i äldre logik, och anför Sigwart som exempel. Misstaget hos Sigwart att utesluta neutrala tankar från logiken tycks enligt Hedenius uppstå genom en oriktig tydning av det sakförhållande, att endast omdömen (dvs omdömen 1) gör anspråk på sanning.

Som framhållits i 4.10.1 betraktar jag Phaléns utgångspunkt att endast omdömen (dvs omdömen 1) är sanna eller falska som felaktig. Även tankeradikaler och omdömen $2/3$ är sanna eller falska - deskriptivt sanna eller falska. Vidare är det inte bara omdömen, dvs omdömen 1, som gör anspråk på sanning. Även ett omdöme 2 eller 3 har, för att tala med Rydning (se 2.5), ett sanningsanspråk. Det starka sanningsanspråket hos omdömen 1 förutsätter det svaga sanningsanspråket hos omdöme 2 och 3. Phaléns distinktion mellan omdömet och omdömesuppfattningen är oklar, därför att han inte skilt mellan olika slag av sanning.

När Phalén behandlar de objektiva omdömosteorierna är det i själva verket omdömesuppfattningar och inte omdömen han diskuterar. Att så är fallet kommer att framgå av det följande.

4.10.5 Phaléns kritik av de objektiva omdömeteorier, som antar särskilda omdömesföremål. Synpunkter på denna

Sedan Phalén avvisat de subjektiva omdömeteorierna övergår han till att behandla vad han kallar de objektiva omdömeteorier, dvs sådana teorier som söker det för omdömet utmärkande hos "det i omdömet tänkta". Som företrädare för objektiva omdömeteorier betraktar han Bolzano, Meinong och Husserl. Bolzanos begrepp sats-i-sig och Meinongs begrepp objektiv har behandlats i 4.3 resp 4.5. Enligt Bolzano och Meinong har - framhåller Phalén - omdömet ett särskilt slag av föremål: satser i sig eller objektiv, som "då själva är det i primär mening sanna eller falska eller i någon mening verkliga eller överkliga" (s. 167). Phalén anknyter närmast till Meinong och hans begrepp objektiv. På s. 167¹¹⁾ skriver han:

Om jag, för att taga ett exempel från Meinong, med tanke på ett parlamentsval säger, att därvid inga oroligheter förekommit, så har jag i och med detta omdöme en kunskap om någonting. Men detta, som jag har kunskap om, är ej "oroligheter". Det är i stället något, som är uttryckt genom hela satsen "att inga oroligheter förekommit". "Oroligheter" betecknar enligt Meinong ett föreställningsföremål, "att inga oroligheter förekommit" ett omdömesföremål, ett objektiv.

Phalén framställer två invändningar mot objektiva omdömeteorier av meinongsk typ. Enligt den första leder antagandet av objektiv till en oändlig regress av objektiv av högre ordningar. Enligt den andra leder antagandet av objektiv till att alla omdömen blir sanna.

Jag börjar med att kritiskt diskutera Phaléns första invändning. Han skriver s. 168:

Skall man nu kunna skilja mellan sanna och falska omdömen, så måste emellertid dessa objektiva själva vara i en mer primär betydelse sanna och falska, eller de måste, som Meinong betecknar skillnaden, vara fakta eller icke fakta. Betecknar jag då ett objektiv "att S är P" med O, så skulle motsvarande omdöme vara sant, om O är ett faktum. Därmed har jag då fått ett nytt objektiv, O'. Fäller jag nu omdömet S är P, så är ju just därmed, om jag reflekterar på omdömesuppfattningen, omdömet fattat som sant. I omdömet S är P måste då vara tänkt, att dess objektiv, O, är ett faktum, dvs i O måste O' ingå. Men av samma skäl måste sägas, att i O' ingår ett nytt objektiv, O" ("att O' är ett faktum") osv in inf. Jag har alltså ej fällt det mot O svarande omdömet, om jag ej fällt ett annat, som har O' till objektiv, osv. Eller - blott med tanke på objektivet och med bortseende från omdömet

- då 0' kan vara ett faktum eller icke vara ett faktum, så är 0 ett faktum endast i och med att 0' är det, vilket åter förutsätter, att 0" är ett faktum, osv in inf. Utan att denna regress har ett slut, är 0 ej ett faktum, men en avslutning är med givna förutsättningar omöjlig.

Phalén anser tydligen att i och med att antagandet av objektiv leder till en oändlig regress av objektiv så måste det vara felaktigt. Han tycks här inte skilja mellan maligna och ofarliga regresser. Såvitt jag förstår är den här föreliggande regressen inte malign. Ett objektiv av typen /objektivet 0 är ett faktum/ är i min terminologi en meta-proposition av första ordningen, om 0 är av typen /Lunds domkyrka är grå/. Det är inget logiskt orimligt i att det finns (esserar) en oändlig regress av meta-propositioner av högre ordningar. Phaléns första invändning mot den objektiva typen av omdömeteorier, som antar särskilda omdömesföremål är därför inte hållbar.

Det är också av vikt att uppmärksamma, att en teori om objektiv inte på det sätt som Phalén antar innebär att man tänker på meta-propositioner när man fäller omdömen. Objektivteorier kan med hjälp av min begreppsapparat formuleras så, att de undgår Phaléns kritik på denna punkt. Ett omdöme 2 "säger inte" att en proposition 1 eller 2 är verklig (rådande) respektive giltig. Omdömen 2 presenterar propositioner som verkliga (rådande) eller giltiga.

Phalén framhåller, att Meinong var medveten om den svårighet som föreligger om tanken på objektivets fakticitet leder till ett nytt objektiv. Han citerar Meinong¹²⁾ på s. 169:

Kein Objektiv wird eben tatsächlich oder ist tatsächlich vermöge übergeordnete Objektive: es muss die Tatsächlichkeit in sich selbst tragen, und zwar, soviel ich sehe, als eine Grundeigenschaft, für die es keine Definition und mindesten zur Zeit auch keine Beschreibung gibt.

Phalén fortsätter sedan:

Är emellertid det i omdömet tänkta ett särskilt slag av föremål, som självt är faktiskt eller icke faktiskt, då måste "att objektiv är faktiskt" bli ett nytt objektiv. Vore det inte nytt objektiv, hade ett faktiskt objektiv i sig själv fakticitet, då vore därmed sagt, att objektivets fakticitet ej lägger något nytt till detsamma, utan att det redan som objektiv är faktiskt. En skillnad mellan faktiska och icke faktiska objektiv kan då ej antagas, varje objektiv är faktiskt och alla omdömen sanna.

Phalén kommer här över till sin andra invändning mot omdömosteorier av meinongsk typ - nämligen att enligt sådana alla omdömen blir sanna. Han menar att om ett objektivs fakticitet inte lägger något nytt till detsamma så har objektivet i sig själv fakticitet. Men i så fall kan ingen skillnad mellan faktiska och icke faktiska objektiv upprätthållas: varje objektiv är faktiskt och alla omdömen sanna.

Meinong har inte sett möjligheten att bestämma objektivet som ett möjligt förhållande. Bestämmer man objektivet så, torde man komma tillrätta med de svårigheter, som Phalén framställer i citatet ovan. Ett objektiv har inte fakticitet i sig självt - men det har möjlighet i sig självt och som möjligt kan det vara identiskt med ett sakförhållande eller skilt från alla sakförhållanden. Alla objektiv är möjliga men inte alla objektiv är identiska med sakförhållanden. På ett sätt lägger objektivets fakticitet inte något nytt till objektivet: det faktiska objektivet är identiskt med ett sakförhållande. På ett annat sätt lägger objektivets fakticitet något nytt till objektivet, nämligen dess identitet med ett sakförhållande. Objektivet "att objektivet 0 är faktiskt, dvs identiskt med ett sakförhållande" är ett nytt objektiv - ett meta-objektiv. Men detta innebär inte att objektiv får sin fakticitet genom överordnade objektiv; ett faktiskt objektiv har sin fakticitet i sig självt i och med att det är identiskt med ett sakförhållande.

4.10.6 Phalén om den typ av omdömosteorier, som antar att man i omdömet tänker på verklighet

Sedan Phalén kritiserat den typ av omdömosteorier, som antar särskilda omdömesföremål går han över till att behandla en annan typ av objektiva omdömosteorier. Enligt dessa tänker man i omdömet på verklighet. Phalén skriver:

I en blott föreställning t ex om ett landskap med en skinande sol och i omdömet "solen skiner" tycks det ju närmast, som om jag uppfattande alldeles detsamma, solen och skenet på ett visst sätt förbundna. Likväl är det en bestämd skillnad. I förra fallet är min uppfattning varken sann eller falsk, jag faller här intet omdöme. Så däremot i senare fallet. Vad är det då, som har kommer till och gör, att min uppfattning nu kan sägas vara sann eller falsk, vara ett omdöme? Det kunde ej vara ett visst psykiskt tillstånd, en visshet, en viljeyttring eller en viss beskaften-

het hos själva uppfattningen. Skillnaden måste alltså ligga i det uppfattade. Men jag uppfattar ju, tycks det, i bägge fallen detsamma, ett landskap med en skinande sol. I själva verket tänker jag dock, när jag fäller omdömet, något mer, det kommer här till en tanke på verklighet. Landskapet, solskenet, allt vad jag föreställer kan vara detsamma, men i omdömet tänker jag också verklighet. /.../

Tar man från omdömet "solen skiner" bort tanken på verklighet, så återstår intet annat, än vad som är uppfattat i den blotta föreställningen om en skinande sol. Det ter sig ju också redan för det mer oreflekterade föreställningssättet naturligast att ange uppfattningsinnehållets verklighet som grund till uppfattningens sanning. Men då nu med omdömet, så S är P, för så vitt omdömesuppfattningen reflekteras, antagandet av omdörets sanning är given, så måste i så fall just i omdömet självt verklighet vara tänkt.

/s. 169f/

Phalén är emellertid inte nöjd med teorien att det för omdömet utmärkande är tanken på verklighet. Konsekvent tillämpad leder den enligt honom till att varje omdöme blir sant. Han skriver:

I omdömet tänks ett visst innehålls verklighet, och det är just omdömesinnehållets verklighet, som bestämmer omdörets sanning. Det är alltså intet annat än det i omdömet självt tänkta, som bestämmer omdörets sanning. Men då synes ju varje omdöme bli sant. Eller i och med jag tänker, att S är P, är det dock ej nödvändigt, att S verkligen är P. Vad skall då här komma till, för att S verkligen skall vara P och ej blott så tänkt? Detta, som skall komma till, är ju just verklighet. Men det var just verklighet, jag i omdömet tänkte. Har "verklighet" överhuvud något betydelse, så synes i och med denna betydelse S verkligen vara P. Att här fordra något annat och mer, för att S verkligen skall vara P, att t ex fordra "verkligheten själv", är ju då att säga, att "verkligheten själv" är något annat än vad jag tänker vid "verklighet". Om det, att jag i omdömet S är P tänker någots verklighet, ej implicerar, att S verkligen är P, då måste ju, synes det, att S verkligen är P, betyda något annat, än vad jag i omdömet tänker. Eljest borde ju just med innebörden i det tänkta S verkligen vara P. Men å andra sidan är det just detta, som jag tänker i omdömet.

Utförd i denna allmänna form, synes svårigheten för varje objektiv omdömetsteori ofrånkomlig och olös. Det som i omdömet tänks, och som gör det till omdöme, må vara vad som helst, verklighet eller något annat. Det är dock just det i omdömet tänkta, som är grund till omdörets sanning. Eller om jag tänker, att S är P, så har jag ju tänkt något, just att S är P. Hur är det då möjligt, att det likväl ej behöver vara så, att S är P, att omdömet kan vara falskt?

/s. 172f/

Så som Phalén framställer den här aktuella teorien drabbas den onekligen av hans kritik. Såvitt jag förstår kan man emellertid undgå de

svårigheter, som Phalén påtalar. Man kan säga att min teori för omdömet utgör en omformulering av den diskuterade teorien, och min teori leder inte till de svårigheter, som Phalén framställer. Den fråga som Phalén ställer i slutet av nyss anförda citat besvarar jag på följande sätt.

Det är inte helt riktigt att säga att omdömet innehåller en tanke på verklighet. Men det är riktigt att säga att omdöme 2 presenterar en proposition 1 som verklig (rådande) och en proposition 2 som giltig. Det är vidare riktigt att säga, att omdömet 3 representerar en som verklig (rådande) presenterad proposition 1 (dvs en o-proposition 1) och en som giltig presenterad proposition 2 (dvs en o-proposition 2). Men som verkliga (rådande) eller giltiga presenterade propositioner behöver inte vara verkliga (rådande) eller giltiga. Omdömen 2 och 3 är falska om de propositioner de presenterar eller representerar är blott möjliga.

En kommentar bör göras till den phalénska termen "omdömesinnehåll". Han talar om verkliga och överkliga omdömesinnehåll. Detta förhållande ger vid handen att han avser propositioner 1 och inte propositioner 2. Propositioner 1 är ju verkliga (rådande) eller överkliga (icke-rådande). Men Phalén uppfattar inte omdömesinnehållen som möjliga förhållanden. På denna punkt föreligger det en skillnad mellan Phaléns begrepp omdömesinnehåll och mitt begrepp proposition 1. Dessutom räknar Phalén inte alls med propositioner 2. Meinongs objektiv och Bolzanos satser-i-sig och Freges tankar är ju propositioner 2¹³⁾. Det finns omdömen som har enbart propositioner 2 (t ex uru-propositioner) som föremål, men det finns inga omdömen som har enbart propositioner 1 som föremål. De omdömen som har propositioner 1 som föremål har alltid också propositioner 2 (tei-propositioner) som föremål. På denna punkt är Phaléns teori om omdömesinnehållet i behov av en komplettering, så att både propositioner 1 och 2 blir beaktade.

När Phalén diskuterar de objektiva omdömetsteorierna är det vad han kallar omdömesuppfattningar och inte vad han kallar omdömen som diskussionen har sin tillämpning på. "Det i omdömet tänkta" är detsamma, oberoende av om det är hävdad eller inte¹⁴⁾. Phalén tycks dock inte vara medveten om att hans diskussion gäller omdömesuppfattningar och inte omdömen. Följande citat från s. 170 ger emellertid anledning till tveksamhet; det ger vid handen att Phalén verkligen tänker på omdömen och inte på omdömesuppfattningar: "Men då nu med omdömet, att S är P,

för så vitt omdömesuppfattningen reflekteras, antagandet av omdörets sanning är given, så måste i så fall just i omdömet självt verklighet vara tänkt". Det är inte helt klart vad som skall menas med att omdömesuppfattningen reflekteras. Men det framgår att i och med att omdömesuppfattningen reflekteras är antagandet av omdörets sanning given. Och det skall enligt Phalén vara först i och med att antagandet av omdörets sanning på detta sätt blir given, som i omdörets självt verklighet blir tänkt. Här har Phalén inte sett skillnaden mellan "försanthållande i stark mening" och "försanthållande i svag mening" (jfr 2.5). Redan omdömesuppfattningen innehåller "ett försanthållande i svag mening". Omdömet 2 presenterar tankeradikalen som deskriptivt sann och omdömet 3 representerar en som verklig (rådande) presenterad proposition 1 och en som giltig presenterad proposition 2. Redan i omdömesuppfattningen, dvs omdöme 2 är "verklighet tänkt", Även hos omdömen 2/3 finns "sanningsanspråk" i viss mening (jfr om Ryding i 2.5 och 2.12).

I 4.10.3 framhöll jag att Phaléns uppsats kan sägas innehålla uppslag till svar på vissa frågor om olika typer av sanning. I ett sammanhang säger Phalén klart att det som skiljer omdömet från den blotta föreställningen är "tanken på verklighet". Här borde Phalén i stället för omdöme ha talat om omdömesuppfattningen. Det som skiljer den blotta föreställningen, dvs tankeradikalen, från omdömesuppfattningen är "tanken på verklighet". Tolkar men Phalén på detta sätt innehåller hans uppsats ett uppslag till besvarandet av frågan om vad som gör en tankeradikal till ett i kvalificerad mening deskriptivt sant eller falskt omdöme 3 och därmed till en i ett omdöme 2 ingående tankeradikal. En annan sak är att detta svar måste omformuleras för att vara tillfredsställande. Och om man försöker detta kommer man fram till de svar som jag givit i 4.10.3.

4.10.7 Phaléns positiva lösningsförslag

Sedan Phalén först avvisat subjekt-predikatsteorierna och de subjektiva omdömosteorierna och därefter kritiserat två slag av objektiva omdömosteorier framställer han i korthet en idé om hur han tror att man skall komma till klarhet om det för omdömet utmärkande. Denna går ut på att man i omdömet hänvisar till något som man inte uppfattar i omdömet. Han skriver (s. 173):

I omdömet tänks, att S är P, likväl behöver S ej vara P. Med detta, att S är P, hänvisar jag alltså på något annat, än vad jag i omdömet uppfattar, och denna hänvisning på något, som ej är uppfattat, är något just för tanken på verklighet och därmed för omdömet utmärkande.

Phaléns tanke måste vara den att det för omdömet utmärkande är "tanken på verklighet". Men "verklighet" uppfattar jag inte i omdömet. I så fall skulle alla omdömen bli sanna. Den för omdömet utmärkande "tanken på verklighet" får enligt Phalén analyseras som en hänvisning på något, som jag inte uppfattar i omdömet. Om ett omdöme hänvisar till något som inte uppfattas i det, kan det vara falskt, även om det på något sätt innehåller en "tanke på verklighet".

Phalén tar nu upp den hypotes enligt vilken en tanke på något som verkligt är en tanke på detta något som ett led i totalsammanhanget. Han skriver (s. 174):

Verklighet bestäms vidare ofta som totalsammanhanget, att tänka något som verkligt skall vara att tänka det som led i totalsammanhanget. Tanken innehåller antagligen något väsentligt och riktigt, men måste givetvis utredas och preciseras. Närmast synes ju totalsammanhanget betyda ett sammanhang av allt. Men "allt" har betydelse endast som allt av någonting visst, t ex alla svenskar, alla människor etc. Verklighet synes då här vara bestämd som sammanhanget av allt verkligt. Tanken står emellertid tydligen i samband med krav, som uppställas i verklighetsforskningen. Jag utgår i denna från ett visst, redan utfört sammanhang. Om nu något nytt uppfattas, så kräves, att antingen detta självt eller blott medvetandet därom skall kunna enligt de i och med det redan utförda sammanhanget antagna lagarna förenas med detta i ett omfattande sammanhang. Om så ej kan ske, måste det redan utförda sammanhanget ändras.

Jag skall inte här uppehålla mig vid Phaléns synpunkt att "att tänka något som verkligt" är att inordna detta i ett eller flera verklighets-sammanhang¹⁵⁾. Jag tror att det ligger något riktigt i denna tanke med uppgiften att utveckla den kan jag inte påta mig. Inte heller Phalén påtar sig denna uppgift. Han skriver (s. 175):

Jag får nöja mig med att framhålla, att tanken på verklighet innehåller en hänvisning på något annat än det, som i omdömet uppfattas. För så vitt omdömet är ett medvetande om verklighet, kan då det i omdömet tänkta fattas som grund till omdörets sanning, utan att därmed varje omdöme blir sant. Eller man kan på så sätt förklara, hur det är möjligt att tänka, att S är P, utan att fördenskull S behöver vara P. Jag har nämligen då i omdömet hänvisat till något annat än det i omdömet uppfattade. Betecknade "S är P" blott ett särskilt slag av föremål, då kunde ej en uppfattning ha detta föremål, men likväl S ej vara P.

Phalén skriver sedan (s. 175):

Vi har nu härmed emellertid stannat vid ett alltjämt olöst problem. Hur kan omdömet innehålla en hänvisning till något, som likväl ej är i omdömet uppfattat? Analysen av omdömet ledde till en sådan tanke, då eljest varje omdöme måste vara sant. Oberoende härav visade det sig, att omdömet måste vara ett medvetande om verklighet, men nämnda tanke sammanhänger härmed, då för så vitt ej allt, som överhuvud föreställs, skall vara verkligt, just medvetandet om verklighet måste ha denna karaktär.

På visst sätt kan min teori sägas innebära att omdömet innehåller vad Phalén kallar en hänvisning till något som inte uppfattas i omdömet. På vilket sätt? När ett omdöme 2 presenterar en proposition 1 som verklig (rådande) kan det sägas innehålla en hänvisning till något som inte uppfattas i omdömet, nämligen att propositionen 1 är verklig. Vad detta i sin tur innebär är ett problem som inte kan behandlas här. Jag vill dock ännu en gång inskräpa att det faktum att en proposition presenteras som verklig inte implicerar att den är verklig. Att propositioner presenteras som verkliga i omdömen 2 är en sanning som Phalén trevar efter utan att hitta rätt.

4.10.8 Phalén om subjekt-predikatsteorierna för omdömet

Phaléns diskussion om subjekt-predikatsteorierna, vilken förekommer i början av hans uppsats, har förbigåtts i det föregående, eftersom den är till föga hjälp för den som vill förstå hans övriga resonemang beträffande omdömesproblematiken. Att helt förbigå den vore dock olämpligt; min omdömetsteori innehåller en subjekt-predikatsteori, men på viktiga punkter skiljer sig denna från de teorier som Phalén angriper.

Phalén ger en kortfattad kommenterad framställning av subjekt-predikatsteorierna för omdömet (s. 160-162). Han skriver (s. 160):

I den traditionella formallogiken bestäms omdömet som en förbindelse mellan två begrepp, ett subjekt och ett predikat, och även i nyare teorier av från formallogiken avvikande karaktär, t ex hos J. St. Mill, Erdmann och Sigwart, fasthållles oftast vid den tanken, att omdömet innehåller subjekt, predikat och kopula, även om man ej anser omdömet uttömmande bestämt härmed. Subjekt-predikatsteorien torde väl alltjämt vara den vanligaste, även om den så på olika sätt kompletteras.

För att förstå vad denna teori innebär, måste vi enligt Phalén göra klart vad som skall förstås med "subjekt" och "predikat". Men detta

är inte så lätt, säger han. Och det med rätta; ifrågavarande begrepp är notoriskt oklara.

Phalén kritiserar Sigwarts uppfattning enligt vilken varje omdöme är "das Erkennen und Wiedererkennen eines schon Bekannten in dem Subjekt". Detta skall innebära att predikatet skall vara något förut bekant och att det skall ingå i något annat, dvs subjektet. Sigwart menar vidare att det uppfattade predikatet också skall vara benämnt. Det är - framhåller Phalén - irrelevant för ett omdöme sådant som 'det här papperet är vitt' om färgen är något, som jag förut känner och lärt mig benämna. Och han fortsätter:

Skola subjekt och predikat vara nödvändiga beståndsdelar av det som är sant eller falskt, så återstår för deras bestämmande blott den tanken, att det ena måste ingå i det andra.

Följer man subjekt-predikatsteorien tillbaka till Aristoteles, så är det väl också just tanken på subjektet som bäraren, substansen, i vilken predikatet har sin existens, man finner. Predikatet är bestämningen, subjektet det som har bestämningen.

/s. 161/

Phalén tar i detta sammanhang upp frågan om relationsomdömena och möjligheten att göra rättvisa åt dem inom ramen för en subjekt- och predikat-teori.

Skulle i omdömet "A är orsak till B" A vara tänkt som subjekt för "orsak till B" som predikat, då skulle "A är orsak till B" och "B är verkan av A" uttrycka skilda omdömen, skilda tankar. Men med det ena är det andra givet, intet är tänkt i det ena, som ej är tänkt i det andra, och omvänt. Tanken är här alltså densamma, men vi ha då ej i första fallet tänkt A som subjekt för "orsak till B" som predikat, i andra fallet B som subjekt för "verkan av A" som predikat. Det framträder särskilt tydligt vid s k relationsomdömen, att subjekt-predikatsteorien endast på mycket konstlade vägar kan upprätthållas.

/s. 161/

Enligt min teori (jfr 3.2.1) har en relationsproposition ett relationsuniversale som predikat medan dess relationsled tillsammans utgör dess subjekt. Relationspropositionen /A är orsak till B/ analyserar jag som sammansatt av ett predikat som utgöres av relationsuniversalet att-vara-orsak-till och ett subjekt som utgöres av relationsleden A och B. På detta sätt får man en teori om relationspropositioner enligt vilken dessa är sammansatta av subjekt och predikat.

Phalén är missnöjd med subjekt-predikatsteorien även av andra skäl. Han skriver (s. 161 f):

Fasthåller man vid, att predikatet måste ingå i subjektet, så skulle man vidare under förutsättning av subjekt-predikatsteorien komma att i omdömet föreställa predikatet dubbelt, dels i och med föreställningen om subjektet, som ett moment i detta, dels i själva predikatsföreställningen. Man hade emellertid i så fall redan i subjektsföreställningen hela omdömesförhållandet. Man leds då till att fatta omdömet som en identifiering av ett begrepp, predikatet, med ett moment i subjektets innehåll. Subjekt-predikatsförhållandet går härmed över i identitet, formeln för alla omdömen blir "S är identiskt med P" eller "P i S är identiskt med P". Skall nu dock på samma gång subjekt-predikatsteorien fasthållas, så är samtidigt "identiskt med P" predikatet, som genom kopulan "är" förbinds med subjektet. Hur man här än vänder sig, så visar sig subjekt-predikatsteorien omöjlig att genomföra.

I sin kritik av "identitetsteorien" för omdömet ställer Phalén en fråga som är av särskilt intresse med tanke på min teori i 3.2 om tre slag av omdömen och propositioner:

Vad innebär för övrigt tanken på identitet, t.ex. att färgen hos ett föremål är densamma som färgen hos ett annat föremål? Det kan ej vara fråga om skilda färger, som på samma gång ej skola vara skilda. Det ena föremålet tänks här äga den färg, som det andra föremålet har, eller omvänt; eller de skilda föremålen tänkas ha en färg och ej skilda färger. Det omdöme, i vilket identiteten tänks, förutsätter då emellertid andra omdömen, och omdömet överhuvud kan ej vara en tanke på identitet.

/s. 161/

Phalén framhåller också att man i "modern omdömeslära" visserligen fasthåller vid subjekt-predikat-teorien utan att i subjekt-predikatförhållandet se det för omdömet (till skillnad från den blotta föreställningen) utmärkande. "I omdömet skall visserligen en sådan förbindelse ingå, men för sig tagen är den dock något föreställt, och det blotta medvetandet eller medvetandet blott härom är ej något sant eller falskt".

Det för omdömet till skillnad från den blotta föreställningen utmärkande är då något annat än subjekt-predikatförhållandet. Det är detta som man enligt Phalén söker antingen på den subjektiva eller den objektiva sidan. Jag har redan redogjort för Phaléns kritiska behandling av de subjektiva och objektiva omdömosteorierna. Det återstår nu för mig att framställa några synpunkter på subjekt-predikatsteorien för omdömet och Phaléns behandling av denna.

4.10.9 Några anmärkningar till subjekt-predikatsteorierna och Phaléns behandling av dem

Phalén framhåller med rätta att subjekt-predikatsteorierna för omdömet på flera sätt är oklara. Det kan givetvis inte här komma ifråga att göra ett försök att utreda alla dessa oklarheter. Endast ett par påpekanden skall göras i anslutning till referatet i föregående sektion.

En oklarhet gäller frågan om huruvida termerna "subjekt" och "predikat" hänför sig till entiteter på det mentala planet eller på möjlighets- och verklighetsplanet. Det torde förekomma glidningar mellan dessa två plan vid framställningar av subjekt-predikatsteorier. Men jag skall inte här uppehålla mig vid denna fråga eftersom Phaléns uppsats inte erbjuder något material för en utförlig diskussion av den.

Phalén framhåller att subjekt-predikatsteorierna ofta är förbundna med en substansteori enligt vilken subjektet är substansen, i vilken predikatet (i ontologisk mening) ingår. Jag tar avstånd från alla substansteorier om individuella föremål. I anslutning till Segelberg uppfattar jag individuella föremål som kvalitetsmoment eller komplexa enheter av kvalitetsmoment. (Jfr 2.2 och 3.2.1 och 3.9.)

När det gäller vissa subjekt-predikatsteorier är det ibland svårt att veta om de avser enbart sanna omdömen eller såväl sanna som falska omdömen. Detta är fallet t ex ifråga om den sigwartska omdömosteori som Phalén i korthet redogör för. Att predikatet skall ingå i subjektet är dock en begriplig tes endast om den antas gälla enbart för sanna omdömen.

Jag skall här inte diskutera de problem som uppstår när man med utgångspunkt från en substansteori skall klargöra hur predikatet ingår i subjektet när det gäller ett falskt omdöme. Däremot vill jag erinra om att jag i 3.9 försökt lösa de problem som uppstår när det gäller att redovisa hur ett möjligt och som verklig presenterat u-föremåls-exemplar ingår i ett i-komplex 4 (i en o-proposition a) vilket kan vara men inte behöver vara identiskt med ett i-komplex 1. I detta sammanhang vill jag också hänvisa läsaren till de avsnitt i det föregående (2.7 och 3.2.1 och 3.2.6) där olika kopula-begrepp införs.

Phalén kommer i sin diskussion av subjekt- och predikatteorierna in på det förhållandet, att dessa kan leda fram till "identitetsteorier" för omdömet (jfr s. 161f.) "Fasthåller man vid, att predikatet måste ingå i subjektet, så skulle man vidare under förutsättning av subjekt-predikatteorien komma att i omdömet föreställa predikatet dubbelt, dels i och med föreställningen om subjektet, som ett moment i detta, dels i själva predikatföreställningen". Här spökar en oklarhet hos predikatbegreppet. Det är enligt min teori riktigt att ett predikat, uppfattat som ett u-föremålsexemplar, ingår som ett moment i subjektet och att ett predikat i mening av ett u-föremål är exemplifierat hos ett i-föremål. I likhet med traditionella subjekt-predikatteoretiker skiljer inte Phalén mellan predikatet som u-föremål och predikatet som u-föremålsexemplar. Om man säger att ett u-föremålsexemplar ingår som ett moment i ett i-föremål får man vad jag kallar en in-proposition (närmare bestämt en o-in-proposition) och om man säger att ett u-föremål är exemplifierat hos ett i-föremål får man vad jag kallar en eh-proposition (närmare bestämt en o-eh-proposition). I sin diskussion av det förhållandet, att subjekt-predikatteorierna leder fram till "identitets-teorier" kommer Phalén i närheten av distinktionen mellan eh-propositioner och in-propositioner. Men han utför den aldrig; han ser inte klart att u-föremålet inte ingår i i-föremålet utan är exemplifierat hos i-föremålet. Vidare ser han inte att u-föremålsexemplaret däremot ingår i i-föremålet.

Phalén frågar: "Vad innebär för övrigt tanken på identitet, t ex att färgen hos ett föremål är densamma som färgen hos ett annat föremål?" (s. 162). Mitt svar är: Att färgen hos t ex Lunds domkyrka är densamma som färgen på min gråa kavaj innebär att u-föremålet gråhet är exemplifierat dels hos Lunds domkyrka, dels hos min kavaj. Men det innebär också att Lunds domkyrka och min kavaj innehåller var sitt moment av gråhet; dessa moment är u-föremålsexemplar som är numeriskt skilda men exemplifierar samma u-föremål.

En viktig idé i Phaléns kritik av subjekt-predikatteorierna är att en förbindelse mellan en subjekt-tankekomponent och en predikat-tankekomponent ingår redan i "den blotta föreställningen" och inte är något för omdömet speciellt utmärkande. Detta är riktigt. Men "den blotta föreställningen" fattad som en tankeradikal är sann eller falsk. Den

är okvalificerat deskriptivt sann eller falsk. Phaléns utgångspunkt att "den blotta föreställningen" inte är sann eller falsk är ju enligt min uppfattning felaktig. Men en förbindelse mellan en subjekt-tankekomponent och en predikat-tankekomponent som den föreligger i en tankeradikal är inget omdöme. Hos ett omdöme 2 tillkommer ett presenterande av tankeradikalen som deskriptivt sann eller falsk. Hos ett omdöme 3 tillkommer relationsegenskapen att vara presenterad som deskriptivt sann. Presenterandet av tankeradikalen som deskriptivt sann är givetvis något som ligger på den subjektiva sidan. Men det utgöres inte av en känsla eller viljeyttring etc. Det utgöres av det sanningspresenterande (i svag mening) som inte uppmärksamats av några subjekt-predikatteoretiker och inte heller av Phalén.

I min omdömetsteori ingår på visst sätt en subjekt-predikatteori. Det gäller då icke-kvantifierade omdömen. Kvantifierade omdömen är inte uppbyggda av subjekt och predikat på det sätt som fallet är med icke-kvantifierade omdömen. Ett subjekt-predikatförhållande är enligt min teori utmärkande för tankeradikalen. I ett omdöme 2 tillkommer en operator som avser presenterandet av tankeradikalen som deskriptivt sann. Man kan uttrycka samma sak genom att säga att ett omdöme 2 innehåller en kopula som presenterar tankeradikalen som deskriptivt sann. Ett omdöme 3 är en tankeradikal med relationsegenskapen att vara presenterad som deskriptivt sann. Man kan också säga att ett omdöme 3 innehåller en kopula som representerar ett som verkligt (rådande) presenterat möjligt exemplar av exemplifikationsrelationen som ingår i en o-proposition.

I min omdömetsteori ingår sålunda en subjekt-predikatteori, som dock på viktiga punkter skiljer sig från de subjekt-predikatteorier, som Phalén kritiserar.

4.11 Till Hedenius' lära om omdömet i "Überzeugung und Urteil"

4.11.0 Inledning

En viktig utgångspunkt för mitt arbete är Hedenius' teori om omdömet i "Überzeugung und Urteil" i Theoria, 1944, s. 120-170. Som redan framhållits ansluter jag mig till Hedenius' omdömetsteori i dess egenskap

av teori för ett visst omdömesbegrepp. I 2.13 införde jag beteckningen "omdöme ö" för detta begrepp ("ö" syftar på "övertygelse"). Det förhållandet, att Hedenius' teori synes mig riktig vad beträffar ett omdömesbegrepp har varit en viktig utgångspunkt för mitt arbete, liksom det förhållandet att teorien inte gör rättvisa åt vissa omdömesbegrepp.

Jag skall först diskutera Hedenius' begrepp neutral tanke, språklig sats, logisk sats och sakförhållande, varefter jag redogör för vissa utgångspunkter för hans analys av omdömet. Sedan redogör jag för en behavioristisk teori om omdömet, som Hedenius anknyter till och för hans egen omdömetsteori. Sedan kommenterar jag den sistnämnda teorien. Slutligen redogör jag för en intressant teori hos Hedenius om förhållandet mellan omdömena 'S är P' och 'S är P' är sann'.

4.11.1 Omdömen, neutrala tankar, språkliga satser, logiska satser och sakförhållanden

Hedenius skiljer mellan omdömen i betydelsen omdömen 1 och vad han kallar neutrala tankar. Han erinrar om en sådan situation där en forskare uppställer en sats för att pröva dess konsekvenser utan att tro på den. I en sådan situation har vi att göra med en "neutral tanke" (s. 121).

Hedenius' distinktion mellan omdömen och neutrala tankar torde vara ungefär samma distinktion, som Meinong gör mellan Urteil och Annahmen.¹⁾

Även de neutrala tankarna hos Hedenius är enligt min terminologi omdömen, de är inte omdömen 1 utan omdömen 2/3. Såvitt jag förstår har Hedenius inte sett den sanningspresenterande karaktären hos omdömen 2 och han har inte uppfattat omdömet 3 som den som deskriptivt sann presenterade tankeradikalen.

Hedenius skiljer mellan den språkliga satsen och den logiska satsen.

En språklig sats är klassen av alla språkliga uttryck, som har samma grammatiska och lexikaliska egenskaper. (s. 128.) Den är ett satstecken i min mening. Den kombination mellan en satsteckenförekomst och en tankeindivid som jag i kap 1 benämner en T-satsförekomst har Hedenius inte uppmärksammat.²⁾

En logisk sats kan enligt Hedenius definieras på två sätt: antingen som en klass av uppfattningar av samma sakförhållande (Sachverhalt),

eller som en klass av språkliga satser, som betecknar samma sakförhållande (Sachverhalt).

Vid bestämningen av den logiska satsen använder sig Hedenius av termen "sakförhållande" ("Sachverhalt"). Jag skall därför först behandla hans användning av denna term. Han ger ingen definition av "sakförhållande", men han lämnar vissa upplysningar om hur han använder termen. Han skriver:

Unter Sachverhalt verstehen wir jedes Faktum des Typus 'dass etwas sich oder so verhält'. 'Dass der Krieg im September anfangt' ist ein Sachverhalt. Aber 'Kriegsausbruch im September' ist kein Sachverhalt; es ist ein Faktum von anderem Typus. Von allen Fakten gilt, dass einige in der wirklichkeit vorkommen, während andere das nicht tun; manche Sachverhalte liegen vor, andere nicht.
/s. 127/

Hedenius använder uppenbarligen termen "sakförhållande" på ett annat sätt än jag gör. För mig är ett sakförhållande 1 en verklig (rådande) proposition 1 och ett sakförhållande 2 en giltig proposition 2. Hedenius räknar med sakförhållanden, som föreligger och sakförhållanden, som inte föreligger. Detta ger vid handen att han använder termen "sakförhållande" i betydelsen proposition. Men han använder den inte om möjliga förhållanden rätt och slätt. Han säger, att han med ett sakförhållande förstår "jedes Faktum des Typus 'dass etwas sich so oder so verhält'". Såvitt jag förstår är det o-propositioner i min mening som han är ute efter, och eftersom hans exempel på sakförhållanden innehåller tidsegenheter torde hans sakförhållandebegrepp i första hand denotera o-propositioner 2, inte o-propositioner 1.

Hedenius räknar som sagt med två alternativ vid definitionen av den logiska satsen. Enligt det första alternativet är en logisk sats en klass som innehåller alla uppfattningar, som är uppfattningar av samma sakförhållanden i Hedenius' mening. Enligt det andra alternativet är en logisk sats en klass som innehåller alla språkliga satser, som betecknar samma sakförhållande.

Hedenius formulerar också sina definitioner med hjälp av begreppet teoretisk mening. Att en uppfattning har theoretisk mening betyder för honom att den är en uppfattning av ett sakförhållande. Och att en språklig sats har theoretisk mening betyder att den betecknar ett sakför-

hållande. Hedenius' två definitioner av begreppet logisk sats kan nu formuleras så:³⁾

- (1) En logisk sats är en klass av alla uppfattningar, som har samma teoretiska mening.
- (2) En logisk sats är en klass av alla språkliga satser, som har samma teoretiska mening.

I 1.1 har jag infört termen S I för vad Hedenius kallar den språkliga satsen och termen S II för vad han kallar den logiska satsen. Termen "logisk sats" torde från flera synpunkter inte vara helt lämplig.

Hedenius diskuterar inte närmare betydelsen hos uttrycket "teoretisk mening". Om man skulle ta upp begreppet teoretisk mening till diskussion skulle man komma in på de frågor om intensionala och extensionala propositioner vilka behandlas i 3.8. Det är troligt att Hedenius med en teoretisk mening snarare avser en intensional proposition än en extensional proposition.

I 2.5 infördes en distinktion mellan en stark och en svag mening hos "försanthålla". På liknande sätt kan man skilja mellan en stark och en svag mening hos uttrycket "uppfattning". En uppfattning som innehåller ett försanthållande i stark mening är en uppfattning i stark mening. En uppfattning som innehåller ett försanthållande i svag mening är vad man skulle kunna kalla en uppfattning i svag mening.

När Hedenius säger, att en logisk sats är en klass som innehåller alla uppfattningar med samma teoretiska mening är det uppenbart att han använder uttrycket "uppfattning" i svag mening. När han talar om "uppfattningar av sakförhållanden" avser han uppenbarligen inte omdömen 1. Han sätter ju "uppfattningar av sakförhållanden" ("neutrala tankar") i motsatsförhållande till omdömet, dvs omdömet 1.

Nu torde det förhålla sig så att man i vardagsspråket med en "uppfattning" i allmänhet förstår en uppfattning i stark mening och inte en uppfattning i svag mening. Av detta skäl föreligger det en viss risk för missförstånd när Hedenius talar om "uppfattningar av sakförhållanden" och "uppfattningar av teoretisk mening".

4.11.2 Utgångspunkter för Hedenius' analys av omdömet

Hedenius frågar: Vad skiljer omdömen från andra tankar? (s. 131). Hans svar är att de är förbundna med övertygelse eller tro. Men för honom är övertygelse och tro inte konkreta psykiska företeelser, utan snarare bestämda dispositioner till medvetandeyttringar av visst slag (s. 132).⁴⁾ Och det skulle - säger Hedenius (s. 135) - kunna bestämmas som en föreställning, i vilken något med tro eller övertygelse tänkes som sant eller falskt. I detta sammanhang citerar han J. St. Mill, som säger: "Belief is an essential element in a judgment" (1872, s. 420).

Det ligger nära tillhands, säger Hedenius, att försöka lösa frågan vad övertygelse är genom att fastställa vad som utmärker medvetandetillstånd, som är omdömen. Men detta låter sig enligt honom inte göras eftersom det inte är möjligt att fastställa något specifikt för de tankar som är omdömen.

Som framhållits i kap. 2 räknar jag med att det finns något för alla omdömen specifikt, nämligen den husserlska omdömeskvaliteten (jfr 2.13). Men som jag också framhållit i 2.8 finns det också en omdömesattityd, dvs en disposition hos en person att med försanthållande tänka ett omdöme 2 och 3. Övertygelsen är således inte bara en fråga om omdömeskvaliteten utan även om omdömesattityden.

När det gäller de historiskt givna omdömeteorierorna urskiljer Hedenius i likhet med Phalén (se 4.10) två huvudtyper: subjektiva och objektiva. Ett avgörande bevis för ohållbarheten hos de objektiva omdömeteorierorna är enligt Hedenius det förhållandet, att man kan tänka "beståendet av ett sakförhållande" såväl på allvar som på skämt. Det för omdömet, dvs omdömet 1, utmärkande kan av detta skäl inte sökas på den objektiva sidan utan måste sökas på den subjektiva sidan (jfr. 4.10.5).

Enligt Hedenius är subjekt- och predikat-teorierorna subjektiva - de är teorier, enligt vilka omdömet är ett subjektivt förbindande av en föreställning om ett predikat med en föreställning om ett subjekt. Hedenius menar, att dessa teorier förutsätter den gamla "subjekt-predikat-teorien", och han menar att de måste förkastas emedan de inte beaktar relationsomdömena.

Hedenius' invändning mot subjekt- och predikat-teorierna för omdömet synes mig inte träffa dem, om man tolkar relationsomdömena på det sätt som jag gör (se 3.2.1). Däremot är det givetvis riktigt att subjekt- och predikat-teorierna inte är relevanta för frågan om det för omdömet i meningen omdöme 1 utmärkande.

Hedenius erinrar om Russells omdömetsteori (1911), som jag diskuterat i 4.6, och Broads omdömetsteori, som jag kommer att diskutera i kap. 5. Han anser att Russells och Broads teorier lider av det felet att de inte förklarar skillnaden mellan omdömen, dvs omdömen 1, och vad Hedenius kallar neutrala tankar, dvs "uppfattningar av sakförhållanden". Jag får här hänvisa till min diskussion av Russells teori i Problems i 4.6 och till min diskussion av subjekt- och predikatteorierna i 4.10 om Phalén.

Ehuru det för omdömet, dvs omdömet 1, karakteristiska måste sökas på den subjektiva sidan och inte på den objektiva sidan, måste enligt Hedenius den subjektiva typen av omdömetsteorier avvisas, eftersom det erfarenhetsmässigt inte är möjligt att uppvisa några speciella psykiska tillstånd, som skulle vara kännetecknande för ett omdöme, dvs ett omdöme 1. Hedenius kritiserar i detta sammanhang teorier, som antar det för omdömet, dvs omdömet 1 utmärkande vara "das Danken eines Sachverhalts mit einem Gefühl von Gewissheit". Hedenius' kritik av sådana teorier syns mig riktig. Men den drabbar - såvitt jag kan se - inte en teori enligt vilken det finns medvetenhetsföreteelser, som är utmärkta av vad Husserl kallar omdömeskvaliteter.

4.11.3 Hedenius' analys av omdömet

Hedenius menar, att lösningen av problemet med bestämningen av omdöme och övertygelse skall eftersträvas i en analys av de dispositioner, som vi kallar tro och övertygelse. Ett försök att komma tillrätta med problemet på denna väg utgör Braithwaites behavioristiska teori om tro och övertygelse (1933). Enligt denna behavioristiska typ av omdömetsteori är satsen - som Hedenius framställer saken - "A hat die Überzeugung 'dass p '" att bestämma som den logiska produkten av satsen "A hat eine Disposition, 'dass p zu denken'" och satsen "'A hat eine Disposition zu handeln, als ob p wahr sei" (s. 141).

Denna teori visar sig ohållbar, emedan den inte kan göra rättvisa åt de fall, då vi av misstag inte inriktar vårt handlande efter våra övertygelser (s. 141 f).

Hedenius förkastar alltså tanken att det väsentliga hos min tro på p skulle vara dispositionen att handla som om p vore sann. Men han tar fasta på idén att det väsentliga hos min tro är en disposition att tänka som om p vore sann (s. 144). Detta innebär för honom att det väsentliga hos en tro eller övertygelse är en disposition inte blott att tänka en sats utan också att upprätthålla den.

Hedenius kommer fram till följande formulering av sin analys av begreppen övertygelse och omdöme (s. 156):

(1) Dass A einen Grad von Glauben an einen Satz, p, hat, ist ein Sachverhalt, der sich aus folgenden zwei hypothetischen Sachverhalten zusammensetzt: (a) A hat eine Disposition, 'dass p' zu denken; (b) es gibt mindestens einen Satz, q, den A verwerfen würde, wenn A so wahr wie möglich denken will und wenn A ferner unter dem Einfluss denkt, dass p falsch sein muss, falls q wahr ist.

(2) Dass A das Urteil 'dass p' fällt, ist ein Sachverhalt, der sich aus folgenden zwei Sachverhalten zusammensetzt: (a) A denkt 'dass p'; (b) A hat einen Grad von Glauben an p.

En komprimerad framställning av innebörden av sin omdömeteorier ger Hedenius på s. 164 (jfr även s. 144):

Denn das Urteil 'dass p' ist, wie wir sahen, ein Denken 'dass p', welches mit der Disposition verbunden ist, p im Denken gegenüber unvereinbaren Sätzen aufrechtzuerhalten, mit anderen Worten also zu denken, als ob p wahr sei.

Hedenius' karakteristik av omdömet, dvs omdömet 1, som ett tänkande som om p vore sann är inte helt lyckad. Även om jag tänker en neutral tanke, dvs ett omdöme 2 och 3, så tänker i någon mening jag som om omdömet 2 och 3 vore sant. När omdömet 2 presenterar tankeradikalen som deskriptivt sann så tänkes omdömet 2 som om även det vore deskriptivt sant. Och omdömet 3, som är en som deskriptivt sann presenterad tankeradikal, är tänkt som om det vore sant. Att tänka som om p vore sann kan inte vara en karakteristik av omdömet i betydelsen omdöme 1 (och det är ju i denna och endast denna betydelse som Hedenius talar om omdöme). Denna karakteristik gäller även för omdöme 2 och 3. Att upprätthålla p gentemot oförenliga alternativ är inte detsamma som att tänka

$\underline{p}$ som sann. Att upprätthålla $\underline{p}$ är detsamma som att förkasta satser, som är oförenliga med $\underline{p}$.

När jag tänker ett omdöme 2 och 3 för att pröva konsekvenserna så tänker jag omdöme 2 och 3 som om de vore sanna. Men när jag tänker ett omdöme 1 ö tillkommer det förhållandet, att jag är beredd att upprätthålla $\underline{p}$ gentemot omdömen 2 och 3, som är oförenliga med $\underline{p}$.

Sedan Hedenius framställt sitt positiva förslag till definition av övertygelse och omdöme (omdöme 1 ö), framhåller han, att hans analys förutsätter olika begrepp, som han lämnat obehandlade. Som de viktigaste obehandlade begreppen nämner han sanning, falskhet och Denken, dass $\underline{p}$.

Det av Hedenius inte analyserade begreppet Denken, dass $\underline{p}$ torde efter vad jag kan förstå vara omdöme 2 och 3.

Hedenius har inte klart sett att bestämningen av omdöme 1 förutsätter bestämningen av omdöme 2 och 3. Han har då inte heller sett den sanningspresenterande karaktären hos omdöme 2 och omdömet 3 som den som deskriptivt sann presenterade tankeradikalen.

Däremot har Hedenius klart sett att hans definition av omdöme 1 ö förutsätter begreppet Denken, dass $\underline{p}$. Men Denken, dass $\underline{p}$ torde vara omdöme 2 och 3.

I och med att jag framställt ett förslag till bestämning av begreppen omdöme 2 och 3 har jag också framställt ett förslag till analys av det av Hedenius inte analyserade begreppet Denken, dass $\underline{p}$.

4.11.4 Om förhållandet mellan 'S är P' och 'S är P' är sann'

Säger de i rubriken nämnda omdömena samma sak? Som jag erinrat om i 3.5.2 har frågan om förhållandet mellan satsen "S" och satsen "'S" är sann" varit föremål för en ganska omfattande diskussion. Somliga filosofer anser att dessa två satser säger samma sak, medan andra företräder den uppfattningen, att dessa satser säger olika saker⁵⁾. Som jag framhållit i 3.5.2 ansluter jag mig till den senare uppfattningen. När Hedenius diskuterar förhållandet mellan de två nu nämnda omdömena anknyter han inte direkt till den del av diskussionen om den nämnda frågan, som förelåg vid publiceringen av hans skrift. Hans behandling av frågan

om förhållandet mellan de två nu nämnda omdömena syns mig vara av stort intresse och värd att uppmärksamma. Såvitt jag kan se erbjuder den en lösning av en aspekt hos denna fråga.

Sedan Hedenius framställt sitt förslag till definition av övertygelse och omdöme tar han upp den nämnda frågan till behandling, Han skriver:

Das Urteil "S ist P" (= 'dass p') und das Urteil "der Satz 'S ist P' ist wahr" (= 'dass p wahr ist') sind zwei verschiedene Urteile. Das erste - 'dass p' - ist ein Urteil über einen wie auch immer beschaffenen Sachverhalt, das zweite - 'dass p wahr ist' - ein Urteil über einen diesem Sachverhalt entsprechenden Satz. /.../ Dass es sich hier um zweierlei Urteile handelt, dürfte also daraus klar hervorgehen, dass ich mich im ersteren Falle nicht über eine gewisse Sache äussere, über die ich mich im letzteren Falle äussere. Scheint dies auch selbstverständlich, so lässt sich doch gleichzeitig nicht ohne Schwierigkeiten daran festhalten, dass die in diesen Fällen vorliegenden Urteile wirklich verschiedene sind.

Wenn man nämlich, zum Unterschied vom blossen Denken 'dass p', das Urteil 'dass p' fällt, so scheint man gerade damit Wahrheit für den Satz p zu beanspruchen. Das Füllen eines Urteils bedeutet das Fürwahrhalten eines Satzes. Dieses letztere Faktum, das "Fürwahrhalten eines Satzes", scheint etwas schon im Begriffe "Urteilen eines Satzes" Liegendes, ja mit der Tatsache Identisches zu sein, dass ein Urteil überhaupt vorliegt. Wie ist das möglich, wenn die Urteile 'dass p' und 'dass p wahr ist' zwei verschiedene Urteile sein sollen?

/s. 160f/

Hedenius anser, att hans omdömetsteori, om den är riktig, löser problemet om förhållandet mellan 'S är P' och 'S är P' är sann'. Lösningen fasthåller vid problemets förutsättning, att omdömet 'att p är sann' är ett annat omdöme än omdömet 'att p' och att det första omdömet inte måste föreligga, när det senare föreligger.

Hedenius' förslag till lösning av problemet lyder så:

Ist das Urteil 'dass p wahr ist' vorhanden, so liegt sowohl der Gedanke 'dass p wahr ist' wie auch eine Disposition vor, diesen Gedanken in einem gewissen Sinne aufrechtzuerhalten. Und ist das Urteil 'dass p' vorhanden, so liegt sowohl der Gedanke 'dass p' wie auch eine Disposition zur Aufrechterhaltung dieses Gedankens vor. Die Urteile sind also verschieden, da es sich hier um Gedanken an ungleiche Sätze 'p' und 'p ist wahr', handelt. Dabei ist allerdings zuzugeben, dass die Dispositionen, die über diese Gedanken hinaus vorliegen und sie zu Urteilen machen, in beiden Fällen ganz dieselben sind. Zwischen den Dispositionen, den Gedanken 'dass p' und den Gedanken 'dass p wahr ist' aufrechtzuerhalten, kann ein Unterschied nicht gesehen werden. Beide sind ein und dieselbe Disposition: zu denken, als ob p wahr sei. Sicher-

lich beruht diese Identität einzig und allein darauf, dass den Sätzen 'p' und 'p ist wahr' derselbe logische Wert zukommt. Es ist zweifellos sehr eigenartig, dass zwei Urteile verschieden sein können, obgleich die Disposition zu denken, als ob das eine Urteil richtig sei, identisch mit der Denk-Disposition ist, als ob das andere Urteil richtig sei. Die Erklärung für diese Eigentümlichkeit ist zwar in der Lösung des Problems der äquivalenten, aber nicht identischen Sätze zu finden; die hier vertretene Urteilstheorie aber ist hiervon unabhängig, indem sie eine Unterscheidung zwischen dem Urteil 'dass p' und dem Urteil 'dass p wahr ist' ermöglicht. Sind auch die für diese Urteile konstitutiven Dispositionen identisch, so sind doch die Urteile selber verschieden, weil die an jene Dispositionen geknüpften aktuellen Gedanken, *m a W* die Urteilsakte, verschieden sind, sofern überhaupt 'p' und 'p ist wahr' verschiedene Sätze sind.

/s. 164f/

Hedenius säger, att dispositionen att upprätthålla "p" och dispositionen att upprätthålla "p är sann" är samma disposition. Detta tror jag vara riktigt och en mycket värdefull synpunkt på frågan om förhållandet mellan "p" och "p är sann".

Men han säger också att vi här har att göra med en och samma disposition att tänka som om p vore sann. Denna formulering framstår för mig som missvisande. Som jag ovan i 4.11.3 framhållit innebär ju även tänkandet av ett omdöme 2 och 3 att man tänker som om p vore sann. Att tänka som om p vore sann är således inte något för omdömet 1 utmärkande som Hedenius tycks anta. Även när jag tänker ett omdöme 2 och 3 utan försanthållande (i stark mening) är det fråga om en disposition att tänka såväl p som p är sann men här är det inte fråga om en disposition att upprätthålla "p" och "p är sann" gentemot oförenliga alternativ.

Med den nu framhållna modifikationen av Hedenius' teori anser jag den vara riktig. Hans teori om förhållandet mellan satsen "S" och metasatsen "'S är sann" har inte - såvitt jag vet - blivit uppmärksammas i den diskussion, som förts i denna fråga. Det skulle den ha varit förtjänt av.

4.12 Till Hedenius' lära om satsen

4.12.0 Inledning

I denna avdelning skall jag framställa några anmärkningar till Hedenius' analys av påståendesatsen och befallningssatsen i den ovan vid några tillfällen omnämnda uppsatser "Befallningssatser, normer och värderingar" (1955).¹⁾

Hedenius utgår från Hares analys av satsen som uppbyggd av ett neustiskt och ett frastiskt element. I 2.7 framställde jag vissa kritiska synpunkter på Hares lära och anknöt därvid till Hedenius' kritik av Hare.

Vissa av Hedenius' kritiska synpunkter på Hares lära instämmer jag i. Men även Hedenius har förbisett vissa av de distinktioner, som jag kritiserat Hare för att inte ha beaktat. Jag skall först behandla Hedenius' kritik av Hares lära om påståendesatsen. Därefter tar jag upp hans kritik av Hares lära om befallningssatsen. Jag vill erinra om att Hares begrepp tropic, som införs i en uppsats från 1970, var obekant för Hedenius då han skrev den här behandlade uppsatsen.

4.12.1 Hare och Hedenius om påståendesatsen. Kritiska synpunkter

Låt mig först i korthet repetera redogörelsen för Hares lära om satsers frastiska och neustiska element. Betrakta satserna:

(1) Du kommer att stänga dörren.

(2) Stäng dörren!

Den första satsen uttrycker ett påstående och är därför en påståendesats i Hedenius' terminologi. Den andra satsen uttrycker en befallning och faller därför under Hedenius' begrepp befallningssats.

Hedenius erinrar om hur Hare översätter 1) och 2) för att visa att satserna kan uppdelas i ett frastiskt och ett neustiskt element.

(1.1) Ditt stängande av dörren strax, ja.

(1.2) Ditt stängande av dörren, var så god.

Hedenius menar, att det inte är lämpligt att som Hare gör använda ordet "ja" som symbol för det neustiska elementet i en påståendesats. Som Hare framhåller tillhör negationen av en påståendesats det frastiska elementet och inte det neustiska elementet. Hedenius menar, att bruket av symbolen "ja" för det neustiska elementet kan vara missvisande, emedan det kan inbjuda till bildandet av ett parallellt "nej". Hedenius väljer därför vad han kallar den vanliga logikens s k assertionsymbol " $\vdash$ ".

Betydelsen av assertionssymbolen är "så nära besläktad som möjligt med vad Hare syns ha i tankarna: att ett sakförhållande inte är "angivet" på ett fullkomligt neutralt sätt utan därutöver "påstått" (s. 35).

Hedenius skiljer liksom Stenius och Hare inte mellan asserterande i stark mening och i svag mening²⁾. Dessa filosofer har inte observerat skillnaden mellan asserterandet hos påståendeakten (dvs asserterandet i stark mening) och den sanningspresenterande karaktären hos D 1-satsen.

Hedenius skiljer inte mellan vad jag i 2.9 kallat A-operatör och D-operatör. Assertionssymbolen hos Frege och Russell torde avse A-operatör.

Det neustiska elementet hos Hare lägges inte till den deskriptiva satsen utan till satsradikalen. Därför kan det inte enbart vara en A-operatör. Det är antingen en D-operatör eller en kombination av en D-operatör och A-operatör. Vad Hare i uppsatsen från 1970 kallade tropic (i fråga om deskriptiva satser) är däremot en D-operatör.

En D 1-sats presenterar en proposition 1 som verklig (rådande) och en proposition 2 som giltig. En D 2-sats representerar en som verkligt (rådande) presenterad proposition 1 och en som giltig presenterad proposition 2.

Det är oklart vad Hedenius menar med "sakförhållande" i citatet ovan från s. 35. Det är uppenbart att det inte är fråga om "sakförhållande" i den mening som jag använder ordet. Det är fråga om "sakförhållande" i den mening som von Wright använder ordet "sakläge" (jfr inledningen). Men det är inte när det gäller meningen hos en deskriptiv sats, dvs en D 2-sats, fråga om en proposition 1 rätt och slätt utan en som verklig (rådande) presenterad proposition 1, dvs en o-proposition 1.

När en D 1-sats föreligger utan att vara påstådd (asserterad) presenterar den en proposition 1 som verklig (rådande) utan att den som verkligt (rådande) presenterade propositionen påstås (asserteras, dvs asserteras i stark mening).

När Hedenius i citatet ovan talar om att ett sakförhållande "är angivet på ett fullkomligt neutralt sätt" måste han med sakförhållande förstå en som verklig (rådande) presenterad proposition 1 och en som giltig presenterad proposition 2 (tei-proposition) och inte en proposition 1 och 2 rätt och slätt. Enligt min tolkning av Hares analys av satsen representerar det frastiska elementet en proposition 1 och 2 rätt och slätt. När Hedenius i citatet ovan talar om "ett sakförhållande, som är angivet på ett fullkomligt neutralt sätt" måste han tänka på något som en D 2-sats, dvs en som deskriptivt sann presenterad satsradikal, representerar.

Hedenius kallar det frastiska elementet i påståendesatser för proposition (s. 37), men härvid avviker han från Hares intentioner i det han låter "proposition" stå för den deskriptiva satsen. Det överensstämmer inte med Hares intentioner att identifiera det frastiska elementet hos påståendesatsen med den deskriptiva satsen. Det frastiska elementet hos påståendesatsen är för Hare satsradikalen rätt och slätt. Att Hedenius med "proposition" förstår den deskriptiva satsen i dess helhet och inte bara satsradikalen (det frastiska hos Hare) framgår av följande citat från s. 36:

Att satsen 1) ("Du kommer att stänga dörren strax") är sann eller falsk beror helt och hållet på att dess frastiska element avser, betyder, refererar sig till (eller vilken term vi nu vill använda) ett sakförhållande, och det neustiska elementet i 1) har ingen inverkan härpå. Detta kan lätt visas genom att vi bildar en ny sats, som skiljer sig från 1) endast häri, att det neustiska elementet i 1) är avlägsnat. Jag kan nämligen "ange" det sakförhållandet att du kommer att stänga dörren strax utan att alls påstå det.

Här talas Hedenius om att man kan bilda en ny sats genom att ta bort det neustiska elementet. Detta visar, att han identifierar det frastiska elementet med den deskriptiva satsen.

4.12.2 Hedenius och Hare om befallningssatser. Kritiska synpunkter

Hedenius anser, att den hareska beteckningen "var så god" (please) inte är lämplig som symbol för befallningselementet hos befallningssatser. Den negativa motsvarigheten till "Ditt stängande av dörren strax, var så god" är inte "Ditt stängande av dörren strax, låt bli det" utan måste lyda:

Ditt icke stängande av dörren, var så god!

Hedenius vill i stället införa ett särskilt tecken " ψ " som symbol för det neustiska elementet som är gemensamt för alla befallningssatser, både de positiva och förbuden.

Hedenius diskuterar frågan om innebörden av det frastiska elementet i befallningssatsen. I samband härmed skriver han (1972, s. 38):

Det frastiska elementet i befallningssatsen kunde kanske tolkas som ett angivande av det sakförhållande vars förverkligande anbefalles av befattningen.

Här används uttrycket "sakförhållande" i en delvis annan betydelse än den i det i 4.12.1 återgivna citatet. I detta citat används enligt min tolkning "sakförhållande" för att beteckna en som verkligt (rådande) presenterad proposition 1 och en som giltig presenterad proposition 2. I det nyss återgivna citatet användes uttrycket enligt min tolkning i betydelsen proposition 1 och 2 rätt och slätt. En som verkligt (rådande) presenterad proposition 1 kan ju inte anbefallas att förverkligas. Men en proposition 1 som är ett blott som möjligt presenterat möjligt förhållande kan ju anbefallas att förverkligas. Hedenius har uppenbarligen inte observerat att uttrycket "sakförhållande" måste antas ha delvis olika innebörder i de båda kontexter vi nu diskuterat.

Hedenius stannar inte för en analys av befallningssatsen enligt vilken det frastiska elementet i befallningssatsen är "ett angivande av det sakförhållande vars förverkligande anbefalles av befattningen". Som jag i 4.12.1 framhållit använder Hedenius termen "proposition" för vad han betraktar som det frastiska elementet hos påståendesatsen. Vad han betraktar som det frastiska elementet hos påståendesatser är den deskriptiva satsen. För Hare är det frastiska elementet i stället sats-

radikalen. Hedenius menar nu att det är ohållbart att betrakta det frastiska elementet i befallningssatsen som en proposition. Han skriver:

Enligt vad vi nyss såg beror påståendesatsens egenskap att vara sann eller falsk på den i påståendesatsen ingående propositionens egenskap att vara sann eller falsk. Varför återkommer inte samma förhållande vid befallningssatsen, om nu även befallningssatsen innehåller en proposition?

Även hos varje befallningssats kan vi operera bort det neustiska elementet. Antag att en person, som jag är mycket rädd för och inte vågar befalla eller ens be om något, irriterar mig genom att stå i dörren, så att den inte kan stängas. Som ett slags kompensations skriver jag då i största hemlighet på min vänstra tumnagel orden: "Stäng dörren, din djävul!". Dessa ord skulle vara en befallningssats om inte det neustiska elementet saknades; nu finns det ingenting av befallning i dem, bara en hemlig protest. Uttryck som har uppkommit på det sättet att själva befallningselementet har bortopererats från en befallningssats är inte ovanliga. Om vi nu skulle rätta oss efter översättningen 2.2), så skulle vi nödgas anta, att dylika stympade befallningssatser vore sanna eller falska propositioner. Det skulle då bli svårt att förklara, varför inte även de fullständiga befallningssatserna är sanna eller falska. När ett påståendeelement fogas till en proposition, så uppkommer en sats som alltjämt är sann eller falsk. Varför blir det inte en sann eller falsk sats, när ett befallningselement fogas till en proposition? Jag kan inte se någon lösning av ett på detta sätt formulerat problem.

Vidare: enligt antagandet att det frastiska elementet i befallningssatsen är en proposition måste de utsagor, som uppkommer genom att de neustiska elementen avlägsnas i 1) och 2), bli identiska, nämligen just propositionen "att du kommer att stänga dörren strax". Att jag mig själv ovetande skulle skriva denna proposition på tumnageln, när den mäktige står i dörren, förefaller mig otroligt - om något just då lyser med sin frånvaro, så är det propositionen att han dock kommer att stänga dörren.

/s. 41f/

I likhet med Hedenius skiljer jag mellan den imperativa satsen och befallningssatsen. Den imperativa satsen är en språklig sats med imperativ form. (Angående begreppet språklig sats se ovan i 4.11.1.) Den imperativa satsen kan analyseras som sammansatt av en imperativ operator och en satsradikal. Den imperativa operatören presenterar (i svag mening) den av satsradikalen representerade propositionen 1 som befalld att realiseras. En imperativ sats (eller riktigare: ett imperativt satsstecken) kan föreligga utan att det föreligger en befallningssats. Detta är fallet när Hedenius skriver "Stäng dörren!" på sin vänstra tumnagel. Det är då fråga om en imperativ sats (ett imperativt satsstecken) som inte ingår i en befallningssats. En befallningssats är en imperativ sats med en viss relationsegenskap: den ingår i en befallningsakt. I

befallningssatsen presenteras en proposition 1 som i stark mening befalld att realiseras. (Hedenius talar här om publicerade imperativa satser. Jfr 2.14 och nedan i föreliggande sektion.)

Det neustiska elementet utgöres egentligen av en befallningsoperator som tillhör befallningsakten och inte befallningssatsen. Men i derivativ bemärkelse kan man säga om relationsegenskapen att ingå i en befallningssats att den är ett neustiskt element hos satsen.

Vad Hare tänker på när han talar om det neustiska elementet hos befallningssatsen torde vara en kombination av en befallningsoperator hos befallningsakten och den imperativa operatoren hos den imperativa satsen. Han kan också tänka på en kombination av den imperativa satsens egenskap att ingå i en befallningssats och dess imperativa operator.

Vad som blir kvar sedan man avlägsnat det neustiska elementet hos befallningssatsen är den imperativa satsen. Sedan man från denna avlägsnat den imperativa operatoren återstår en satsradikal.

Hedenius diskuterar i ett citat ovan en teori enligt vilken det som blir kvar sedan man opererat bort det neustiska elementet är vad han kallar en proposition, dvs en deskriptiv sats. Men en sådan teori har aldrig uppställts. Hedenius polemiserar här mot en teori som inte har någon representant. Vad som blir kvar sedan man opererat bort det neustiska elementet hos påståendekakten (som är en påståendepoperator) och det neustiska elementet hos påståendesatsen (som är en relationsegenskap: att vara i stark mening försanthållen), är en deskriptiv sats. Men för att komma fram till vad Hare avser med det frastiska elementet - dvs satsradikalen - måste man också bortoperera den deskriptiva operatoren, (D)-operatoren, från D 1-satsen. Och för att komma fram till satsradikalen rätt och slätt hos D 2-satsen får man ta bort relationsegenskapen hos denna att vara (i svag mening) presenterad som deskriptivt sann.

Hedenius säger i ett citat ovan att påståendesatsens egenskap att vara sann eller falsk beror på den i påståendesatsen ingående propositionens, dvs deskriptiva satsens, egenskap att vara sann eller falsk. Och han ställer frågan: Varför är befallningssatsen inte sann eller falsk, om nu även befallningssatsen innehåller en proposition?

Härtill är att svara: I befallningssatsen ingår inte en deskriptiv sats men en satsradikal. Vad som blir kvar sedan man tagit bort det neustiska elementet hos befallningssatsen och hos påståendesatsen är inte riktigt detsamma.

Varför blir påståendesatsen sann eller falsk sedan det neustiska elementet fogats till den deskriptiva satsen men inte befallningssatsen sedan det neustiska elementet och det tropiska elementet (imperativ-operatorn) fogats till satsradikalen?

Jo, D-operatorn som lägges till satsradikalen hos D 1-satsen har en annan karaktär än den imperativa operatorn som lägges till satsradikalen hos en imperativ sats. Presenterandet av satsradikalen som deskriptivt sann eller falsk har en annan karaktär än den imperativa operatorn som i svag mening presenterar den av satsradikalen representerade propositionen 1 som i svag mening befalld att realiseras. Presenterandet i svag mening av satsradikalen som deskriptivt sann är en företeelse som gör den enhet som bildas av satsradikalen och denna till något sant eller falskt. Men presenterandet (i svag mening) av den av satsradikalen representerade propositionen 1 som i svag mening befalld att realisera är en företeelse som gör den enhet som bildas av satsradikalen och detta till något som inte är sant eller falskt.

Jag övergår nu till Hedenius' egen teori om befallningssatser. Det frastiska elementet i befallningssatsen kan enligt honom som sagt inte vara en proposition, dvs en deskriptiv sats. "Det har en annan karaktär, som jag skall kalla ett "imperativ"." (s. 42) Han antar som slutlig översättning av satsen "Stäng dörren!"

2.3.) ψ Ditt stängande av dörren strax.

och säger sedan:

Imperativet är en så kallad deskriptiv fras. Det kan jämföras med standardexemplet på en deskriptiv fras: "den nuvarande kungen av Frankrike". En dylik deskriptiv fras uttrycker inte en proposition utan en "propositions kärna", det vill säga en fras som genom komplettering med det enkla uttrycket "finns" eller "finns inte" kan förvandlas till en proposition och bli kärnen i den. Frasen "den nuvarande kungen av Frankrike" kan kompletteras i båda dessa riktningar, men i och för sig säger den inte, att något vare sig finns eller inte finns i verkligheten. Utan komplettering kan den därför varken vara sann eller falsk. Den kan också sägas uttrycka ett egenskapskomplex eller ett begrepp, men den anger

inte själv, att det finns någon bärare av detta egenskapskomplex eller att begreppet har någon tillämpning på verkligheten.

/s. 42f/

Hedenius menar nu att det i översättningen 2.3 förekommande uttrycket "Ditt stängande av dörren strax" är ett slags deskriptiv fras eller propositionskärna. Han skriver s. 43:

Vad jag här kallar "imperativ" är alltså ett slags deskriptiva fraser eller propositionskärnor, nämligen sådana som genom tillfogning av ett passande neustiskt element kan förvandlas till befallningssatser.

När Hedenius uppfattar den imperativa satsen som en deskriptiv fras gör han inte rättvisa åt - för att tala med Hare - det tropiska elementet hos denna: presenterandet av den av satsradikalen representerade propositionen 1 som i svag mening befalld att realiseras. Han torde helt enkelt inte ha sett detta element hos den imperativa satsen liksom han inte heller sett presenterandet av satsradikalen som deskriptivt sann hos D 1-satsen. Om man opererar bort det neustiska elementet hos befallningsakten och det neustiska elementet hos befallningssatsen får man en imperativ sats. Men denna imperativa sats är inte en deskriptiv fras - den innehåller vad jag kallar en imperativ operator till skillnad från en befallningsoperator.

Hedenius uppställer sin teori om den imperativa satsen som en deskriptiv fras bl a för att besvara frågan varför en befallningssats inte är något sant eller falskt, fastän den innehåller ett frastiskt element, som är sant eller falskt. Men enligt min mening fylls detta syfte bättre av den teori som jag framställt.

I 2.13 har jag erinrat om Hedenius' teori om publikationsfaktorerna. Jag tog då fasta enbart på påståendesatser och beaktade inte befallningssatser. Detta skall jag göra nu. Det kan då inte undvikas att jag upprepar vissa saker, som jag redan sagt i 2.14.

Att en sats framställles på ett sådant sätt, att det är meningen att mottagaren skall acceptera den, framstår som det naturliga, det vill säga som den "normala språksituationen". Hedenius inför här termen "publicera" om detta "normala" sätt att framställa satser. De i en språksituation ingående faktorer, som gör att en sats blir publicerad, kallar han för "publikationsfaktorerna".

Publicerade propositioner är detsamma som påståendesatser, och publicerade imperativ är detsamma som befallningssatser eller satser, som uttrycker råd, böner eller önskingar.

/s. 46/

Hedenius gör i detta sammanhang ett viktigt påpekande. Han framhåller att det neustiska elementet måste identifieras med publikationsfaktorer. Enligt Hares lära är det neustiska elementet ett lingvistiskt satslement, det vill säga ett element i satsen (jfr här kap. 2). Hedenius opponerar sig:

Detta stämmer inte med publikationsfaktorernas uppträdande, ty de är aldrig element i satsen.

Detta följer därav att en och samma sats alltid kan framställas på båda sätten: det publicerade och det icke publicerade. Det finns ingen sats som man inte skulle kunna framställa på skämt eller låta ingå i ett skådespel eller överhuvud taget framställa så, att den bör förstås utan att accepteras. Om man å andra sidan håller fast vid idén, att det neustiska elementet skall vara ett element i satsen, så kan jag inte identifiera det i verkligheten. Det "bifallsnickande" hos avsändaren, som gör propositionen "det finns ormar som kan flyga" till en påståendesats kan inte vara något annat än de yttre faktorer som gör satsen publicerad. Att vi till dessa yttre faktorer också måste kunna räkna sådant som tonfall och röstläge, ändrar ingenting i regeln, att publikationsfaktorerna inte är språkliga element i satsen.

Hedenius har alldeles rätt i att det neustiska elementet inte är ett element i satsen. Det är påståendeakten, som innehåller ett neustiskt element, vilket utgöres av asserterandet i stark mening. Det är befallningsakten, som har ett neustiskt element, vilket utgöres av befallningselementet i denna. Men som framgått av vad jag ovan sagt kan man även räkna med neustiska element hos satser. När det gäller påståenden utgöres ett sådant av en D 1- eller D 2 sats' egenskap att ingå i en påståendeakt. När det gäller befallningar är det neustiska elementet hos en sats befallningssatsens egenskap att vara en i en befallningsakt ingående imperativ sats. Neustiska element hos satser är relationsegenskaper, och de är neustiska element i derivativ bemärkelse. Neustiska element i strikt mening tillkommer fullständiga talhandlingar (påståendeakter, befallningsakter, etc).

4.13 Till Wittgensteins lära om satsradikalen och satsen i Philosophical Investigations

I kap. 2 framställde jag några kritiska synpunkter på satsradikalteorien hos Wittgenstein och Stenius. I denna avdelning ges ytterligare några synpunkter på sagda teori sådan den kommer till uttryck i *Philosophical Investigations*.

Jag skall behandla det avsnitt (§ 22) där Wittgenstein diskuterar Freges lära om omdömesstreck och inför termen "satsradikal". Stenius (1960) har vid sitt återgivande av detta avsnitt tillagt bokstäver i marginalen för referenser och jag citerar från hans bok.

- (a) Frege's idea that every assertion contains an assumption, which is the thing that is asserted, really rests on the possibility found in our language of writing every statement in the form: 'It is asserted that such-and-such is the case'. - But 'that such-and-such is the case' is not a sentence in our language - it is not yet a move in the language-game. And if I write, not 'It is asserted that ...', but 'It is asserted: such and such is the case', the words 'It is asserted' simply become superfluous.
- (b) We might very well also write every statement in the
- (c) form of a question followed by a 'Yes'; for instance: 'Is it raining? Yes!' Would this show that every statement contained a question?

Of course we have the right to use an assertion sign in contrast with a question-mark, for example, or if we want to distinguish an assertion from a fiction or an assumption. It is only a mistake if one thinks that the assertion consists of two actions, entertaining and asserting (as-signing the truth-value, or something of the kind), and that in performing these actions we follow the propositional sign roughly as we sing from the musical score. Reading the written sentence loud or soft is indeed comparable with singing from a musical score, but 'meaning' (thinking) the sentence that is read is not.

Frege's assertion sign marks the beginning of the sentence. Thus its function is like that of the full-stop. It distinguishes the whole period from a clause within the period.

- (e) If I hear someone say 'it's raining' but do not know whether I have heard the beginning and end of a period, this sentence does not yet serve to tell me anything.

A remark at the bottom of page 11 obviously refers to this section:

Imagine a picture representing a boxer in a particular stance. Now, this picture can be used to tell someone how he should stand, should hold himself; or how he should not hold himself; or how a particular man did stand in such-

- and-such a place; and so on. One might (using the language
 (f) of chemistry) call this picture a sentence-radical. This
 (g) will be how Frege thought of the 'assumption'.

Wittgenstein säger under (d) i citatet ovan: att det är ett misstag om man tänker att assertionen "consists of two actions, entertaining and asserting (asserting the truth-value, or something of this kind)". Men när han i noten som ingår i citatet ovan inför begreppet satsradikal räknar han med två komponenter: dels en satsradikal, som är en bild av ett möjligt förhållande, dels en komponent, som anger hur satsradikalen användes. Vad han säger under (d) i citatet ovan stämmer därför - såvitt jag kan se - inte med vad han säger i noten om satsradikalen. Han ber oss föreställa oss en bild av en boxare i en viss ställning. Om en sådan bild uppfattas såsom använd för att berätta hur en viss person stod på en viss plats, uppfattas den som förmedlande en wittgensteinsk satsradikal, och denna uppfattas som deskriptivt sann i Stenius' mening. Vi har här att göra med en företeelse som kan analyseras som en uppfattning av en möjlig situation och en uppfattning av denna möjliga situation som verklig.

Som framgår av citatet säger Wittgenstein inte uttryckligen att satsers av olika slag har en gemensam deskriptiv komponent: en satsradikal. Som vi sett i kap. 2 tolkar Stenius Wittgensteins lära om satsradikalen på detta sätt. Det gör han såvitt jag förstår med fog.

Wittgenstein säger under (g) att varje fregesk assertion innehåller ett antagande (assumption). Och han säger under (g) att Frege med "assumption" menade "satsradikal".

Jag har ovan i 4.4.4 behandlat Freges uttalande i "Funktion und Begriff" (1891) att man måste skilja mellan omdömet och det man fäller omdömet om. Enligt Frege skulle man annars inte kunna uttrycka ett antagande, dvs "das Setzen eines Falles, ohne gleich über sein Eintreten zu urteilen". Varken Frege eller Wittgenstein skiljer explicit mellan tankeradikaler och omdömen 2/3. De sistnämnda synes dock ha varit de entiteter Frege i första hand åsyftat med "antagande"; det wittgensteinska satsradikalbegreppet gör inte alls rättvisa åt det sanningspresenterande momentet i ett omdöme 2.

Wittgenstein säger under (e), att Freges omdömesstreck markerar början av en sats. Detta torde vara en av dess funktioner. Av intresse

i detta sammanhang är en utredning som Hare gör i ett appendix i Practical Inferences (1971), s. 22-24, som är ett utdrag från en opublicerad avhandling "Practical Reason" från 1950. Här urskiljer Hare tre funktioner hos omdömesstrecket i Principia Mathematica. Vad han säger om innebörden av omdömesstrecket där är tillämpligt även på Freges omdömesstreck.

Hare skiljer mellan följande tre uppgifter för omdömesstrecket.

1. A sign of completeness. Denna funktion utföres av en punkt i vanligt skrivet språk.
2. A sign of use. Denna funktion utföres i vanligt språk genom frånvaron av anföringstecken omkring uttrycket.
3. A sign of mood or dictor.

Hare säger:

Russell's definition certainly implies that the assertion-sign performs a dictive function, though this is not made as explicit as the other two functions. Indeed, it follows from the performance of the other two functions that a dictive function must be understood; for unless a sentence has a dictor, it is not complete; and unless it is complete with a dictor, it cannot be used. The dictor understood is of course an indicative one. This is implied by the words:

'assertion-sign' ... is asserted ... which we assert ...
but not asserted ... if it is false ... is true ...

It is fair to say, however, that Russell and Whitehead do not lay great stress on the necessity of this function being performed; they, like most other logicians, tacitly assume that all their sentences are in the indicative.

Thus the affinity of the dictor with Russell's assertion-sign is not very close.

/1979, s. 23/

Jag har i ett annat sammanhang (2.10) diskuterat bristerna och för-tjänsterna i Hares teori om tropics. I detta sammanhang förbigår jag därför hans idéer om den tredje funktionen hos omdömesstrecket och inskränker mig till att konstatera följande.

Som Hare framhåller uppfattade Wittgenstein i Tractatus omdömesstrecket endast som ett "sign of use". Wittgenstein skriver i Tractatus 4.442:

(Freges "Urteilstrich" " $\vdash$ " ist logisch ganz bedeutungslos; er zeigt bei Frege (und Russell) nur an, dass diese Autoren die so

bezeichneten Sätze für wahr halten. " $\vdash$ " gehört daher ebenso wenig zum Satzgefüge wie etwa die Nummer des Satzes. Ein Satz kann unmöglich von sich selbst aussagen, dass er wahr ist.)

I Tractatus beaktar Wittgenstein således en av de funktioner hos omdömesstreckket, som Hare urskiljer, nämligen omdömesstreckket som "a sign of use". I Philosophical Investigations beaktar han en annan funktion hos omdömesstreckket, nämligen den att vara "a sign of completeness". Däremot beaktar han inte att omdömesstreckket kan vara "a sign of mood". Och han beaktar inte den sanningspresenterande karaktären hos D 1-satsen eller D 2-satsens egenskap att vara presenterad som deskriptivt sann.

I 2.8 har jag berört vissa problem som angår tolkningen av satsen 4.022 i Tractatus. Jag får hänvisa dit.

KAPITEL 5

NÅGRA SYNPUNKTER PÅ DISKUSSIONSINLÄGG, SOM
FÖRNEKAR "PROPOSITIONENS EXISTENS"5.0 Inledning

Som framhållits i inledningen finns det en långt ifrån avslutad diskussion om "propositionens existens". En del av denna behandlas i föreliggande kapitel. McTaggart (1921) avfärdade propositionsbegreppet som överflödigt. Hans filosofi har granskats av Broad (1933 och 1938), som bl a opponerar mot den mctaggartska propositionskritiken men själv förkastar propositionsbegreppet av andra skäl. I det följande argumenteras att det propositionsbegrepp, som dessa filosofer kritiserar, är vad man i anslutning till Findlay (jfr ovan 4.5.6) kan kalla den mellanliggande propositionen. Däremot drabbas inte mina propositionsbegrepp av kritiken.

Även Ayers propositionskritik kommer att behandlas i detta kapitel. Min diskussion av denna kommer åter att placera fenomenet intentionalitet i intressefokus.

5.1 Finns det propositioner? Några synpunkter på McTaggarts uppfattning att propositionsbegreppet är överflödigt5.1.0 Inledning

McTaggart levererar sin kritik av propositionsbegreppet i The Nature of Existence (vol. 1, 1921). Han ger dock inte litteraturhänvisningar, och det är därför svårt att med bestämdhet avgöra vilka filosofer, som hans kritik riktar sig mot.

I det följande ges först en redogörelse för hans kritik av propositionsbegreppet och hans försök att uppställa en teori om omdömet utan att räkna med propositioner. Därefter ger jag några kritiska synpunkter på nyssnämnda omdömetsteori, varvid jag argumenterar att McTaggart, utan att inse det, har behov av sådana propositionsbegrepp, som jag infört.

5.1.1 McTaggarts propositionskritik och omdömetsteori

I början av The Nature of Existence ställer McTaggart frågan om det finns något som är verkligt (real) men som inte existerar (is not existent). Som exempel på klasser av ting som har påståtts vara verkliga utan att existera nämner han propositioner, egenskaper (characteristics) och möjligheter. Han tar först upp begreppet proposition till behandling.

Ett argument för propositionens verklighet är följande. Det finns mentala tillstånd, som är sanna eller falska, och deras sanning eller falskhet måste bestämmas i termer av deras korrespondens med sanna resp falska propositioner.

Sanningen som en egenskap hos trosakter (beliefs) kan definieras som en korrespondensrelation till ett faktum. Korrespondensrelationen är inte möjlig att definiera enligt McTaggart. (Teorien att sanning består i en viss korrespondensrelation, som inte är möjlig att definiera, får inte sammanblandas med teorin att sanning består i en likhet i förhållande till ett faktum.)

Om vi nu accepterar denna teori om vad som menas med sanningen hos en trosakt (belief), finns det inte, hävdar McTaggart, något skäl att upprätthålla teorien att sanningen hos trosakter innebär en korrespondens med sanna propositioner.

Anhängarna till tesen att propositioner är verkliga skulle inte förneka att varje sann trosakt (belief) korresponderar med ett faktum. Varje trosakt asserterar att någonting (i den vidaste meningen av "någonting") har en egenskap, eller är förbundet med någonting genom en relation. McTaggart skriver: "The possession of such a quality, or a connection by such a relation, is a fact, according to our definition" (s. 14).

Frågan är nu om man behöver antaga, att en sann trosakt (belief) korresponderar inte blott med ett faktum utan även med en sann proposition. Två skäl har enligt McTaggart anförts för ett jakande svar. Det första är att det finns många sanningar som ingen har tänkt på. McTaggarts syn på detta argument kan formuleras så: Det är väsentligt för en sann trosakt att den för sin sanning beror på korrespondensen med

någoting. Men detta är tillfredsställt genom dess korrespondens med ett faktum. Men det är inte nödvändigt att i tillägg till omdömet självt införa någon sann entitet vars sanning omdörets sanning skulle bero på.

Det har vidare sagts, att vad som helst som är sant överhuvudtaget är tidlöst sant, och att detta förhållande gör propositionerna oundvikliga, emedan man hos dem, och endast hos dem, kan finna tidlöshet.

Det andra skälet sammanhänger med påståendet att all sanning är tidlös. Men tidlöshet kan man inte finna i en på ett faktum riktad trosakt, emedan trosakter odiskutabelt är i tiden. Inte heller kan man alltid finna tidlösheten hos det faktum, som man tror på, emedan detta i många fall är i tiden. Det är tidlöst sant, sägs det, att året för slaget vid Waterloo är 1815. Men enligt McTaggart kan man inte finna något tidlöst vare sig i slaget självt, eller i någon persons trosakt, eftersom båda är i tiden. Om propositionerna verkligen finns är de emellertid säkert tidlösa, emedan de skulle vara inte-existerande (non-existent), och ingenting utom det som existerar kan vara i tiden.

Trosakter är sanna eller falska utan referens till den tid då de föreligger (s. 19). När vi har att göra med trosakter, som innehåller en referens till det förflutna, det nuvarande eller framtiden, kan det dock synas som om sådana trosakter ibland är sanna och ibland falska (s. 19). McTaggart skriver (s. 19):

If a belief which makes an assertion X corresponds to a fact in such a way as to be true, then all beliefs which make the same assertion will be true, whenever they are made, unless the assertion contains a reference to past, present, or future. It does not require anything timeless to secure that beliefs that the date of Waterloo is 1815 shall be true whenever they are made. That is secured by all the beliefs referring to the same fact and not referring to it as past, present, or future.

Det är således enligt McTaggart möjligt att redogöra för sanningen hos sanna trosakter utan att basera den på deras korrespondens med sanna propositioner. Hur förhåller det sig med falska trosakter? Sådana existerar odiskutabelt, och det kan göras gällande att de kan vara falska endast genom att korrespondera till falska propositioner.

På samma sätt som sanna trosakter är sanna på grund av sina relationer till fakta, är falska trosakter (beliefs) enligt McTaggart falska

på grund av sina relationer till fakta. När det gäller en falsk trosakt kan det givetvis inte vara fråga om en korrespondensrelation till ett faktum, emedan trosakten då skulle vara sann. McTaggart skriver (s. 20): "I think that the relation in question is a relation of non-correspondence to all facts".

Mot denna uppfattning har det argumenterats att varje trosakt måste referera till ett objekt. Men den som resonerar så har enligt McTaggart blandat samman två sanningar. En av dessa är att "every belief professes to refer to some fact, and, more specifically, to correspond to it in the way we have already discussed" (s.20). "All beliefs profess to refer to some object, but only those which are true really do so" (s. 20). Den andra sanningen är att varje trosakt verkligen har en relation till något faktum eller några fakta av vilka dess sanning eller falskhet beror. "And this is admitted by our theory. The mistake arises from confusing the relation, which every belief really has, with the reference, which every belief professes to have, but which false belief have not" (s. 20).

McTaggart frågar sedan, om hans teori kan besvara frågan om hur två personer eller samma person vid olika tillfällen kan ha falska trosakter om (beliefs in) samma sak. Han menar, att hans teori ger en fullkomligt tillfredsställande mening åt frasen "in the same thing" tillämpad på två falska trosakter. "Two false beliefs are beliefs in the same thing when they both profess to be beliefs correspondent to the same fact" (s. 21):

Again, if two beliefs profess to be correspondent to the same fact, it is the absence of that fact which makes them false. And therefore we can also say that two false beliefs are beliefs in the same thing when it is the absence of the same fact which makes both of them false. Smith's belief is made false by the absence from reality of anything which is both this planet and flat. And Brown's belief is made false by the same absence. This unites them together, and distinguishes both of them from Robinson's belief, which is made false by the absence of something different - namely, of anything which is both Bacon and the author of Hamlet.

5.1.2 Kritiska synpunkter på McTaggarts omdömetsteori

I sin kritik av propositionsbegreppet riktar McTaggart sig - som framhållits av Findlay (1963 och 1933, s. 85) - mot "den mellanliggande

propositionen". McTaggart framhåller i ett sammanhang (1921, s. 14), att anhängarna av propositionens existens inte skulle förneka att varje sann trosakt (belief) korresponderar med ett faktum. Men detta får som konsekvens att en sann trosakt (belief) korresponderar dels mot sanna propositioner dels mot fakta.

Den "mellanliggande propositionen" avvisar även jag. En kritik som riktar sig mot denna drabbar därför inte mina propositionsbegrepp. Jag räknar ju med propositioner 1, propositioner 2 och noematiska propositioner (samt med diverse speciella typer av propositioner 1 och 2 - o-propositioner, tei-propositioner etc). McTaggarts omdömetsteori tycks förutsätta mina propositionsbegrepp utan att McTaggart är medveten om detta. Det är intressant att se att han på flera punkter kommer i närheten av min teori om omdömet och propositionen dock utan att ta steget fullt ut.

McTaggart säger, att en trosakt är sann om och endast om den korresponderar med ett faktum. Jag säger detsamma. Ett omdöme 2 och 3 är deskriptivt sant om och endast om det korresponderar till ett faktum och ett omdöme 1 är modalt sant, om och endast om det omdöme 2/3 och den tankeradikal, som ingår i det, är deskriptivt sann. Enligt McTaggart är en trosakt falsk om och endast om den inte korresponderar med något faktum. Jag säger att ett omdöme 2/3 och en tankeradikal är deskriptivt falsk om och endast om den representerar en proposition som är skild från alla fakta (sakförhållanden).

McTaggart räknar inte med propositioner som möjliga förhållanden. Men han förutsätter sådana när han försöker uppställa en teori om omdömet utan att räkna med propositioner. Utmärkande för alla trosakter (beliefs) skall vara att de gör anspråk på att referera till något faktum. Han skriver: "Two false beliefs are beliefs in the same thing when both profess to be beliefs correspondent to the same fact. In the case of false beliefs there is no such fact, and therefore no such relation of correspondence" (s. 21).

Vid bestämningen av den falska trosakten hamnar McTaggart i samma svårigheter, som vi ovan sett att Moore hamnar i, när han söker ställa upp en teori om omdömet utan att räkna med propositioner. McTaggart talar om att två falska trosakter gör anspråk på att korrespondera till

samma faktum. Och när en falsk trosakt föreligger, finns det inte ett sådant faktum. McTaggart talar här om "ett faktum, som inte finns".

Med teorien att trosakter gör anspråk på att korrespondera med fakta kommer McTaggart mycket nära min omdömetsteori. Viktigt är dock att jag skiljer mellan försanthållandet i stark mening och försanthållandet i svag mening. McTaggart talar enbart om omdömen 1 (beliefs). Men han erinrar i början av sin diskussion av propositionen om Meinongs Annahmen, som han betecknar med termen "assumption". Men han säger att han i fortsättningen endast skall behandla beliefs, eftersom vad som kommer att sägas om beliefs är tillämplbart även på assumptions. Det är möjligt att tolka denna utsaga så att McTaggart menar att inte bara trosakter (beliefs) utan även assumptions gör anspråk på att korrespondera med fakta. Men det är inte möjligt att av hans text avgöra om han menar så. Skulle så vara fallet skulle han ha en tanke som är mycket lik Rydings tanke om "sanningsanspråket" hos den deskriptiva satsen och min tanke om sanningspresenterandet.

I stället för säga att omdömen 2 gör anspråk på att korrespondera till ett faktum säger jag att ett omdöme 2 presenterar en proposition som verklig (rådande). Vidare säger jag att ett omdöme 3 representerar en som verklig (rådande) presenterad proposition.

Om man säger, att ett omdöme 2 presenterar (i svag mening) en proposition som verklig (rådande) och att ett omdöme 3 representerar en o-proposition 1, dvs en som verklig (rådande) presenterad proposition 1, undgår man den svårighet, som McTaggart och Moore råkar ut för när de talar om "fakta, som inte finns". Det falska omdömet refererar inte till ett faktum, som inte finns; det falska omdömet 3 representerar en o-proposition, som är överklig (inte-rådande) och det falska omdömet 2 presenterar en proposition 1 som verklig (rådande) och denna proposition 1 är överklig (inte-rådande). Det är inte möjligt att säga att ett faktum inte finns men det är möjligt att säga att ett möjligt förhållande (en proposition 1) är överkligt (inte-rådande).

Som vi sett är McTaggart i närheten av en sådan teori om omdömet och propositionen som jag gör mig till talesman för. Det är bara det att han inte räknar med propositioner 1 (möjliga förhållanden) som kan vara verkliga (rådande) eller överkliga (inte-rådande).

McTaggart diskuterar som framgår av citatet från s. 19 (jfr 5.1.1) frågan om man behöver anta att det finns tidlösa propositioner för att det skall vara möjligt att omdömet 'Datum för slaget vid Waterloo är 1815' skall vara sant närhelst det göres. Han menar att så inte är fallet. "That is secured by all beliefs referring to the same fact, and not referring to it as past, present, or future". Enligt min teori (jfr 3.4) är *tei-sakförhållanden* sakförhållanden 2 och därmed propositioner 2 *tei-propositioner*. Propositioner som innehåller en *tidsegen-skap* är tidlösa. Omdömet 2 'Slaget vid Waterloo ägde rum 1815' presenterar ett möjligt *tids-förhållande* som giltigt. En *tei-proposition* korresponderar, om den är giltig, till ett i rum och tid ingående sakförhållande 1, men själv ingår den inte i rum och tid utan är tidlös. Det är därför riktigt som McTaggart säger att två personer som tror att slaget vid Waterloo ägde rum 1815 har trosakter som refererar till samma faktum, dvs faktum 1, oavsett när deras trosakter uppträder i deras medvetanden. Men det förhållandet, att slaget vid Waterloo ägde rum 1815, är inget faktum 1. Det är ett faktum, som korresponderar med ett i rum och tid ingående faktum 1. Genom att inte räkna med propositioner 2 har McTaggart missat något för analysen av daterande omdömen väsentligt.

McTaggart har bekymmer med omdömen som uttalar sig om nuvarande, förfluten tid och framtiden. Dessa blir inte sanna eller falska oberoende av när de fölldes.

Men en *nu-tei-proposition* är en proposition 2. Den är tidlös, men korresponderar till en proposition 1 och om den är giltig till ett sakförhållande 1. En *nu-tei-proposition* 2 är giltig eller ogiltig, oberoende av när det omdöme, som representerar den, fölldes. Och ett omdöme som representerar en *nu-tei-proposition* 2, är sant eller falskt oberoende av när det fölldes. Däremot kan man säga att en sådan proposition är diffus eller obestämd. Ett omdöme, som representerar en sådan diffus *tei-proposition*, utpekar inte en bestämd *odiffus tei-proposition*.

Vid sina försök att undvara propositioner har McTaggart inte insett behovet av begreppet *tei-proposition*. Omdömen, som inte är daterade innehåller en referens till nutid eller förfluten tid eller kommande tid. Man går miste om något för analysen av omdömet väsentligt om man inte beaktar detta förhållande.

5.2 Finns det propositioner? Några synpunkter på Broads uppfattning att propositionsbegreppet är överflödigt

5.2.0 Inledning

I Examination of McTaggart's Philosophy (Vol. 1, 1933) har Broad diskuterat McTaggarts uppfattning av propositionsbegreppet och framställt en egen teori om omdömet. I anslutning till diskussionen av propositionsbegreppet hos McTaggart behandlar Broad först vad som är utmärkande för detta och ställer frågan om vi måste anta, att det finns propositioner. Liksom McTaggart avvisar Broad propositionsbegreppet som överflödigt. Han kritiserar dock vissa av McTaggarts argument och framställer i stället egna argument. Han uppställer även en egen teori om omdömet. I det följande skall jag göra dessa broadska resonemang till föremål för en kortfattad kritisk genomgång varvid jag bl a skall försöka visa att åtminstone vissa av de propositionsbegrepp, som jag räknar med behövs för en tillfredsställande framställning av Broads omdömetsteori.

5.2.1 Broad om propositionsbegreppet

Broad säger, att McTaggarts diskussion av propositionerna är viktig men oklar. Han påpekar, att McTaggart inte definierat eller helt klart beskrivit vad han förstår med ordet "proposition". Broad diskuterar med en viss utförlighet vad termen "proposition" avser. Han sammanfattar denna diskussion på följande sätt på s. 63f:

We may now sum up the characteristics which together constitute the description of the term "proposition". (i) Every judgment consists of a subjective and an objective constituent united by a dyadic relation of judging. A proposition is the objective constituent of a judgment. (ii) Propositions are not merely distinguishable but inseparable factors in judgments. They are neutral and public objects. Any proposition can be judged at various time and by various minds; it can be now believed and now disbelieved; it may sometimes be believed and not known, and at other times or by other minds be known and not merely believed. (iii) A proposition is a single internally complex whole, consisting of at least two terms interconnected in a unique way. (iv) Truth and falsity, in their primary sense, attach to propositions. Anything else, e.g., a judgment, which is true or false, is so in a sense which is derived from and definable in terms of truth and falsity as applied to propositions.

Broad ställer nu frågan: Must we assume that there are Propositions? Några av de ovan framställda premisserna för att antagandet av propositioner accepterar han utan tvekan.

It is quite certain that judgments are epistemologically objective or "intentional", i.e., that in every judgment something is believed or disbelieved. And it is quite certain that there are sets of beliefs and disbeliefs, occurring at various dates and in various minds, which are so related to each other that we speak of them as so many different beliefs or disbeliefs "in the same proposition". Let us call such a set of beliefs and disbeliefs a "Co-referential Set" of judgments.

On the other hand, two at least of the premises might conceivably be false. It may be false that the relation which unites the subjective and the objective constituents of a judgment is dyadic. And it may be that truth and falsity, in their primary sense, apply, not to propositions, but to judgments. The question then is: "Do the premises necessitate the conclusion that there are propositions; and are the doubtful premises true?"

Broad anser det klart, att man kan göra rättvisa åt "the publicity, neutrality, and timelessness of propositions" utan att anta att det finns propositioner i den mening, som ovan beskrivits. Han vill definiera "the proposition which is the object of the judgment J" "as the class of judgments which is composed by J itself and all judgments that are co-referential with J".

Man skulle nu kunna göra gällande - framhåller Broad - att omdömen är intentionala endast emedan de har propositioner som sina objektiva konstituenten och det finns sam-refererande klasser av omdömen endast emedan en och samma proposition kan vara den objektiva konstituenten hos ett antal skilda beliefs och disbeliefs.

Broad menar att sam-refererande klasser av omdömen inte kräver antagandet av propositioner. Han föreslår följande bestämmingar av sam-refererande omdömen.

Two beliefs or two disbeliefs are co-referential if they are such that they both concord or both discord with the same fact. A belief and a disbelief are co-referential if they are such that one accords and the other discords with one and the same fact.

/s. 66f/

Broad diskuterar sedan frågan: Does the Intentionality of Judgments require Propositions? Det kan göras gällande, framhåller han, att man inte kan ge en tillfredsställande analys av intentionaliteten utan att

anta att det finns propositioner. Detta skulle vara särskilt tydligt när det gäller falska omdömen.

"You admit", it will be said, "that you cannot judge without judging something. You admit that this something is not an ordinary term, but is denoted in language by some such phrase as 'that S is P'. And you admit that there are false judgments; so this something cannot in all cases be a fact. What then can it be but a proposition, in the literal sense?"

Now at this point I propose to do three things. (i) To show that the above challenge, even if unanswerable, would not suffice to prove that there must be propositions in the sense of public and neutral objects. (ii) To show that McTaggart's attempt to answer the challenge is a failure. And (iii) to try to suggest an answer to it myself.

/s. 68f/

Broad framhåller, att även om varje omdöme innehåller en objektiv beståndsdel, behöver inte sådana beståndsdelar vara gemensamma för två skilda omdömen, även om dessa vore sam-refererande. "It might be that judgments were like sense-perceptions, propositions like *sensa*, and facts like physical objects." (s. 69) Det är möjligt att propositioner i den mening i vilken det föreliggande argumentet skulle fordra skulle kunna vara lika privata som *sensa* ofta anses vara. Broad säger, att W.E. Johnson när han pressades beträffande innebörden hos "proposition" föll tillbaka på en uppfattning som denna.

5.2.2 Broads kritik av McTaggart

Som vi sett ovan i 5.1.1 går McTaggarts kritik av åsikten, att varje omdöme har en objektiv beståndsdel ut på att denna åsikt uppkommer genom en sammanblandning av två fakta. (i) Varje omdöme gör anspråk på att korrespondera till ett visst objekt, men endast sanna omdömen korresponderar faktiskt till sådana objekt. (ii) Varje omdöme har faktiskt en speciell relation till ett visst faktum på vilket dess sanning eller falskhet beror.

Detta tycks för Broad inte vara något svar på utmaningen. Vilken bokstavlig mening kan förbindas med det metaforiska påståendet att varje omdöme gör anspråk på att korrespondera med ett visst objekt? Omdömen gör - menar Broad - bokstavligen inget anspråk på att göra någonting; det är bara personer som kan göra anspråk. McTaggarts påstående tycks därför betyda att någon som tror att S har egenskapen P ipso facto gör

ett anspråk gällande å någon entitets, X, vägnar - hävdar (maintains eller believes) att X korresponderar med ett faktum. Men vad kan detta X vara?, frågar Broad. Är det hans omdöme? I så fall, säger Broad, innebär McTaggarts ståndpunkt att en person som tror att S karaktäriseras av P ipso facto tror att hans egen trosakt korresponderar med ett faktum. Detta är enligt Broad falskt. Det skulle för det första leda till en infinit regress. Det skulle vara omöjligt att tro p utan att ipso facto ha en tro om ens tro på p. I enlighet med exakt samma princip skulle man ipso facto ha en trosakt om ens trosakt om ens trosakt p: och så vidare utan slut. Denna invändning skulle enligt Broad kunna elimineras genom att göra Mc-Taggarts princip hypotetisk. Någon som tror att S karakteriseras av P skulle, om frågan ställdes, tro att hans tro korresponderar till ett faktum. Nu invänder Broad, att detta förutsätter, att vederbörande accepterar korresponstensteorien för sanning. Men Bradley förkastade denna teori och trodde, att Hegel var en stor filosof. Hur är det då möjligt att säga att Bradley ipso facto trodde att hans tro korresponderade med ett faktum?

Men om nu det X, vars korrespondens med ett faktum en person tror på då han tror att S karakteriseras av P, inte är ett omdöme eller en trosakt, vad är det då?

If we are now to have an entity which is not a belief or a disbelief and yet is capable of corresponding to a fact, what can it be but our old friend the proposition? McTaggart will be reduced to saying that anyone who believes that S characterised by P ipso facto believes that the proposition that S is characterised by P corresponds to a fact. This would be a far more plausible contention than the other alternative which we have discussed and rejected. But it would be a complete abandonment of his position. And it would still be inconsistent with the fact that a man can have beliefs and yet reject the Correspondence Theory of truth. It seems to me then that McTaggart has made no answer at this point to the challenge of the supporters of the Proposition Theory. He has only got into a hopeless muddle.

/s. 71/

5.2.3 Broads egen teori om omdömet

Sedan Broad kritiserat McTaggarts diskussion av propositionsbegreppet framställer han en egen teori om bestämningen av omdömet. Han vill ge en analys av omdömet som kan göra rättvisa åt omdörets intentionala

karaktär utan att anta, att det finns propositioner i den bokstavliga meningen. Han vill då anknyta till den teori om omdömet, som Stout framställt i uppsatsen "Real Being and Being for Thought" (1911, omtryckt under denna titel i (1930)).

Antag, att jag tittar på en bit papper, som jag kan se endast en sida av där jag står. Antag vidare, att jag fäller omdömet att den andra sidan av pappersbiten är blå. Vad sker då? För att förenkla saken skall vi anta, att jag inte känner till färgen på den sida av papperet som jag inte ser. I detta fall kan det sägas, att jag vet följande fakta och inte endast har beliefs. (i) Jag vet, att det finns en andra sida av papperet. (ii) Jag vet, att den andra sidan måste ha en eller annan färg. (iii) Jag vet, med hänsyn till blå, grön, gul, röd, vit och svart, att de är determinater som faller under determinabeln färg. Vad jag inte vet är huruvida blå är den färgdeterminat som exemplifieras av den från mig vända sidan av papperet. Om den faktiskt är röd eller grön eller gul eller svart eller vit, är min tro falsk.

Det faktum, att jag tror, att baksidan är blå, består av det faktum att min tanke på alternativet blått står i en viss speciell relation till mina tre tillstånd av vetande, som nämnts ovan, medan mina tankar på de andra alternativen inte står i denna relation till dessa tre tillstånd av vetande. Mina tankar på de andra alternativen kan i själva verket stå i en viss speciell relation till dessa tre tillstånd av vetande, som står i motsatsförhållande till den speciella relation i vilken min tanke på alternativet blått står i till dessa tre tillstånd av vetande. För det första tror jag just att den motsatta sidan av papperet är blått, utan att tro vare sig att det är rätt etc. För det andra tror jag, att den motsatta sidan är blå i det jag positivt förfalskhåller, att den är röd etc. Låt oss kalla dessa två motsatta relationer relationen "att vara insatt" ("being inserted") och relationen "att vara utstött" ("being extruded"). Min tro är sann om och endast om tanken som står i relationen att vara insatt till mina tillstånd av vetande är tanken på den determinatfärg som faktiskt karakteriserar den motsatta sidan av papperet.

Now my belief is true if and only if the thought which stands to my states of knowing in the relation of being inserted is the thought of that determinate colour which in fact characterises the opposite side of the paper. Here, at any rate, we can see,

not only that the Correspondence Theory is true, but also in what the concordance between a true belief and the fact to which it refers consists. My belief is false if and only if the thought which stands to my states of knowing in the relation of being inserted is the thought of one of the other determinate colours. Here, at any rate, we can see in what the discordance between a false belief and the fact to which it refers consists.

/s. 73/

Sin omdömetsteori kan Broad nu formulera på följande sätt:

Every belief is a complex state of affairs, in which the following factors can be distinguished. (i) Acquaintance with a certain fact whose subject or predicate is a determinable, and lack of acquaintance with the more determinate fact in which this determinable subject or predicate is specifically determined. (ii) Acquaintance in the same mind with the fact that certain determinates of which it is thinking are specifications of this determinable. (iii) The thought of one of these determinates being marked out from the thoughts of the others by standing to the acts of acquaintance, already mentioned, in the special relation of being inserted in them. The acts of acquaintance might be called the "noetic framework" of this belief, and the fact that I believe so-and-so is the fact that my thought of a certain alternative specification is inserted in this noetic framework. Similarly the fact that I disbelieve so-and-so would be the fact that my thought of a certain alternative specification is extruded from this noetic framework.

/s. 73f/

Broad framhåller att det ovan sagda inte duger som en teori för alla typer av omdömen. Han måste dock avstå från att utveckla en sådan och nöjer sig med att framställa vissa synpunkter på existens-omdömen. Jag skall emellertid inte ta upp utrymme med att återge dessa.

Broad menar, att hans teori om omdömet visar att man kan bestämma omdömet utan att införa propositioner. Han skriver s. 76:

Now, supposing that something like the analysis of judgment which I have been describing were true, the last challenge of supporters of the Proposition Theory could be met. In judgment, whether true or false, there really is a unique kind of complex object before the mind. But it is a fact, and not a proposition; it is known, and not believed; and, in judging, there are always other terms before my mind. A judgment is made at a given moment if and only if my thinking of a certain term then becomes related to my knowing certain facts by the kind of relation which I have tried to describe.

Broad diskuterar också korrespondersteorien för sanningen och McTaggarts uppfattning av den. Han ställer sig kritisk till McTaggarts uppfattning av korrespondersteorien på två punkter. Han skriver s. 77f:

(a) Judgments include disbeliefs as well as beliefs, and so a complete account of correspondence ought to deal with both. (b) Whilst it is no doubt true that a false belief corresponds to no fact, this is not the essential point. The essential point is surely its positive discordance with a certain one fact; its lack of correspondence to all other facts is trivial. The falsity of the belief that Charles I died in his bed does not depend in any way on its lack of correspondence to the fact that Mr Gladstone reduced the income-tax, but on its positive discordance with the determinate fact that Charles I died on the scaffold.

Han skriver sedan s. 78:

I would prefer to deal with the matter as follows. Every judgment refers to a certain fact, and it is true if it concords with this fact and false if it discords with it. Suppose I believe that the other side of a certain bit of paper is blue. The fact to which this judgment refers is the (to me unknown) determinate fact about the colour of the other side of this bit of paper. Suppose that it is in fact blue. Then my belief concords with the fact to which it refers, and is therefore true. Suppose that it is in fact red. Then my belief discords with the fact to which it refers, and is therefore false. Now consider disbeliefs. Suppose I disbelieve that the other side of this bit of paper is blue. The fact referred to is still the same. If the other side of the paper is in fact blue, my disbelief discords with the fact to which it refers, and is therefore false. If the other side of the paper is in fact red, my disbelief concords with the fact to which it refers, and is therefore true.

5.2.4 Kritiska synpunkter på Broads omdömeteori

Liksom McTaggart kritiserar Broad vad som kan kallas den mellanliggande propositionen (jfr 5.1.2). Till andra propositionsbegrepp tar han inte ställning. Det är min uppfattning, att Broad när han försöker uppställa en egen omdömeteori utan att räkna med propositioner - dvs "mellanliggande propositioner" - inte ser behovet att räkna med de propositionsbegrepp, som jag räknar med.

Innan jag skall diskutera Broads egen omdömeteori skall jag emellertid framföra några synpunkter på hans kritik av McTaggart (jfr 5.2.2). Han kritiserar bl a McTaggarts tes att ett omdöme gör anspråk på att korrespondera med ett faktum. Han menar med rätta att detta är ett metaforiskt uttryckssätt. Endast personer kan göra anspråk. Omdömen kan inte göra anspråk. Det är ju riktigt att omdömen bokstavligen inte gör anspråk på någonting. Som vi såg i 2.5 använder emellertid Ryding uttrycket "sannings-anspråk" om deskriptiva satser, och jag finner det

uppenbart, att något beaktansvärt döljer sig bakom ett sådant metaforiskt uttryckssätt. Själv uttrycker jag en liknande tanke genom att säga att D 1-satsen presenterar satsradikalen som deskriptivt sann. Broad är överdrivet sträng i sin kritik då han säger att endast personer, inte omdömen, kan ha anspråk. Men även om vi bortser från att Broad har fel om han tror att ingenting rimligt döljer sig bakom sådant metaforiskt tal, måste vi konstatera, att vi får ett otillfredsställande resultat, om vi, som han föreslår, omformulerar McTaggarts omdömetsteori så att den innebär att en person som tror att S är P , också tror att hans tro korresponderar med ett faktum. Resultatet av en sådan omformulering är dock inte så katastrofalt som Broad tror. Vi får en oändlig regress, och Broad uppfattar denna som malign. Såvitt jag kan se är det emellertid inte med den oändliga regressen som sådan som vi bör vara missnöjda - jag uppfattar regressen som icke-malign (jfr ovan 4.10.7). Broad menar att man kan komma undan den oändliga regressen genom att göra McTaggarts princip hypotetisk: om någon tror, att S är karakteriserad av P , skulle han, om frågan ställdes, tro att hans tro korresponderar med ett faktum. Detta Broads påpekande för tankarna till Hedenius' teori om förhållandet mellan omdömet ' S är P ' och omdömet ' S är P ' är sann' (jfr 4.11.5). Enligt denna gäller att dessa två omdömen är skilda men att dispositionen att upprätthålla dessa två omdömen är gemensam. En sådan hypotetisk tolkning av McTaggarts princip som Broad föreslår torde stämma överens med Hedenius' teori. Broad menar vidare att en teori enligt vilken en person som tror, att S är P , också tror att S är P är sann, dvs korresponderar med ett faktum, förutsätter att personen i fråga är anhängare av korresponstensteorien för sanning. Till detta kan vissa kommentarer göras. Man skulle kunna säga att man inte behöver säga att en person som tror att S är P också tror, att hans tro korresponderar till faktum. Det skulle kunna räcka med att säga att han tror att att hans tro är sann. Sedan kan innebörden av att hans tro är sann tolkas på olika sätt. Man skulle också kunna säga att om korresponstensteorien är riktig så innebär en persons tro, att hans tro är sann, att den korresponderar med ett faktum, även om personen ifråga tolkar sanningsrelationen på ett annat sätt.

När Broad försöker framställa en egen omdömetsteori anknyter han till Stout. Anmärkningsvärt är emellertid att han i sin omdömetsteori inte

anknyter till Stouts lära om propositionerna som möjliga alternativ. Han skulle i så fall i sin teori ha räknat med vad jag kallar propositioner 1. Nu försöker han i stället uppställa en omdömetsteori som eliminerar såväl mellanliggande propositioner som propositioner 1 som andra av mig införda propositionsbegrepp.

Broad säger sig vilja uppställa en teori som beaktar omdömens intentionaltitet utan att anta propositioner, dvs utan att anta mellanliggande propositioner. Detta mål försöker han realisera genom att låta alla omdömen referera till fakta. Ett omdöme är sant om och endast om det överensstämmer med det faktum, till vilket det refererar. Falskt är det, om och endast om det inte överensstämmer med det faktum, till vilket det refererar.

Om jag förstått Broad rätt skulle detta innebära följande. Såväl omdömet 'Lunds domkyrka är grå' som omdömet 'Lunds domkyrka är röd' refererar till ett faktum ⁺/Lunds domkyrka, grå/. Jag måste tillstå att Broads teori på denna punkt ter sig svårförståelig för mig. Den blir emellertid begriplig för mig om jag får tolka den på ett sätt, som överensstämmer med den teori om olika slag av i-komplex, propositioner a och propositioner b, som jag redogjort för i 3.9. Enligt denna teori representerar omdömet 3 'Lunds domkyrka är röd' två o-propositioner 1: en o-proposition 1 a och en o-proposition 1 b. Sagda o-proposition 1 a består av (A) u-föremålet rödhet, (B) ett möjligt och som rådande presenterat exemplar av exemplifikationsrelationen och (C) i-komplexet 3 Lunds domkyrka. O-propositionen 1 b består av (I) u-föremålet rödhet och (II) ett möjligt och som rådande presenterat exemplar av exemplifikationsrelationen och (III) ett i-komplex 1, Lunds domkyrka. När man i omdömet 2/3 i viss mening tänker på i-komplexet 1 Lunds domkyrka, ingår eller ingår inte detta i-komplex 1 i ett sakförhållande 1. Ett omdöme 3 är falskt om och endast om det inte överensstämmer med det sakförhållande 1, som det i-komplex 1, vilket omdömet 3 i en viss mening innehåller en intention på, ingår i.

Såvitt jag kan förstå innebär Broads teori om omdömet att han avstår från att redovisa vad omdömet representerar. Ett omdöme 2 och ett omdöme 3 - oavsett om de är sanna eller falska - representerar en proposition 1 och en proposition 2. Ett omdöme 2 presenterar dessutom tankeradikalen som deskriptivt sann och propositionen 1 som verklig (rådande) och pro-

positionen 2 som giltig. Ett omdöme 3 representerar inte bara en proposition 1 och 2 i allmänhet utan en som verklig (rådande) presenterad proposition 1 och en som giltig presenterad proposition 2. Om Broad på ett klart sätt skall kunna redovisa vad omdömet representerar har han behov av propositioner 1 och 2. Framhållas bör att omdömen 2 och 3, som representerar propositioner 1, också representerar propositioner 2 av ett speciellt slag: *tei*-propositioner. Alla omdömen som är av relevans i detta sammanhang innehåller ju en *tidstanke*komponent, som oftast utgöres av en referens till nuet, det förflutna eller framtiden.

5.3 Några reflexioner om "mellanliggande propositioner"

Väsentligt för McTaggarts och Broads förkastanden av begreppet proposition är att de avser den s k mellanliggande propositionen. Jag har tidigare reservationslöst tagit avstånd från denna. Denna ståndpunkt behöver modifieras. Vissa av mina propositionsbegrepp är i viss mening "mellanliggande". Sålunda kan en proposition 2 i viss mening sägas ligga mellan ett omdöme och ett faktum 1, om ett sådant finnes. Och en intensional proposition 1 kan på sätt och vis sägas ligga mellan ett omdöme och ett extensionalt faktum 2 om ett sådant finns. Vidare kan en intensional proposition 2 i viss mening sägas ligga mellan ett omdöme och ett extensionalt faktum 2 om ett sådant finnes. Och såväl propositioner 1 som propositioner 2 kan sägas ligga mellan omdömen och fakta 0 om sådana finns. Slutligen gäller att en giltig *ad*-proposition är identisk med ett *ad*-faktum och att ett *ad*-faktum på sätt och vis kan sägas ligga "mellan" ett omdöme och ett faktum 1. Emellertid har jag svårt att se hur någon av dessa omständigheter på något väsentligt sätt skulle kunna försvaga min allmänna teoris ställning gentemot kritik av Broads och McTaggarts slag.

En speciell anmärkning om noematiska propositioner är på sin plats i detta sammanhang. Omdömet 1 'Lunds domkyrka är grå' förutsätter att den noematiska propositionen 'Lunds domkyrka är grå' essenserar. Men trots att denna proposition är sann är den inte identisk med ett faktum utan korresponderar med ett faktum. Det är därför knappast riktigt att säga, att den ligger mellan ett faktum och ett omdöme 2 eller 3.

5.4 Finns det propositioner? Några kritiska synpunkter på Ayers diskussion av propositionsbegreppet

5.4.0 Inledning

Jag övergår nu till en propositionskritik som kommer att föranleda mig att ånyo placera begreppet intentionalitet i intressefokus - av detta skäl kommer min diskussion av den att utgöra en lämplig avslutning till denna skrift. A.J. Ayer har i The Foundations of Empirical Knowledge (1940) och den i 1.19 behandlade uppsatsen Thinking and Meaning (1947) kritiserat propositionsbegreppet såsom varande icke-empiriskt, men såvitt jag förstår drabbar hans kritik inte mina propositionsbegrepp. I det följande redogör jag först för hans propositionskritik i 1940 och sedan för hans synpunkter i 1947, varefter jag presenterar mina egna ställningstaganden.

5.4.1 Ayers kritik av propositionsbegreppet i The Foundations of Empirical Knowledge

Om jag till exempel säger, att det finns en kakelugn i mitt rum och det faktiskt inte finns någon, uttrycker jag något falskt. Om det finns en kakelugn i mitt rum uttrycker jag något sant. Men betydelsen (meningen?) hos min sats förblir densamma, oavsett om det faktiskt finns en kakelugn i mitt rum eller inte. Med anledning härav frågar sig Ayer (1940, s.96): "What do sentences mean?" Och han fortsätter:

The course that is favoured by most philosophers who have paid attention to this question is to invent a class of would-be facts, which they call "propositions". By doing this they are able to provide a verbal solution for the problem that I am discussing; but the solution is no more than verbal. We are told that what a sentence means is a proposition; but if we then ask what a proposition is, the only definition available is that it is what a sentence means. These propositions are, admittedly not capable of being observed; nevertheless it is sometimes held that they are objectively real, even though they do not exist in the way that natural objects exist. But no criterion is given by means of which one could decide when a thing was to be accounted "real", in this non-empirical sense. It is not surprising, therefore, that philosophers who regard themselves as empiricists should find themselves unable to attach any significance to this notion of real propositions.

Ayer vill använda termen "proposition" om klassen av alla satstecken (sentences), som har samma mening. Han ställer frågan, varför det inte räcker med ordet "sentence" och besvarar denna fråga på följande sätt på s. 102:

Why do we require to speak of propositions as well? The answer is that we often wish to make statements which apply not merely to a given indicative sentence, but also to any other sentence, whether of the same or of a different language, that has the same meaning; and our use of the word "proposition" enables us to do this concisely. Thus, to take a simple instance, if I say that the proposition "this is red" entails "this is not green", I am not saying merely that the English sentence "this is not green" can legitimately be derived from "this is red"; for my assertion could equally well be understood in terms of some other language, such as German or French. It applies not only to these particular English sentences but to any sentences, in any language, that are equivalent to them. And it is this that the use of the word "proposition" conveys. In general, we use the word "proposition" rather than "sentence" whenever we are concerned, not with the precise form of an expression, or the fact that it belongs to a particular language, but with its meaning. Consequently, we speak of propositions, and not sentences, as being true or false.

5.4.2 Ayers kritik av propositionsbegreppet i Thinking and Meaning

I denna uppsats kritiserar Ayer propositionsbegreppet med delvis samma och delvis andra argument än i 1940. Jag skall här redogöra för några viktiga punkter i hans kritik.

Ayer erinrar på s. 3 om den falska satsens problem. Han framhåller att satsen har samma mening oavsett om den råkar uttrycka en sanning eller inte. Han skriver sedan s. 3:

Consequently, if one is going to hold that such a belief must have an object, which will serve also as the meaning of the sentence that conveys the belief, some object must be found which is not necessarily a fact. And this requirement is met by the invention of propositions, which may either be regarded as altogether distinct from facts, though capable of corresponding with them, or else may be allowed the power of turning into facts, as the occasion arises.

Som jag redogjort för i 1.19 anser Ayer, att man inte kan skilja mellan tanken och tankens artikulation i en symbol. Det är enligt Ayer endast genom sitt uttryck som en tanke kommer att ha ett objekt. Vilket objekt som tanken har är frågan om bruket av vissa symboler (s. 10).

Ayer skriver s. 10:

/.../ there is a sense in which to say of a thought that it has an object is merely another way of saying that certain symbols are meaningful, and to say what this object is is merely another way of saying what these symbols mean.

In this sense, then, the object of one's thought is what some symbol that one is using explicitly designates.

Ayer skriver sedan s. 14:

For we are now in a position to see that the current analysis of knowing, believing, doubting, judging, imagining, and all the other modes of thought, as acts of the mind which are directed on an object, whether it be a fact or a proposition, or what you will, is largely mythological.

Ayer anser, att ord som "vetande" eller "tro" eller "tvivel" är dispositionsord. Detta skall jag emellertid inte ta upp till behandling här.

Enligt Ayers analys av vetandet innebär vetandet inte att en mental akt är riktad på ett objekt. Han skriver s. 20:

There is, then, a difference between knowledge and belief. But if my analysis is correct, this difference is not such as to justify the view that knowing, any more than believing, is a mental act which is directed towards an object. For here again the only reason for postulating an object at all is that certain symbols are used or understood. To say that what is known is a fact is merely to make the point that "p is known" entails that "p" is true. The word "fact", in this usage, is simply equivalent to "true proposition" and to use it as the accusative of knowing, as opposed to believing, is merely to call attention to the semantic rule that whereas what is known is true, what is believed may be either true or false. Consequently, it is a mistake to think of the facts as being "out there" waiting to be known. For what is to be regarded as a fact will partly depend on what symbols we use. This is not to say that it will not also depend upon certain non-symbolic occurrences. It will do so in all the cases in which the symbols are descriptive and not purely logical. And the reality of these occurrences will have nothing in itself to do with language. My point is only that although what occurs may be logically independent of the use of symbols, what is known is not.

Ayer skriver s. 25:

That is, to say that a thought has an object is primarily just a way of saying that certain symbols are meaningful. But if it is only for this that the object seems to be required, then I think that it is not required at all. For I shall now try to show that to say of a symbol that it has a meaning is not to say that there is something which it means.

Det är Ayers uppfattning, att frågan: "Vad betyder en sats?" inte kan besvaras. Den fråga som kan besvaras är frågan vad en viss sats betyder. Han skriver s. 26:

But now suppose that we are asked what a particular sentence means. In that case, we may reply by formulating another sentence which is equivalent to it. And this, in technical terms, involves using a language of a higher order, which includes the language to which the original sentence belongs. Thus if I say that the sentence "I have smoked 20 cigarettes to-day" means that I have smoked 20 cigarettes to-day, I am using English in a twofold aspect, as an object-language and as a meta-language in which I speak about the object-language. My statement is significant and not tautologous; but it is not of any practical use, for no one who did not already understand the English sentence "I have smoked 20 cigarettes to-day" would learn anything from it. On the other hand, if I were to make French my meta-language, or to introduce after the words "means that" some other English sentence which was equivalent to the sentence "I have smoked 20 cigarettes today", my statement might very well be of practical use. But, however this may be, the important point is that the question what a given sentence, or for that matter any other symbol, means is one that can be formulated only in the meta-language: and the only way in which it can be answered, so long as we confine ourselves to language, is by using other symbols as interpretants.

Ayer framhåller sedan, att det för att förstå en deskriptiv symbol inte är tillräckligt att känna de formella reglerna för att kombinera den med andra symboler. Han skriver s. 27f:

I must also know what actual situations would be the proper occasions for its use. In the case of an empirical proposition, I must know what are the circumstances in which it would be true. Now this may be partly a matter of deriving one sentence from another; but at some point I must come to a proposition which I am prepared to accept or reject in virtue of some actual situation. And then my understanding of the sentence which is said to express this proposition is my being disposed to hold the proposition true when I actually have the relevant experience. Were this not so, the sentence would not be intelligible to me; so far as I am concerned it would have no descriptive meaning. But if I am to say what meaning it has then I must describe the experience in question, and this brings us back into the realm of symbols. For what I shall then be saying is that one sentence is equivalent to another.

From this it can be seen that the problem of truth is also, strictly, a semantic problem. The condition which any definition of truth must satisfy is that it must allow "p" to be true if and only if p. Thus, "Napoleon lost the Battle of Waterloo" is true if and only if Napoleon lost the Battle of Waterloo. We can say, if we like, that the words "Napoleon lost the Battle of Waterloo" express the proposition that Napoleon lost the Battle of

Waterloo, and that this proposition is true because it corresponds to the fact that he did lose it. But if, as is commonly done, we generalize this by saying that sentences express propositions, and that propositions are true when they correspond to facts, we are liable to fall into confusion. For apart from the awkward questions which this formulation tends to raise about the status of propositions, it also leads people to suppose that truth is a matter of accurate photography, and that facts are objective entities eternally posing for their photographs.

5.4.3 Kritiska synpunkter på Ayers diskussion av propositionsbegreppet

I citatet från s. 96 i 1940 säger Ayer, att införandet av propositioner endast erbjuder en verbal lösning av den falska satsens problem. Vi får veta, att en sats (ett satstecken) "means a proposition". Men om man sedan frågar vad en proposition är, är den enda definition som är disponibel att den är "what a sentence means". Ehuru propositioner inte kan observeras, anser man ibland att de är objektivt verkliga, även om de inte existerar på det sätt som naturliga objekt existerar; men man ger inget kriterium med hjälp av vilket man skulle kunna avgöra när ett ting skall räknas som "real" i denna icke-empiriska mening.

Såvitt jag förstår ger jag ett svar på frågan hur en proposition - det gäller då en proposition 1 - skall bestämmas. Jag säger, att den är ett möjligt förhållande. Den utgöres av en möjlig sammanställning av ett subjekt i ontologisk mening och ett predikat i ontologisk mening. Enligt min terminologi esserar en proposition 1, och om den är verklig (rådande) existerar den också. En proposition 1 "finns" på det sätt som "något möjligt" "finns". Men jag måste tillstå att jag inte gett någon analys av vad detta innebär. I opposition mot Ayer vill jag dock göra gällande att "det möjliga" är något som en empiristisk filosof måste räkna med. Jag ger ett kriterium för när en proposition 1 (liksom en proposition 2) esserar: den är en möjlig sammanställning av ett subjekt i ontologisk mening och ett predikat i ontologisk mening.

Ayer räknar med propositioner som klasser av satser med samma mening. I denna betydelse räknar jag med vad jag kallat SII. Men som jag ser saken förutsätter begreppet SII begreppen proposition 1 och 2. SII är klassen av alla satsteckenförekomster som representerar samma proposition 2 resp samma proposition 1 och 2. Men man måste skilja mellan

D 1-SII och D 2-SII. D 1-SII är klassen av alla D 1-satsförekomster som representerar samma proposition 1 resp 2, och presenterar satsradikalen som deskriptivt sann samt presenterar propositionen 1 som verklig (rådande) och propositionen 2 som giltig. D 2-SII är den som deskriptivt sann presenterade satsradikalen som representerar en proposition 1 och en proposition 2. På detta sätt representerade propositioner är o-propositioner.

Om man i sin ontologi räknar med u-föremål är det klart att man måste räkna inte bara med omdöme 1-individer, omdöme 2-individer och omdöme 3-individer utan även med egenskaper som svarar mot dessa. Det innebär att man räknar med vad jag i anslutning till Husserl kallat noematiska propositioner. Liksom det finns noematiska propositioner som svarar mot omdömen finns det noematiska propositioner som svarar mot exemplar av en T-SII.

I 1.19 har jag behandlat Ayers kritik av intentionaliteten i (1947), som han ställer sig avvisande till. Jag har där sökt visa att han när han kritiserar intentionaliteten inte har en adekvat uppfattning av vad intentionaliteten är. I (1947) betraktar Ayer uppfattningen att tankeakter kan vara intentionalt riktade mot fakta eller propositioner som mytologisk. Han är således mycket sträng i sin kritik av propositionsbegreppet. Men det synes mig att han inte har en adekvat uppfattning om propositioner.

Att tänka på någonting är alltid enligt Ayer (1947, s. 13) att tänka att någonting är fallet. Han framhåller då att den som tänker något inte måste tro något; han kan föreställa sig något, undra något, etc. Men, säger han, "however this may be, what he is thinking may be expressed by a sentence; and what makes his thought a thought of something is simply the fact that this sentence has a meaning". (1947, s. 13f.)

Att säga, att en tanke har ett objekt är - menar Ayer (1947, s. 10) - helt enkelt ett annat sätt att säga att vissa symboler är meningsfulla, och att säga vad detta objekt är är helt enkelt ett annat sätt att säga vad dessa betyder (means).

För mig är intentionaliteten en förutsättning för att en symbol har mening. Detta har jag behandlat i 1.10 och 1.19. Detta gör att jag har

en annan syn på satsens betydelse (meaning). Att säga att en tanke är en tanke på någonting är för Ayer helt enkelt att påtala det faktum att satsen har en betydelse (meaning). För mig är tankens intentionalitet en förutsättning för att satsen har en betydelse.

Satsens betydelse (meaning) utgöres för mig av ett möjligt förhållande. I den deskriptiva satsen (närmare bestämt D 1-satsen) presenteras det möjliga förhållandet - propositionen 1 - som verklig (rådande). Omdömet 2 liksom D 1-satsen (D 1-T-satsen) svarar mot en proposition 1/2. Omdömet 3 och D 2-satsen (D 2-T-satsen) svarar mot en o-proposition 1/2. T-satsen har betydelse därför att den utgör en tanke på ett objekt, som är en proposition. Propositionen är ett möjligt förhållande. Intentionaliteten hos tanken och propositionen som objekt för tanken och satsen (T-satsen) är inga mytologiska företeelser.

NOTER

Kap 0 Inledning

- 1) Se Ducasse 1940, s. 70, omtryckt i Ducasse 1968, s. 179.
- 2) Jfr här Marc-Wogau, Filosofisk uppslagsbok, 2 uppl. 1970, s. 225 art. "Omdöme". Jfr även Frege 1918-1919, s. 61, omtryckt i 1966, s. 33. Jfr även Moore, föreläsningar 1910-11 tryckta i 1953, s. 62f. Vidare Church 1956a, s. 4.
- 3) Jfr här von Wright 1943, s. 88. Jfr även Marc-Wogau, Filosofisk uppslagsbok, 2 uppl. 1970, s. 225 art. "Omdöme".
- 4) Strängt taget är det fråga om fem omdömesbegrepp. Men jag bortser här från detta.
- 5) Därtill kommer påståendeketen. Vidare tillkommer två begrepp påståendesats, som jag här bortser från.
- 6) Erik Ryding har i 1963 gjort ungefär samma iakttagelse beträffande asserterandet i svag mening som jag. Men våra teorier om innebörden av detta går i sär. Se vidare 2.5 och 2.12.
- 7) Filosofer som räknar med tidlösa sakförhållanden är bl a Meinong och Frege. Jfr här ett uttalande av Findley 1933, s. 74 och 1963, s. 74.

It is rather pleasant, incidentally, to consider that those people who make a frequent appeal to 'hard facts' are making their appeal to something which does not and cannot exist.

En filosof som räknar med sakförhållanden som ingår i rum och tid är t ex Baylis 1948, s. 462. Han skriver

Facts are entities in relation. At the lowest level they are relations among particulars such as one patch or one building being larger than another, or they are relations of exemplification between particulars and the characters which characterise them, as for example a given patch being red. These are facts about particulars. They are concrete occurrences, events or states of affairs. At a higher level there are facts about characters, as for example the fact that the relation of implication is transitive. Implication has or exemplifies the character of transitivity.

En filosof, som räknar med sakförhållanden som ingår i rum och tid är Stout. Se 4.8.

Phalén tycks räkna med sakförhållanden (omdömesinnehåll) som ingår i rum och tid. Se Phalén 1927.

- 8) Se här André Maury 1977, s. 72.

- 9) Propositionsteorier under antiken och medeltiden behandlas i Gabriel Nuchelmans värdefulla bok Theories of the Proposition. Ancient and medieval conceptions of bearers of truth and falsity. 1973.
- 10) Se Wedberg 1966, s. 176.
En skillnad mellan Freges tanke och Wittgensteins sakläge är den att det enligt Frege finns tautologiska tankar men enligt Wittgenstein inga tautologiska saklägen.
- 11) Jag tänker särskilt på Logische Untersuchungen (hädanefter förkortat LU) (1 uppl. bd 2 1901 och 2 uppl. bd 2:1-2 1914-21) och i Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie (hädanefter förkortat Ideen) (1 uppl. bd 1 1913 och 2 uppl. bd 1 1950). Den problematik, som Husserl behandlar i Er-fahrung und Urteil. Untersuchungen zur Genealogie der Logik (posthumt utgiven 1948) faller väsentligen utanför ramen för min undersökning.
- 12) I Proceedings of the Aristotelian Society, N.S. XXX, 1929-1930, s. 91-126.
- 13) "Mr. Ryle on Propositions" i Mind XL 1931, s. 73-78.
- 14) Se Word and Object 1960.

Kap 1 Tanke och satstecken och sats

- 1) Angående termerna "ontologi" och "fenomenologi", se Segelberg 1953, s. 5. Om termen "ontologi" i motsats till "metafysik" se Wedberg 1966, s. 47 not. Om termen "fenomenologi" se även Haglund 1977, s. 7-13.
Jag har aldrig trott på möjligheten av en vetenskaplig filosofi som bygger på den fenomenologiska reduktionen (parentessättandet av "yttervärlden" (epoché) och den eidetiska reduktionen, dvs studiet av de konkreta aktornas "väsen") och den transcendentala reduktionen (dvs studiet av "medvetandets konstitution av sina innehåll").
(Angående termen "fenomenologisk reduktion" se Haglund, 1977, s. 54 not.)
Men jag räknar med fenomenologi som läran om upplevelserna och deras innehåll och med ontologi som läran om vilka entiteter som finns. (Det finns viktiga samband mellan fenomenologiska frågor och ontologiska frågor.)
Man kan betrakta Husserls teorier som bidrag till skapandet av en begreppsapparat för den detaljerade och adekvata beskrivningen och analysen av medvetandets immanenta innehåll. (Jfr Haglund, 1977, s. 72f.)
- 2) Jfr Tractatus 3.12. Jfr Stenius 1960, s. 129 not: "Since a Satzzeichen is a 'fact' it is rather a unique 'token' than a 'type' of tokens. The same fact cannot occur in different places." Jag kommer inte att vara helt konsekvent när det gäller användningen av termerna "satsteckenförekomst" och "satstecken". - Jag ger

mig inte in på en diskussion om kriterier för "liknande satstecken-förekomster".

- 3) Här bör det framhållas, att man vid sidan om fonem och grafem har att räkna med vad Saarnio kallar *psychem*. I Saarnio 1935, s. 32 heter det:

Wir haben weiter bestimmte Vorstellungen, die oft als Bilder von Graphemen erlebt werden. Sie dienen Denken denselben Zwecken wie Grapheme und Phoneme. Wir werden diese Vorstellungen Psycheme nennen.
- 4) När Gustav Bergmann använder ett särskilt tecken för att avgränsa tankar är det fråga om tankar i en annan betydelse än den här föreliggande. Se t ex 1964a i 1964, s. 134. Vad Bergmann kallar tankar torde vara vad jag kallar abstrakta tankar eller noematiska propositioner. Se 2.3 och 2.6.
- 5) Hedenius framställer två möjliga sätt att definiera den logiska satsen. Se härom 4.11.1.
- 6) Marc-Wogau använder termen "logisk sats" på ett annat sätt än Hedenius. Han använder den om propositioner i någon mening av detta ord. Se Marc-Wogau 1950 och art. "Sats" i Marc-Wogau 1970, s. 276.
- 7) Angående en viktig innebörd hos uttrycket "En sats uttrycker en tanke" se bl a sektion 1.3.
- 8) I föreliggande skrift kommer jag inte att föreslå någon analys av vad det innebär att ett tecken, som ingår i ett regelsystem, konventionellt passar för att "uttrycka" en tanke.
- 9) Se vidare 2.3. och 2.6.
- 10) Se 2.4 och 2.7.
- 11) Se 2.7 och 3.1.2.
- 12) Man kan säga, att man i fall av det här aktuella slaget ofta har en intention på satsteckenförekomster men aldrig på tankeindivider.
- 13) Jfr Jørgensen 1941, s. 247.

Det finns även situationer, i vilka man upplever satsteckenliknande teckensekvenser utan att veta huruvida de ingår i ett språk eller ej. Jfr fallet med de satsteckenliknande sprickbilingarna i Runamo i Blekinge; om detta kan man läsa i Regnéll 1971, s. 178, not 22.
- 14) Om noematiska propositioner se 2.3 och 2.6.
- 15) Se Favrholt 1964, s. 88 ff och Malmgren 1971, s. 64 f.
- 16) Angående termen "intentio" hos Ockham se Wedberg 1958, s. 175. Ockhams lära om intentionen torde inte vara av enbart historiskt

intresse. Den är av aktuellt intresse. Jfr sektion 1.10. Men uppgiften att utreda relationerna mellan medeltida och moderna intentionsbegrepp faller helt utanför ramen för min uppgift. Det samma gäller uppgiften att utreda alla 1900-tals-fenomenologers bruk av "intention".

- 17) Frågan om olika slag av medvetandefenomen (sensoriskt medvetande och icke-sensoriskt medvetande) har inte bara varit föremål för filosofernas intresse. I samband med sina tankepsykologiska experiment uppmärksammade de s k Würzburg-psykologerna de fenomen som ibland kallas "imageless thoughts".
Uppmärksammandet av "imageless thoughts" innebar en reaktion mot åsikten att medvetandet enbart skulle bestå av inre och yttre sense-data. Würzburg-psykologerna talade inte om intentioner utan använde andra uttryck. Jfr bl a Boring, A history of experimental psychology, 2 uppl., 1959, s. 405 f. Jfr också Wedberg 1966, s. 35 not.
Av speciellt intresse är Russells olika syn på intentionen i olika skrifter. I *The Problems of Philosophy* 1911 räknar han med intentioner (akter). I *The Analysis of Mind* 1921 förnekar han att det finns intentioner. Jfr här Haglunds kritik av Russells kritik av intentionsbegreppet i 1977, s. 112 ff.
- 18) Om distinktionen i *Logische Untersuchungen* (hädanefter förkortat LU) mellan Empfindungen och intentioner se LU, 2 uppl., II,1 1913, s. 369.
- 19) Om hyletiska upplevelseinnehåll se *Ideen* I 1 uppl. 1913, 2 uppl. 1950, s. 207 ff.
- 20) Haglund har diskuterat Husserls teori om hyletiska upplevelseinnehåll i 1977, s. 170 ff.
Jag har inte helt förstått Husserls lära om hyletiska upplevelseinnehåll i *Ideen*. Jag har svårt att förstå hur dessa kan vara "formlösa".
- 21) Jfr här Haglunds kritik av Russells kritik av intentionsbegreppet i *The Analysis of Mind* (1921) i 1977, s. 112 ff.
- 22) Se Segelberg 1953, s. 71.
- 23) Kaila hänvisar till LU, 2 uppl. II.1, s. 423.
- 24) Jfr här Haglunds kritik av Russell 1977, s. 112 ff.
- 25) Jfr här Wetterström 1977, sektion 26.
- 26) Jfr Wedberg 1958, s. 175.
- 27) Jfr här Malmgren 1971, s. iii.
- 28) Som bekant talade Platon om tänkandet som "själens tysta samtal med sig själv". Se *Sofisten* 264 (Se Platons Skrifter i svensk tolkning av Claes Lindskog Fjärde delen, s. 298).

Watson framställde synpunkter på tänkandet som "inre tal".

Jfr Watson 1929 (3 uppl. (1 uppl. 1919)) s. 353 ff.

En psykolog som betonat att tänkandet gäller inre tal är Pierre Janet. Jfr Elmgren 1953, bl a s. 88 och s. 104.

G.H. Mead framställde intressanta synpunkter på tänkandet som internalisering av den yttre dialogsituationen. (Se *Mind, Self and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist*, ed by Charles W. Morris, 1934, s. 141 f, s. 181 f och s. 259 f).

- 29) Jfr not 3 i föreliggande kapitel. Se Saarnio 1935, s. 32.
- 30) Jfr dock Shakespeares ord: "Upp flyga orden, tanken stilla står. Ord utan tanke aldrig himlen når". (Hamlet, akt III, scen 3). Här skulle det kunna vara fråga om ett fall då man talar om tanken som den tankeindivid som är förknippad med ord när dessa är meningsbärande.
- 31) Sådana intentioner torde vara dunkla i den mån som de förekommer. En betydelse hos satstecknet "En sats uttrycker en tanke" kan vara den som man kan tolka på följande sätt: "En T-satsförekomst är en verbalisering av en isolerad intention".
- 32) Begreppet tecken-sensation skall förstås analogt med satstecken-sensation. Om satstecken-sensation se 1.2.
- 33) Det jag här sagt om symboler torde sålunda räcka för min diskussion om kopulan i 2.7. Jag skiljer där mellan D 1-satsen och D 2-satsen. Kopulan i D 1-satsen uppfattar jag inte som en symbol utan som ett förbindande och presenterande tecken. Det presenterande tecknet presenterar men representerar inte. Däremot uppfattar jag kopulan i D 2-satsen som en symbol.
- 34) Husserls teori om "bedeutungsverleihende Akte" se LU 2 uppl. II 1, 1913, s. 61 ff.
- 35) Se LU, 2 uppl., II,1 1913, s. 30.
- 36) Se Regnéll 1971, s. 14 och not 10, s. 177.
- 37) Viktigt i föreliggande sammanhang är att observera att själva pekgessten är en symbol. Jfr härtill Regnéll 1949, s. 107.
- 38) Skriften är en installationsföreläsning (Inaugural lecture).
- 39) Jfr följande citat från Ayer, 1947, s. 22 f:

/.../ in the case where one person is conversing intelligently with another it may be said that his conversation is further to be distinguished from mere babbling, or from "talking without thinking", by the fact that he intends to make the statements that he does, or to ask the questions, or whatever it may be. But, here again, this intention is not something that has a separate existence in his mind. It may indeed happen that he stops to plan what he is going to say; but then the making of such a plan is itself a case

of the intelligent use of symbols; and what makes it intelligent cannot in this case be the presence of an intention, if the presence of an intention is to consist in having a plan. For this would give rise to another infinite regress of plans to make plans to make plans to make plans. Besides it is perfectly possible to converse intelligently without making any plan at all. Thus, if we are going to take the presence of an intention as a criterion for the intelligent use of symbols, this intention must not be conceived as a distinct mental process. The conditions of its existence must again be sought in the subject's behaviour, and its existence will just consist in their being satisfied.

Kap 2 Några tankebegrepp och omdömesbegrepp. Den deskriptiva satsens uppbyggnad och påståendeakten. Några propositionsbegrepp

- 1) Närmare om omdömeskvaliteten i 2.13.
- 2) Om antagande-attityder se 2.13 och 4.5.1 och 4.5.2.
- 3) Meinong skilde mellan omdömet, som han karakteriserade som ett antagande (Annahmen) i förening med en övertygelsen, och antagandet, som han karakteriserade som ett omdöme utan övertygelse. Jfr Meinong, *Über Annahmen*, 1 uppl. 1902, s. 257 och 2 uppl. 1910, s. 360 och 374. Vid denna karakteristik av antagandet bortsåg han från vad jag här kallar antagande-attityden. Meinongs begrepp antagande är oklart: han glider mellan tankar 1 med antagande-attityd och omdömen 2 resp. 3, Likväl torde han vara den förste som på visst sätt skilt omdöme 1 från omdöme 2 och 3.
- 4) Vad beträffar teorier om omdömet som avser omdöme 2 och 3 och inte omdöme 1 kan jag hänvisa till Phaléns uppsats "Om omdömet" 1927. Se vidare 4.10.
Subjekt-predikats-teorier om omdömet torde ofta gälla omdöme 2 och 3 och inte omdöme 1.
- 5) Den läsare, som redan nu vill se definitionerna av den nu nämnda begreppen hänvisas till 2.15.
- 6) Den läsare, som redan nu vill se definitionerna av de nu nämnda begreppen hänvisas till 2.16.
- 7) Se LU 1 uppl. II, 1901, s. 386 och 2 uppl. II:1, 1913, s. 411.
- 8) Se Hare 1952, s. 17 f.
- 9)10) Hare lämnar den upplysningen, att "phrastic" är härlett från ett grekiskt ord som betyder "to point out or indicate" och "neustic" från ett ord som betyder "to nod assent".
- 11) I *Philosophical Review* 1970 och sedan omtryckt i boken Practical Inferences 1971 (med hänvisning till utdrag ur en inte publicerad skrift från 1950).

- 12) Ordet "tropisk" ("tropic") kommer från ett grekiskt ord för modus. Jfr Hare 1971, s. 90.
- 13) Det neustiska elementet är i Hare 1952 en kombination av neustiska och tropiska element i Hare 1970.
- 14) Se Stenius 1960, s. 157 ff spec. s. 167.
- 15) Jfr 2.8.
- 16) Om asserterandet i stark mening och i svag mening se närmast 2.5 och om Stenius' uraktlåtenhet att räkna med asserterandet i svag mening se 2.8.
- 17) Se Stenius 1960, s. 160, s. 169.

Stenius bestämmer den modala sanningen på följande sätt:

To understand the indicative mood is to understand that there is a 'correct' use of it, and the correct use of it can be characterized as a 'move' in a language-game the principle of which runs:

(IX.3) Produce a sentence in the indicative mood only if the sentence-radical is a true description. (s. 169)

Vidare skriver han:

... Thus the concept of truth applied to sentences in the indicative may without circularity be defined in term of this rule: A sentence in the indicative is said to be true, if it is used in accordance with rule (IX.3). (loc cit)

- 18) När man talar om den deskriptiva sanningen resp falskheten hos en satsradikal som ingår i en deskriptiv sats är det naturligt att tala om sanningen och falskheten hos satsradikalen. Detsamma torde gälla om den satsradikal, som ingår i en s k avgörelsefråga. (Om avgörelsefrågor se 2.4)

När man talar om den deskriptiva sanningen resp falskheten hos satsradikalen i en imperativ sats är det inte på samma sätt naturligt. Satsradikalen hos den imperativa satsen "'Stäng dörren!'" är deskriptivt sann om och endast om befallningen blir åttlydd. Det är inte riktigt naturligt att tala om sanning och falskhet på detta sätt.

Jfr här den distinktion som jag gör i 2.7 mellan att vara i okvalificerad mening deskriptivt sann eller falsk som gäller satsradikaler och att vara i kvalificerad mening deskriptivt sann eller falsk, som gäller deskriptiva satser.

- 19) Jfr Ryding, 1975, s. 28 f.
- 20) Jfr inledningen.
- 21) Jfr Husserls och Stumpfs bruk av termen "Sachverhalt" för propositioner i LU resp Stumpf, 1907. En kritisk anmärkning om detta finns i Burkamp 1927, s. 38. Jag vill också erinra om Wittgensteins användning av termerna "Sachverhalt" och "Sachlage" i Tractatus.

(Denna behandlas i Wedbergs inledning till den svenska översättningen av nyssnämnda arbete, 1961, s. 61).

När jag här i kap. 2 talar om "sakförhållande" avser jag vad i kap. 3 kommer att kalla "sakförhållande 1". Ett sådant sakförhållande ingår i rum och tid resp råder i tiden. När Husserl och Stumpf talar om "Sachverhalt" torde de ha avsett vad jag i kap. 3 kommer att kalla proposition 2. En proposition 2 är tidlös. Som jag redan framhållit i inledningen torde Wittgenstein i Traktatus glida mellan "proposition 1" och "proposition 2" när han talar om "Sachverhalt" och "Sachlage".

- 22) Meinong använde i *Über Annahmen*, 1 uppl., 1901, s. 151, 2 uppl., 1910, s. 43 att-satsen för att beteckna en proposition. Men då torde det inte ha varit fråga om vad jag här kallar ett möjligt förhållande (som är vad jag i kapitel 3 skall kalla en proposition 1) utan om vad jag i kap. 3 kommer att kalla en proposition 2. Vidare torde det varit fråga om vad jag i kapitel 3 kommer att kalla ett som giltigt presenterat möjligt förhållande.
Jag föredrar beteckningen med snedstreck. Jfr också min diskussion om olika sätt att beteckna satsradikalen, som har relevans för mitt sätt att beteckna ett möjligt förhållande. Se 2.4.
- 23) Se Segelberg, 1953, s. 8.
- 24) Om abstrakta moment se LU 2 uppl. II:1, 1913, s. 61ff.
Jag skulle inte säga, att en enhet bestående enbart av ett moment av färg och ett moment av utsträckning är ett i-föremål. En sådan enhet är inte konkret i varje mening utan utgör en abstraktion.
- 25) När jag säger, att exemplifikationsrelationen är ett relationsuniversale innebär detta att exemplifikationsrelationen är en relation. Gustav Bergmann anser ju att exemplifikationsrelationen inte är en relation i vanlig mening utan vad han kallar fundamental tie. Gustav Bergmann inför denna i avsikt att undvika en oändlig regress av exemplifikationsrelationer av högre ordningar. För egen del är jag böjd att anse en sådan regress som ofarlig. Jfr 3.2.2 och 3.3.
- 26) Segelberg räknar i sin ontologi inte med exemplar av relationer. Se Segelberg, 1947, s. 49. Han har dock i samtal med mig sagt, att han är tveksam på denna punkt.
- 27) Se von Wright, 1951, s. 47.
- 28) Någon kanske undrar, hur den grå Lunds domkyrka kan innehålla ett möjligt exemplar av u-föremålet rött. Se härom i 3.9. Jag skiljer där mellan i-komplex 1, i-komplex 2, i-komplex 3 och i-komplex 4.
- 29) Jag är då påverkad närmast av Hägerström. Angående tre verklighetsbegrepp hos Hägerström se Marc-Wogau (1966) 1968, s. 117. - Jfr här också Husserl, LU 2 uppl. II:1 (1913) s. 123 f. Jfr här vidare om begreppet existent hos Broad 1929, s. 19. Se också Segelberg, 1953, s. 9f. Begreppet existent kan enligt Broad inte definieras,

men det finns en egenskap, som tillkommer alla existerande och inte abstrakta föremål, nämligen den att vara "literally and directly in time" (s. 19).

30) Se 3.2.

31) Se 2.3 och 2.6

32) Se LU, 1 uppl. II, s. 389 och LU, 2 uppl. II:1, s. 414. Jfr Haglund 1977, s. 161.

33) Jfr LU, 2 uppl. II:1, t ex s. 373.

34) Jfr Moritz' teori om frågesatserna. Se Moritz "Zur Logik der Frage" i Theoria 1940, s. 123-149. Se även Searle 1969, s. 31. Moritz använder termen "satsfunktion". Jag föredrar att här i stället använda termen "satsschema". Om tvetydighet hos termen "satsfunktion" se Quine, 1951, s. 121 not.

35) Om noesis och noema se Ideen I (1913) 1950, s. 219 ff.
Jag ansluter mig till Haglunds tolkning av noema-begreppet. Se Haglund 1977, s. 164 ff.

Ett noem är en egenskap, som är exemplifierad hos konkreta, individuella akter.

När Segelberg talar om propositionen som ett noem (1953, s. 18) är det för mig oklart vilket slag av propositioner som han avser.

36) Det är i detta sammanhang lämpligt att erinra om Wittgensteins sats 4.022 i Tractatus:

Det Satz zeigt, wie es sich verhält, wenn er wahr ist. Und er sagt, dass es sich so verhält.

När satsradikalen representerar ett möjligt förhållande, visar den hur det förhåller sig, om den är sann.

37) Se Ducasse 1940, omtryckt i 1968, s. 183.

38) Nämnas bör i detta sammanhang, att Meinong införde att-satsen som beteckning för vad han kallade objektiv (omdömesföremål). Jfr kap. 2 not 22. Att märka är att Meinongs objektiv svarar mot vad i kap. 3 kommer att kalla propositioner 2. Här torde det vara fråga närmast om propositioner 1.

39) Jfr här vad kommer att säga om befallningssatser i 2.10.

40) Se kap. 2 not 34.

41) Om icke-hävdade deskriptiva satser se vidare i 2.13.

42) När man vanligen använder ordet "assertera" är det fråga om vad jag här kallar asserterande i stark mening. Den egenskap hos den deskriptiva satser, som jag nu avser att fästa uppmärksamheten på, har ingen beteckning i språket.

- 43) I Till Gunnar Aspelin 23/9 1963, s. 171-197. Jfr spec. s. 173 och s. 175.
- 44) Se vidare 2.13.
- 45) Det är en skillnad mellan att det möjliga förhållandet är presenterat som möjligt och blott som möjligt. När det är presenterat som möjligt föreligger såväl möjligheten att det är presenterat som rådande som möjligheten att det är presenterat blott som möjligt.
- 46) Se LU 2 uppl. II:1 (1913), s. 480.
- 47) Eftersom Stenius inte skiljer mellan en hävdad och en icke-hävdad D 1-sats (resp. D 2-sats) kan jag inte avgöra, om han använder uttrycket "modalt sann" om den icke-hävdade D 1-satsen eller inte. Jag har valt att reservera termen "modalt sann" för en i påståendesakten hävdad deskriptiv sats och att kalla en icke-hävdad deskriptiv sats för deskriptivt sann i kvalificerad mening. Alternativt kunde man reservera termen "deskriptivt sann" för satsradikalen och tala om en icke-hävdad deskriptiv sats som i okvalificerad mening modalt sann och den hävdade deskriptiva satsen som i kvalificerad mening modalt sann.
- 48) Hedenius använder uttrycket "påståendesats" om assesterade deskriptiva satser men han har inte sett den sanningspresenterande karaktären hos D 1-satsen. Se Hedenius 1955 omtryckt i 1972, s. 37.
Jfr också Wedbergs bruk av termen "påståendesats" i betydelsen deskriptiv sats i inledningen till den svenska översättningen av Tractatus, 1961, s. 16.
- 49) Jfr här Hare, 1952, s. 21, där han framhåller att man kan översätta befallningen "'Stäng dörren!'" till en befallning att göra en indikativ sats ("'"Du kommer att stänga dörren'"") sann. Detta talar för att han inte betraktar det frastiska elementet hos imperativa satser som sant eller falskt, eftersom "'Gör den indikativa satsen... sann!'" och inte "'Gör det frastiska elementet i den imperativa satsen sant!'" är hans förslag till översättning av en enkel imperativ sats.
- 50) Jfr Hare 1971, s. 90.
- 51) Angående användningen av uttrycket "hävdad" i utvidgad betydelse se strax nedan. Hare använder sig här av uttrycket "affirm" i utvidgad betydelse. Se Hare 1952, s.19.
- 52) Se omtryckningen 1972, s. 46.
- 53) En deskriptiv sats (en D 1-sats), i vilken en satsradikal i svag mening presenteras som deskriptivt sann, utgör en entitet som har en funktion, oavsett om den är i stark mening presenterad som deskriptivt sann eller inte. En imperativ sats, i vilken det av satsradikalen representerade möjliga förhållandet presenteras som i svag mening befallt att realisera, har ingen funktion, oav-

sett om den är i stark mening befalld att realisera. Jfr härtill Ryding 1975, s. 49. Ryding och jag ser dock inte på samma sätt på den imperativa satsen.

- 54) Jag är tveksam om den riktiga analysen av den imperativa satsen. Här säger jag att dess imperativa komponent lyder: "'Var god och realisera'". Helt nöjd med detta är jag inte. Helst skulle jag vilja säga att den imperativa satsen presenterar satsradikalens-blivande-deskriptivt-sann-gjord resp. förverkligandet av det av satsradikalen representerade möjliga förhållandet som (i svag mening) befallt. I så fall består den imperativa komponenten hos den imperativa satsen enbart av ett presenterande som (i svag mening) befalld.

I detta sammanhang är det av intresse att uppmärksamma teorier enligt vilka en imperativ sats skall analyseras så: Bef (H), där H är en handling. (En sådan analys finns i flera av Moritz' skrifter. Se t ex Moritz 1960 och 1966.) Hur förhåller sig en sådan analys till min? I en viktig betydelse torde en handling vara detsamma som förverkligandet av ett möjligt förhållande (resp. detta att en satsradikal göres sann). En imperativ sats kan sägas vara uppbyggd av en imperativ operator och en handlingsbeskrivning. Och handlingsbeskrivningen kan i sin tur analyseras som sammansatt av en satsradikal och ett uttryck för förverkligandet av det av satsradikalen representerade möjliga förhållandet (motsvarande för satsradikalen). Låt oss förkorta uttrycket "förverkliga" "Fv" och uttrycket "göra sann" "Gs". Man kommer då fram till en analys som kan framställas så:

1. Bef ((Fv) (/p/)), där /p/ är ett möjligt förhållande.
2. Bef ((Gs) (sr)), där sr är en satsradikal.

Den imperativa satsen kan således analyseras som sammansatt enbart av en handlingsbeskrivning och en imperativ operator. Däremot kan den inte analyseras som sammansatt enbart av en satsradikal och en imperativ operator. Den måste i stället analyseras på nyss angivna sätt. Det går naturligtvis inte att analysera någon deskriptiv sats som sammansatt av en handlingsbeskrivning och en indikativ operator. Varje sådan sats måste analyseras som sammansatt av en satsradikal och en indikativ operator.

- 55) Se Stenius 1960, s. 160.
- 56) Se vidare i 4.11.4 i diskussionen om Hedenius' omdömetsteori. Se även en preliminär uppsats "Några anmärkningar till diskussionen om förhållandet mellan satsen "S" och satsen "'S" är sann". Jag har där också diskuterat Rydings uppfattning och kritiserat den.
- 57) Såvitt jag vet, är Ryding den som först uppmärksammat detta förhållande.
- 58) I Sagt och menat. 16 uppsatser tillägnade Mats Furberg på hans 50-årsdag.
Wetterström anknyter till Mats Furberg 1982a och 1982b.
- 59) Det är att gå för långt att inte alls räkna med omdömeskvaliteter som Hedenius gör. Jfr Hedenius 1944, s. 137:

Spezielle psychische Zustände, die für das Urteil bezeichnend wären, scheint m.a.W. nicht zu geben.

När Hedenius säger så diskuterar han antagandet, att aktualiserade övertygelser "betyder" att "denken av ett Sachverhalt mit einem Gefühl von Gewissheit". Han framhåller riktigt, att denna visshetskänsla inte alltid finns, när det föreligger ett omdöme. Visshetskänslan är inte detsamma som omdömeskvaliteten. Och när visshetskänslan saknas så föreligger det likaväl en omdömeskvalitet hos ett omdöme 1.

60) Se Segelberg 1953, s. 73.

61) I engelskspråkig litteratur talar man ofta om "propositional attitudes" (jfr här t ex Russell, 1940, s. 21 och s. 65 m fl ställen).

62) Hedenius skriver i Hedenius 1944, s. 164:

Denn das Urteil 'dass p' ist, wie wir sahen, ein Denken 'dass p', welches mit der Disposition verbunden ist, p im Denken gegenüber unvereinbaren Sätzen aufrechtzuerhalten, mit anderen Worten zu denken, als ob p wahr ist.

Jfr min diskussion av denna sats i 4.11.3.

63) Se Hedenius 1944, s. 131:

Unser Problem besteht darin: was unterscheidet das Urteil von anderen Gedanken? Dabei werden wir ausgehen von der Überzeugung, einem psychischen Phänomen, das in enger Verbindung mit dem Urteil steht.

64) Angående grader av "bøjelse att tro" se Ducasse 1940, omtryckt i Ducasse 1968, s. 179f.

65) Jfr här Hedenius 1944, s. 138. Här tycks Hedenius dock inte räkna med att även om visshetskänslan saknas, så kan man ha att göra med en omdömeskvalitet.

66) Jfr 2.9.

67) Man har ofta sagt, att satsen uttrycker ett omdöme (jfr t ex Phalén, 1927, s. 159). Detta uttryckssätt kan vara missvisande. Det är riktigare att säga, att omdömet 1 uttryckes genom en påståendeakt. Då gäller det, att "uttrycka" närmast betyder "vara symptom på". Påståendeakten är ett symptom på ett omdöme 1. Det deskriptiva satstecknet däremot uttrycker ett omdöme 2 resp ett omdöme 3. Tolkas det på visst sätt ingår det tillsammans med ett omdöme 2 i en D 1-sats. Tolkas det på ett annat sätt ingår det tillsammans med ett omdöme 3 i en D 2-sats. Jfr kap 1 och 2.7.

Uttrycket "uttrycka" är flertydigt. Det är inte möjligt att här ta upp till diskussion olika betydelser hos detta uttryck utöver vad som nu sagts.

68) Senast omtryckt i Hedenius 1972.

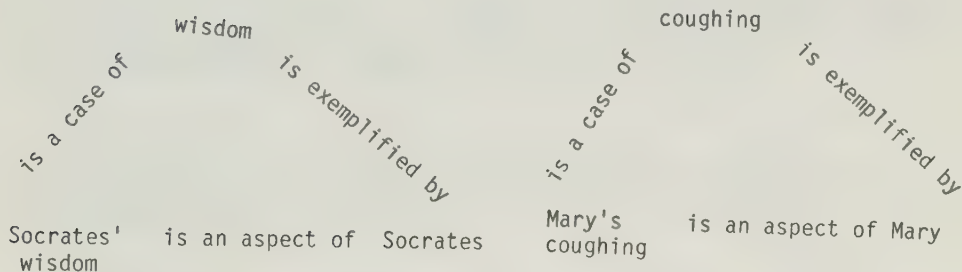
- 69) Se här vidare min preliminära uppsats "Några synpunkter på analysen av satsen "Jag påstår p" jämte några anmärkningar till Ryd-
lens diskussion av denna sats".

Kap 3 Några propositionsbegrepp

- 1) Bokstaven "o" syftar på ordet "omdöme", men skall inte fattas som en förkortning av detta. Den avses erinra om det förhållandet, att en o-proposition 1 är presenterad som verklig (rådande) i ett omdöme 2 och representerad i ett omdöme 3.
- 2) Uttrycket "mm" syftar på att det gäller möjliga förhållanden som är presenterade som möjliga.
- 3) Det gäller om en viss typ av sakförhållanden 1 att de ingår i rum och tid. Om andra typer av sakförhållanden 1 gäller att de råder i tiden. Se vidare under 3.2.3 om in-sakförhållanden 1 och under 3.2.4 och 3.2.5 om eh-sakförhållanden 1 och ei-sakförhållanden 1.
- 4) Angående Wittgensteins bruk av termerna "Sachverhalt" och "Sachlage" jfr Wedbergs inledning till den svenska översättningen av Tractatus, 1961, s. 16f.
- 5) Jfr Maury 1977, s. 72.
- 6) Se Stout 1911, omtryckt i Stout 1930, s. 335-353 och Stout 1921, omtryckt i Stout 1930, s. 384-403. Se vidare 4.8.
Om propositionen som gällande possible alternative se speciellt Stout 1921, omtryckt i 1930, s. 400.
- 7) Jfr Bergmann 1963, omtryckt i 1964, s. 250 spec not 15.
- 8) Se Phalén 1927. Angående omdömesinnehållen hos sanna omdömen som verkliga se a.a. s. 172.
- 9) Russell använder i The Problems of Philosophy 1912 subsist om universals. Se s. 100.
Ordet "bestehen" användes dels om Sachverhalt, som består (i motsats till Sachverhalt, som inte består), dels om Sachverhalt, oavsett om det består eller inte. Jfr art. "Urteil" i Clauberg & Dubislav: Systematisches Wörterbuch der Philosophie, 1923, s. 484.
- 10) Jfr härom i inledningen. Det torde ha varit fråga om snarare proposition 2 än proposition 1.
- 11) Jfr här Phalén 1927, s. 160ff om subjekt-predikatsteorierna för omdömet. Phaléns behandling av dessa är väl kortfattad. Men han påpekar att det är oklart vad man förstod med "subjekt" och "predikat" när man uppfattade omdömet som en förbindelse mellan subjekt och predikat.
- 12) Se 2.7.

- 13) Jfr 2.2 och kap 2 not 24.
- 14) Om inherensrelationen se Segelberg 1947, bl a s. 132. Se vidare 3.2.2.
- 15) Man skulle kunna tala om "möjlighetskopulor". Jfr här även vad jag kommer att kalla o-p-kopulor. Se 3.2.6.
- 16) Se Marc-Wogau, Modern Logik, 1950, s. 49. Se vidare Reichenbach, Elements of Symbolic Logic, 1947, § 17 s. 81 och § 45 s. 253.
Se Russell, Introduction to Mathematical Philosophy 1919, s. 141.
Jfr även Russell, The Principles of Mathematics, s. 44. Och Introduction to PM s. 26.
Jfr även Jørgensen 1959, s. 130.
- 17) Om termerna "homogent oklar" och "heterogent oklar" se Halldén, 1961, s. 78f.
- 18) Jfr även 3.2.7 och 3.7.
- 19) Se Wolterstorff 1970, s. 133:

Thus, when Socrates is wise, the relations between Socrates, wisdom, and Socrates' wisdom, are these. Socrates exemplifies wisdom, Socrates' wisdom is a case of wisdom, and Socrates' wisdom is an aspect of Socrates. And when Mary is coughing, the relations between Mary, coughing, and Mary's coughing, are these. Mary exemplifies coughing, Mary's coughing is a case of coughing, and Mary's coughing is an aspect of Mary.

- 20) På andra ställen diskuterar Segelberg fall då en intention är en intention på något inte-existerande. Enligt honom föreligger då en egenskap hos intentionen - ett intentionalt moment - utan att det föreligger en intention på något.
Jfr Segelberg 1953, s. 37.
- 21) Jag talar här om tolkningar av fakta. Jag måste erkänna att jag inte är tillräckligt klar över skillnaden mellan innebörden av att tolka ett satstecken och innebörden av att tolka ett faktum.

- 22) Se Bergmann 1960b, omtryckt i 1964, s. 47f och 1962, omtryckt i 1964, s. 65f.
Om fundamental tie se även bl a 1964b, omtryckt i 1964, s. 229.
- 23) Jfr not 26 i kap 2.
- 24) Se 2.3 och 2.6.
- 25) Jfr här Segelberg om Bradleys paradox. Se Segelberg 1947, s. 127.
- 26) I en viktig mening hos ordet "abstrakt" är något abstrakt något tidlöst. Men i en annan viktig mening kan något på en gång vara abstrakt och ingå i rum och tid. Så är fallet med kvalitetsmomenten som abstrakta moment. U-föremålen är abstrakta i den första meningen - de är tidlösa. (Se här även om skillnaden mellan u-föremål och gemensamma drag i 3.2.7.)
Man skulle kanske kunna skilja mellan a-abstrakta föremål som är tidlösa och k-abstrakta föremål, som är abstraktioner ur den konkreta verkligheten men som själva är konkreta.
- 27) Det är dock inte helt korrekt att säga, att i en in-proposition 1 ingår ett i-föremål i dess helhet. Det är i stället fråga om vad jag i 3.9 kommer att kalla ett i-komplex 3. Se vidare 3.9 nedan.
- 28) Jfr nedan om andra slag av propositioner 1: eh-propositioner och ei-propositioner, som är rådande och inte rådande.
Se också 2.2.
- 29) Se not 27 i kap 3.
- 30) Se not 27 i kap 3.
- 31) Jag beaktar här inte ontologiska kopulor, som ingår i propositioner 2 vilka gäller möjliga exemplar av att-vara-exemplifierad-hos-relationen.
- 32) Av intresse i detta sammanhang är Russells diskussion av hur vi har kunskap om universalia i The Problems of Philosophy 1912, s. 101f, där han talar om universals men där hans resonemang har sin tillämpning på gemensamma drag men inte på universalia. Han skriver:

Let us consider first the knowledge of universals by acquaintance. It is obvious, to begin with, that we are acquainted with such universals as white, red, black, sweet, sour, loud, hard, etc., i.e. with qualities which are exemplified in sense-data. When we see a white patch, we are acquainted, in the first instance, with the particular patch; but by seeing many white patches, we easily learn to abstract the whiteness which they all have in common, and in learning to do this we are learning to be acquainted with whiteness. A similar process will make us acquainted with any other universal of the same sort. Universals of this sort may be called 'sensible qualities'. They can be apprehended

with less effort of abstraction than any others, and they seem less removed from particulars than other universals are.

Vad vi har knowledge by acquaintance om torde inte vara universalia i strikt mening utan om vad jag här kallar gemensamma drag. Russell talar om att man abstraherar fram den vithet, som de vita fläckarna har gemensam. Denna torde vara ett gemensamt drag och ingå i rum och tid. Den är inte tidlös som fallet är med universalia i strikt mening. (Om tidlösheten hos universals, se 1912, s. 100.)

- 33) Dvs det u-föremål, som är exemplifierat i (inte hos) en entitet om och endast om sagda entitet är ett första ordningens exemplar av exemplifikationsrelationen.
- 34) Min karakteristik av propositioner 2 kommer nära Freges karakteristik av Gedanken. En Gedanke är för Frege en tidlös entitet, som innehåller tidsegenskaper (tids-bestämningar). Beträffande Freges teser att Gedanken innehåller tidsegenskaper och en sann Gedanke är identisk med ett sakförhållande (faktum), se Frege 1918-19 s. 76 och s. 75 (omtryckt i Frege 1966, s. 52 resp s. 50).
Hos Frege finns det ingen motsvarighet till mitt begrepp proposition 1. Som framhållits i 3.1.2 råder ett motsvarighetsförhållande mellan propositioner 1 och stoutska propositioner.
- 35) Om tempus hos verbet som uttryck för en tidsegenskap se Frege a.a. s. 76 (omtryckt i Frege 1962, s. 52). Jfr även Frege 1892, s. 42 (omtryckt i Frege 1962, s. 55). Jfr även Ducasse 1940, omtryckt i Ducasse 1968, s. 183.
- 36) Jfr Ramsey, "Fact and Propositions", Aristotelian Society Supplementary Volume, VII, 1927, s. 153-170 (Symposium with G.E. Moore) omtryckt i The Foundations of Mathematics and other Logical Essays, edited by R.B. Braithwaite, London 1931, s. 138-155.
Jfr härtill Cousin 1950, s. 5.
- 37) Ayer, Language, Truth and Logic, 1936, s. 121f. Ayer hänvisar till Ramsey.
Se även Ayer, "The Criterion of Truth", Analysis 1935, s. 28-32. Omtryckt i Philosophy and Analysis, edited by Margaret MacDonald, 1954, s. 237-241.
- 38) Strawson, "Truth", Analysis 1949, s. 83-97. Omtryckt i Philosophy and Analysis, edited by Margaret MacDonald, 1954, s. 237-241.
- 39) Carnap, Introduction to Semantics, 1948. Jfr Cousin 1950. Jfr även Cousin 1950a.
- 40) "Reflexivitet och indikativ form", i Till Gunnar Aspelin 23/9 1963, 1963, s. 171-197 och "Austin in 'I know' and 'It is true'" i Philosophical Essays Dedicated to Gunnar Aspelin, 1963, s. 186-200.
- 41) Moore, "Facts and Propositions" i Aristotelian Society Supplementary Volume VII, 1927, s. 171-106. (Symposium with F.P. Ramsey.) Omtryckt i Philosophical Papers, 1959, s. 60-88.

- 42) Austin, "Truth" i Aristotelian Society, Supplementary Volume XXIV, 1950, s. 111-128. Ömtryckt i Philosophical Papers 1961, Second ed. 1970, s. 117-133.
- 43) Pap, "Propositions, Sentences, and the Semantic Definition of Truth" i Theoria, 20, 1954, s. 23-35, ömtryckt i Readings in Analytical Philosophy, edited by Hans Regnéll, 1971, s. 67-77.
- 44) Hedenius "Überzeugung und Urteil" i Theoria 1944, s. 120-170.
- 45) Jag har behandlat frågan i en preliminär uppsats: Några anmärkningar till diskussionen om förhållandet mellan satsen "S" och satsen "'S" är sann".
- 46) Frågan om ontologisk status för negativa sakförhållanden är en fråga som många filosofer funderat över. Litteraturen om denna fråga torde vara omfattande (jfr Bergmann 1960, ömtryckt i 1964, s. 60). Om litteratur om "det negativa" se litteraturförteckningen hos Veli Valpola 1955. Men om litteraturen om det negativa är omfattande så torde de opublicerade skrifterna om en fråga av detta slag vara ännu mera omfattande. Man torde ha rätt att gissa att de flesta personer, som allvarligt intresserat sig för filosofi, vid något tillfälle tänkt över "frågan om det negativa".
- 47) Russell räknar i 1918, ömtryckt i 1956 (s. 211) med negativa fakta. Han berättar där om att när han i föreläsningar i Havard argumenterade för att det finns negativa fakta, så utbröt det nästan tumult bland åhörarna. Demos artikel i Mind 1917 är tillkommen som reaktion på de nämnda föreläsningarna.
På ett ställe i Tractatus räknar Wittgenstein med negativa fakta. Han skriver 2.06:

... (Das Bestehen von Sachverhalt nennen wir auch eine positive, das Nicht-Bestehen eine negative Tatsache.)

Det torde vara oklart hur detta uttalande av Wittgenstein skall tolkas.

- 48) Bergmann framställer i 1960b, ömtryckt i 1964, s. 60, att en negativ sats inte kan vara en atomär sats. Han framhåller att denna synpunkt inte tidigare framställts i den omfattande litteraturen om "negativa fakta". Bergmann torde ha rätt i att negativa satser inte kan vara atom-satser och det inte finns några negativa atomära satser. Men jag har svårt att se att vad han säger om innebörden hos en negativ sats löser problemet om den ontologiska status för "negativa fakta". Han skriver i 1960, ömtryckt i 1964, s. 62 följande:

When I am presented with F, I am, among other things (not "things"), presented with the spot and its actual color. On some earlier occasions I have been presented with the color red. In some sense I am also presented with logical form. That is all that need be said about how I come to know that the spot is not red. In fact, it is part of what one may reasonably mean by saying that in some sense logical form is presented to us.

Det syns mig ligga något riktigt i vad Bermann här säger. Men det tycks för mig vara en ofullständig analys av vad som föreligger när t ex Lunds domkyrka inte är röd. Hur är den logiska formen hos det faktum, att Lunds domkyrka inte är röd? Det är denna fråga som jag vill lösa genom att skilja mellan den första och andra nivån hos ett faktum och genom att säga, att vara-exemplifierad-hos-relationen av första ordningen inte är exemplifierad enligt andra ordningen hos det ordnade paret av u-föremålet rödhet och i-föremålet Lunds domkyrka. Genom att Bergmann inför fundamental ties kan han inte räkna med att-vara-exemplifierad-hos-relationer av andra ordningen och högre ordningar. Vid analysen av ett "negativt faktum" har man behov av att räkna med sådana exemplifikationsrelationer av högre ordningar.

- 49) Om begreppet nivå och plan se 3.3.
- 50) Om gällande-värden se 3.3.
- 51) Jfr von Wright, 1959.
- 52) Bokstaven "b" är ingen förkortning för ordet "bestämd" men syftar på detta ord.
- 53) Bokstaven "d" syftar på uttrycket "denotation" men är ingen förkortning för detta ord.
- 54) Om Russells lära om bestämda beskrivningar se Russell 1905.
- 55) Bokstaven "e" syftar på "extensional" men är ingen förkortning för detta ord.
- 56) Vi kommer här i kontakt med frågor om kategori-misstag. Om kategori-misstag se bl a Ryle 1949, s. 16 ff m fl ställen.
- 57) Om ontologisk kopula se 3.2.1 och 3.2.6.
- 58) Om Russell-satser se 3.8.
- 59) Se Tractatus 4.0312.
- 60) Om olika slag av sanningsfunktionellt sammansatta satser se bl a Church 1956, s. 37.
- 61) Jfr här 2.2 och kap. 2 not 29.
- 62) Jag säger, att propositioner 1 p-esserar 1 och propositioner 2 p-esserar 2. Abstrakta begrepp säger jag essenserar. Jfr 3.1.2.
- 63) Detta är ett exempel hämtat från Meinong. Se Meinong 1910, s. 42 och 1902, s. 150 f. Jfr även Phalén 1927, s. 167. Jfr 4.5.3.

Kap 4 Anmärkningar till några teorier om omdömet, satsen och propositionen

4.0 Inledning

- 1) Det är ganska många filosofer, som oberoende av varandra infört ett propositionsbegrepp. Flera olika termer har kommit till användning. Den mest utförliga redogörelse för olika termer för propositionsbegreppet, som jag känner, finns i andra uppl. av Meinongs Über Annahmen, 1910, s. 97-105.
Se även Burkamp 1927, s. 35 ff.

4.3 Till Bolzanos lära om satsen i sig

- 1) Wissenschaftslehre, bd. 2, s. 15. Jfr även § 45, bd 1, s. 200 f och § 79, bd. 1, s. 361 f.
Jfr även Scholz 1941, s. 179 f.

4.4 Till Freges läror om omdömet, satsen och propositionen

- 1) Freges omdömetsteori behandlas i David Bell: Frege's Theory of Judgment, Oxford 1979. Jag behandlar inte här den problematik, som behandlas i Bells bok.
- 2) Jfr 3.5.
- 3) Jfr 2.6.
- 4) Jfr Bergmanns uppsats "Frege's hidden nominalism", 1958, omtryckt i 1960, s. 205-224.
- 5) Ingår i uppsatssamlingen Funktion, Begriff, Bedeutung. Fünf logische Studien, Herausgegeben und eingeleitet von Günther Patzig, 1962. I denna liksom i den andra uppsatssamlingen Logische Untersuchungen, Herausgegeben und eingeleitet von Günther Patzig, 1966 är den ursprungliga pagineringen hos uppsatserna angiven i marginalen. Detta gör att det mest praktiska är att ange den ursprungliga pagineringen hos uppsatsen. Jag kommer att i noter också ange pagineringen i de av Patzig utgivna uppsatssamlingarna.
- 6) Jfr Meinong 1910, s. 6 not. Den lyder:

Der Theorie hat den Gedanken wie den Namen als erster wohl G. Frege nutzbar gemacht, worauf ich durch B. Russell aufmerksam geworden bin ("Meinong's theorie of complexes and assumptions". *Mind*, N.S., 13, S. 341 Anm. 1, auch S. 206 Anm. 1). Sollte es einmal, wofür jetzt doch schon manches spricht, eine Geschichte der Annahmehlehre geben, dann wird wohl an deren Spitze ein Satz aus Freges Vortrag über "Funktion und Begriff" (Jena 1891) zu stehen verdienen, des deshalb hier im Wortlaute wiedergegeben sei: "Diese Trennung des Urteilens von dem, worüber geurteilt wird, erscheint unumgänglich, weil sonst eine blosse Annahme, da Setzen eines Falles, ohne gleich über sein Eintreten zu urteilen, nicht ausdrückbar wäre" (a. a. O. S. 21f).

- 7) Se Frege 1962, s. 30.
- 8) Ingår i Frege 1962.
- 9) Se Frege 1962, s. 44.
- 10) Se Frege 1962, s. 46.
- 11) Se Frege 1966, s. 31.
- 12) Se Frege 1966, s. 32 f.
- 13) Se Frege 1966, s. 33.
- 14) Se Frege 1966, s. 50.
- 15) Se Frege 1966, s. 51 f.
- 16) Om extensionala och intensionala sakförhållanden och propositioner se 3.8.
- 17) Om ib-föremål se 3.8.
- 18) Om det partiella, identifierande individualbegreppet se 3.7.
- 19) Om ad-propositioner se 3.7.
- 20) Se Frege 1966, s. 34 f.
- 21) I kapitel 2 har jag inte skilt mellan den process i vilken en tankeradikal uppstår och tankeradikalen. Denna distinktion kan dock i vissa sammanhang vara viktig. Tanke-radikalen är ju något psykologiskt i en mening av "psykologisk". Den noematiska proposition, som svarar mot tankeindividen är ju något "logiskt" och inte något "psykologiskt". Men är inte även tanke-radikal-individen något logiskt i en viktig mening av uttrycket "logiskt".
- 22) Om begreppen påståendesats 1 och 2 se 2.7.
- 23) Jfr här angående Ducasse i 4.2.2.
- 24) Angående avgörelsefrågan se 2.4.
- 4.5 Till Meinongs lära om objektivet
 - 1) Jag behandlar här inte den problematik, som Gustav Bergmann behandlar i sin bok Realism. A critique of Brentano and Meinong, 1967. Liksom beaktar jag inte Grossmanns bok Meinong 1974.
 - 2) Findlay 1963 är andra uppl. av Findlay 1933 med tillägg av vissa kapitel. Texten i de kapitel, som finns i bägge upplagorna, är densamma. Likaså är pagineringen densamma i dessa kapitel. Sidhänvisningarna gäller därför för bägge upplagorna.
 - 3) Se (1902) s. 2.

- 4) Se (1902) s. 2.
- 5) Se (1902) s. 3 f.
- 6) Se 1910, s. 360 och 374.
- 7) Se 1910, s. 374.
- 8) Se 1902, s. 19 f.
- 9) Se 1902, s. 150 f. Jfr även Phalén 1927, s. 147.
- 10) Se 1902, s. 188.
- 11) Jfr 4.4.6.
- 12) Findlay 1933 och 1963, s. 83 f.
Jfr Russell i Mind 1904, s. 206 not och s. 350. (se även Russell 1973, s. 23 not och s. 54). Jfr Moore 1899, s. 179.
- 13) Se föregående not.
- 14) Se not 12 ovan.
- 15) Som vi kommer att se i avd. 4.7 har Moore i Some Main Problems of Philosophy explicit uttalat att den sanna propositionen s a s ligger mellan ett sant omdöme och ett faktum. I "The Nature of Judgment", Mind 1899, där Moore inför propositionsbegreppet, torde det inte finnas något uttalande om propositionens ställning i detta avseende.
- 16) Se "Are there Propositions?" 1929-30.
- 17) Se McTaggart: The Nature of Existence. Vol. 1, 1921.

4.6 Några av Russells läror om omdömet och propositionen

- 1) Jfr Russells hänvisning till Moore i Mind 1904, s. 206 not omtryckt i 1973, s. 23 not och s. 21.
Jfr Moore i Mind 1899, s. 179.
 - 2) Om ta-tankeradikaler se 3.4.2. Jfr om p 1-tankeradikaler och p 2-tankeradikaler i 3.1.2.
- #### 4.7 Till Moores läror om propositionen och omdömet i Some Main Problems of Philosophy
- 1) Some Main Problems of Philosophy återger föreläsningar hållna 1910-11, men publicerades först 1953 (jfr Preface s. xi). Jfr vad jag i föregående avdelning framhållit om Moores uppsats "The Nature of Judgment" i Mind 1899, där han inför termen "proposition". Han har i denna uppsats en del att säga om propositionen som uppbyggd av concepts. Till frågan om propositionens uppbyggnad återvänder han tyvärr inte i Some Main Problems of Philosophy.

4.8 Till Stouts lära om propositionen

- 1) Först publicerad i Proceedings of the Aristotelian Society N.S. XI, 1911, s. 187-205. Omtryckt under titeln "Real Being and Being for Thought" i Studies in Philosophy and Psychology, 1930, s. 335-352.
- 2) Först publicerad i Proceedings of the British Academy, Vol. 10, 1921-23, s. 157-172. Omtryckt i Studies in Philosophy and Psychology, 1930, s. 384-405.
- 3) Jfr 1930, s. 338. Se citat ovan.
- 4) Jfr 1930, spec. s. 347. Se citat ovan.
- 5) Jfr 1930, s. 342. Se citat ovan.
- 6) Om eh-propositioner, ei-propositioner och in-propositioner se 3.2.1 och 3.2.3, 3.2.4 och 3.2.5.
- 7) Om tei-propositioner se 3.4.1 och 3.4.2.

4.9 Till Gättschenbergers lära om satsen och propositionen i Symbola

- 1) Om tei-propositioner se 3.4.1 och 3.4.2.
- 2) Om negativa sakförhållanden se 3.6.1 och 3.6.2.

4.10 Till Phaléns lära om omdömet

- 1) I Festskrift till Hans Larsson 1926, s. 167-175. På baksidan av titelbladet lämnas upplysningen att uppsatsen utgör ett föredrag hållet i Filosofiska Föreningen i Lund den 29 nov. 1926. Uppsatsen är omtryckt i Mindre arbeten, utgivna av C.E. Sjöstedt, 1979, s. 351-369. Den återger enligt Hedenius 1944, s. 124 Phaléns slutgiltiga ståndpunkt i fråga om bestämningen av omdömet. - Phalén har också behandlat omdömet i sin Selbstdarstellung 1924 (Die Philosophie der Gegenwart in Selbstdarstellungen vol 5. 1924). Hans behandling av omdömet där beaktas inte här alls. Vidare har Phalén behandlat omdömet i "Anmärkningar till läran om det hypotetiska omdömet och slutledningen" (I Festskrift tillägnad Axel Hägerström, 1928, s. 11-149). Denna uppsats beaktas inte här. Phalén har även behandlat omdömet i de posthumt utgivna föreläsningssanteckningarna i Adolf Phalén, Ur efterlämnade manuskript I. Omdömet och verklighet (ht 1923 - vt 1924), utgivna 1973 och II. Omdömet (ht 1926 - vt 1927), utgivna 1973. Jag har inte beaktat dessa skrifter här.
- 2) Om Russells lära om obestämda beskrivningar se Russell 1919, s. 167f.
- 3) Kanske att man inte här helt skall utesluta den möjligheten att Phalén - felaktigt - tror, att "den blotta föreställningen" i bemärkelsen en obestämd beskrivning blir kvar då tanken verklig-het elimineras. Detta kan man inte avgöra eftersom begreppet tanke-

radikal som sagts inte finns explicit hos Phalén och därför inte heller en medveten uppfattning om skillnaden mellan "den blotta föreställningen" som en obestämd beskrivning och som en tanke-radikal.

- 4) Se 2.13.
- 5) Innan vi lämnar Phaléns kritik av de subjektiva omdömosteorier-na bör följande uppmärksammas. Som ovan framhållits anger Phalén i ett sammanhang det för omdömet utmärkande som "en avsikt att realisera en sanning". Denna bestämning överger han inte sedan han avvisat de subjektiva omdömosteorier-na, vilket man kanske skulle ha kunnat vänta sig. "Avsikten att realisera en sanning" är ju onekligen någonting som ligger på "den subjektiva sidan". Denna bestämning av omdömet drabbas ju av samma kritik som den som Phalén riktat mot de subjektiva omdömosteorier-na. Avsikten att realisera en sanning kan uppenbarligen inte vara grunden för sanningen hos omdömet. Han är inte konsekvent när han kritiserar de subjektiva omdömosteorier-na och inte ser att hans argument mot dessa även drabbar en bestämning av omdömet, som han själv föreslår.
- 6) I texten på s. 164 (noten) förekommer tryckfel som gäller det här meddelade citatet. Här om se Hedenius 1944, s. 166 not.
- 7) De i en saga ingående uppfattningar är enligt Phalén inte omdömen utan omdömesuppfattningar. Han skriver s. 165: "Om jag läser en saga, så får jag omdömesuppfattningar, uppfattningar, som äro sanna eller falska, men jag anlägger ej denna synpunkt".
- 8) Han skriver s. 165: "En annan sak är, och det kan vara av betydelse att påpeka, att det ej är tillräckligt, att ett omdöme, en sann eller falsk uppfattning, skall föreligga, för att vi skola finna det naturligt att betrakta den från synpunkten av sant eller falskt".
- 9) Se Hedenius 1944, s. 124.
- 10) Se Hedenius 1944, s. 124.
- 11) Jfr 4.5.3. Jfr. Meinong 1902, s. 150 f och Meinong 1910, s. 42.
- 12) Phalén ger ingen sidhänvisning till Meinong. Jfr Meinong 1910, s. 71.
- 13) Om Bolzanos satser-i-sig se 4.3 och Freges tanke se 4.4 och Meinongs objektiv se 4.5. Jfr även tolkningen av vissa begrepp som ad-propositioner. Jfr även om noematiska propositioner.
- 14) Jfr här Hedenius 1944, s. 136.
- 15) Jfr här bl a Ryding, Den svenska filosofiens historia, 1959, s. 141 f.

4.11 Till Hedenius' lära om omdömet i "Überzeugung und Urteil"

- 1) Se Über Annahmen 1903 och 2 uppl. 1910. Jfr ovan i kap. 2 och i 4.5.
- 2) Om begreppet T-sats se 1.1 och 1.3.
- 3) Bland föreläsare för (1) nämner Hedenius C.A. Mace, The Principles of Logic, 1933, s. 35f och J. Wisdom, Problems of Mind and Matter, 1934, s. 196-201. Som exempel på föreläsare för (2) nämner han A.J. Ayer, Language, Truth and Logic, 1936, s. 121 och B. Russell, An Inquiry into Meaning and Truth, N. Y. 1940, s. 10, 208f.
Jfr Hedenius 1944, s. 128 not.
- 4) Jag skall inte behandla Hedenius' diskussion av dispositionsbegreppet. Han uppfattar ifrågavarande disposition som ett hypotetiskt faktum av visst slag. Jag betraktar det dunkla dispositionsbegreppet som tillräckligt klart för att användas i föreliggande sammanhang.
- 5) Jfr kap. 3 noterna 36-43.

4.12 Till Hedenius' lära om satsen

- 1) Först publicerad i Moderne Videnskab. Orientering og Debat. IV. Nordisk Sommeruniversitet 1954. Virkelighed og Beskrivelse, 1955, s. 179-202.
Omtryckt i Fem studier i praktisk filosofi, 1964, s. 18-48 (stencil).
Omtryckt i Sju studier i praktisk filosofi, 1968, s. 18-48 (stencil) och (med uteslutning av en inledning) i Människans moraliska villkor, 1972, s. 34-67.
Sidhänvisningarna är till boken (1972).
- 2) Omasserterande i stark mening och i svag mening se 2.5.

BIBLIOGRAFI

Andersson, Jan & Furberg, Mats (1969): Språk och påverkan. Om argumentationens semantik. - 3. uppl. - Stockholm, 1969

1. uppl. publ. 1966

Austin, J.L. (1950): "Truth" /symposium with P.F. Strawson and D.R. Cousin/. - (Aristotelian society. Supplementary volume ; 24, 1950, S. 111-128)

Omtryckt i: Austin, J.L.: Philosophical papers. - 2. ed. / ed. by J.O. Urmson and G.J. Warnock. - London, 1970. - S. 117-133

Austin, J.L. (1970): Philosophical papers. - 2. ed. / ed. by J.O. Urmson and G.J. Warnock. - London, 1970

Ayer, Alfred J. (1935): "The criterion of truth". - (Analysis ; 3, 1935/36, S. 28-32)

Omtryckt i: Philosophy and analysis / ed., with an introd. by Margaret Macdonald. - Oxford, 1954. - S. 237-241

Ayer, Alfred J. (1936): Language, truth and logic. - London, 1936

Ayer, Alfred J. (1940): The foundations of empirical knowledge. - London, 1940

Ayer, Alfred J. (1947): Thinking and meaning. Inaugural lecture. - London, 1947

Baylis, C.A. (1948): "Facts, propositions, exemplification and truth" - (Mind ; N.S., 57, 1948, S. 459-479)

Bell, David (1979): Frege's theory of judgement. - Oxford, 1979

Bergmann, Gustav (1958): "Frege's hidden nominalism". - (The philosophical review ; 67, 1958, S. 437-459)

Omtryckt i: Bergmann, Gustav: Meaning and existence. - Madison, 1960. - S. 205-224

Bergmann, Gustav (1960b): "Ineffability, ontology and method". - (The philosophical review ; 69, 1960, S. 18-40)

Omtryckt i: Bergmann, Gustav: Logic and reality. - Madison, 1964, - S. 45-63

Bergmann, Gustav (1960a): "Intentionality"

Ingår i: Bergmann, Gustav: Meaning and existence. - Madison, 1960. - S. 3-38

Ursprungligen publ. i: Semantica. Scritti / di P. Filiassi Carcano - Roma, 1955. - S. 177-216. - (Archivio di filosofia ; 3)

Bergmann, Gustav (1960): Meaning and existence. - Madison, 1960

- Bergmann, Gustav (1962): "Generality and existence". - (Theoria ; 28, 1962, S. 1-26)
Omtryckt i: Bergmann, Gustav: Logic and reality. - Madison, 1964.
- S. 64-84
- Bergmann, Gustav (1962a): "Meaning"
Ingår i: Bergmann, Gustav: Logic and reality. - Madison, 1964.
- S. 85-97
Ursprungligen publ. som första delen av uppsatsen "Meaning and ontology" i: Inquiry ; 5, 1962, S. 116-142
- Bergmann, Gustav (1963): "Stenius on the Tractatus". - (Theoria ; 29, 1963, S. 176-204)
Omtryckt i: Bergmann, Gustav: Logic and reality. - Madison, 1964.
- S. 242-271
- Bergmann, Gustav (1964): Logic and reality. - Madison, 1964
- Bergmann, Gustav (1964a): "Ontological alternatives"
Ingår i: Bergmann, Gustav: Logic and reality. - Madison, 1964.
- S. 124-157
Ursprungligen publ. i: Giornale critico della filosofia italiana ; 17, 1963, med tit.: "Alternative ontologiche"
- Bergmann, Gustav (1964b): "The glory and the misery of Ludwig Wittgenstein"
Ingår i: Bergmann, Gustav: Logic and reality. - Madison, 1964.
- S. 225-241
Ursprungligen publ. i: Rivista di filosofia ; 52, 1961, med tit.: "La gloria e la miseria di Ludwig Wittgenstein"
- Bergmann, Gustav (1967): Realism. A critique of Brentano and Meinong. - Madison, 1967
- Bochenski, I.M., Church, Alonzo & Goodman, Nelson (1956): The problem of universals. - Notre Dame, 1956
- Bolzano, Bernard (WL): Wissenschaftslehre. Versuch einer ausführlichen und grösstenstheils neuen Darstellung der Logik mit steter Rücksicht auf deren bisherige Bearbeiter. - Leipzig, 1914-1931. - 4 Bde
Nytr. av utg. Sulzbach, 1837
- Boring, Edwin G. (1950): A history of experimental psychology. - 2. ed. - New York, 1950
- Braithwaite, R.B. (1933): "The nature of believing". - (Proceedings of the Aristotelian society ; N.S., 33, 1932/33, S. 129-146)
- Broad, C.D. (1925): The mind and its place in nature. - London, 1925
- Broad, C.D. (1933-1938): Examination of McTaggart's philosophy. - Cambridge, 1933-1938. - 2 vol. i 3 d.
- Burkamp, Wilhelm (1927): Begriff und Beziehung. Studien zur Grundlegung der Logik. - Leipzig, 1927

Carnap, Rudolf (1942): Introduction to semantics. - Cambridge, Mass., 1942

Carnap, Rudolf (1947): Meaning and necessity. A study in semantics and modal logic. - Chicago, 1947

Church, Alonzo (1956): Introduction to mathematical logic. - Princeton, 1956. - Vol. 1

Church, Alonzo (195a6): "Propositions and sentences"
Ingår i: Bochenski, I.M., Church, Alonzo & Goodman, Nelson: The problem of universals. - Notre Dame, 1956. - S. 3-11

Clauberg, K.W. & Dubislav, W. (1923): Systematisches Wörterbuch der Philosophie. - Leipzig, 1923

Cousin, D.R. (1950): "Carnap's theories of truth". - (Mind ; N.S., 59, 1950, S. 1-22)

Cousin, D.R. (1950a): "Truth" /symposium with J.L. Austin and P.F. Strawson/. - (Aristotelian society. Supplementary volume ; 24, 1950, S. 157-172)

Demos, Raphael (1917): "A discussion of a certain type of negative proposition". - (Mind ; N.S., 24, 1917, S. 188-196)

Ducasse, C.J. (1940): "Propositions, opinions, sentences, and facts". - (The journal of philosophy ; 37, 1940, S. 701-711)
Omttryckt i: Ducasse, C.J.: Truth, knowledge and causation. - London, 1968. - S. 179-191

Ducasse, C.J. (1968): Truth, knowledge and causation. - London, 1968

Eisler, Rudolf: Wörterbuch der philosophischen Begriffe. - 3., völlig neu bearb. Aufl. - Berlin, 1910. - 3 Bde

Elmgren, John (1953): Pierre Janets psykologi. - Stockholm, 1953

Favrholdt, David (1964): An interpretation and critique of Wittgenstein's Tractatus. - Copenhagen, 1964
Diss., København : Univ.

Filosofin genom tiderna. Texter i urval / av Konrad Marc-Wogau. - Stockholm, 1964-1970. - 4 vol.
1900-talet. - 1964

Findlay, J.N. (1933): Meinong's theory of objects. - London, 1933

Findlay, J.N. (1963): Meinong's theory of objects and values. - 2., /enl./ ed. - Oxford, 1963

Frege, Gottlob (1879): Begriffsschrift und andere Aufsätze. - 2. Aufl. / mit E. Husserls und H. Scholz' Anmerkungen hrsg. von Ignacio Angelelli. - Hildesheim, 1964
Innehåller faks. av utg. Halle, 1879 med tit.: Begriffsschrift.

Eine der arithmetischen nachgebildete Formelsprache des reinen Denkens

Frege, Gottlob (1884): Die Grundlagen der Arithmetik. Eine logisch-matematische Untersuchung über den Begriff der Zahl. - Unveränd. photo-mechanischer Nachdr. - Hildesheim, 1961

Nytr. av utg. Breslau, 1934, i sin tur nytr. av orig.-utg. Breslau, 1884

Frege, Gottlob (1891): Funktion und Begriff. Vortrag gehalten vor Jenaischen Gesellschaft für Medizin und Naturwissenschaften am 9.1. 1891. - Jena, 1891

Omtryckt i: Frege, Gottlob: Funktion, Begriff, Bedeutung. Fünf logische Studien / hrsg. und eingel. von Günther Patzig. - Göttingen, 1962

Frege, Gottlob (1892): "Über Sinn und Bedeutung". - (Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik ; N.F., 100, 1892, S. 25-50)

Omtryckt i:

Readings in philosophical analysis / sel. and ed. by Herbert Feigl und Wilfrid Sellars. - New York, 1949. - S. 85-102

Eng. tit.: "On sense and nominatum"

Frege Gottlob: Translations from the philosophical writings of Gottlob Frege / ed. by Peter Geach and Max Black. - Oxford, 1952. - S. 56-78

Eng. tit.: "On sense and reference"

Frege, Gottlob: Funktion, Begriff, Bedeutung. Fünf logische Studien / hrsg. und eingel. von Günther Patzig. - Göttingen, 1962. - S. 38-63

Frege, Gottlob (1893): Grundgesetze der Arithmetik. Begriffsschriftlich abgeleitet. - 2., unveränderte Aufl. - Hildesheim, 1962, - 2 Bde i 1 vol.

Unveränderter reprografischer Nachdruck der Aufl. Jena, 1893

Frege, Gottlob (1918): "Der Gedanke. Eine logische Untersuchung". - (Beiträge zur Philosophie des deutschen Idealismus ; 1, 1918/19, S. 58-77)

Omtryckt i: Frege, Gottlob: Logische Untersuchungen / hrsg. und eingel. von Günther Patzig. - Göttingen, 1966

Frege, Gottlob (1952): Translations from the philosophical writings of Gottlob Frege / ed. by Peter Geach and Max Black. - Oxford, 1952

Frege, Gottlob (1962): Funktion, Begriff, Bedeutung. Fünf logische Studien / hrsg. und eingel. von Günther Patzig. - Göttingen, 1962

Frege, Gottlob (1966): Logische Untersuchungen / hrsg. und eingel. von Günther Patzig. - Göttingen, 1966

Furberg, Mats
Se även
Andersson, Jan

Furberg, Mats (1982a): Säga, förstå, tolka. Till yttrandets och textens problem. - Bodafors, cop. 1982

Furberg, Mats (1982b): "Om äkta frågor"

Ingår i: <320311>: Philosophical essays dedicated to Lennart Aqvist on his fiftieth birthday / ed.: Tom Pauli. - Uppsala, 1982. - S. 57-62

Grossmann, Reinhardt (1974): Meinong. - London, 1974

Gätschenberger, Richard (1920): Symbola. Anfangsgründe einer Erkenntnistheorie. - Karlsruhe i.B., 1920

Haglund, Dick A.R. (1977): Perception, time, and the unity of mind. Problems in Edmund Husserl's philosophy. - Göteborg, 1977-

P. 1. - 1977. - (Philosophical communications. Red series ; 4) Diss., Göteborg : Univ. - Stencil

Halldén, Sören (1961): Universum, döden och den logiska analysen. - Stockholm, 1961

Hare, R.M. (1952): The language of morals. - Oxford, 1952

Hare, R.M. (1970): "Meaning and speech acts". - (The philosophical review ; 74, 1970, S. 3-24)

Omtryckt i: Hare, R.M.: Practical inferences. - London, 1971. - S. 74-93

Hare, R.M. (1971): Practical inferences. - London, 1971

Hedenius, Ingemar (1944): "Überzeugung und Urteil". - (Theoria ; 10, 1944, S. 120-170)

Hedenius, Ingemar (1955): "Befallningssatser, normer och värdeutsagor"

Ingår i:
Nordisk sommeruniversitet. - København 1954 : Virkelighed og beskrivelse. - 1955. - S. 179-202. - (Moderne videnskab. Orientering og debat ; 4)

Hedenius, Ingemar: Fem studier i praktisk filosofi. - Uppsala, 1964. - Bl. 18-48
Stencil

Hedenius, Ingemar: Sju studier i praktisk filosofi. - Uppsala, 1968. - Bl. 18-48
Stencil

Hedenius, Ingemar: Om människans moraliska villkor. - Uddevalla, 1972. - S. 34-67
Omtryckt med smärre ändringar

Hedenius, Ingemar (1964): Fem studier i praktisk filosofi. - Uppsala, 1964
Stencil

Hedenius, Ingemar (1968): Sju studier i praktisk filosofi. - Uppsala, 1968
Stencil

Hedenius, Ingemar (1972): Om människans moraliska villkor. - Göteborg, 1972

Husserl, Edmund (1901 LU 2, 1. uppl.): Logische Untersuchungen. - Halle, 1900-1901. - 2 T.
T. 2 : Untersuchungen zur Phänomenologie und Theorie der Erkenntnis. - 1901

Husserl, Edmund (1913 Ideen 1, 2. uppl. 1950): Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. - Halle ; Haag, 1913-1952. - 3 Bücher

Buch 1 : Allgemeine Einführung in die reine Phänomenologie. - Neue, auf Grund der handschriftlichen Zusätze des Verfassers erw. Aufl. / hrsg. von Walter Biemel. - Haag, 1950. - (Husserliana ; 3)

Ursprungligen publ. i: Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung. - Halle, 1913. - Bd 1. T. 1. - S. 1-123

I engelsk övers.:

Ideas. General introduction to pure phenomenology / trans. by W.R. Boyce Gibson. - London, 1931

Husserl, Edmund (1913 LU 2:1, 2. uppl.): Logische Untersuchungen. - 2., umgearb. Aufl. - Halle, 1913-1921. - 2 Bde i 3 vol.

Bd 2. T. 1 : Untersuchungen zur Phänomenologie und Theorie der Erkenntnis. - 1913

Bd 2. T. 2 : Elemente einer phänomenologischen Aufklärung der Erkenntnis. - 1921

Husserl, Edmund (1948): Erfahrung und Urteil. Untersuchungen zur Genealogie der Logik / red. und hrsg. von Ludwig Landgrebe. - Hamburg, 1948

Johnson, W.E. (1921): Logic. - Cambridge, 1921-1924. - 3 p.
P. 1. - 1921

Jørgensen, Jørgen (1941): Psykologi paa biologisk grundlag. - København, 1941-1946

Jørgensen, Jørgen (1959): "Towards a theory of inference". - (Theoria ; 25, 1959, S. 123-147)

Kaila, Eino (1939): Personlighetens psykologi. - 2., omarb. uppl. - Stockholm, 1939

Mace, C.A. (1933): The principles of logic. An introductory survey. - London, 1933

McTaggart, John McTaggart Ellis (1921): The nature of existence. - Cambridge, 1921-1927. - 2 vol.
Vol. 2 utg. 1927, postumt, av C.D. Broad

Malmgren, Helge (1971): Intentionality and knowledge. Studies in the philosophy of G.E. Moore and Ludwig Wittgenstein. - Göteborg, 1971
Diss., Göteborg: Univ. - Stencil

Marc-Wogau, Konrad (1950): Modern logik. Elementär lärobok. - Stockholm, 1950

Marc-Wogau, Konrad (1968): Studier till Axel Hägerströms filosofi. - Stockholm, 1968

Marc-Wogau, Konrad (1970): Filosofisk uppslagsbok. - 2., utvidgade uppl. - Stockholm, 1970

Maury, André (1977): The concepts of Sinn and Gegenstand in Wittgenstein's Tractatus. - Amsterdam, 1977. - (Acta philosophica Fennica ; 29:4, 1977)
Diss., Helsinki : Univ., 1978

Mead, George H. (1934): Mind, self & society from the standpoint of a social behaviorist / ed., with introd. by Charles W. Morris. - Chicago, 1934
I svensk övers. med tit.: Medvetandet, jaget och samhället från socialbehavioristisk standpunkt. - Lund, 1976

Meinong, A. (1902): Ueber Annahmen. - Leipzig, 1902. - (Zeitschrift für Psychologie und Physiologie der Sinnesorgane. Ergänzungsband ; 2)

Meinong, A. (1910): Über Annahmen. - 2., umgearb. Aufl. - Leipzig, 1910

Moore, George Edward (1899): "The nature of judgement". - (Mind ; N.S., 8, 1899, S. 176-193)

Moore, George Edward (1910-1911): Some main problems of philosophy. - London, 1953
Föreläsningar, som hållits vid Morley College 1910-1911

Moore, George Edward (1927): "Facts and propositions" /symposium with F.P. Ramsey/. - (Aristotelian society. Supplementary volume ; 7, 1927, S. 171-206)
Omtryckt i: Moore, George Edward: Philosophical papers. - London, 1959. - S. 60-88

Moore, George Edward (1959): Philosophical papers. - London, 1959

Moritz, Manfred (1940): "Zur Logik der Frage". - (Theoria ; 6, 1940, S. 123-149)

Moritz, Manfred (1960): Über Hohfelds System der juristischen Grundbegriffe. - Lund, 1960. - (Library of Theoria ; 7)

Moritz, Manfred (1966): Normentheorie und deontische Logik. - Lund, 1966

Stencil

Nuchelmans, Gabriel (1973): Theories of the proposition. Ancient and medieval conceptions of the bearers of truth and falsity. - Amsterdam, 1973. - (North-Holland linguistic series ; 8)

Pap, Arthur (1954): "Propositions, sentences, and the semantic definition of truth". - (*Theoria* ; 20, 1954, S. 23-35)

Omtryckt i: Readings in analytical philosophy / ed. by Hans Regnell. - Stockholm, 1971. - S. 67-77

Phalén, Adolf: Ur efterlämnade manuskript. - Stockholm, 1973-

1 : Omdöme och verklighet. - 1973

2 : Omdömet. - 1973

Phalén, Adolf (1924): "Adolf Phalén"

Ingår i: Die Philosophie der Gegenwart in Selbstdarstellungen / hrsg. von Raymund Schmidt. - Bd 5. - Leipzig, 1924. - S. 165-204 (= S. 1-40)

Omtryckt i: Phalén, Adolf: Mindre arbeten / utg. av C.E. Sjöstedt. - Lund, 1979. - S. 311-349

Phalén, Adolf (1927): "Om omdömet"

Ingår i: Festskrift tillägnad Hans Larsson den 18 februari 1927. Studier och uppsatser överräckta på sextiofemårsdagen av kolleger och lärjungar / red.: Alf Nyman. - Stockholm, 1927. - S. 157-175

Omtryckt i: Phalén, Adolf: Mindre arbeten / utg. av C.E. Sjöstedt. - Lund, 1979. - S. 351-369

Phalén, Adolf (1928): "Anmärkningar till läran om det hypotetiska omdömet och slutledningen"

Ingår i: Festskrift tillägnad Axel Hägerström den 6 september 1928 av Filosofiska och Juridiska föreningarna i Uppsala. - Uppsala, 1928. - S. 111-149

Omtryckt i: Phalén, Adolf: Mindre arbeten / utg. av C.E. Sjöstedt. - Lund, 1979. - S. 371-409

Phalén, Adolf (1979): Mindre arbeten / utg. av C.E. Sjöstedt. - Lund, 1979

Philosophy and analysis. A selection of articles published in Analysis between 1933-40 and 1947-53 / ed., with an introd. by Margaret Macdonald. - Oxford, 1954

Platon: Sofisten

Ingår i: Platon: Skrifter / i svensk tolkning av Claes Lindskog. - D. 4. - Stockholm, 1923. - S. 225-305

Quine, Willard Van Orman (1951): Mathematical logic. - Rev. ed. - Cambridge, Mass., 1951

Quine, Willard Van Orman (1960): Word and object. - Cambridge, Mass., 1960

Ramsey, Frank Plumpton (1927): "Facts and propositions" /symposium with G.E. Moore/. - (Aristotelian society. Supplementary volume ; 7, 1927, S. 153-170)

Omtryckt i: Ramsey, Frank Plumpton: The foundations of mathematics and other logical essays / ed. by R.B. Braithwaite. - London, 1931. - S. 138-155

Readings in analytical philosophy / ed. by Hans Regnéll. - Stockholm, 1971

Readings in philosophical analysis / sel. and ed. by Herbert Feigl and Wilfried Sellars. - New York, 1949

Regnéll, Hans (1949): Symbolization and fictional reference. A study in epistemology. - Lund, 1949

Diss., Lund: Univ.

Regnéll, Hans (1971): Semantik. Filosofiska och språkvetenskapliga grundfrågor inom betydelseläran. - 2. uppl. - Stockholm, 1971

Reichenbach, Hans (1947): Elements of symbolic logic. - New York, 1947

Robinson, Richard (1931): "Mr Ryle on propositions". - (Mind ; N.S., 40, 1931, S. 73-78)

Russell, Bertrand

Se även

Whitehead, Alfred North

Russell, Bertrand (1903): The principles of mathematics. - London, 1903

2. ed. publicerad 1937 med tillägg av: "Introduction"

Russell, Bertrand (1904): "Meinong's theory of complexes and assumptions". - (Mind ; N.S., 13, 1904, S. 204-219, 336-354, 509-524)

Omtryckt i: Russell, Bertrand: Essays in analysis / ed. by Douglas Lackey. - London, 1973. - S. 21-76

Russell, Bertrand (1905): "On denoting". - (Mind ; N.S., 14, 1905, S. 479-493)

Omtryckt i:

Readings in philosophical analysis / sel. and ed. by Herbert Feigl and Wilfried Sellars. - New York, 1949. - S. 103-115

Russell, Bertrand: Logic and knowledge. Essays 1901-1950 / ed. by Robert Charles Marsh. - London, 1956. - S. 39-56

Russell, Bertrand: Essays in analysis / ed. by Douglas Lackey. - London, 1973. - S. 103-119

Filosofin genom tiderna. Texter i urval / av Konrad Marc-Wogau. - 1900-talet. - Stockholm, 1964. - S. 66-81

Sv. tit.: "Om denotation" / övers.: Hjalmar Wennerberg

- Russell, Bertrand (1906): "On the nature of truth". - (Proceedings of the Aristotelian society ; N.S., 7, 1906/1907, S. 28-49)
Omtryckt i: Russell, Bertrand: Philosophical essays. - London, 1910, de två första sektionerna med tit.: "The monistic theory of truth", den tredje, omskriven, med tit.: "On the nature of truth and falsehood"
- Russell, Bertrand (1906a): "The nature of truth". - (Mind ; N.S., 15, 1906, S. 528-533)
- Russell, Bertrand (1912): The problems of philosophy. - London, 1912
- Russell, Bertrand (1918-1919): "The philosophy of logical atomism". - (The monist ; 28, 1918, S. 495-527 ; 29, 1919, S. 32-63, 190-222, 345-380)
Omtryckt i: Russell, Bertrand: Logic and knowledge. Essays 1901-1950 / ed. by Robert Charles Marsh. - London, 1956. - S. 177-281
- Russell, Bertrand (1919): Introduction to mathematical philosophy. - London, 1919
- Russell, Bertrand (1921): The analysis of mind. - London, 1921
- Russell, Bertrand (1940): An inquiry into meaning & truth. - New York, 1940
- Russell, Bertrand (1956): Logic and knowledge. Essays 1901-1950 / ed. by Robert Charles Marsh. - London, 1956
- Russell, Bertrand (1966): Philosophical essays. - Rev. ed. - London, 1966
Ursprungligen publicerad 1910
- Russell, Bertrand (1973): Essays in analysis / ed. by Douglas Lackey. - London, 1973
- Ryding, Erik (1959): Den svenska filosofins historia. - Stockholm, 1959
- Ryding, Erik (1963a): "Austin on 'I know' and 'it is true'"
Ingår i: Philosophical essays dedicated to Gunnar Aspelin on the occasion of his sixtyfifth birthday the 23rd of September 1963. - Lund, 1963, S. 186-200
- Ryding, Erik (1963): "Reflexivitet och indikativform"
Ingår i: Till Gunnar Aspelin 23/9 1963. - Lund, 1963
Stencil, Bl. 171-197
- Ryding, Erik (1975): Påståenden och uppmaningar. - Lund, 1975
- Ryle, Gilbert (1930): "Are there propositions?". - (Proceedings of the Aristotelian society ; N.S., 30, 1929/1930, S. 91-126)
Omtryckt i: Ryle, Gilbert: Collected papers. - Vol. 2. - London, 1971. - S. 12-38

Ryle, Gilbert (1931): "Mr. Ryle on propositions. Rejoinder". - (Mind ; N.S., 40, 1931, S. 330-334)

Ryle, Gilbert (1949): The concept of mind. - New York, 1949

Ryle, Gilbert (1971): Collected papers. - London, 1971. - 2 vol.
Vol. 2 : Collected essays 1929-1968

Saarnio, Uuno (1935): Untersuchungen zur symbolischen Logik. 1. Kritik des Nominalismus und Grundlegung der logistischen Zeichentheorie (Symbolologie). - Helsinki, 1935. - (Acta philosophica Fennica ; 1)
Diss., Helsinki : Univ.

Scholz, Heinrich (1941): Metaphysik als strenge Wissenschaft. - Köln, 1941

Searle, John R. (1969): Speech acts. An essay in the philosophy of language. - London, 1969

Segelberg, Ivar (1945): Zenons paradoxer. En fenomenologisk studie. - Stockholm, 1945
Diss., Göteborg : Högsk.

Segelberg, Ivar (1947): Begreppet egenskap. Några synpunkter. - Stockholm, 1947

Segelberg, Ivar (1953): Studier över medvetandet och jagidén. - Stockholm, 1953

Stenius, Erik (1960): Wittgenstein's Tractatus. A critical exposition of its main lines of thought. - Oxford, 1960

Stout, G.F. (1911): "The object of thought and real being". - (Proceedings of the Aristotelian society ; N.S., 11, 1910/1911, S. 187-205)

Omtryckt med tit.: "Real being and being for thought" i: Stout, G.F.: Studies in philosophy and psychology. - London, 1930. - S. 335-352

Stout, G.F. (1921): "The nature of universals and propositions". - Proceedings of the British academy ; 10, 1921/1923, S. 157-172)
Omtryckt i: Stout, G.F.: Studies in philosophy and psychology. - London, 1930. - S. 384-403

Stout, G.F. (1930): Studies in philosophy and psychology. - London, 1930

Strawson, P.F. (1949): "Truth". - (Analysis ; 9, 1948/1949, S. 83-97)
Omtryckt i: Philosophy and analysis. A selection of articles published in Analysis between 1933-40 and 1947-53 / ed., with an introd. by Margaret Macdonald. - Oxford, 1954. - S. 260-277

Strawson, P.F. (1950): "Truth" /symposium with J.L. Austin and D.R. Cousin/. - (Aristotelian society. Supplementary volume ; 24, 1950, S. 129-156)

Stumpf, C. (1906): "Erscheinungen und psychische Funktionen". - (Philosophische und historische Abhandlungen der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften ; 1906:4)

Valpola, Veli (1955): Ein System der negationslosen Logik mit ausschliesslich realisierbaren Prädikaten. - Helsinki, 1955. - (Acta philosophica Fennica ; 9)
Diss., Helsinki : Univ.

Watson, John B. (1929): Psychology from the standpoint of a behaviorist. - 3. ed., rev. - Philadelphia, 1929
1. ed. utg. 1919

Wedberg, Anders (1958): Filosofins historia. - Stockholm, 1958-1966. - 3 vol.
Antiken och medeltiden. - 1958

Wedberg, Anders (1962): "Inledning"
Ingår i: Wittgenstein, Ludwig: Tractatus logico-philosophicus. - Stockholm, 1962. - S. 7-34

Wedberg, Anders (1966): Filosofins historia. - Stockholm, 1958-1966. - 3 vol.
Från Bolzano till Wittgenstein. - 1966

Wetterström, Thomas (1977): Intention and communication. An essay in the phenomenology of language. - Lund, 1977
Omarb. utg. av diss., Göteborg : Univ., 1973

Wetterström, Thomas (1983): "Kan frågor PMI-analyseras?"
Ingår i: Sagt och menat. 16 uppsatser tillägnade Mats Furberg på hans 50-årsdag. - Göteborg, 1983. - 2 vol. (298 bl.). - Bl. 254-277. - Stencil

Whitehead, Alfred North & Russell, Bertrand (PM): Principia mathematica. - London, 1910-1913. - 3 vol.
2. ed., 1925, med tillägg av: Introduction to the second edition

Wisdom, John (1934): Problems of mind and matter. - London, 1934

Wittgenstein, Ludwig: Tractatus logico-philosophicus / transl. by C.K. Ogden ; with an introd. by Bertrand Russell. - London, 1922
Tysk och engelsk parallelltext. Första tyska utg. publ. i: Annalen der Naturphilosophie ; 1921

Wittgenstein, Ludwig: Philosophische Untersuchungen = Philosophical investigations / trans. by G.E.M. Anscombe. - Oxford, 1953
Tysk och engelsk parallelltext

Wittgenstein, Ludwig: Notebooks 1914-1916 / ed. by G.H. von Wright and G.E.M. Anscombe ; with an English transl. by G.E.M. Anscombe. - Oxford, cop. 1961
Tysk och engelsk parallelltext

Wittgenstein, Ludwig: Tractatus logico-philosophicus / inl. och övers. av Anders Wedberg. - Stockholm, 1962

Wittgenstein, Ludwig: Tractatus logico-philosophicus / with a new Engl. transl. by D.F. Pears and B.F. McGuinness ; and with the introd. by Bertrand Russell. - 2. pr., with a few corr. - London, 1963
Tysk och engelsk parallelltext. Denna övers. först publ. 1961

Wolterstorff, Nicholas (1970): On universals. An essay in ontology. - Chicago, 1970

Wright, Georg Henrik von (1943): Den logiska empirismen. En huvudriktning i modern filosofi. - Stockholm, 1943

Wright, Georg Henrik von (1951): A treatise on induction and probability. - London, 1951

Wright, George Henrik von (1957): Logik, filosofi och språk. Strömningar och gestalter i modern filosofi. - Stockholm, 1957

Wright, Georg Henrik von (1959): On the logic of negation. - Helsinki, 1959. - (Societas Scientiarum Fennica. Commentationes physico-mathematicae ; 22:4)

SUMMARY

Chapter 0. Introduction

This book deals with problems connected with the concepts of sentence, thought, judgment, proposition, and fact. In chapters 1-3 a system of concepts of judgments and propositions is presented, based on certain theories that I analyse. My chief task in the rest of the book is the application of the aforesaid system of concepts to a number of given theories which are not previously discussed in the book.

C.J. Ducasse writes: "There is perhaps no question more basic for the theory of knowledge than that of the nature of propositions and their relations to judgments, sentences, facts, and inferences." Questions about the relation of consequence and the nature of inferences fall entirely outside the scope of the problems dealt with in this book. But the remainder of the problems mentioned by Ducasse have been discussed.

Chapter 1. Thought and sentence sign and sentence¹⁾

A person who reads and understands a sentence, for instance "The cathedral of Lund is grey", has an experience including a visual image of a sequence of signs, but if this visual image were not in some way connected with a thought individual, he could not be said to understand the sentence. An individual occurrence of a thought is called a thought individual. Thought individuals are experiences of a certain kind or dispositions to have such experiences.

Following Wittgenstein in Tractatus I use the term "sentence sign". An individual occurrence of a sentence sign I call a sentence sign occurrence. I use the term "sentence sign" to designate classes of similar sentence signs, so-called sentence types.

The concept sentence sign occurrence denotes certain combinations of phonemes or graphemes, for instance, "The cathedral of Lund is grey". In agreement with a common convention I use double quotation marks for

names of sentence signs and sentence sign occurrences respectively and other linguistic entities. Names of thoughts and thought individuals are indicated by simple quotation marks. Thus 'The cathedral of Lund is grey' is a thought or a thought individual.

A whole consisting of a thought individual and a sentence sign occurrence is called a T-sentence occurrence. The letter "T" indicates the word "thought". The term "T-sentence" denotes classes of similar T-sentence occurrences. A combination of double and single quotation marks is used for names of T-sentence occurrences and T-sentences. Thus '"The cathedral of Lund is grey"' is a T-sentence occurrence or a T-sentence; if it is a T-sentence occurrence it contains the thought individual 'The cathedral of Lund is grey' and the sentence sign occurrence "The cathedral of Lund is grey", which constitute a whole.

A sentence sign is a language sentence which I here also call sentence I. It is necessary to distinguish between sentences I and sentences II. A sentence II is the class of all sentence sign occurrences that have the same theoretical meaning. (Cf. here Hedenius' definition of what he calls the logical sentence as distinguished from the language sentence. See Hedenius 1944, p. 128.) "Lunds domkyrka är grå" and "The cathedral of Lund is grey" are two different sentences I but the same sentence II. Hedenius' term "logical sentence" is hardly quite suitable, so it is here replaced by "sentence II".

A distinction that is important for the concept T-sentence is that between thought and sensations. As examples of sensations may be mentioned visual images, sensations of sound, taste, smell, and pain, emotions, and so-called mental images. To further explain the concept sensation I may add that observations, for instance a visual observation of the cathedral of Lund, an auditory observation of a peal of bells or an olfactory observation in which the air is apprehended as full of the scent of incense, is not a sensation. In an observation something is identified as something (as the cathedral of Lund, as a peal of bells, as the scent of incense etc.) and according to the theory of intention that occupies a prominent place in this book, this presupposes that observations contain thoughts (intentions) - consist of thoughts and sensations connected in a certain way.

Most experiences consist of thoughts (intentions) as well as sensations connected in different ways. In observations thoughts and sensations are connected in one way - observationally mixed - but there are also other connections which is seen from the in p. 11f quoted passage from Wetterström 1977. For my purposes the so-called mediatic connection is the most important, that is to say, the type of connection that holds between sensations of sentence signs and intentions, for instance, when the aforesaid sentence sign is understood by a listener through his having the intentions in question.

In the terminology of Wetterström sensations mediatically connected to intentions are media in those experiences that the aforesaid intentions inhere in.

I am now able to introduce the concept sentence sign sensation. A sensation denoted by this concept is a sensation of a sentence sign in the following sense: it is a medium in an experience which is an (adequate or inadequate) experience of an interpretation or understanding of a sentence sign.

It is important to distinguish between T-sentence occurrences and T-sentence occurrence experiences. It is also important to realize that a T-sentence occurrence, which is a whole consisting of a thought individual and a sentence sign occurrence, arises only when there is a T-sentence occurrence experience. I will establish the following stipulate definitions:

- (1) X is a T-sentence occurrence experience = def. X is a unit consisting of a thought individual T and a sentence sign sensation that is mediatically connected to T.
- (2) X is a T-sentence occurrence = def. X consists of a thought individual T and a sentence sign occurrence Ss and T is connected to Ss in the following way: T and a sensation of Ss constitutes a T-sentence occurrence experience.

A sentence sign occurrence can exist in reality without being experienced, but a thought individual cannot exist in reality without being experienced. A condition of a T-sentence occurrence existing in reality is that a thought individual is mediatically connected to a sentence

sign sensation which is in a sense an experience of a sentence sign occurrence.

In connection with the presentation of the distinction between the sentence as a sentence sign and the sentence as a whole consisting of a thought and a sentence sign, I deal with certain aspects of the question what it means that a sentence expresses a thought.

It falls outside the scope of my task to investigate systematically all the everyday meanings of the word "thought", but I pay attention to these questions to some extent. When I speak of a sentence as a whole consisting of a thought and a sentence sign, I use the word "thought" in a rather special meaning; an investigation of some common meanings of this word and of the expression "I think" may contribute to prevent misunderstanding of the expression "whole consisting of a thought and a sentence sign".

As is well known philosophers use the word "intention" as a technical term to cover one meaning of the word "thought". But in everyday language the word is not used in this way. In order to prevent misunderstanding I pay especial attention to this fact. Drawing on Segelberg I deal with certain questions concerning the nature of intention and the signification of intentionality. In the discussion about the question of "the existence of intentions" there are, in my view, some misunderstandings. I discuss some of these at the same time as I reject the criticism of the concept of intention presented by Ayer in the paper Thinking and Meaning.

Chapter 2. Some concepts of thought and judgment. The construction of the descriptive sentence and the act of assertion. Some concepts of proposition

In chapter 2 I start from Husserl's distinction between act quality and act materia, Hare's distinction between phrastic, tropic and neustic, and Wittgenstein-Stenius' distinction between sentence radical and indicative operator. I further use Stenius' distinction between descriptively true and modally true.

I make an important distinction between asserting in a strong sense, which characterizes the act of assertion, and asserting in a weak sense, which characterizes the descriptive sentence, whether it is asserted or not. This distinction has, independently of me, been made by Ryding in 1963, but his interpretation of it differs from mine. I further distinguish between holding as true in a strong sense (believing) and holding as true in a weak sense. I distinguish between a D 1-sentence which represents the sentence radical as descriptively true and a D 2-sentence which is the sentence radical presented as descriptively true. Further between a judgment 1 which is characterized by holding as true (in a strong sense) and a judgment 2 which is characterized by holding as true (in a weak sense). A judgment 2 presents the thought radical (act materia) as descriptively true. A sentence radical as well as a thought radical represents a possible fact. I also discuss what I, using Husserl's term *noem*, call *noematic propositions*. *Noematic propositions* are universals; They are of different kinds depending on whether they are exemplified by thought radicals, judgment 2 individuals, or judgment 1 individuals.

A judgment 1 cannot exist without containing a judgment 2 and 3. Judgments 2 and 3 cannot exist otherwise than as components of thoughts 1. But these thoughts 1 need not be judgments 1, and therefore a judgment 2 and 3 can exist even if there is no judgment 1. This is, for instance, the case when a scientist, without holding this to be true, thinks that acquired properties are hereditary; it is possible to think this thought entirely on the basis of theoretical interest in the question how it is to be falsified or in the question whether it at the present state of science can be considered falsified.

A possible fact is either real or unreal. As seen, I presuppose the old sentence: All that is real is possible, but all that is possible is not real.

If a possible fact is real, it is a fact.

An example of a possible fact which is also a fact is /The cathedral of Lund, grey/ (I use slanting lines to construct a name of a possible fact or a fact). If I want to specially emphasize that a possible fact is real and consequently a fact, I write in the following way:

⁺/The cathedral of Lund, grey/.

/The cathedral of Lund, red/ is a possible fact, but it is not a fact.

The possible fact /The cathedral of Lund, grey/ is real and identical with the fact ⁺/The cathedral of Lund, grey/. The possible fact /The cathedral of Lund, red/ is unreal and separate from any fact.

In traditional logic a judgment was often described as composed of a subject thought, a predicate thought, and a copula. It was, I think, never quite clear what is meant by a "copula". In connection with my account of the above mentioned concept of judgment and the two concepts of descriptive sentence I put forward a theory about different meanings of the expression "copula".

Chapter 3. Some concepts of proposition

This chapter is a contribution to the definition of some concepts of proposition and fact.

Certain concepts of proposition have been introduced in chapter 2, where I have, however - except in the case of noematic propositions - used the expression "possible fact" instead of "proposition".

An important starting point for my treatment of this concept is found in some points of view that Georg Henrik von Wright lays down in Logik, filosofi och språk (In Swedish. Logic, Philosophy and Language) (1957 see p. 127n).

A discussion which is far from completed concerns "the existence of the proposition". As is well known certain philosophers are of the opinion that it is necessary to posit concepts like fact and proposition, but others think that such entities should be avoided as metaphysical. My treatment of different concepts of proposition and fact in chapter 3 can be seen as a contribution to the discussion mentioned. I make an attempt to create greater clarity about the concepts of proposition and fact in connection with an attempt to distinguish different kinds of propositions and facts.

In the literature on the subject there is a certain lack of clarity concerning the question whether facts inhere in space and time or whether they are timeless. It is thus not clear whether Wittgenstein

in Tractatus Logico-Philosophicus by a fact (Tatsache) means a fact that inheres in space or prevails in time or a timeless fact. I will in chapter 3 distinguish between propositions which - if they are real - inhere in space and time and propositions that contain time properties and are therefore timeless.

The terms "proposition" and "fact" have probably chiefly been used about abstract propositions and abstract (timeless) facts. It may therefore mean a certain divergence from current usage to speak of propositions and facts that inhere in space and time. But I have found this divergence defensible; it brings with it considerable practical advantages.

A proposition that inheres in a possible context of space and time I call a proposition 1. A timeless proposition I call a proposition 2.

Unlike a timeless proposition, a proposition 2, a proposition 1 inheres in a possible volume of space and time, and if it is a fact - a fact 1 - this volume of space and time is real: facts 1 inhere in space and time. In this way they differ from facts 2, which like all other propositions 2 are timeless.

There are two kinds of propositions 2: those that are timeless because they contain a time property and those that are timeless without containing time properties. These are propositions that concern relations between u-objects (universal objects). Terminologically this distinction is made by the expressions "tpc-proposition 2" and "uru-proposition 2" ("tpc" stands for "time property containing" and "uru" stands for "relation between u-objects"). An example of a uru-proposition 2 is /the u-object to-be-mortal includes the u-object to-be-human/.

A judgment 2 presents a possible fact as real. A judgment 3 represents a possible fact presented as real.

We can distinguish between

1. propositions 1 which are presented as real (prevailing)
- and
2. propositions 1 which are presented only as possible.

Propositions of the first type I shall call j-propositions 1. (The letter "j" alludes to the word "judgment". It is not an abbreviation.)

Propositions of the second type I shall call pp-propositions 1. (The letters "pp" allude to a possible fact, "present only as possible". It is not an abbreviation of the word possible.) The latter are not discussed, but it is important to see the difference between them and j-propositions 1.

A proposition 1 is real or prevailing respectively, or unreal or not prevailing respectively. A proposition 2 cannot be real or unreal as it is timeless. It is either valid or invalid. A real (prevailing) proposition 1 is identical with a fact 1. A valid proposition 1 is identical with a fact 2.

To judgments and sentences that concern relations between u-objects there are no corresponding propositions 1, only propositions 2. For the rest it is the case that all types of judgments 2 discussed before section 3.1.2 present propositions 1 as real and propositions 2 as valid, and the corresponding judgments 3 represent the j-propositions 1 and 2 in question. Against this background it is obvious that a distinction between j- and pp-propositions is applicable also to propositions 2.

"I-object" and "u-object" are abbreviations of "individual object" and "universal object" respectively. The expression "instance of a universal object" is abbreviated "u-object instance".

I presuppose u-objects without discussing their ontological status. This appears to me to be the only possible strategy, as I do not want to commit myself on controversial issues of classical ontology.

The abbreviation "i-object" is reserved for individual objects that are concrete in every respect (all such objects are probably complex units of quality items).²⁾ U-object instances are in a sense abstract, individual objects. As we know Husserl characterizes items as abstract.

The ontological connection relation, which prevails between u-objects and i-objects, has a name in philosophical literature. It is called the relation of exemplification. I will say that a u-object is exemplified by an i-object. The converse of the relation to be exemplified by has - as far as I know - no established name. I say that an i-object exemplifies a u-object.

The corresponding relations between a u-object and a u-object instance have - as far as I know - no established names either. I say that a u-object is exemplified in a u-object instance and a u-object instance is said to be an instance of a u-object.

The relations that hold between a u-object instance and an i-object which the said u-object instance inheres in is called the inherence relation. The converse of this relation is to contain. I-objects contain u-object instances.

The expression "ontological tie" is used as a common term for instances of the relations that hold between (a) a u-object and an i-object which exemplifies the said u-object and (b) between a u-object and a u-object instance in which the said u-object is exemplified and (c) between a u-object instance and an i-object which the said u-object instance inheres in.

All ontological ties are ontological copulas, but the opposite does not hold. The concept of ontological copula is related to the concept of ontological tie as the concept of proposition is related to the concept of fact. Ontological copulas could be characterized as possible ontological ties. They thus also inhere in unreal propositions.

Against the background of what has been said about different kinds of propositions it is seen that judgments and sentences can be interpreted in different ways. They are homogeneously unclear in Sören Halldén's sense. A sentence is homogeneously unclear if and only if it can be interpreted in different ways and the different interpretations have the same truth value. The converse of homogeneous unclearness is heterogeneous unclearness. A sentence is heterogeneously unclear if and only if it can be interpreted in different ways and the different interpretations have different truth values. In the following I will not speak of sentences but only of judgments, but what I say is applicable also to sentences.

To a judgment such as 'The cathedral of Lund is grey' corresponds a judgment family. Every interpretation of the judgment in question corresponds to a member of the family.

We have at least the following judgments:

- (0) The unanalysed judgment 'The cathedral of Lund is grey'.
- (1) 'The u-object greyness is exemplified by the i-object the cathedral of Lund'.
- (2) 'The u-object greyness is exemplified in the u-object instance the greyness of the i-object the cathedral of Lund'.
- (3) 'The u-object instance the greyness of the i-object the cathedral of Lund inheres in the i-object the cathedral of Lund'.

To each of these judgments, belonging to the judgment family, corresponds a proposition. The judgments here presented are true, and therefore a set of facts corresponds to them.

In my proposal of an interpretation of the judgment I draw on the one hand on the ontology of Segelberg, on the other hand on the ontology of Bergmann. I also agree to some extent with Wolterstorff in his book On universals, 1970.

In Begreppet egenskap (In Swedish. The Concept of Property), 1947, Segelberg holds that there is only one interpretation of the judgment. According to this interpretation the judgment 'A is red' is identified with 'Red inheres in A'. Bergmann too in his writings holds that there is only one interpretation. He interprets 'This is red' in the following way: 'The u-object redness is exemplified by the i-object'. Wolterstorff has both these possibilities of interpreting the judgment and in addition to that the possibility presented under (2).

Consider the following fact 1:

⁺/The object greyness, exemplified by, the i-object the cathedral of Lund/ (during the time $t_m - t_n$).

This is an eb-fact of the first (exemplification) order, which means that the instance of the to-be-exemplified-by-relation that it contains holds between an i-object and a u-object which is not an exemplification relation. An entity is an instance of the first order of the exemplification relation if and only if it inheres in a fact 1 of the first order. Given that a relation instance R^{ex} of this kind holds between a u-object and an i-object, for instance greyness and the cathedral of Lund, the u-object to-be-exemplified-by (the to-be-exemplified-by-relation) is exemplified according to the second order by (not in) the

ordered couple of the cathedral of Lund and greyness; but the to-be-exemplified-by-relation is exemplified according to the second order in (not by) R^{ex} . A fact 1 is of the second order if and only if the to-be-exemplified-by-relation of the first order is exemplified in it according to the second order. A fact 1 of the second order contains an instance of the second order of the to-be-exemplified-by-relation of the second order. An instance of this kind holds between the to-be-exemplified-by-relation of the first order and an ordered couple of an i-object and a u-object which is not an exemplification relation.

A fact 1 of the second order about a fact 1 of the first order ⁺/the cathedral of Lund, grey/ (during the time $t_m - t_n$) thus consists of

1. the to-be-exemplified-by-relation of the first order
2. an instance of the to-be-exemplified-by-relation of the second order during the time $t_m - t_n$
3. the ordered couple of the u-object greyness and the i-object the cathedral of Lund.

We can go on like this for ever with exemplification relations of ever higher order and with facts 1 of ever higher order.

Bergmann does not look upon the exemplification relation as a relation in the ordinary sense but as a fundamental tie which binds without itself being bound. Bergmann's reason for introducing this concept is that an infinite regress of exemplification relations arises if the exemplification relation is regarded as an ordinary relation. He looks upon the infinite regress as malign. As far as I understand, an infinite regress of exemplification relations of higher orders is not malign, provided that it is a case of exemplification relations of higher orders.

All instances of the first order of the exemplification relation are in time. The same thing is the case concerning instances of exemplification of higher order when it is a case of fact 1. (With fact 2 it is different.) When an instance of the exemplification relation of the first order holds during the time $t_m - t_n$, the exemplification relation of the first order is exemplified according to the second order during the time $t_m - t_n$. Facts 1 of the first order, for instance ⁺/The cathedral of Lund, grey/ (during the time $t_m - t_n$), can be said

to refer to an infinite regress of exemplification relations of higher orders.

A fact 1 of the first order inheres in the context of space and time. (An in-fact 1 of the first order inheres in space and time and an eh- and ei-fact 1 of the first order prevails in time.) But does a fact 1 of the second order hold in time? I shall say that a fact 1 of the second order does not hold in time, but that it is t-valid in time (t alludes to temporally). It cannot be said to inhere in the time context in the way in which a fact 1 of the first order inheres in the time context. But it can be said to be t-valid in time. A fact 1 of the first order that inheres in time and a fact 1 of the second and higher orders that is t-valid in time will be said to lie on the first level, as they are in time. (Unlike facts 2, therefore, they are not timeless.) But only fact 1 of the first order will be said to lie on the first niveau.

A proposition 1:2 is either t-valid or t-invalid. I will speak of t-validity values. There are two t-validity values: t-valid and t-invalid. Like r-values and p-values and v-values (where r stands for reality, p for prevail and v for valid) t-validity values are ontological values. The fact (meta-fact) that a proposition 1:2 is t-valid lies on the second level. It is not in time. A meta-proposition, //the proposition p/ is t-valid/, is a kind of tpc-proposition. We should therefore write //the proposition p/ is t-valid during the time $t_m - t_n$ /. A t-validity proposition is not t-valid or t-invalid. It is either valid or invalid.

In chapter 3 I treat the distinction between universal objects and what I call common traits. Further, some points of view on negative sentences are given in chapter 3. However, it is not an attempt to treat the question "the negative" exhaustively. But my subject requires a presentation of certain points on negative sentences, negative propositions and the old question whether there are negative facts. Further, I treat the question about the intensional character of those entities that in the first place deserve the term "proposition". I distinguish between extensional and intensional propositions. Further, I treat certain questions about the character of the individual object (the subject in the ontological sense) in propositions, and in this connection I make a distinction between two kinds of proposition from a special

point of view. I also discuss certain questions concerning what I call compositions (possible combinations of subject (in the ontological sense) and predicate (in the ontological sense) made in thought).

Finally I deal with questions about quantified sentences and compound sentences in chapter 3. My aim is to show that it is possible to apply my main points also to these sentences; problems that are otherwise brought to the fore by quantified and compound sentences are not discussed.

I have defined a proposition as a possible fact. The question then presents itself how contradictory propositions should be given account to. I hold that there are not only propositions that are possible facts but also propositions that are impossible facts. These impossible propositions I define as possible combinations (compositions) of propositions.

In my book I presuppose a correspondence theory of truth. But a thorough discussion of the concept of truth falls outside the scope of my task in this book.

Chapter 4. Comments on some theories on the judgment, the sentence and the proposition

The discussion about the judgment from Aristotle and on is extraordinarily extensive. Probably every textbook of traditional logic contains a section on the judgment. An idea about the extent of the discussion about the judgment is conveyed by reading the article "Urteil" in Eisler's Wörterbuch der philosophischen Begriffe. In chapters 4 and 5 only comparatively few theories about the judgment and proposition are discussed. The selection has in the first place been decided by the fact that they in one way or another have been of importance to me in the work that has led to my theories in this book.

Remarks upon failures to observe the distinction between assertion in a strong sense and assertion in a weak sense occupy a prominent position in my discussion of historically given theories.

In my discussion of theories about judgments and propositions it quite often happens that I, using my distinctions in the foregoing chapters, point out heterogeneously unclear sentences.

My discussion first treats certain parts of W.E. Johnson's (1921) and Ducasse's (1940) theories about the judgment, the sentence and the proposition. These philosophers distinguish between "assertive tie" and "characterizing tie", but in so doing they do not take into consideration the distinction between assertion in a strong sense and assertion in a weak sense (the presentation of the sentence radical as descriptively true). Further, they do not distinguish judgments 2 from judgments 3 or D 1-sentences from D 2-sentences. A critical discussion of these theories lends itself to throwing light on the meaning of certain of my own distinctions.

It is above all in four philosophers that the proposition concept occupies a prominent place: Bolzano, Frege, Meinong and Moore. To their theories about propositions I devote much space.

The concept of sentence-in-itself³⁾ is central in Bolzano. It is difficult to characterize it more precisely, but I make an attempt to do so in chapter 4.

Frege's concept of Gedanke is a proposition concept. I discuss its meaning. I also treat Frege's judgment theories.

Meinong's concept of objective is also a proposition concept. Certain questions about its meaning are discussed against the background of an account of certain points in Meinong's theory about the judgment and the assumption. Russell (1904) has treated certain questions about Meinong's concept of objective. Some of his points of view too are discussed.

Meinong is probably the first to pay attention to a distinction between judgments 1 on the one hand and judgments 2 on the other. My theory about judgments 2 and 3 may be seen as a proposal of a further development of Meinong's theory about the assumption.

Meinong has not clearly seen the truth-presenting character in judgments 2 and D 1-sentences. He has not seen that a judgment 2 presents a thought radical as descriptively true and that a D 1-sentence presents a sentence radical as descriptively true. He has not observed that the indicative form of a descriptive sentence presents a sentence radical as descriptively true. Neither has he taken into consideration the distinction between judgments 2 and 3. None the less he in my view takes

important steps in the right direction when he develops his theory about the assumption. My theory about judgments 2 and 3 may be combined with his theory and then means rendering it more precise.

When characterizing the judgment as an assumption connected to a conviction and the assumption as a judgment without conviction, Meinong failed to take into account the assumption attitude. Meinong's concept of assumption is unclear: he oscillates between thoughts 1 with an assumption attitude and judgment 2 and 3. An assumption is not the same as a judgment 2 and 3 but a judgment 2 and 3 combined with an assumption attitude.

It is probably in the article by Moore "The Nature of Judgment" (1899) that the term "proposition" is first introduced to denote the meaning of the judgment. Russell took over the term. As is well known Russell occupied himself with questions concerning the concept of proposition from 1902 to 1940. I only treat a selection of such questions from his early production. His distinction between "assertion in the psychological sense" and "assertion in the logical sense" (1902) is of interest to me, as it may seem identical or closely related to my distinction between assertion in a strong sense and assertion in a weak sense. However, my study shows that it concerns something else and that it is not quite clear in its meaning. I have also treated Russell's judgment theory in The Problems of Philosophy (1912).

The concept of proposition is discussed in detail in Moore's lectures in the year 1910-11 (published in Some Main Problems of Philosophy (1953)). It is remarkable that Moore in the beginning of his lectures introduces the concept and term proposition but rejects them towards the end of the lectures, when he tries to construct a theory of judgment without using the concept of proposition. I try to show that his ideas cannot be realized without those concepts of proposition that I presuppose.

As far as I know Stout is the only philosopher who explicitly brings in what I call proposition 1. I treat his different concepts of proposition and I also try to show that they are insufficient.

A discussion of Gätschenberger's theory about the sentence (1920) has been undertaken in order to throw further light upon the meaning of my own distinctions.

An important starting point for my theory about the judgment and proposition is Phalén's "Om Omdömet" (In Swedish. About Judgment) (1927). Phalén's discussion in this article reflects the unclear state of the discussion of the judgment within the philosophy that is connected with traditional logic. Phalén attacks most theories that figure in the discussion mentioned, and he tries to unveil various unclearities in them. None the less, his own text is unclear in certain respects. I concentrate on the sections of his discussion to which my theory, presented in the previous chapter, is relevant. Among other things I show that my distinctions between different kinds of judgments and propositions can be used to remove unclearities in the theories that Phalén treats and unclearities in his discussion of them. My analysis, I hope, does justice to important intentions in Phalén.

Hedenius' theory about the judgment in "Überzeugung und Urteil" in Theoria (1944, pp. 120-170) is also an important starting point for my work.

According to Hedenius a judgment is a thinking of a sentence p combined with a disposition to maintain p against an incompatible alternative. A disposition to maintain a sentence against an incompatible alternative and an arising of such a disposition then constitute the element of holding-as-true.

The judgment in Hedenius' sense is denoted by the expression "judgment $1c$ " where the letter "c" alludes to "conviction". In his analysis of the judgment Hedenius concentrates on the conviction which is a part of the judgment. He analyses the concept of conviction as a disposition to maintain a sentence against incompatible alternatives and then uses this analysis of the concept of conviction to define a certain judgment concept.

I also treat an interesting theory in Hedenius about the relation between the judgments ' S is P ' and ' S is P is true'.

Hedenius has in an article "Befallningssatser, normer och värderingar" (In Swedish. Command Sentences, Norms and Evaluations) (1955) treated questions about the analysis of descriptive sentences and command sentences. He starts out from Hare's analysis but arrives at a theory that differs from Hare's theory in important respects. In certain points

I agree with Hedenius' criticism of Hare. But in other points I criticize certain discussions in Hedenius that are peculiar to him.

Chapter 2 contains some critical points of view on the sentence radical theory by Wittgenstein and Stenius. In chapter 4 some further points of view are given concerning this theory as it is put forward in Philosophical Investigations.

Chapter 5. Some points of view concerning contributions to the discussion that denies "the existence of the proposition"

There is a discussion about "the existence of the proposition" which is far from concluded. Part of it is treated in chapter 5. McTaggart (1921) dismissed the concept of the proposition as unnecessary. He tries to put forward a theory about the judgment without presupposing propositions. I argue that he, without realizing it, has need of concepts of proposition like those I have introduced.

In Examination of McTaggart's Philosophy (Vol. 1, 1933) Broad has discussed McTaggart's idea of the proposition concept and put forward a theory about the judgment of his own. In connection with the discussion about the proposition concept in McTaggart, Broad first treats what is characteristic of it and puts the question whether we must assume that there are propositions. Like McTaggart, Broad rejects the proposition concept as unnecessary. However, he criticizes certain of McTaggart's arguments and instead puts forward his own arguments. He also lays down a theory of his own about the judgment. I make these discussions of Broad the subject of a brief critical inquiry where I, among other things, try to show that at least some of the proposition concepts that I presuppose are necessary for a satisfactory account of Broad's theory of the judgment.

In chapter 5 it is argued that the proposition concept that these philosophers criticize is what may, following Findlay in thought rather than in terminology, be called the intermediate proposition. My proposition concepts, on the other hand, are not affected by the criticism.

Ayer's criticism of the proposition, too, is treated. In my discussion of it the phenomenon intentionality is once again placed in the focus of interest.

To sum up it may be said that this work essentially aims at creating a system of concepts of judgment and proposition. The merits of this system will show itself in two ways: (a) through its usefulness for the clarification of systematic problems, and (b) through its usefulness in the analysis of historically given theories of judgments and propositions.

Notes

- 1) It is hard to translate the Swedish term "sats" which has a wider meaning than the English word "sentence". I cannot use the English word "proposition" which is in this book used in a special philosophical sense.
- 2) Gustav Bergmann has suggested this translation of the German word *Moment* (Gustav Bergmann, 1964, p. 201) (cf. Haglund, 1977, p. 89).
- 3) A better translation would have been "proposition in itself", but I cannot use it as I use the word "proposition" for other purposes.

PERSONREGISTER

- Andersson, J. 85
 Aristoteles 5, 109, 151
 Austin, J.L. 83, 120, 302
 Ayer, A.J. 6, 9, 36-38, 120, 279-285, 290, 301, 309
 Baylis, C.A. 286
 Bell, D. 304
 Bergmann, G. 4, 94, 100, 103, 111, 288, 293, 298, 300, 302, 304f
 Bolzano, B. 6, 129, 147, 162-169, 227, 231, 304
 Boring, E.G. 289
 Bosanquet, B. 155
 Bradley, F.H. 155, 272, 300
 Braithwaite, R.B. 244
 Broad, C.D. 6f, 20, 244, 262, 269-278, 293
 Burkamp, W. 292, 304
 Carnap, R. 6, 120, 301
 Church, A. 286
 Clauberg, K.W. 298
 Cousin, D.R. 301
 Demos, R. 302
 Dubislaw, W. 298
 Ducasse, C.J. 1, 52f, 158-162, 286, 297, 301, 305
 Eisler, R. 5
 Elmgren, J. 290
 Erdmann, B. 234
 Favrholt, D. 16, 288
 Findlay, J.N. 184f, 187, 189, 191, 195f, 262, 265, 286, 305f
 Frege, G. 6, 147f, 170-183, 189, 194, 231, 250, 258f, 286f, 301, 304f
 Furberg, M. 85, 296
 Grossmann, R. 305
 Gätschenberger, R. 148, 215-218, 307
 Haglund, D.A.R. 287, 289, 294
 Hålldén, S. 100, 152, 299
 Hare, R.M. 2, 39, 42, 50, 52, 67, 69-74, 147, 249-257, 260, 291, 295
 Hedenius, I. 6, 10, 72, 82, 85, 120, 149, 239-257, 276, 296f, 302, 307-309
 Hegel, G.F.W. 272
 Husserl, E. 1f, 6, 8, 20, 22, 33f, 37-39, 41f, 48, 61, 63, 97, 103, 147, 161, 169, 183f, 227, 287, 290, 292f
 Hägerström, A. 6, 293
 Janet, P. 290
 Johnson, W.E. 133, 147, 149-158, 189, 196, 271
 Jørgensen, J. 288, 299
 Kaila, E. 22, 289

- Mace, C.A. 309
 Malmgren, H. 16, 288f
 Marc-Wogau, K. 286, 288, 293, 299
 Maury, A. 286, 298
 McTaggart, J. 6f, 196, 262-269, 271f, 276, 278, 306
 Mead, G.H. 290
 Meinong, A. 6, 39, 147f, 183-196, 200, 212f, 216, 218, 227-229, 231, 240, 267, 286, 291, 293f, 303f, 308
 Mill, J.S. 234, 243
 Moore, G.E. 3, 120, 147f, 189, 191, 194-196, 202-210, 286, 301, 306
 Moritz, M. 54, 294, 296
 Nuchelmans, G. 287
 Ockham 23, 288
 Pap, A. 120, 302
 Phalén, A. 6, 95, 148f, 218-239, 286, 297f, 303, 306f
 Platon 289
 Quine, W.V.O. 7, 294
 Ramsey, F.P. 120, 301
 Regnéll, H. 34, 288, 290
 Reichenbach, H. 299
 Robinson, R. 7
 Russell, B. 3, 6, 17, 131, 148, 189, 191-202, 220, 244, 250, 289, 298-300, 302f, 306f, 309
 Ryding, E. 43, 56, 76-80, 85-87, 120, 147, 267, 275, 286, 292, 296, 298, 308
 Ryle, G. 7, 36, 196, 303
 Saarnio, U. 288, 290
 Scholz, H. 304
 Searle, J.R. 294
 Segelberg, I. 4, 8, 19-23, 37, 45, 100, 117, 237, 289, 293f, 297, 299f
 Sigwart, C. 226, 234f, 237
 Stebbing, L.S. 158
 Stenius, E. 2, 39, 42f, 50, 52-54, 64, 67-70, 77, 126, 147, 250, 258f, 287, 292, 295f
 Stout, G.F. 6, 94, 148, 210-215, 273, 276f, 286, 298, 307
 Strawson, P.F. 120, 301
 Stumpf, C. 292
 Twardowski, K. 184
 Valpola, V. 302
 Watson, J.B. 290
 Wedberg, A. 6, 162-164, 167, 173, 176, 287-289, 293
 Wetterström, T. 11, 17, 81, 289, 296
 Wisdom, J. 309
 Wittgenstein, L. 1, 14-17, 23f, 34-36, 42f, 47, 50f, 56, 70, 93f, 147, 149, 258-261, 287, 292f, 298, 302
 Wolterstorff, N. 4, 100, 299
 v. Wright, G.H. 3, 16, 43f, 126, 250, 286, 293, 303

SAKREGISTER

abstrakt 4, 45, 97, 104, 300
 abstrakt D 1-sats 67, (def) 90
 abstrakt D 2-sats 67, (def) 90
 abstrakt omdöme 1 (def) 88
 abstrakt omdöme 2 62f, (def) 88
 abstrakt omdöme 3 62f
 abstrakt påståendesats 1 (def) 90
 abstrakt påståendesats 2 (def) 90
 abstrakt satsradikal 53-55, (def) 89
 abstrakt tankeradikal 50, 53, (def) 88
 adderings-relation 128, 166f
 ad-proposition 128, 179
 ad-sakförhållande 128
 a-ib-proposition 128
 a-ib-relation 128
 a-ib-sakförhållande 128
 aktkvalitet (Husserl) 2, 41, 57, 81
 aktmateria (Husserl) 2, 41, 48, 184
 all-sats 144f
 amorft satsmaterial (Ryding) 77
 Annahmen (Meinong) 83, 174, 184-187, 212f, 240, 267, 291
 användningsteorien 23-25
 Anzeichen (Husserl) 34
 A-operator 69f, 250
 asserterande i stark mening 2, 55, 63, 68, 152, 161, 192, 198, 217, 250f, 257
 asserterande i svag mening 2, 55, 57, 63, 68, 152, 161, 192, 198, 217, 250f
 assertion in the psychological sense och assertion in the logical sense (Russell) 197-199
 assertiv attityd (Johnson) 149
 assertive tie (Johnson och Ducasse) 151
 assertum (Johnson) 150, 157
 attribut-föreställning i sig (Bolzano) 165-167
 att-sats 52, 187, 293
 avgörelsefråga 51, 54, 182
 bedeutsame Zeichen (Husserl) 34
 bedeutungsverleihende Akte (Husserl) 34
 b-different 130f
 befallningsakt 72
 befallningssats 72, 182, 252-257
 se även imperativ sats
 beledsagande tankar 30f
 belief 158f, 161, 203f, 206f, 210, 243, 263-265, 273-275, 281
 bestämda beskrivningar (Russell) 129, 131
 beurtheilbarer Inhalt (Frege) 172
 blotta föreställningar 185, 219-221, 238f, 307f
 characterising tie (Johnson och Ducasse) 150, 152-154

- D 1-sats 63-67 (def 65), 83, (def) 89, 152, 161, 182, 186, 199, 217f, 250f, 254f, 257, 261, 276, 284f
- D 2-sats 63-67 (def 65), 83, (def) 89, 152, 161, 182, 217f, 250f, 254, 257, 261, 284f
- daterande tei-sakförhållande 2 116
- deskriptiv radikal (Ryding) 78-80
- deskriptivt sann eller falsk (Stenius) 43, 78, 292
- deskriptivt sann eller falsk, i kvalificerad mening 67, 80, 224f, 232
- deskriptivt sann eller falsk, i okvalificerad mening 67, 80, 292
 - se även presentera som deskriptivt sann
- d-identisk 130
- diffust tei-sakförhållande 2 115f, 268
- D-operator 69f, 250, 254f
- eh-proposition 1 105f, 157, 215
- eh-sakförhållande 1 98, 105f, 109f
- e-identisk 133
- ei-proposition 1 106f
- ei-sakförhållande 1 98, 106f, 109
- Empfindung (Husserl) 20
- epistemisk attityd 158
- essensera 95, 155, 278
- essera
 - gällande-essera 113
 - k-essera 146
 - p-essera 1 95, 146, 194, 201, 209
 - p-essera 2 95, 146, 194, 202, 209
 - p-essera 3 113
- exemplar av 98
- exemplifiera 98, 168
- exemplifierad hos av andra ordningen 110-112, 121-125, 303
- exemplifierad i av andra ordningen 110
- exemplifierad hos 45, 97-103, 105f, 108, 118, 121-125, 128, 202, 215, 238
- exemplifierad i 97-103, 106f
- existenssats 142-145
- existens-sats 1 143
- existens-sats 2 144
- existera 95
- extensional proposition 131-133, 137, 242, 278
- faktum, fact 101f, 114, 155f, 160, 162, 173, 179, 189, 199-201, 206-210, 227f, 241, 264-266, 268, 286, 299
 - se även sakförhållande
- falska tankens problem 191-194, 211f, 280, 283
- falskförklarande meta-sats 125f
- falskförklarande meta-sats-proposition 125f
- "fenomenologi" (termen) 287
- frastisk (phrastic) (Hare) 2, 42, 70, 73, 75f, 249-254, 291
- frågeakt (mental) 49f
- frågeakt (verbal) 58f, 79
- frågesats 58, 182
- fundamental tie (Bergmann) 103, 111, 300, 303
- föreställning i sig (Bolzano) 163f
- förkastande attityd 127, 154

försanthållande i stark mening 56, 232, 242
 försanthållande i svag mening 55, 57f, 232, 242
 Gedanke och sv. övers.: tanke (Frege) 170, 175-183, 301
 gemensamma drag 107-110, 155, 301
 g-representera 120
 g-sann och g-falsk 140
 g-värde: giltig och ogiltig 93, 118f, 124
 gällande-essera 113
 gällande-värde: gällande och inte-gällande 112, 123f
 handlingsbeskrivning 296
 heterogen relation (von Wright) 46
 heterogent oklar (Halldén) 100
 exempel på heterogent oklart omdöme och sats 100, 109f, 152, 154-156, 220, 222
 homogent oklar (Halldén) 100f
 exempel på homogent oklar sats 100
 hyletiskt upplevelseinnehåll (Husserl) 20, 289
 händelsebeskrivning 75f
 i-best-proposition 131
 i-b-föremål 129f, 179
 i-b-komplex 137
 "identitetsteorien" om omdömet 236, 238
 i-föremål (individuella föremål)
 förkortningen införes s 45 och användes på ett stort antal ställen
 i-komplex 1 135, 277
 i-komplex 2 135
 i-komplex 3 135, 277
 i-komplex 4 135f, 237
 imageless thoughts 289
 imperativ operator 72, 253-255, 296
 imperativ sats 72-76, 204, 253, 295f
 se även befallningssats
 in-existera 95
 indikativ operator (Stenius) 43, 64, 67-69
 individualbegrepp 127f
 individuellt föremål (i-föremål) 45
 inga-sats 145
 ingår i 97, 100, 103f, 238
 inherensrelationen 97, 101, 299
 innehålla 98
 in-proposition 1 104, 238
 inre satsteckensensation 26
 "inre tal" 25f, 289f
 inre T-satsförekomstupplevelse 25f
 in-sakförhållande 1 (def) 98, 103f
 intensional proposition 131-133, 137, 179, 242, 278
 intention 1, 9, 16-25, 27, 32, 35-38
 intention
 förhållandet mellan orden "tanke" och "intention" 17f
 intentionalt kvalitetsmoment (Segelberg) 22f
 intentionalt upplevelseinnehåll 20f
 intentionalitet 36, 38, 270, 284
 intentional relation (Segelberg) 22

"intentionens existens" 1, 9, 17-24, 27, 36-38, 281f, 284f, 289
 intention i betydelsen avsikt 8, 18, 38
 intentionsteorien 16, 23-25, 33
 internalisering (Mead) 290
 "jag tänker", olika betydelser av detta uttryck 28-30
 juxtaposition 150, 152f
 kategori-misstag (Ryle) 303
 k-essera 146
 komposition
 mik-best-komposition 132
 P-komposition 146
 sp-komposition 138f
 konkret 45, 97, 104, 300
 kontradiktorisk sats och proposition 145f
 kopula 2f, 64-67, 69, 151f, 161, 168
 korrespondersteori om sanning 5, 199, 274
 kvalitetsmoment (Segelberg) 97, 108
 kvantifierad sats och proposition 142-145, 239
 kvasi-kopula 138
 kvasi-omdöme 138
 logisk sats (Hedenius) 10, 240-242
 logisk sats (Marc-Wogau) 288
 lögn 84
 medvetenhetsakt 40
 mellanliggande proposition 176, 196, 262, 265f, 275, 277f
 men 1-sanningsvärde 140f
 men 2-sanningsvärde 140f
 menings-sakförhållande 142
 mentalt-språkliga planet 51, 53, 57, 64
 meta-proposition 104, 106, 120
 meta-propositions-sats 120
 meta-sakförhållande 2 i egentlig mening 118
 meta-sats 76, 120
 meta-sats-proposition 120
 m-i-komplex 130
 m-ib-komplex 130
 mik-best-komposition 132
 minnesföreställning 22
 mm-proposition 92
 modalt sann eller falsk (Stenius) 43, 224f, 292, 295
 m-representera 120
 "möjlighets-representerande juxtaposition" 52, 152
 möjligt förhållande 44-47, 49-52, 208f m fl ställen
 se även proposition
 möjligt giltighetssammanhang 118
 möjligt u-föremålsexemplar 46 m fl ställen
 naturligt tecken (Ockham) 23
 naturligt tecken (Regnēll) 34
 negativ meta-proposition 121f, 125f
 negativ meta-propositions-sats 126
 negativt sakförhållande 121-125
 negerad all-sats 145

negerad existens-sats 145
 neustisk (neustic) (Hare) 2, 42, 71-73, 249f, 252-255, 257, 291f
 neutral tanke (Hedenius) 226, 240
 "nicht-setzende propositionale Akte" (Husserl) 61
 nivå, första och andra 113, 122
 noema (Husserl) 294
 noematisk proposition 16, 41, 50, 63, 67, 103, 169, 183, 266, 278, 284, 288
 noesis (Husserl) 294
 NP-sats 67
 n-sann 127
 nu-, då-, framtids-tei-sakförhållande 2 116, 268
 obestämda beskrivningar (Russell) 220, 307f
 objektiv (Meinong) 187-196, 200, 216, 218, 227
 objektiv omdömetsteori (Phalén) 221, 227-229, 243
 omdöme
 ordet "omdöme" användes utan index på ett stort antal ställen
 omdöme i den traditionella logiken 1f
 omdöme 1 39f, 56, 82f, (def) 88, 181, 201, 214, 221f, 240, 242-246, 284
 omdöme 1 ö 82, (def) 88, 246
 omdöme 2 40f, 57-63 (def 59f), 82f, (def) 87, 181, 186f, 201, 214, 221f, 224f, 228, 231f, 234, 239f, 243, 245f, 259, 266f, 277f, 284, 291
 omdöme 2 ad 128
 omdöme 2 a-ib 129
 omdöme 3 40f, 60-63 (def 60), 82f, (def) 87f, 181, 186f, 201, 214, 221f, 224f, 231f, 240, 243, 245f, 259, 266f, 277f, 284, 291
 omdöme 3 ad 128f
 omdöme 3 a-ib 129
 omdöme 4 40, 60f (def 61), (def) 88
 omdöme 5 40, 60f (def 61), (def) 88
 omdöme som sammansatt av epistemisk attityd och proposition (Ducasse) 161
 omdömesfamilj 100
 omdömesstreck (Frege) 171-173, 250, 258-261
 omdömesuppfattning (Phalén) 225f, 308
 omdöme 1-kvalitet 57, 61, 173
 omdöme 2-kvalitet 61, 152
 omdömesattityd 81f, 243
 omdömesfamilj 100
 omdömeskvalitet (Husserl) 56f, 243, 296f
 omdömesstreck (Frege) 171-173, 250, 258-261
 omdömesuppfattning (Phalén) 225f, 308
 "ontologi" (termen) 287
 ontologiska värden
 g-värde: giltig och ogiltig 93, 118f, 124
 gällande-värde: gällande och inte-gällande 112, 123f
 r-värde: rådande och inte-rådande 47, 93, 106
 v-värde: verklig och överklig 92f, 104
 ontologisk kopula 3, 96, 99, 107, 168f, 209
 ontologiskt band 96, 99, 209
 o-proposition 1 92, 157, 172, 182, 193, 232, 241, 266
 o-proposition 1 a och b 136f, 237, 277

- o-proposition 2 167, 241
- ostensiv definition 35f
- överklighets-förklarande meta-proposition 126f
- oåskådlig tanke 30, 289
- oäkta påståendeakt 84
- oändlig regress 103, 111, 188, 227f, 272, 276, 293
- p 1-tankeradikal 95
- p 2-tankeradikal 95
- partiellt, identifierande individualbegrepp 127f, 166f, 179
- pekgest 35f
- p-essera 1 95, 146, 194, 201, 209
- p-essera 2 95, 146, 194, 202, 209
- p-essera 3 113
- P-komposition 146
- planet, första och andra 112, 122, 141
- Ponierungsart (Gätschenberger) 215-218
- positiv meta-proposition 119
- possibile (Johnson) 157
- possible alternative (Stout) 211-215
- possible fact (Bergmann) 94
- predikat (i ontologisk mening) 49-52, 61, 64f, 87-89, 96, 99
- predikatkomponent 49, 87f, 96
- predikatsymbol 64f, 88f
- presentera blott som möjlig 48, 59, 92, 252
- presentera som deskriptivt sann och/eller presentera som verklig (rådande) och/eller presentera som giltig 48, 59-62, 65-69, 71, 74, 152f, 186, 214, 231f, 234, 239, 250, 255, 259, 261, 267, 276, 295
- proposition
 - ordet "proposition" utan index användes på ett stort antal ställen proposition och sakförhållande, förhållandet mellan 93, 155f, 162, 177, 179, 188f, 196, 208f, 281
 - propositionsbegreppet, kritik av 3, 207, kap 5
 - proposition 1 92-96, 167, 172, 190f, 215, 217f, 231f, 234, 250-253, 266-268, 277f, 283-285
 - proposition 2 92-96, 167, 172, 190f, 215, 217f, 231f, 250-252, 266-268, 278, 283-285
 - propositionens existens 3, 203, 207, kap 5
 - proposition och o-proposition 214
 - ad-proposition 179
 - a-ib-proposition 128
 - eh-proposition 1 105f, 157, 215
 - ei-proposition 1 106f
 - extensional proposition 131-133, 137, 242, 278
 - i-best-proposition 131
 - in-proposition 1 104
 - intensional proposition 131-133, 137, 179, 242, 278
 - kontradiktorisk proposition 145f
 - kvantifierad proposition 142-145, 239
 - mellanliggande proposition 176, 196, 262, 265f, 275, 277f, 306
 - meta-proposition 104, 106, 120
 - meta-sats-proposition 120
 - mm-proposition 92
 - negativ meta-proposition 121f, 125f

- noematisk proposition 16, 41, 50, 63, 67, 103, 169, 183, 266, 278, 284, 288
- o-proposition 1 92, 157, 172, 182, 193, 232, 241, 266
- o-proposition 1 a och b 136f, 237, 277
- o-proposition 2 167, 241
- överklighets-förklarande meta-proposition 126f
- positiv meta-proposition 119
- propositions kärna (Hedenius) 256
- sammansatt proposition 140-142
- tei-proposition 2 93, 117-119, 178f, 184, 190, 209, 218, 231, 251, 266
- u-best-proposition 131
- uru-proposition 93, 178, 184, 190
- propositional attitude 297
- propositions kärna (Hedenius) 256
- P-sats 96
- psychem (Saarnio) 288
- publikationsfaktorer (Hedenius) 85, 256f
- påståendeakt 63, 69f, 83, 85-87, (def) 89, 161, 181, 257
- påståendesats 1 (def) 70, (def) 89, 181
- påståendesats 2 (def) 70, (def) 89, 181
- påståendesats, bruket av termen 295
- relationssats, tolkning av 99, 235
- representationsrelationen (som råder mellan t ex en tankeradikal eller en satsradikal och ett möjligt resp. verkligt förhållande) införes på s 48 och användes sedan på ett stort antal ställen
- representationsrelationen
 - att-vara-representerad-hos-relationen (mellan ett gemensamt drag och ett i-föremål) och att-vara-representerad-i-relationen (mellan ett gemensamt drag och ett GD-exemplar) 107-110
- Rh-sakförhållande 1 109
- Ri-sakförhållande 1 109
- Russell-sats 131, 139
- r-värde: rådande och inte-rådande 47, 93, 106
- Sachlage (Wittgenstein i Tractatus) 15, 93, 292f, 298
- Sachverhalt (Wittgenstein i Tractatus) 93, 292f, 298
- sakförhållande
 - ordet "sakförhållande" utan index användes på ett antal ställen se även faktum
 - sakförhållande och proposition, förhållandet mellan 93, 155f, 162, 177, 179, 188f, 196, 208f, 281
 - sakförhållande 0 133f, 156, 162, 278
 - sakförhållande 1 92-94, 110-113, 162, 168, 241, 278
 - sakförhållande 1:2 122, 124
 - sakförhållande 1 av högre ordningar 110-113
 - sakförhållande 2 92-94, 114, 162, 241, 278
 - sakförhållande 2 av högre ordningar 111
 - ad-sakförhållande 128
 - a-ib-sakförhållande 128
 - eh-sakförhållande 1 98, 105f, 109f
 - ei-sakförhållande 1 98, 106f, 109
 - in-sakförhållande 1 (def) 98, 103f
 - menings-sakförhållande 142
 - negativt sakförhållande 121-125

- nu-, då-, framtids-tei-sakförhållande 2 116, 268
- Rh-sakförhållande 1 109
- Ri-sakförhållande 1 109
- tei-sakförhållande 2 114-117, 125, 268
- daterade tei-sakförhållande 2 116
- diffust tei-sakförhållande 2 115f, 268
- sakläge (von Wright) 3, 16, 250
- sammansatt sats och proposition 140-142
- "sannings-anspråk" (Ryding) 56, 76, 226, 267, 275
- sanningspresenterande
 - se presentera som deskriptivt sann
- sats
 - ordet "sats" utan index användes på ett stort antal ställen
 - S I 10, 242
 - S II 10, 242, 283f
 - D 1-sats 63-67 (def 65), 83, (def) 89, 152, 161, 182, 186, 199, 217f, 250f, 254f, 257, 261, 276, 284f
 - D 2-sats 63-67 (def 65), 83, (def) 89, 152, 161, 182, 217f, 250f, 254, 257, 261, 284f
 - "en sats uttrycker en tanke", olika betydelser hos detta uttryck 15f, 27, 30f, 290
 - existens-sats 142-145
 - existens-sats 1 143
 - existens-sats 2 144
 - falskförklarande meta-sats 125f
 - logisk sats (Hedenius) 10, 240-242
 - logisk sats (Marc-Wogau) 288
 - meta-sats 76, 120
 - negativ meta-propositions-sats 126
 - NP-sats 67
 - "påståendesats", bruket av termen 295
 - påståendesats 1 (def) 70, (def) 89, 181
 - påståendesats 2 (def) 70, (def) 89, 181
 - P-sats 96
 - sats-i-sig 162-169, 227
 - satsteckensensation 12
 - satstecken, satsteckenförekomst 1, 9, 15, 23-26, 31, 51, 151
 - språklig sats 1, 10, 240, 280
 - T-sats, T-satsförekomst 10-14, 23f, 31-33, 63, 285
- sats-i-sig (Bolzano) 162-169, 227
- satskonnektiv 141f
- satsradikal 43, 50-55 (def 51), 70, 77-81, (def) 88f, 153, 217f, 253-256, 259, 276
- satsschema 53f
- satstecken, satsteckenförekomst 1, 9, 15, 23-26, 31, 51, 151
- satsteckensensation 12
- satsteckenliknande teckensekvens 288
- Satzgegenstand (Gätschenberger) 215f
- sp-komposition 138f
- språklig sats 1, 10, 240, 280
- språktecken (Regnēll) 34
- subjekt (i ontologisk mening) 49-52, 61, 64f, 87-89, 96, 99
- subjekt-föreställning i sig (Bolzano) 165-167
- subjekt-komponent 49, 87f, 96

- subjektiv omdömetsteori (Phalén) 221-224, 243
- subjekt-predikatsteori om omdömet 61, 234-239, 243f
- subjekt-symbol 64f, 88f
- subsist, subsistera 95, 188, 191, 298
- substansteorien 134, 237
- tanke
 - förhållandet mellan orden "tanke" och "intention" 17f
- tanke sv. övers. av Freges "Gedanke"
 - se Gedanke
- tanke, tankeindivid 9-18, 24, 27-33, 35
- tanke 1 39f, 88, 175
- tanke 2 39f
- tanke 3 39f
- tanke 4 39f
- tanke 5 39f
- tankeradikal 39, 47-50 (def 49), 57-62, 64, (def) 87, 181, 214, 220, 226, 239, 259
 - p 1-tankeradikal 95
 - p 2-tankeradikal 95
 - ta-tankeradikal 119, 201
- tecken 32-34
- tecken-sensation 32
- tei-proposition 2 93, 117-119, 178f, 184, 190, 209, 218, 231, 251, 266
- tei-sakförhållande 2 114-117, 125, 268
- tidlöshet 3f, 91-93, 109, 116-118, 121f, 125, 128, 141, 144, 155, 163, 168f, 177-179, 183, 188-190, 264, 286, 293, 300f
- tidsangivande tankeradikal 119, 201
- tidssammanhangsanknytande egenskap 115
- totala individualbegreppet 127f
- tropisk (tropic) (Hare) 2, 42, 70f, 250, 255, 260, 292
- T-sats, T-satsförekomst 10-14, 23f, 31-33, 63, 285
- T-satsförekomstupplevelse 12, 25
- T-symbol 32-34, 64
- T-symbolförekomstupplevelse 32
- T-symbolteckenförekomst 33
- tänkande som "inre tal" 25f, 289f
- u-best-proposition 131
- u-b-föremål 130
- u-föremål (universellt föremål)
 - förkortningen införes på s 45 och användes sedan på ett stort antal ställen
 - ontologisk status för u-föremål behandlas inte 4, 97
- u-föremåls-exemplar
 - förkortningen införes på s 45 och användes sedan på ett stort antal ställen
- u-identisk 131
- upplevelse, olika betydelser hos termen 13
- uru-proposition 2 93, 178, 184, 190
- utfyllnadsfråga 51, 54
- uttrycka: "en sats uttrycker en tanke", olika betydelser hos detta
 - uttryck 15f, 27, 30f, 290

varseblivning 11, 21
verbala beteendepåståenden 40, 81, 83f
verklighetssammanhang 1 och 2 113
visshetskänsla 222
v-representera 120
v-sann 127, 140
v-värde: verklig och överklig 92f, 104
världen 1 och 2 113
åskådlig föreställning 22
äkta påståendakt 84
övertygelse 57, 82, 185, 222f, 240, 243-245, 247

OMDÖME OCH PROPOSITION

Boken behandlar problem förknippade med begreppen sats, tanke, omdöme, proposition och sakförhållande. I kap 1 behandlas begreppen satstecken och tanke (intention), och satsen som en helhet av ett satstecken och en tanke. I kap 2 presenteras ett system av omdömesbegrepp. Vidare behandlas den deskriptiva satsens uppbyggnad och påstående-akten. I kap 3 framställs ett system av propositionsbegrepp. Huvuduppgiften i kap 4 och 5 är att tillämpa systemet av omdömes- och propositionsbegrepp på historiskt givna teorier.

ISBN 91-578-0179-7